

BELG WORDEN

GESCHIEDENIS VAN DE BELGISCHE
NATIONALITEITSVERWERVING SINDS 1830

Copy Pers

 Wolters Kluwer

MYRIA

Verantwoordelijke uitgever: Hans Suijkerbuijk

© 2016 Wolters Kluwer Belgium NV
Ragheno Business Park
Motstraat 30
B - 2800 Mechelen
Tel.: 0800 94 571
Fax: 0800 17 529
www.wolterskluwer.be
E-mail: info@wolterskluwer.be

Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt worden, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2014/2664/565
ISBN 978-90-46-57230-6
BP/MONONAN-BI14001

Voorwoord

De Belgische nationaliteit of het dilemma tussen doel en middelen

François De Smet, directeur van Myria

Copy
Pers

Het is de bedoeling van deze monografie om te focussen op de geschiedenis en de becijferde realiteit van de verwervingen van de Belgische nationaliteit van 1830 tot op heden. Bij deze gelegenheid zullen we de nationaliteit als begrip van naderbij bekijken. Het is een uitstekend moment om dit aan te pakken, want achter een nationaliteit schuilen de ingrijpende veranderingen in de verhouding van elke maatschappij tot haar eigen burgers.

Van de 19de tot de 21ste eeuw zijn de omschrijving en de perceptie van een nationaliteit immers opvallend veranderd. Tijdens de Verlichting aan het einde van de 18de eeuw en de burgerlijke revoluties van de 19de eeuw – waaronder de Belgische revolutie van 1830 – belichaamde de nationaliteit de verbondenheid van een gemeenschap van burgers met een gemeenschappelijke lotsbestemming, doorgaans gecreëerd in een sterke identiteit, al werd ze grotendeels ingevuld door de fantasie van de literatoren zoals het verhaal van elke natie. De banden tussen naties en maatschappij zijn daarna onder spanning komen te staan, zoals de banden tussen natie en democratie gedurende de hele 20ste eeuw. De eerste belichaamt een sterke identiteit, ter bevestiging – gelijktijdig met een cultuur – van een taal, een geschiedenis. Achter de tweede blijken veeleer principes en normen schuil te gaan, die gebonden zijn aan de rechten van de individuen en aan de institutionele waarborgen die de burger moeten beschermen tegen willekeur. Die twee staan noodzakelijk tegenover elkaar want de natie staat voor kracht en belofte, terwijl de democratie staat voor broosheid en toeval. De nationaliteit is in deze spanning geëvolueerd en vele landen vragen zich daarbij af of de toegang tot de nationaliteit een doel of een middel moet zijn? Een doel als bekroning van de vestiging en integratie van de vreemdeling die sinds enige tijd aanwezig is op het grondgebied? Of een middel dat er juist op gericht is de integratie van de betrokken vreemdeling te versnellen, met name door hem instrumenten te geven om zich zo snel mogelijk aan te passen, en de discriminatie waarvan hij het slachtoffer is te bestrijden?

De laatste wetwijzigingen hebben deze gordiaanse knoop doorgehakt, nadat die lang het debat over de toegang tot de nationaliteit in België had beheerst. Die toegang werd door de enen lang als te gemakkelijk beschouwd, en door de anderen als te streng, zonder dat iemand ooit de vraag ‘een Belgische nationaliteit om wat te doen?’ durfde te stellen in een land dat geregeld in communautaire debatten is gewikkeld en dat worstelt met de vraag wat een Belgische nationaliteit is. Het voornaamste gevolg van de veranderingen in het wetboek is dat ze de verwerving van de nationaliteit, behalve door geboorte, onmogelijk hebben gemaakt zonder het voordeel van een voorafgaandelijk verblijf voor onbepaalde duur. Deze hervormingen waren erop gericht, zoals achteraan in dit werk staat, een einde te maken aan de dubbelzinnigheden van het wetboek die het mogelijk maken de nationaliteit te verkrijgen zonder enig voorafgaandelijk verblijf (buiten naturalisaties voor uitzonderlijke verdiensten). Of men het nu leuk vindt of niet, er bestaat voortaan een duidelijk verhaal van de nationaliteit, waarin de verkrijging ervan de bekrachtiging vormt van een parcours dat voorafgaandelijk aan een verblijf een onthaal – kortom een integratie vereist.

Het ligt voor de hand dat de natie in België een bijzondere inhoud heeft, met een minder sterke band met een nationale culturele eenheid dan met het delen van een gemeenschappelijke lotsbestemming. Ondanks de zichtbare verving van de Belgische identiteit was en blijft er bij de migranten die zich op het Belgisch grondgebied vestigen erg veel vraag bestaan naar haar nationaliteit. Het verwerven van de nationaliteit van het land waar men woont betekende voornamelijk steeds vaker dat men zich het leven eenvoudiger maakte, onderdak zocht, de bescherming genoot die iets groter is voor onderdanen en dat men de administratieve verplichtingen vermeerde die verbonden zijn aan een status van buitenlandse ingezetene. En toegegeven, het betekende wat minder verbonden zijn met een identiteit. Het feit dat men zo lang heeft kunnen denken dat de nationaliteit een middel was tot integratie in plaats van het eindresultaat ervan, bewijst dat in België de nationaliteit een koffer met rechten en plichten was geworden en niet een eigen substantie. In de meeste landen waar de natie naar een sterke identiteit verwijst, zou men er geen ogenblik aan denken van de nationaliteit een instrument veeleer dan een doel te maken. In België is de verlaging van de nationaliteit tot een instrument voor integratie evenredig met haar verzwakking van de identiteit.

Alles wel beschouwd is een nationaliteit in het algemeen wel een vreemd gegeven. Het is een recht er een te hebben en het ontbreken ervan wordt als het verlies van de burgerrechten ervaren. Door haar klaarblijkelijke homogeniteit zouden we al snel vergeten hoezeer alle naties, ongeacht of ze al dan niet tot de vorm van Staten hebben geleid, het resultaat zijn van herenigings- en eenwordingsprocessen die zich over zeer langdurige periodes, en in het algemeen altijd in één enkele richting hebben voltrokken: de herleiding van het veelvoud naar één, van heteroog naar homogeen. Zoals Ernest Gellner schrijft in zijn klassiek werk *Nations et nationalismes*:

‘Het nationalisme pleegt fundamenteel bedrog tegenover de anderen en zichzelf. Het nationalisme bestaat er hoofdzakelijk in aan de maatschappij globaal een hoge cultuur op te leggen terwijl het merendeel of zelfs heel de bevolking in lagere culturen leefde’¹. Leuke paradox: terwijl het nationalisme is gebruikt om de individuen te verenigen ten koste van de opheffing van autonomie, kunnen de grote gehelen die thans de naties uitmaken blijkbaar niet goed overweg met die integratorrol in hun relatie tot minderheden van buitenlandse origine. In tegenstelling tot de Baskische, Bretoense en Waalse boeren voor de 20ste eeuw aan wie ze een natie aanboden in ruil voor een gewesttaal, hebben de migranten van de 21ste eeuw al een nationaliteit, die een cultuur weerspiegelt die ze niet willen opgeven – of althans niet volledig. Vandaag is het niet meer zo gemakkelijk burgers te verenigen.

Daarnaast is deze functie van het nationalisme tegenwoordig ook minder noodzakelijk omdat de mens eveneens is veranderd. Hij is zich bewust geworden van zijn innerlijk leven, van zijn veelvoudige facetten, en hij wordt gevraagd daarvoor op te komen. Tegenwoordig is de identiteit des te sterker naarmate de natie zwakker is. Er is geen tegenspraak meer tussen het bezitten van een andere nationaliteit dan die van de plaats waar men woont en van de taal die men spreekt. Het komt er op aan een evenwicht te vinden tussen de verschillende identiteiten waaruit elk van ons bestaat. De natie verschuift naadloos van haar zin van identiteit naar haar zin van gemeenschappelijke lotsbestemming. Die evolutie is misschien wel zodanig dat ze het regionale nationalisme dat zich aan het warm lopen is in Europa de wind uit de zeilen zal nemen; het terugrijpen naar recepten uit het verleden waar hun succes toe aanzet is bovenal een crisis- en angstreflex.

In die tegelijk wankele en boeiende context wil Myria, het Federaal Migratiecentrum, graag zijn bijdrage leveren aan het onderzoek naar de Belgische nationaliteit door de publicatie van deze monografie. Die bezit het voordeel tegelijk de historische en demografische aspecten aan te snijden, en aansluitend op de jongste hervormingen van 2013 de kwestie van alle kanten te bekijken. Mijn dank gaat hierbij uit naar alle auteurs: Door de bijdragen van Nicolas Perrin, Thierry Eggerickx, Elisabeth Martin, Quentin Schoonvaere, Frank Caestecker en Bernadette Renauld kunnen we thans een instrument aanbieden dat voor elke professional of voor al wie zich een beeld wil vormen van de Belgische nationaliteit vandaag van nut zal zijn. Dank gaat ook uit naar Patrick Wautelet en René de Groot voor hun nawoorden. Patrick Wautelet krijgt tevens dank voor het peer review, evenals Mieke Van de Putte. Tevens wens ik mijn dank te richten aan Koen Dewulf, Davy Coolen, Gérald Gaspart, Tom Vanhoren en Sophie Vause, de (ex-)medewerkers van Myria die dit werk mogelijk hebben gemaakt.

Een instrument met des te meer waarde naarmate de vragen over de nationaliteit onze maatschappijen nog lang zullen bezighouden op hun zoektocht naar identiteit

1. Gellner, Ernest, *Nations et nationalismes*, Payot, 1898, Paris, p. 88.

en belaagd zijn door twijfels en angsten, zoals blijkt uit de recente polemieken omtrent het afnemen van de nationaliteit in Frankrijk. Hoewel de sporen van klassieke nationalismen op lange termijn hoogstwaarschijnlijk tot mislukken zijn gedoemd, zoals elke belofte van homogeniteit, belet dat niet dat deze gemeenschappelijke lotsbestemming van de hedendaagse natie des te meer zou vragen wanneer ze als een eindpunt kan worden gevaloriseerd. Paradoxaal genoeg zou de opwaardering van de nationaliteit door het aanscherpen van haar verwervingsmogelijkheden per slot van rekening de Belgische nationaliteit zelf wel eens kunnen versterken als een poging om van de gemeenschap deel uit te maken. Niet in haar voorbijgestreefde zin van identiteitsgemeenschap, maar wel in haar immer noodzakelijke zin van verbondenheid met gedeelde waarden, of zelfs – wie weet – van een gemeenschappelijke lotsbestemming.

Wie is wie in deze monografie?

Frank Caestecker

Professioneel

- Doctor in de geschiedenis van de European University Institute (Firenze)
- Hoofddocent verbonden aan de vakgroep algemene economie aan de UGent
- Lid van de interdisciplinaire onderzoeksgroep International Trade, Investment and Migration (ITIM)
- Hoofddocent aan de opleiding Bestuurskunde en Publiek Management (UGent)

Publicaties

- Auteur van *Hoe de mens de wereld vorm gaf* (Academie Press, 2015), *Huwelijks-migratie, een zaak voor de overheid?* Leuven (Acco, 2006), *Migreren voor een diploma, studenten van buiten de Europese Unie aan het Belgisch Hoger Onderwijs* (Acco, 2009), *Het Vluchtelingenbeleid in België, 1945-1980* (VUBPRESS, 1992), *Ongewenste gasten, joodse vluchtelingen en migranten in de dertiger jaren.* (VUBPRESS, 1993); *Belgian Alien Policy, 1840-1940. The creation of Guest Workers, Refugees and Illegal Aliens* (Berghahn Books, 2000)
- Editor van *Refugees from nazi Germany and the Liberal European states, 1933-1939* (Berghahn Books, 2010), *Activisten, vervolgd en slachtoffers kloppen aan. Het Belgisch vluchtelingenbeleid in de 19de en 20ste eeuw, een terugblik.* *Belgisch Tijdschrift Nieuwste Geschiedenis*, XL, 2010, 3

Gerard-René de Groot

Professioneel

- Doctor in de rechten (Universiteit Maastricht 1988)
- Hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht (Universiteit Maastricht sinds 1988)
- Gasthoogleraar aan de Universiteit van Luik / gastprofessor
- Université de Liège (leerstool P. Harmel) (2003)
- Parttime hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht Universiteit van Aruba (sinds 2007)

Andere activiteiten

- Voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking (sinds 2014; bestuurslid sinds 1984)
- Expert-consultant van de Commissie van experts inzake nationaliteitsrecht, ingesteld door de secretaris generaal van de Raad van Europa (2008-2010)
- Expert-consultant van de UNHCR voor nationaliteits- en staatloosheidsaangelegenheden (vanaf 2010)

Wie is wie in deze monografie?

Publicaties

Meer dan 350 publicaties over nationaliteitsrecht en staatloosheid, waaronder:

- *Handboek Nieuw Nederlands Nationaliteitsrecht*, Deventer: Kluwer 2003, X + 588 p.
- (Ed. samen met Sergio Carrera Nuñez) *European citizenship at the Crossroads: The Role of the European Union on Loss and Acquisition of Nationality*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2015, xxiii + 620 p.

Thierry Eggerickx

Professioneel

- Licentiaat geschiedenis en doctor in de demografie van de Université Catholique de Louvain
- Onderzoeksmaster bij het NFWO
- Professor aan het Centre de Recherche en Démographie van de UCL

Onderzoeksthema's

- Geschiedenis van de bevolking van België en zijn gewesten
- Demografie van België
- Lokale demografie
- Interne en internationale migraties

Nicolas Perrin

Professioneel

- Licentiaat demografische aardrijkskunde van de Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne
- DEA in demografie van de Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne
- Statisticus bij de FOD Binnenlandse Zaken - DG Dienst Vreemdelingenzaken

Bernadette Renauld

Professioneel

- Licentiate in de rechten en de wijsbegeerte
- Referendaris van het Grondwettelijk Hof
- Gast-lector aan de UCL. Bergen

Andere activiteiten

- Diverse opleidingen in nationaliteitsrecht voor de vereniging voor vreemdelingenrecht, de uitgeverij Vanden Broele, de Commission Université-Palais, het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding en het GSOB
- Lid van het redactiecomité van het *Tijdschrift voor vreemdelingenrecht*
- Voorzitterschap van de stuurgroep onderzoek, in het kader van de UNHCR en het Gelijkekansencentrum, over staatloosheid in België, 2011-2012
- Deelname als deskundige aan de seminars georganiseerd door de UNHCR over staatloosheid
- Lid van de Raad van bestuur en het bureau van Myria
- Medevoorzitster van de Raad van bestuur van Unia

Wie is wie in deze monografie?

Publicaties

- Met Ch.-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, 3e ed., Bruxelles, Larcier, 2015, 467 p.
- *La lutte contre le racisme*, Coll. Pratique du droit, Waterloo, Kluwer, 2011
- Verscheidene artikelen betreffende het Wetboek van de nationaliteit, gepubliceerd door het *Tijdschrift voor Constitutioneel Recht*
- Deel *Nationaliteit* in de *Guide de la personne étrangère*, Kluwer, losbladige publicatie, laatste update in 2016

Mieke Van de Putte

Professioneel

- Licentiaat en aggregaat in de rechten (UGent)
- Stafmedewerker, directie Personeel en Organisatie UGent
- Vrijwillig wetenschappelijk medewerker, Instituut voor Internationaal Privaatrecht, faculteit Rechtsgeleerdheid UGent

Andere activiteiten

- Lid van de redactie van het *Tijdschrift voor Vreemdelingenrecht*
- Medewerker van Jura, bronnenbeheersysteem van Wolters Kluwer

Publicaties

- Auteur van verschillende bijdragen in juridische tijdschriften en boeken over het nationaliteitsrecht
- Auteur van verschillende boeken, o.a. het deel *Nationaliteit* in de APR-reeks (Kluwer, Antwerpen, 2001)

Patrick Wautelet

Professioneel

- Doctor in de rechten (KULeuven, 2002)
- Professor aan de Universiteit van Luik sinds 2002
- Lid van het onderzoekscentrum CITÉ
- Advocaat aan de balie van Brussel (2002-2008)

Andere activiteiten

- Voorzitter van de Belgische Vereniging voor Internationaal Recht
- Voorzitter van het doctoraatscollege van de Afdeling rechten van de Rechtsfaculteit van de Universiteit van Luik

Publicaties

- *Le droit de la lutte contre la discrimination dans tous ses états*, P. Wautelet (dir.), Anthemis, 2009, 216-247
- *Droits fondamentaux en mouvement. Questions choisies d'actualité*, S. van Drooghenbroeck et P. Wautelet (dir.), Anthemis, 2012, 205 p.
- *Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement n° 650/2012 du 4 juillet 2012*, 2eme éd., Bruylant, 2016, 1065 p. (co-auteur met Andrea Bonomi, met medewerking van Ilaria Pretelli en Azadi Öztürk)
- *Droit de l'immigration et de la nationalité : fondamentaux et actualités*, P. Wautelet et F. Collienne (éds.), Larcier, 2014, 390 p.

Copy Pers

INHOUDSTAFEL

DEEL 1: De Belgische nationaliteitswetgeving 1830-1984	1
<i>Frank Caestecker</i>	
Inleiding	3
Hoofdstuk 1: De Belgische nationaliteitswetgeving in de negentiende eeuw, 1830-1914	5
1. De Franse Revolutie als wegbereider, 1789-1803	6
2. Het gieten van de fundamenten van de Belgische nationaliteitswetgeving, 1830-1835	10
2.1. De grondwet en naturalisatie: een politieke gevoeligheid	10
2.2. Het Burgerlijk Wetboek en een liberale natie	15
3. Immigranten insluiten en vreemdelingen op een zijspoor, 1880-1914 ..	21
3.1. Politieke rechten voor genaturaliseerde immigranten als eerste stap naar politieke democratisering	21
3.2. De nationaliteit breekt door in het alledaagse leven	25
3.3. De Big Bang van de Wet van 1909: een eenduidige en breed toegankelijke nationaliteitsbepaling	30
3.4. De Belgische nationaliteitswet en Congo	34
Conclusie	36
Hoofdstuk 2: De Belgische nationaliteitswetgeving in de twintigste eeuw, 1918-1984	39
1. De nationaliteitswet van 1922 als nasleep van de eerste wereldoorlog . . .	41
1.1. Het ontnemen van de nationaliteit van 'allochtone' Belgen wegens verraad	42
1.2. De individuele nationaliteit ook voor vrouwen	44
1.3. De voorwaardelijke optie voor de Belgische nationaliteit	47
1.4. Een halfslachtige hervorming van de naturalisatie	50
1.5. Een eenduidig verlies en herverkrijgen van de Belgische nationaliteit	50
2. Het gedemocratiseerde België in de jaren twintig	52
2.1. De naturalisatie gaat voorbij aan de democratisering	53
2.2. Een versterking van de positie van de vrouw	54
2.3. De rechterlijke macht onderzoekt de geschiktheid van de nakomelingen van de immigranten	54

Inhoudstafel

3.	Wetswijziging als uiting van een protectionistische natie (1932-1964) .	57
3.1.	De naturalisatie ontmoedigen	59
3.2.	Het herstel van de nationaliteit opnieuw mogelijk voor voormalige Belgen	62
3.3.	De geschiktheid voor optie strikter evalueren	62
3.4.	De onwaardige Belgen	64
3.5.	Belgische onderdanen in Congo: stilte voor de storm	67
4.	Nationaliteitsverwerving terug gewenst (1964-1984)	69
	Conclusie	72

	Demografische analyse: De veranderingen van nationaliteit, 1830-1984: een statistisch overzicht	75
	<i>Nicolas Perrin en Frank Caestecker</i>	

1.	Inleiding	75
2.	De statistische bronnen	76
3.	De verwerving van de nationaliteit: een pijnlijke evolutie	79
3.1.	Algemeen overzicht	79
3.2.	Overzicht per procedure	81
3.3.	Detail van de herkomst van de genaturaliseerden	86
3.3.1.	Algemeen overzicht	86
3.3.2.	Van de onafhankelijkheid van België tot de Eerste Wereldoorlog: nieuwe Belgen vooral afkomstig uit de buurlanden	87
3.3.3.	Het interbellum: twee decennia gekenmerkt door de naturalisatie van de Russen en de Polen	94
3.3.4.	Van de Tweede Wereldoorlog tot de hervorming van het Wetboek van de nationaliteit: de onzichtbare Poolse aanwezigheid en de opkomst van de Italiaanse en Marokkaanse genaturaliseerden	99
	Conclusie	104

	DEEL 2: De Belgische nationaliteitswetgeving 1984-2013	107
	<i>Bernadette Renauld</i>	

	Hoofdstuk 1: Het Wetboek van de Belgische nationaliteit van 1984 tot 1999	109
1.	De goedkeuring van het Wetboek: de wet van 28 juni 1984	110
1.1.	De context en de parlementaire debatten	110

Inhoudstafel

1.2.	Het Wetboek van de Belgische nationaliteit bij zijn aanneming . . .	113
1.2.1.	Basisprincipes	113
1.2.2.	Regels in verband met de toekenning van de nationaliteit . . .	116
1.2.3.	De regels in verband met de verkrijging van de nationaliteit	118
1.2.4.	Verlies, vervallenverklaring en herkrijging	121
1.3.	De krachtlijnen van het Belgisch nationaliteitsrecht in 1985	123
1.3.1.	Samenhang en evenwicht	123
1.3.2.	Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en integratiewil . . .	125
1.3.3.	Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht	127
2.	Het Wetboek van de nationaliteit van 1985 tot 1999	128
2.1.	De evolutie in de wetgeving de eerste vijftien jaar	128
2.1.1.	Wijzigingen in verband met de toekenning van de nationaliteit aan minderjarigen	128
2.1.2.	Wijzigingen in verband met de naturalisatie	130
2.1.3.	Wijzigingen in verband met de andere manieren van nationaliteitsverwerving	132
2.2.	Krachtlijnen van het Belgische nationaliteitsrecht in 1999	134
2.2.1.	Samenhang en evenwicht	135
2.2.2.	Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en integratiewil	137
2.2.3.	Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht	140
	Hoofdstuk 2: Het Wetboek van de Belgische nationaliteit vanaf 2000 . .	143
1.	De wet van 1 maart 2000	144
1.1.	De context en de parlementaire debatten	144
1.1.1.	De problematiek van het verlenen van stemrecht aan niet-Belgen	144
1.1.2.	De constructie van het Europees burgerschap	146
1.1.3.	De herziening van artikel 8 van de Grondwet	148
1.2.	Inhoud van de wet van 1 maart 2000	149
1.2.1.	Stopzetting van de toetsing van de integratiewil	149
1.2.2.	Uitbreiding van de categorieën vreemdelingen die Belg kunnen worden door nationaliteitsverklaring (art. 12bis) . . .	150
1.2.3.	Uitbreiding van de toegang tot de naturalisatie	152
1.2.4.	De procedures	152
1.2.5.	Kosteloosheid	153

Inhoudstafel

1.3.	Synthese: toekenning, verkrijging en verlies van de Belgische nationaliteit in 2000	154
2.	Wetwijzigingen in het eerste decennium van de 21e eeuw	156
2.1.	Herzieningen van het Wetboek tussen 2000 en 2011	156
2.1.1.	Artikel 299 van de programmawet van 27 december 2004	156
2.1.2.	Artikelen 379 tot 389 van de wet van 27 december 2006 houdende diverse bepalingen	158
2.2.	De krachtlijnen van het Belgisch nationaliteitsrecht in 2011	164
2.2.1.	Samenhang en evenwicht	164
2.2.2.	Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en integratiewil	166
2.2.3.	Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht	168
2.2.4.	Interesse voor de vervallenverklaring	169
3.	De wet van 4 december 2012	171
3.1.	De politieke context en de intenties van de wetgever	171
3.2.	Het nieuwe Wetboek van de nationaliteit, van toepassing vanaf 1 januari 2013	175
3.2.1.	Toekenning (minderjarigen)	175
3.2.2.	Verkrijging (meerderjarigen)	176
3.2.3.	Verlies en vervallenverklaring	183
3.3.	De krachtlijnen van het Belgisch nationaliteitsrecht in 2013	184
3.3.1.	Samenhang en evenwicht, breuk en continuïteit	184
3.3.2.	Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon, sociale integratie, economische participatie en uitzonderlijke verdienstswen	186
3.3.3.	Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht	189
3.3.4.	Bevestigde aandacht voor de vervallenverklaring	191
	Demografische analyse: Het verwerven van de Belgische nationaliteit: een demografische benadering	195
	<i>Thierry Eggerickx, met Elisabeth Martin en Quentin Schoonvaere</i>	
	Inleiding	195
1.	Evolutie van de nationaliteitswijzigingen van 1984 tot 2014	197
1.1.	Impact van de verschillende hervormingen van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit	197

Inhoudstafel

1.2. Evolutie volgens de wijze van toekenning of verkrijging van de Belgische nationaliteit	199
2. Verkrijging van de Belgische nationaliteit: statistische effecten?	204
2.1. Impact van het Wetboek van de nationaliteit op het meten van de populatie van vreemde nationaliteit	204
2.2. De impact van het Wetboek van de nationaliteit op de geboorten van vreemdelingen	206
2.3. De impact van het Wetboek van de nationaliteit op de leeftijds piramides van vreemdelingen en Belgen	208
2.4. Naar een andere definitie van bevolkingsgroepen van vreemde origine	209
3. Evolutie van de kenmerken en het demografisch gedrag van personen die de Belgische nationaliteit verwerven	212
3.1. De vorige nationaliteit van de nieuwe Belgen	212
3.2. Gewest en gemeente waar de Belg geworden vreemdelingen verblijven	219
3.3. Evolutie van de nationaliteitswijzigingen volgens geslacht	223
3.4. Evolutie van de nationaliteitswijzigingen volgens leeftijd	225
3.5. Evolutie van de verwerving van de Belgische nationaliteit volgens geboorteplaats	230
3.6. Evolutie van de verwerving van de Belgische nationaliteit volgens de duur van het verblijf in België	233
3.7. De vruchtbaarheid van personen van vreemde origine die de Belgische nationaliteit hebben verkregen	237
3.7.1. Volgens de nationaliteit van herkomst, een algemene daling van de vruchtbaarheid	239
3.7.2. Ander gedrag bij migranten, genaturaliseerden of tweedegeneratiemigranten?	241
Conclusie	246
Bibliografie	249
Nawoord De ontwikkeling van internationale nationaliteitsrechtelijke standaarden en het Belgische nationaliteitsrecht	251
<i>Gerard-René de Groot</i>	
1. Inleidende opmerkingen	251
2. De positie van de gehuwde vrouw	253
3. De gelijke behandeling van mannen en vrouwen	258
4. De bestrijding van staatloosheid	260

Inhoudstafel

5. De houding ten opzichte van meervoudige nationaliteit	268
6. Een conclusie	271
Slotbeschouwing	273
<i>Patrick Wautelet</i>	
Glossarium	281

DEEL 1: De Belgische nationaliteitswetgeving 1830-1984

Frank Caestecker

Copy Pers

Copy Pers

Inleiding

De nationaliteitswetgeving is het juridisch instrument waarover de staat beschikt om de leden van de natie te onderscheiden van zij die geen lid zijn van de natie.

De nationaliteitswetgeving is gebaseerd op twee basisprincipes. De nationaliteit kan doorgeven worden via het bloed. Het *jus sanguinis* verwijst naar het verwerven van de nationaliteit via de vader of moeder. Het alternatief op dit afstammingsbeginsel is het woon- of territorialiteitsprincipe, het *jus soli*, waarbij de geboorte, eventueel in combinatie met het verblijf op het grondgebied van de staat het lidmaatschap bepaalt. Het woon- of territorialiteitsprincipe impliceert ook dat de nationaliteit zowel kan ontnomen worden van zij die het grondgebied van de staat verlaten als verkregen kan worden door zij die zich vestigen of geboren worden op het grondgebied van de staat. Zij die geboren zijn op het territorium van een staat kunnen automatisch – *jure soli* – de nationaliteit toegekend worden. Zo wordt de nationaliteit meestal *jure soli* toegekend op het Amerikaanse continent.²

Binnen de Belgische nationaliteitswetgeving onderscheiden we drie wijzen van toegang tot de nationaliteit: nationaliteitstoekenning, nationaliteitsverklaring en naturalisatie. Nationaliteitstoekenning is de automatische verwerving van de Belgische nationaliteit, terwijl de twee andere wijzen een handeling van de kandidaat-Belg vereisen en samen onder de noemer verwerving vallen. Nationaliteitsverklaring of het opteren voor de nationaliteit staat voor het verwerven van de nationaliteit op basis van duidelijke criteria. Indien de kandidaat-Belg een verklaring doet en de voorwaarden vervult, wordt hij/zij deel van de natie. De kandidaat kan bij afwijzing in beroep gaan om te bewijzen dat hij/zij inderdaad aan de criteria beantwoordt. Naturalisatie is een discretionaire beslissing van de staat. Er kunnen wel een aantal minimumvoorwaarden vereist worden om een verzoek te kunnen indienen, maar de overheid beslist bij elk verzoek soeverein of de nationaliteit wordt toegekend. Naturalisatie is in tegenstelling tot nationaliteitsverklaring geen recht, maar een gunst.

2. Gerald Neumann, *Strangers to the Constitution: Immigrants, Borders, and Fundamental Law*. Princeton: Princeton University Press, 1996; David Cook-Martín & David FitzGerald, Liberalism and the Limits of Inclusion: Race and Immigration Law in the Americas, 1850-2000. *Journal of Interdisciplinary History* 41 (2010): 7-25.

Het lidmaatschap van de natie kent een symbolische dimensie, nl. de identiteitsbevestigende, -bepalende en/of -vormende dimensie³. Een lid van een natiestaat kan ook een beroep doen op bepaalde rechten en onderworpen zijn aan bepaalde plichten. Welke rechten en plichten samenhangen met het lidmaatschap van de natie geeft de materiële inzet van de nationaliteitswetgeving aan.

Naast de materiële, concrete consequenties van het lidmaatschap van de natie (staat) voor het maatschappelijk functioneren, heeft dit lidmaatschap ook een symbolische dimensie. Om deze dimensie van de politiek van nationaliteitswetgeving te vatten moet men gebruik maken van minder traditionele analyseconcepten. Het gaat daarbij om een analyse van identiteitspolitiek, waarbij de belangen eerder ideëel dan materieel zijn. Deze identiteitspolitiek kan gesitueerd worden binnen een maatschappelijke definitie van de natie als steunend op waarden gedeeld door de leden. De analyse van de identiteitspolitiek van de nationaliteit kan, naar analogie van Roger Brubaker, toegespitst worden op een inhoudelijke definiëring van de natie door politieke elites.⁴ De nationaliteitswetgeving vertaalt dan hoe deze elite de natie begrijpt, een inzicht dat gegroeid is uit een historisch gegroeide politieke en culturele geografie van een staat en haar natie. Er worden ideaaltypisch twee vormen van het begrijpen van de natie onderscheiden. Het etnisch begrip van de natie verwijst naar het behoren tot het 'volk' door de geboorte als lid van een etnische groep. Het gaat uit van een essentialistisch begrip van de natie. Het civiele of liberale begrip van de natie verwijst naar een contract tussen staat en de burgers van het land. Het individu heeft de keuze door het contract te aanvaarden burger te worden, waarbij de natie als een voluntaristische eenheid wordt beschouwd.

3. De natiestaat verbindt de staat als politieke entiteit met de natie, een sociologische categorie. Een onderzoekschool, beschouwt de natie als een door de staat geconstrueerde identiteit die psychologisch wordt geïnternaliseerd. Deze staatsconstructie van de natie gebeurt onder meer door het beleidsmatig creëren van de vreemdeling. Het vreemdelingenbeleid fungeert dan als het instrument bij uitstek waarover de staat beschikt tot abnormaliseren van de inwoners van het land die de nationaliteit ontberen. Door het vreemdelingenbeleid wordt binnen de samenleving, dus niet enkel aan de geografische grens, de natie als geprivilegieerde en positieve categorie gecreëerd en bevestigd. Zie onder meer Gérard Noiriel, *Immigration, antisémitisme et racisme en France (XIXe-XXe siècle)*. *Discours publics, humiliations privées*, Paris: Fayard, 2007; L.Vandersteene en Schiepers, *Natievorming, nationalisme en vreemdelingen. Beeldvorming rond vreemdelingen en Belgen in de Kamerdiscussie over de eerste Belgische vreemdelingenwet*. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1994-1995, 1-2, 31-78.
4. Rogers Brubaker, *Citizenship and nationhood in France and Germany*. Cambridge (US): Harvard UP, 1992.

Hoofdstuk 1

De Belgische nationaliteitswetgeving in de negentiende eeuw, 1830-1914

Binnen het onafhankelijke België werd geëxperimenteerd met de erfenis van de Franse Revolutie. België ontstond als een liberale staat in een tijdsgewricht dat de veranderingen die de Franse revolutie had meegebracht afremde. Het Ancien Régime was evenwel verleden tijd en de nieuwe geest kon niet terug in de fles. Het denken over de Belgische natie zou dan ook sterk putten uit de discussie tijdens de Franse revolutie. De taaldiversiteit eigen aan België die zich slechts langzaam zou vertalen in het functioneren van de staat, werd sinds het prille begin van de Belgische staat opgenomen in haar natieconcept. De taaldiversiteit werd beschouwd als de rijkdom van België en gaf in de negentiende eeuw nog geen aanleiding tot concurrerende natieconcepten⁵.

5. Jean Stengers & Eliane Gubin, *Le grand siècle de la nationalité belge. De 1830 à 1918*. Bruxelles: Racine, 2002; Els Witte, *De constructie van België, 1828-1847*. Leuven: Lannoo Campus, 2006.

1. DE FRANSE REVOLUTIE ALS WEGBEREIDER, 1789-1803

De nationaliteit is een juridische relatie tussen individu en staat die ontstond met de Franse Revolutie en haar Verklaring voor de Rechten van de Mens en de Burger van 1789. Toen kreeg de nationale burger als lid van de staat betekenis. Voor 1789 was de verhouding tussen staat en individu een eenzijdige machtsrelatie. In deze verhouding domineerde de staat in de figuur van de koning het individu. De onderdaan – niet de burger – was verstoken van rechten, maar was persoonlijke loyaliteit verschuldigd aan de koning. Een koning heerste over een territorium. Elkeen, die op dit grondgebied geboren was, was een onderdaan van de koning. Het *jus soli* was het dominante criterium bij het bepalen van de (juridische) gemeenschap van onderdanen. De directe band tussen individu en staat had evenwel weinig impact op de samenleving. Het maatschappelijk leven was immers vooral gestructureerd door intermediaire organisaties. Het lidmaatschap van een stand of het lid zijn van een etnische, religieuze, lokale of professionele gemeenschap waren de modellen van sociale organisatie eigen aan het Ancien Régime. Het was ook veelal via die organisaties dat het contact tussen het individu en de staat verliep. Zelfs de wet – liever de wetten – was sterk verweven met de ongelijkheid van de standenmaatschappij: de wet was niet voor iedereen gelijk. De absolutistische koningen in de 17de eeuw hadden wel gepoogd hun greep op de maatschappij te versterken, maar de Franse Revolutie was een reactie op deze wens tot koninklijke machtsuitbreiding.

De Franse Revolutie wijzigde de verhoudingen tussen staat, intermediaire organisaties en individu ingrijpend. De intermediaire organisaties zoals de beroepscorporaties en de standen werden opgeheven. Nationaliteit werd een nieuwe basis van sociale organisatie. De nationale gemeenschap van burgers werd de concurrent voor oudere vormen van maatschappelijke organisatie, gebaseerd op stand, religie en beroep die, weliswaar afgezwakt door het afschaffen van de geïnstitutionaliseerde bescherming, toch het maatschappelijk leven bleven structureren. In de loop van de negentiende eeuw moesten deze oudere vormen van sociale organisatie steeds meer wijken voor het burgerschap.⁶

De verhouding tussen staat en burger was een heel wat minder hiërarchische relatie dan tussen staat en onderdaan. De Franse Revolutie had de natie soeverein gemaakt. De natie nam collectief de plaats in van de koning. De staat werd gedemocratiseerd en die staat moest, binnen het mandaat dat de maatschappij haar gaf, aan elk individu zijn wet kunnen opleggen. De standenmaatschappij werd ingeruild voor de burgermaatschappij. Dit impliceerde evenwel niet dat na de Franse Revolutie alle Franse burgers politieke inspraak krijgen in de natie. Zo werden bijvoorbeeld reeds

6. Andreas Fahrmeir, *Citizenship. The rise and fall of a Modern Concept*, New Haven: Yale University Press, 2007.

tijdens de Franse Revolutie kinderen, armlastigen en vrouwen, alhoewel Franse burgers, de politieke rechten ontzegd.

Enkel die Fransen die zich op een onafhankelijke en rationele wijze een mening konden vormen die het algemeen belang kon dienen, werden als staatsburgers beschouwd en werd het stemrecht verleend. Het biologisch verschil tussen mannen en vrouwen werd als een fundamentele dichotomie beschouwd die de toegang tot het actieve burgerschap – het burgerschap in de publieke sfeer – aan vrouwen ontzegde. Vrouwen vertegenwoordigden de intimiteit, de hartstocht en het gevoel en werden een andere sociale rol toegewezen dan mannen. De vrouwelijke omgeving werd de private, huiselijke sfeer en de mannelijke rol was weggelegd voor het publieke leven van de politiek en de economie. Het onderscheid publiek versus privaat legitimeerde het ontzeggen van het politiek burgerschap aan vrouwen. De (mannelijke) politieke elite geloofde dat de ‘wanordelijke’ aard van de vrouw haar in de onmogelijkheid stelde om rationeel en redelijk te zijn. Vrouwen werden uitgesloten van het politieke proces, maar ook het juridisch statuut van de gehuwde vrouw wijst duidelijk op haar ondergeschiktheid in de publieke sfeer. Een gehuwde vrouw kon zonder de toestemming van de echtgenoot geen enkele rechtshandeling stellen. De nieuwe wereld van vrijheid en gelijkheid die de Franse Revolutie inluidde werd voor de vrouwen door de patriarchale dominantie gefnuikt. De vrouw als individu werd immers als moeder en echtgenote quasi verstikt in het gezin⁷. De natie werd in de Code Civil geconcipieerd als een collectief van gezinnen geleid door de echtgenoot, eerder dan als een collectief van individuen.

De *Code Napoléon* (1804), het burgerlijke wetboek, legde de revolutionaire regels vast, waarbij ook de toekenning van de Franse nationaliteit vastgelegd werd. Terwijl elkeen, geboren op het territorium van de koning, onderdaan was – *jure soli* –, werden de burgers na 1789 niet meer louter passief toebedeeld aan de staat door hun geboorte op het staatsterritorium. De afkeer voor het *jus soli* eigen aan het Ancien Régime waarbij het individu, ondanks zichzelf, het territorium moest volgen, maakte dat gekozen werd voor de bloedband (*jus sanguinis*). De Franse nationaliteit werd persoonlijk doorgegeven met het bloed (afstamming). De kern van de natie waren al die personen die op het territorium van de Franse staat vertoefden bij de Franse Revolutie. De zonen en dochters van Franse burgers werden de Franse nationaliteit toegekend, ook al waren zij geboren buiten Frankrijk. De nationaliteit werd een recht van de persoon.

De menselijke keuzevrijheid – de verworvenheid van de Franse Revolutie – werd vervat in de faciliteiten voor zij die van elders kwamen. De kinderen, geboren in Frankrijk van een ouder-immigrant, kregen het recht te kiezen voor de Franse

7. Quasi gezien de Code Civil in het erfrecht en het echtscheidingsrecht de vrouwelijke individualiteit erkende. Jennifer Heuer, *The Family and the Nation. Gender and Citizenship in Revolutionary France, 1789-1830*, Ithaca: Cornell University Press, 2007; Anne Verjus, *Le cens de la famille. Les femmes et le vote, 1789-1848*, Paris: Belin, 2002.

nationaliteit. Bij hun geboorte in Frankrijk werden zij als potentiële Fransen beschouwd. Hun lidmaatschap van de Franse natie werd slechts geactiveerd door een wilsuïting bij hun meerderjarigheid. Deze kinderen van immigranten hadden de mogelijkheid, indien ze bij hun meerderjarigheid in Frankrijk vertoefden, te opteren voor de Franse natie⁸. Naast de nationaliteitstoekenning die de nationaliteit automatisch toekende, introduceerde de Franse wetgeving zo de nationaliteitsverklaring of het opteren voor de nationaliteit, wat stond voor het zelf verwerven van de nationaliteit op basis van duidelijke criteria. Indien de kandidaat zijn of haar wil uitte om deel te zijn van de Franse natie en de voorwaarden van geboorte en verblijf vervulde, werd hij/zij deel van de natie.

Een laatste vorm van nationaliteitsverwerving die de Franse Revolutie erkende was de naturalisatie die steunde op een discretionaire beslissing van de staat. Er bestonden wel een aantal minimumvoorwaarden om een verzoek in te dienen, maar de overheid besliste bij elk verzoek soeverein of de nationaliteit werd toegekend. Naturalisatie sloot sterk aan bij het Ancien Régime toen de koning soeverein beslissingen nam en niet ter verantwoording kon worden geroepen.

De Code Civil voorzag ook in de nationaliteitsontneming. Het woonbeginsel maakte dat Fransen door een definitieve vestiging in het buitenland of in de termen van de wet ‘zonder intentie van terugkeer’ hun Franse nationaliteit konden verliezen. Dit uitsluitingscriterium sloot nog sterk aan bij de feodale erfenis van het *jus soli*. Deze eerder vage grond voor nationaliteitsontneming werd aangevuld met twee andere duidelijk omschreven handelingen: het verwerven van een andere nationaliteit en het uitoefenen van een publiek mandaat in dienst van een vreemde mogendheid maakten dat de Franse nationaliteit kon worden ontnomen⁹. Beide daden werden beschouwd als de uitdrukking van de wil om niet langer deel uit te maken van de Franse natie.

Zoals reeds aangegeven was elke burger wel gelijk voor de wet, maar de vrouwelijke burger leverde door haar huwelijk haar rechten in. De gehuwde vrouw nam slechts deel aan de besluitvorming binnen de natie via haar echtgenoot¹⁰. Ook in de nationaliteitswetgeving werd de afhankelijkheid van de echtgenoot ingeschreven. De nationaliteit van de gehuwde vrouw werd bij haar echtgenoot ondergebracht. Bij het huwelijk met een buitenlander verloor een vrouw haar nationaliteit en werd haar die van haar echtgenoot toegekend en ook aan hun kinderen werd de nationaliteit, net zoals de familienaam, toegekend van de vader. De eenheid van de familie onder mannelijke leiding impliceerde dat de nationaliteit van de vrouw bij huwelijk een afhankelijke nationaliteit werd. Ook van liberale zijde werd dit verdedigd, want de

8. Patrick Weil, *Qu'est-ce qu'un Français, Histoire de la nationalité française depuis la révolution*. Paris: Bernard Grasset, 2002.

9. Weil, *Qu'est-ce qu'un Français*, p. 286.

10. Verjus, *Le cens de la famille*.

vrouw had dit huwelijk uit eigen vrije wil gekozen en diende dan ook de gevolgen van haar keuze te dragen.¹¹

De erfenis van de Franse Revolutie zou duidelijk blijken toen de wetgever, na de onafhankelijkheid van België, de Belgische nationaliteitswetgeving moest concipiëren. Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, dat na de slag van Waterloo (1815) een partiële restauratie van het Ancien Régime doordrukte met haar koning en het weigeren van elke inspraak aan de natie, was slechts een interludium. De nieuwe wereld die de Franse Revolutie had opgeroepen bleek een sterke mobilisatiekracht te hebben bij de opstand in België in 1830. Evenwel ook het Ancien Régime werd door een stroming binnen de opstandelijke krachten in België opgeroepen om de Belgische provincies af te scheiden van de Noordelijke Nederlanden.

11. Patrick Weil, 'Le statut de la femme en droit de nationalité. Une égalité tardive', In R. Kastoryano (Ed.), *Les Codes de la différence, race-origin-religion? France, Allemagne, Etats-Unis*. Paris: Presses de Sciences Po, 2005, pp. 123-143; Heuer, *The Family and the Nation*.

2. HET GIETEN VAN DE FUNDAMENTEN VAN DE BELGISCHE NATIONALITEITSWETGEVING, 1830-1835

Het regime dat de Belgische revolutionairen van 1830 vorm gaven, was een compromis tussen oud en nieuw. De liberale middenklasse was immers samen met de conservatieve katholieke clerus ten strijde getrokken tegen Willem I, koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830). De liberale middenklasse ijverde voor inspraak en een democratisering van het politieke leven met vrijheid van pers, vereniging, mening en geloofsovertuiging. De klerikale milieus daarentegen beoogden een restauratie van hun monopolie op zingeving en de daaruit resulterende macht die ze tijdens het Ancien Régime hadden genoten. Dit monsterverbond zou de monarchie herstellen, maar wel met een koning die gebonden was aan de grondwet. De grondwetgever maakte de koning tot het hoofd van de uitvoerende macht, maar zijn handelingen moesten steeds gedekt zijn door de ministers. De grondwetgever voerde het stemrecht voor staatsburgers in, maar de deelname aan de verkiezingen werd beperkt tot enkel die mannelijke burgers die hoge belastingen betaalden. Bij het vorm geven aan het nieuwe regime werden republikeinen en radicale democraten gemarginaliseerd, maar België kreeg toch een liberale staatsorde zonder weerga. De grondwet garandeerde expliciet de vrijheid van pers, vereniging, mening en geloofsovertuiging. Ook verzekerde de grondwet de scheiding der machten (*trias politica*), wat een machtsconcentratie eigen aan het Ancien Régime moest voorkomen. De grondwetgevers zagen er vooral op toe dat de politieke en burgerlijke rechten van de burgers beschermd werden. De rechterlijke macht werd de instrumenten verleend om garant te kunnen staan voor deze rechten.

Copy Pers

2.1. De grondwet en naturalisatie: een politieke gevoeligheid

In de grondwet werden de regels voor het toekennen of verliezen van de Belgische nationaliteit niet opgenomen. Hiervoor werd verwezen naar het burgerlijk wetboek. Wel werden in de grondwet de spelregels voor het naturalisatiebeleid vastgelegd. Alhoewel het oorspronkelijk voorstel aansloot bij de Franse naturalisatieprocedure, week de Constituante hiervan duidelijk af. De grondwetgever kende de bevoegdheid om vreemdelingen op te nemen in de Belgische natie via de naturalisatie toe aan de wetgevende macht. De grondwetgever weigerde het Franse model te volgen dat de naturalisatie als een prerogatief van de uitvoerende macht beschouwde¹². De Belgische grondwetgever, vanuit een liberale gehechtheid aan de scheiding der machten, wilde een te sterke uitvoerende macht vermijden. Het werd het parlement dat via een

12. Weil, *Qu'est-ce qu'un Français*, pp. 38-39.

beslissing tot naturalisatie vreemdelingen kon opnemen in de Belgische natie. Niet enkel de instelling die zich uitsprak over het naturalisatieverzoek was anders, maar de Constituante lanceerde bij de naturalisatie ook twee sporen. Dit tweesporenbeleid sproot voort uit de overtuiging van de grondwetgever dat België baat had bij het aantrekken van buitenlanders, maar dat vermeden moest worden dat deze vreemdelingen politieke invloed kregen op het bestuur van het land.

Zoals Baron de Stassart het verwoordde in de Constituante op 20 december 1830: 'Si vous n'avez qu'une seule espèce de naturalisation, vous vous trouvez entre deux écueils: vous vous montrerez trop faciles ou trop sévères. Il convient sans doute d'accueillir favorablement celui qui se présente avec des capitaux ou des connaissances industrielles; mais il ne faut pas que cet homme, tout utile qu'il est à notre prospérité commerciale, à nos intérêts matériels, puisse compromettre nos libertés ou notre indépendance politique, si le chef de l'Etat le choisit pour ministre, quoique étranger à nos moeurs, à nos habitudes, à nos institutions.'¹³

Baron de Stassart zag de toegang tot de Belgische natie via de naturalisatie voorbehouden aan kenniswerkers en kapitaalkrachtige ondernemers. Immigranten die welkom waren in België, maar ook in de Belgische natie omdat zij de Belgische economie konden versterken. Hun integratie in de Belgische economische elite betekende niet dat zij ook de politieke elite konden verwoegen. Indien genaturaliseerde Belgen volledige politieke rechten zouden verwerven, vreesde baron de Stassart dat één van hen na koninklijke voordracht de macht zou kunnen nemen. Deze Belg van buitenlandse origine kon dan zelfs de onafhankelijkheid van België opheffen. Deze vrees moet gezien worden binnen het toen nog kwetsbare bestaan van België. Slechts in 1831 erkenden de Europese machten de onafhankelijkheid van België en kreeg België een staatshoofd – koning Leopold I – dat zich onderwierp aan de Belgische liberale grondwet. Slechts in 1839, toen de Nederlandse koning Willem I zich neerlegde bij de afscheiding van zijn zuiderse provincies, werd de positie van België als onafhankelijke staat geconsolideerd. Dat een immigrant uit Nederland, stroman voor Willem I, maar ook een inwijkeling uit Frankrijk, na het verwerven van de Belgische naturalisatie de onafhankelijkheid van België zou kunnen bedreigen, was in december 1830 niet volledig uit de lucht gegrepen.

Gedurende de discussies in de Constituante over de twee vormen van naturalisatie wierp de Luikse advocaat Joseph Forgeur, een vertegenwoordiger van de liberale intelligentsia, op dat de gewone naturalisatie, die de volledige politieke rechten ontzegde aan deze nieuwe Belgen, tot niets diende. De grondwet stelde immers bij artikel 128 dat 'iedere vreemdeling die zich op het grondgebied van België bevindt de bescherming geniet verleend aan personen en aan goederen, behoudens de bij wet gestelde uitzonderingen'. Vreemdelingen werden zo de breed geconcipieerde

13. Emile Huyttens, *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831* (vol.1), Bruxelles: Adolphe Wahlen & Cie, 1844, p. 563.

natuurlijke rechten (of mensenrechten) verleend. Centraal in de liberale grondwet stond de bescherming van het individu, elk individu, tegen een arbitraire staatsmacht. De wet was voor iedereen gelijk en hierbij werd geen onderscheid gemaakt tussen vreemdeling en Belg. De grondwet stelde ook duidelijk dat slechts bij uitzondering vreemdelingen ingezetenen van België bepaalde rechten konden worden ontzegd. In de grondwet werd slechts één uitzondering opgenomen: vreemdelingen kwamen niet in aanmerking voor het openbaar ambt. De grondwetgevers meenden evenwel dat het radicaal uitsluiten van vreemdelingen van het openbaar ambt België zou benadelen. Zo moest de overheid wetenschappers uit het buitenland kunnen aantrekken voor de rijksuniversiteiten. De grondwetgever voorzag dan ook dat buitenlanders bij uitzondering tot het openbaar ambt konden worden toegelaten¹⁴.

De opwerping dat een naturalisatie zonder volledige politieke rechten niets opleverde, sproot voort uit deze liberale visie op de organisatie van het samenleven. Immers in een regime zoals het Belgische regime toen dat de vrijheid van elk individu respecteerde en waarbij voor iedereen, ongeacht nationaliteit, de wet gelijk was en waar daarenboven de staat op een heel bescheiden wijze optrad was de vreemdeling gelijkgesteld aan de nationale burgers. Toch kon Baron de Stassart, een liberale katholiek en een politiek zwaargewicht, doordrukken dat de genaturaliseerde immigranten politiek onbevoegd werden.¹⁵

Het onderscheid tussen gewone naturalisatie en staatsnaturalisatie versterkte het elitaire staatsburgerschap van de nieuwe staat. De Constituante was nog verkozen geworden in 1830 door een electoraat dat hoge belastingen betaalde of met een universitair diploma bewezen had dat ze de capaciteiten had om te stemmen. In 1831 maakte de grondwetgever nog een deel van de kiezers politiek onmondig door het capacitair stemrecht te schrappen. Enkel bij het halen van een hoge belastingdrempel verwierf men stemrecht: in 1831 kon slechts 1,45 % van de Belgen kiezen wie in het parlement de natie vertegenwoordigde. Tegelijkertijd werden buitenlanders die zich in België vestigden de toegang tot het nationale kiezerskorps bemoeilijkt. Volledige politieke rechten konden enkel worden toegekend door de staatsnaturalisatie. De grote naturalisatie of staatsnaturalisatie leverde het politiek actieve burgerschap op, maar deze staatsnaturalisatie werd enkel toegekend aan zij die 'uitzonderlijke diensten hadden verleend aan het land'. Wat men onder uitzonderlijke diensten moest verstaan werd nooit geëxpliciteerd, wat het parlement totale vrijheid gaf deze clausule uiterst restrictief te interpreteren. In 1881, een halve eeuw na het inschrijven van deze mogelijkheid in de grondwet hadden slechts elf vreemdelingen op basis van uitzonderlijke diensten dit voorrecht in de wacht kunnen slepen. Het negentiende-eeuwse onderscheid tussen het wettelijke en het reële land werd nog versterkt

14. Huyttens, *Discussions du Congrès*, pp. 563-572.

15. Marie-Rose Thielemans, *Goswin, baron de Stassart, 1780-1854, Politique et franc-maçonnerie*, Bruxelles: Éditions de l'Académie royale de Belgique, 2008.

binnen de gemeenschap van nieuwe Belgen door deze naturalisatie in twee sporen. De gewoon genaturaliseerde Belg kon zich niet verkiesbaar stellen en kon ook niet kiezen voor de beide kamers van het Belgisch parlement¹⁶.

De wet van 27 september 1835 legde de voorwaarden voor de naturalisaties vast. Om een verzoek tot naturalisatie te kunnen indienen, diende de kandidaat de meerderjarigheid (21 jaar) bereikt te hebben en gedurende minimum vijf jaar in België verbleven te hebben. Zowel Kamer als Senaat moesten zich uitspreken over dit verzoek¹⁷. Vanaf 1848 was een naturalisatieverzoek niet meer gratis: een registratierecht van 500 frank was vereist.¹⁸ Alhoewel niet vermeld in de wet, ging het parlement in de loop der jaren wel als aanvullende voorwaarde stellen dat de mannelijke kandidaat-Belgen aan de militieplicht voldaan moesten hebben (zie verder)¹⁹. De echtgenote van de genaturaliseerde man behield haar oude nationaliteit en slechts op haar eigen verzoek kon ze haar man volgen in de Belgische nationaliteit. In deze materie werd de vrouw erkend als een onafhankelijk individu.

Zelfs indien de kandidaat-Belg voldeed aan de minimumvoorwaarden, was er geen enkele garantie dat het parlement hem of haar de nationaliteit zou toekennen. Tussen 1830 en 1872 werden er zo van de 1.982 verzoeken tot gewone en staatsnaturalisatie die aan het Parlement werden voorgelegd en dus aan alle formele voorwaarden voldeden 413 afgewezen door de Parlementsleden. Meer dan 1 op 5 kandidaten (21 percent) werd afgewezen²⁰. Naar de reden van deze weigering kan men enkel gissen gezien de stemming in het parlement geheim was. Het parlement had een discretionaire bevoegdheid en de naturalisatie was een gunst. De Luikse politicus Joseph Forgeur had in 1830 ten dele gelijk dat er weinig reden was om het politiek beperkte burgerschap dat de gewone naturalisatie opleverde, te verwerven. Deelname aan de nationale verkiezingen werd aan deze genaturaliseerde Belgen ontzegd, maar indien ze de cijnsvoorwaarden vervulden konden ze wel aan de gemeentelijke verkiezingen deelnemen. Het bleven hierdoor toch tweederangsbelgen en veel andere rechten verwierven ze niet met de naturalisatie gezien vreemdelingen woonachtig in België onderworpen waren aan quasi dezelfde plichten en rechten als de Belgen. Het economisch leven was nauwelijks gereguleerd, elkeen kon een eigen

16. Ook het deelnemen aan de verkiezing voor de provincieraad of het zich verkiesbaar stellen voor dit orgaan werd hen ontzegd. H. Bekaert, *Le statut des étrangers en Belgique*, Bruxelles: Larcier, 1940, p. 39.

17. *Pasinomie* 1835, p. 289.

18. Duizend Belgische frank voor de staatsnaturalisatie en vijfhonderd voor de gewone. *Pasinomie* 1848, pp. 51-53. De kosten voor de gewone naturalisatie uitgedrukt in euro van 2013 liepen in 1848 op tot 3700 euro en dat was verminderd, ten gevolge van de geringe inflatie in de negentiende eeuw tot ongeveer 2807 euro in 1914. Voor convergentie naar euro zie <http://www.vub.ac.be/SGES/scholliers1.html>.

19. Op een basis van een willekeurige steekproef (n: 219) van naturalisaties toegekend tussen 1836 en 1875 weten we voor 64 nieuwe Belgen waar ze hun militieverplichting hadden vervuld: 75 % deden dit in België.

20. Jean Stengers, *Émigration et immigration en Belgique au XIX et au XXe siècles*, Bruxelles, 1976.

zaak opstarten en zo zijn brood verdienen. De overheid had geen enkele ambitie om het arbeidsaanbod te reguleren en bedrijven waren vrij te beschikken wie zij tewerkstelden²¹. De Belgische wetgever maakte bij zijn weinig formele voorzieningen nauwelijks een onderscheid tussen Belg en vreemdeling. Vreemdelingen verblijvend in België moesten hun legerdienst in België doen²². Ook het dienen in de burgerwacht was een taak voor alle mannelijke ingezetenen van België en dit los van hun nationaliteit. Enkel het openbaar ambt was door de grondwetgever voorbehouden voor de Belgen. De grondwetgevers hadden evenwel voorzien dat de wet hierop uitzonderingen kon maken. Reeds kort na de onafhankelijkheid werd met de wet van 11 april 1831 en de wet van 22 september 1832 voorzien dat ook vreemdelingen als professionele militairen in het Belgisch leger konden dienen, zelfs de functie van officier werd voor hen opengesteld²³. Ook het staatsonderwijs werd opengesteld voor buitenlanders. De reikwijdte van de uitsluiting van buitenlanders van het openbaar ambt werd niet enkel geamendeerd door een uitzonderingswetgeving, maar werd ook restrictief geïnterpreteerd. Enkel de leidinggevende posities werden gereserveerd voor Belgen²⁴.

Zo vroeg de Fransman Antoine Lacroix, sinds 1838 politieagent in Gent, in 1845 de naturalisatie aan om te kunnen doorstoten naar een hogere functie²⁵. De vreemdelingen die tevreden waren met niet-leidinggevende openbare ambten werden toch geconfronteerd met een discriminatie omwille van hun buitenlandse nationaliteit. Zo kwamen de vreemdelingen in het Belgische leger niet in aanmerking voor het militair pensioen en zij die werkzaam waren in het openbare onderwijs werd de vaste benoeming ontzegd. Het zijn deze beroepsgroepen die vooral terug te vinden zijn onder de kandidaat-Belgen. Een aantal beroepsmilitairen realiseerden zich tegen hun pensioengerechtigde leeftijd dat de Belgische nationaliteit hen voordelen kon opleveren. Zo vroeg de 58-jarige Fransman François Declercq na 23 jaar dienst in het Belgische leger in 1860 de Belgische nationaliteit aan en hij kreeg die ook²⁶. De 27-jarige Luxemburgse onderwijzeres Jeanne Olinger, werkzaam in de lagere

21. Frank Caestecker, *Alien Policy in Belgium, 1840-1940. The Creation of Guest workers, Refugees and Illegal Aliens*, Oxford, 2000, pp.4-52; Vladimir Ronin, *Antwerpen en zijn 'Russen'. Onderdanen van de tsaar, 1814-1948*, Gent, 1993, p. 277.

22. In 1847 stelde de militiewet expliciet dat vreemdelingen verblijvend in België hun dienstplicht in België moesten vervullen. Inwoners van België die de Belgische nationaliteit niet hadden moesten, net zoals alle andere mannelijke inwoners verblijvend in België, op de lotingslijst inschreven worden. Indien ze het lot trokken moesten ze hun legerdienst doen (of een vervanger betalen). *Hand. Senaat*, 27.3.1847, p. 1343. J.B.Bivort, *Commentaire des lois sur la milice nationale de Belgique*, Bruxelles, 1847.

23. J. Leconte, *Formation historique de l'armée belge. Officiers étrangers au service de la Belgique (1830-1853)*, Bruxelles, 1949.

24. J. De Soignie, *Des Belges et des étrangers en deux parties. Distinction des Belges et des étrangers ou des moyens d'obtenir, de perdre et de recouvrer la qualité de Belge. Exposé analytique du droit des étrangers en Belgique*, Liège, 1858, pp.95-98.

25. A. Lacroix aan het Belgisch Parlement, 21.11.1844. ARA, AMJnat, 791.

26. ARA, AMJnat, 1412 (zie ook 1426).

school in Aarlen, vroeg in 1879 ook de Belgische nationaliteit aan. Alhoewel het Parlement haar wel de Belgische nationaliteit wilde verlenen, werd deze uiteindelijk geweigerd daar ze met haar jaarloon van onderwijzeres (1600 frank) niet in staat was om de kosten van de naturalisatie te betalen (500 frank)²⁷.

De aanwezigheid van deze buitenlanders onder de ambtenaren van België duidde op het geringe belang van de nationaliteit in de samenleving van de negentiende eeuw. Zelfs waar de nationaliteit uitzonderlijk in de wet stond ingeschreven als toelatingscriterium werd aan dit principe niet strikt vastgehouden. Deze ambtenaren van buitenlandse nationaliteit stonden daarenboven voor de helft van de toegekende naturalisaties in²⁸. Dit illustreert nog veel duidelijker dat voor de grote massa immigranten nationaliteit geen begerenswaardig goed was. Zoals het verzoek van Jeanne Olinger aangaf, was het voor velen ook een moeilijk bereikbaar goed door de financiële hindernis die het parlement in 1848 had opgeworpen. De naturalisatie stond open voor immigranten (en hun nakomelingen), maar slechts weinig nieuw bloed kwam via dit kanaal in de Belgische natie. Het was een selecte groep immigranten die voor heel specifieke redenen geïnteresseerd was in het politiek beperkte burgerschap.

2.2. Het Burgerlijk Wetboek en een liberale natie

Het Burgerlijk Wetboek legde de kern van de Belgische natie vast door alle personen die in 1815 op het grondgebied vertoefden dat in 1830 het territorium van het nieuwe België uitmaakte, tot Belg te verklaren. De Noord-Nederlanders die tijdens de periode van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden naar het zuiden waren afgezakt, werden niet in de Belgische natie opgenomen. Slechts in 1839 werden de grenzen van de nieuwe staat definitief vastgelegd en dit ten koste van gebied in Limburg en Luxemburg. Overgangsmaatregelen werden voorzien zodat inwoners van deze ingeleverde territoria bij een verhuis naar Belgisch grondgebied toch nog

27. ARA, AMJnat, 2138.

28. Op basis van een willekeurige steekproef (n: 219) van naturalisaties toegekend tussen 1836 en 1875, kennen we het beroep van 202 nieuwe Belgen. Slechts 4 % van de verzoekers waren arbeiders en nog eens 4 % landbouwers, 13 % waren handelaars en zowaar 49,5 % waren in staatsdienst. Volgens Stengers. *Emigration et immigration*, p. 77 waren op 1.569 nationaliteitstoekenningen tussen 1830 en 1872, 870 (55 %) toegekend aan vreemdelingen voor wie de Belgische nationaliteit noodzakelijk was voor hun beroepsloopbaan. Onder de genaturaliseerden bevonden zich ook personen die in aanmerking kwamen voor nationaliteitsverklaring maar omwille van het laattijdig indienen van hun aanvraag beroep moesten doen op de (kosteloze) naturalisatie. Het betrof hier jongeren geboren en getogen in België en personen die op basis van hun woonst in de afgestane delen van Limburg of Luxemburg in aanmerking kwamen voor de Belgische nationaliteit. Ook vroegen via de naturalisatieprocedure een aantal personen hun Belgische nationaliteit terug aan nadat zij die ontnomen waren wegens het in dienst treden van een buitenlandse overheid. De motivatie van kandidaat-Belgen om de naturalisatie aan te vragen komt nauwelijks expliciet aan bod in de naturalisatiedossiers wat het veelal moeilijk maakt om het directe belang van het verwerven van de nationaliteit aan te geven.

de Belgische nationaliteit konden verwerven.²⁹ Al deze Belgen – de oerbelgen – gaven de Belgische nationaliteit door aan hun afstammelingen via het bloed. Zij die geboren waren uit Belgisch bloed, ook als ze buiten België geboren waren en/of verbleven, waren Belgen. Zij vormden de kern van de Belgische gemeenschap. Net zoals de Franse Code Civil stelde het Belgisch Burgerlijk Wetboek het afstammingsbeginsel centraal. De Belgische nationaliteit werd verworven bij geboorte op basis van de Belgische nationaliteit van de vader. De Belgische nationaliteit werd enkel via de vrouwelijke lijn doorgegeven indien niemand het vaderschap opeiste en de ongehuwde of de uit het echt gescheiden moeder van Belgische nationaliteit was.³⁰

Naast het statische afstammingsbeginsel bevat de nationaliteitswetgeving in het burgerlijke wetboek ook twee dynamische elementen, de nationaliteitsverklaring en het nationaliteitsverlies. Niet enkel voor de nationaliteitstoekenning, ook voor deze beide aspecten verliet de Belgische wetgever zich in verregaande mate op de Franse Code Civil.

In navolging van de Franse wetgeving werd het afstammingsbeginsel aangevuld met de mogelijkheid om te opteren voor de Belgische nationaliteit voor hen die geboren waren in België uit buitenlandse ouders. Kinderen van immigranten, die geboren en getogen waren op Belgische territorium, konden tijdens het jaar dat volgde op hun meerderjarigheid (21 jaar) de Belgische nationaliteit aannemen. Ze moesten hiervoor enkel de wil uitdrukken om Belg te worden. De in België geboren vreemdeling kon de Belgische nationaliteit met een eenvoudige verklaring van inboorlingschap verwerven. Voor de tweedegeratievreemdeling gold dus het woon- of territorialiteitsprincipe. Tweedegeratievreemdelingen waren sluimerende Belgen wiens Belg-zijn geactiveerd werd door het uitdrukken bij meerderjarigheid van de wens om Belg te worden. De nog verborgen identificatie met de Belgische natie werd met het neerleggen van een verklaring van inboorlingschap publiek geactiveerd en bevestigd.³¹ Deze Belgen door optie sloten aan bij het civiele begrip van de natie: een voluntaristisch groep van zij die kozen voor de Belgische natie omwille van haar specifieke staatsordening. De Belgen door optie werden als integraal onderdeel van de Belgische natie beschouwd, terwijl bij genaturaliseerde Belgen, zelfs bij een staatsnaturalisatie, hun buitenlandse origine toch niet volledig werd

29. Denis Scutto, *La nationalité luxembourgeoise (XIXe-XXIe siècles). Histoire d'un alliage européen*, Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles, 2012, pp.108-110; Charles-Louis Closset, *Traité pratique de la Nationalité Belge*. Bruxelles: Bruylant, 1970: no. 23.

30. E. Picard, N. d'Hoffschmidt, J. de le Court, *Pandectes Belges: encyclopédie de législation, de doctrine et de jurisprudence belges*, Bruxelles, Larcier, 1889, 67, p. 554.

31. Dat de Belgische overheid hen als sluimerende Belgen beschouwde werd expliciet bevestigd door de wetwijziging van de Vreemdelingenwet in 1874 die de uitwijzing van in België geboren vreemdelingen tot hun 23ste levensjaar verbood. Belgisch Staatsblad, 5.6.1874. Frank Caestecker, Vluchtelingen en de transformatie van het vreemdelingenbeleid in België (1860-1914). *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XL, 2010, 3, p. 350.

weggeschreven³². Het Hof van Cassatie noemde als Belgen van geboorte in 1883 zowel de Belgen door optie als de Belgen door hun Belgische ouder³³. Het hof stelde daarbij dat Belgen door staatsnaturalisatie, alhoewel ze dezelfde rechten hadden als Belgen van geboorte, toch wel een aparte categorie Belgen waren³⁴.

Naast de mogelijkheid om nieuw bloed op te nemen in de Belgische natie voorzag de nationaliteitswetgeving ook in het uitstoten van leden van de natie. Het ontnemen van de Belgische nationaliteit was naar analogie van de Franse Code Civil mogelijk in vier gevallen: door het verwerven van een andere nationaliteit, door een definitieve vestiging in het buitenland, door het uitoefenen van een publiek mandaat in dienst van een andere staat en ten slotte enkel voor vrouwen bij het huwen van een man met een buitenlandse nationaliteit of indien de Belgische echtgenoot een andere nationaliteit verwierf.

Het uitoefenen van een publiek mandaat in dienst van een andere staat als grond voor nationaliteitsverlies werd afgeschaft door de wet van 21 juni 1865, toen monarchale ambities zich beknot voelden door deze rem op de militaire mobilisatie van Belgen³⁵. De Franse keizer Napoleon III had ambities om de Anglo-Amerikaanse dominantie in de Atlantische wereld te doorbreken. De burgeroorlog in de Verenigde Staten bood hem hiertoe een uitgelezen kans. De liberale republiek Mexico was een instabiel regime dat zijn verplichtingen tegenover zijn Europese schuldenaars niet meer kon nakomen. Napoleon III wilde met een buitenlandse interventie van Mexico een conservatief katholiek bolwerk maken. Aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk die gehuwd was met prinses Charlotte, de ambitieuze dochter van Leopold I, was bereid de keizerskroon te aanvaarden. Leopold I wilde dat de Belgische overheid een zogenaamde 'wacht voor de Keizerin' zou organiseren. De (katholieke) oppositie wees er evenwel op dat het Burgerlijk Wetboek Belgen verbood en dit op straffe van verlies van de Belgische nationaliteit, om in dienst te treden van een buitenlandse staat. De regering besloot zich dan maar niet in te laten met de vorming van het Belgisch legioen voor Mexico, wel werd de wet gewijzigd zodat de Belgische vrijwilligers voor het Mexicaans legioen hun Belgische nationaliteit niet werd ontnomen. Een 1500-tal Belgische vrijwilligers, voor de helft beroepsmilitairen, werden gemobiliseerd als zogenaamde erewacht voor de prinses. Het keizerrijk ging roemloos ten onder met de terechtstelling van Maximiliaan in 1867³⁶.

Nationaliteitsverlies bleef behouden door het verwerven van een andere nationaliteit, wat bipatride uitsloot, en door een definitieve vestiging in het buitenland. Deze

32. R. Standaert, *De l'indigénat en Belgique. Commentaire de la loi du 15 mai 1922*, Bruxelles: Bruylant, 1923, p. 80.

33. Belges de naissance.

34. Hubert Otto, *De la nationalité et de l'Indigénat en Belgique*, Bruxelles: Bruylant, 1911, p. 57.

35. *Pasinomie*, 1865, pp. 171-173.

36. Philippe Marechal en Patricia Van Schuylenbergh-Marchand, *De Belgische vrijwilligers in Mexico (1864-1867): Indrukken en beelden van de Nieuwe Wereld*. In *De Belgen en Mexico*, Leuven: Universitaire Pers, 1993, pp. 45-108.

laatste vorm van nationaliteitsverlies sloot aan bij een territoriale conceptie van de leden van de staat. Niet het bloed, maar het territorium bepaalde wie tot de staat hoorde. Toch zou de band van het bloed niet volledig verdwijnen. Immers, wanneer een Belg zijn nationaliteit werd ontnomen, betekende dit nog niet dat de band met de natie was verbroken. Een oud-Belg kon zijn Belgische nationaliteit terug verwerven mits hij bij vestiging in België een aanvraag deed tot het herstel van zijn oude nationaliteit. Deze oud-Belgen moesten niet aan de verblijfs- en leeftijdsvoorwaarden van de naturalisatie- of optieprocedure voldoen. Hij had dus zijn Belgische nationaliteit niet integraal verbeurd, deze oud-Belg gold niet als een vreemdeling in de gewone betekenis van het woord. Het herkrijgen van de Belgische nationaliteit hing evenwel af van de goedkeuring van de Koning. Deze voormalige Belgen konden niet zomaar opnieuw worden opgenomen in de natie. Door middel van een onderzoek moest worden nagegaan of ze nog wel loyaal stonden tegenover de Belgische gemeenschap. Enig wantrouwen was geboden³⁷. De kinderen van deze voormalige Belgen werden wel beschouwd als een (potentieel) integraal deel van de natie. De toekenning van de Belgische nationaliteit was bij hen dan ook gespeend van enig wantrouwen. Kinderen van deze voormalige Belgen konden bij meerderjarigheid, indien ze zich vestigden in België, door optie de staat van Belg verkrijgen. Een eenvoudige verklaring hiertoe was voldoende. Ook vrouwen die door hun huwelijk met een vreemdeling de Belgische nationaliteit hadden opgegeven, konden na ontbinding van het huwelijk, door de echtscheiding of het overlijden van de echtgenoot, op deze eenvoudige wijze de Belgische nationaliteit hernemen³⁸. Deze voorzieningen voor voormalige Belgen en hun afstammelingen vertrokken vanuit een etnisch begrip van de Belgische natie. De leden van het Belgische volk bleven, zelfs na het verlaten van de natie, de essentiële eigenschappen van de Belgen dragen.

Het Burgerlijk Wetboek, de initiële bron van de Belgische nationaliteitswetgeving, bleef in voege zonder fundamentele wijzigingen tot het begin van de twintigste eeuw. Dat het Burgerlijk Wetboek zo lang de ongecontesteerde bron voor de nationaliteitswetgeving bleef, was een uiting van het geringe belang van het bezitten van de Belgische nationaliteit binnen het negentiende-eeuwse maatschappelijke leven. De mogelijkheid tot nationaliteitsverklaring die het Burgerlijk Wetboek voorzag voor de nakomelingen geboren in België van immigranten, was een veel bredere toegangspoort tot de Belgische natie dan de naturalisatie. De naturalisatie was duur, administratief complex en discretionair, terwijl de optie laagdrempelig was. De aanvrager moest enkel een eenvoudige administratieve handeling stellen – zijn of haar verklaring –, en deze procedure was gratis en de nationaliteitsverwerving was een recht. Toch maakten weinig jongeren geboren in België uit ouders met

37. In feite moest de oud-Belg de toelating vragen van de Koning om zich in België te mogen vestigen teneinde de nationaliteit opnieuw aan te vragen.

38. E. Picard, N. d'Hoffschmidt, J. de le Court, *Pandectes Belges: encyclopédie de législation, de doctrine et de jurisprudence belges*, Bruxelles, Larcier, 1889, 67, p. 554.

een migratieverleden gebruik van dit optierecht bij hun meerderjarigheid. Nauwelijks werden verklaringen van inboorlingschap neergelegd, waardoor de zonen en dochters van immigranten ook na hun 21 jaar vreemdeling bleven. Deze passieve houding wijst, net zoals het geringe aantal naturalisaties, op het maatschappelijk minimale belang van het beschikken over de Belgische nationaliteit. Een minimaal belang dat samenhang met de geringe penetratie van de Belgische staat in de toenmalige maatschappij. De grens tussen Belg en gevestigde vreemdelingen was vaag en maatschappelijk weinig relevant.³⁹

Dat in België voor de bevolking uit de immigratie de Belgische nationaliteit weinig of niets toevoegde aan hun mogelijkheden tot maatschappelijke participatie, maar ook weinig symbolisch belang had voor hun opgaan in de Belgische samenleving bleek uit het schaarse gebruik van deze mogelijkheden om de Belgische natie te vervoegen. België als een liberale pionier wantrouwe in de eerste decennia van haar bestaan de staatsmacht. Alle inwoners van België, los van hun nationaliteit, moesten beschermd worden tegen machtsmisbruik. Immigranten werden beschouwd als de facto burgers. In deze prenationale periode had nationaliteit nog nauwelijks gevolgen voor het samenleven in België. Vreemdelingen verblijvend in België waren snel de facto Belgen.

In de loop van de negentiende eeuw kreeg nationaliteit als drager van rechten en plichten langzaamaan meer gewicht. Deze vorm van juridisering van de samenleving werd aangestuurd door interne en externe factoren. De gewone naturalisatie die deze nieuwe Belgen op nationaal niveau politiek onbevoegd hield, deed vragen rijzen naar wat politieke bevoegdheden waren. Zo besloot het Hof van Cassatie dat het zetelen in het Hof van Assisen een politiek recht was dat voortvloeide uit het Belgische burgerschap. Gewoon genaturaliseerde Belgen werden zo niet enkel uitgesloten van het zetelen in het parlement, maar ook van het zetelen in een jury voor het Assisenhof⁴⁰. Het gewicht van de nationaliteit in de samenleving werd ook belangrijker door interstatelijke spanningen. De plicht van de burger om zijn staat te dienen als soldaat-burger werd in België ook opgelegd aan in België verblijvende vreemdelingen. Een aantal vreemdelingen die behandeld werden als Belgen de facto mobiliseerden de staat van hun land van herkomst, want ook deze had hen militaire plichten opgelegd. Deze staten, waarvan deze vreemdelingen burgers waren, vroegen aan de Belgische overheid hun burgers te laten vrijstellen daar ze de Belgische nationaliteit niet hadden. De Belgische overheid stond hier positief tegenover, want ook zij wilden vermijden dat jonge Belgen (tijdelijk) emigreerden om

39. Caestecker, *Vluchtelingen*, pp. 348-357; Frank Caestecker & Antoon Vrints, *The National Mobilization of German Immigrants and their Descendants in Belgium, 1870-1920*. In: Panayi Panikos (ed.), *Germans as Minorities During the First World War: A Global Comparative Perspective*. London: Ashgate, 2004, p. 126. Zie voor de analoge situatie in het buitenland, i.e. Frankrijk: Noiriël, *Immigration, antisémitisme et racisme en France*, p. 77. Weil, *Qu'est-ce qu'un Français*, p. 48.

40. *Hand.* Kamer, 18.12.1867; Bekaert, *Le statut des étrangers*, p. 38.

de dienstplicht in België te omzeilen. Afspraken moesten gemaakt worden tussen staten om de burgers hun militaire plicht (slechts) in één land te laten vervullen⁴¹. Welke staat kon deze plicht opeisen: de staat waar de emigrant vertoefde of de staat waarvan betrokkene de nationaliteit had? Ook het verlenen van armenzorg aan emigranten wilden de negentiende-eeuwse staten interstatelijk regelen, maar net zoals bij de dienstplicht, stootte deze ambitie op praktische bezwaren. Er rees veel onduidelijkheid over wie de nationaliteit juist had of wat juist hun land van verblijf was⁴². De administratieve afhandeling van deze individuele dossiers in deze nog zwak gebureaucratiseerde maatschappij leidde tot heel wat frustratie. Verblijf bleef dan ook in het derde kwart van de negentiende eeuw in België de basis voor rechten en plichten. De maatschappelijke ordening bleef gebaseerd op domicilie.

41. *Hand. Senaat*, 27.3.1847, p. 1343; Bivort, *Commentaire des lois*. Dit interstatelijk conflict kwam op een hoogtepunt tijdens de Amerikaanse burgeroorlog toen zowel de confedereerde staten als de unionisten militaire dienstplicht invoerden en immigranten en hun nakomelingen die (quasi) Amerikanen waren, maar ook nog burgers van Europese staten waren werden opgeëist. Als gevolg van Amerikaanse druk wijzigde onder meer de Duitse en Britse autoriteiten hun nationaliteitswetgeving in de zin dat het verwerven van een andere nationaliteit, in analogie met de Franse en Belgische Code Civil, de Duitse of Britse nationaliteit werd ontnomen. Fahrmeir, *Citizens and Aliens*, pp. 48-54.

42. Caestecker, *Alien Policy*, p. 12.

3. IMMIGRANTEN INSLUITEN EN VREEMDELINGEN OP EEN ZIJSPoor, 1880-1914

Het laatste kwart van de negentiende eeuw was een scharnierperiode waarin een meer ingrijpend vreemdelingenbeleid vorm kreeg. De economische neergang van de jaren 1880 legde de risico's van de industriële maatschappij bloot. De hieruit resulterende maatschappelijke spanningen leidden tot een actiever staatsoptreden en een democratisering van de staat. Deze veranderende staat begon het maatschappelijke leven sterker mee vorm te geven. In de twintigste eeuw zal deze maatschappelijk meer aanwezige staat bloeien tot een democratische verzorgingsstaat. Tegelijkertijd werd op het einde van de negentiende eeuw een eerste aanzet gegeven tot het opvoeren van de discriminatie van gevestigde vreemdelingen. Alhoewel België rond de eeuwwisseling de overgang van een emigratieland naar een immigratieland doormaakte, was het vernieuwde vreemdelingenbeleid nauwelijks een reactie op deze nieuwe migratiebalans. Terwijl er in 1890 171.000 gevestigde vreemdelingen waren, was het aantal buitenlanders verblijvend in België in 1910 opgelopen tot 254.000. Het waren niet deze 3,5 % van de bevolking, maar wel processen intern aan de Belgische maatschappij die de aanleiding waren om de kiemen te leggen van het protectionistische beleid eigen aan de twintigste eeuw.

Copy Pers

3.1. Politieke rechten voor genaturaliseerde immigranten als eerste stap naar politieke democratisering

België was tot diep in de 19^e eeuw een elitair politiek regime. Tot en met de jaren 1870 overschreed het aantal kiesgerechtigden voor de parlementaire verkiezingen de kaap van honderdduizend niet (1,8 % van de bevolking). In 1883 waren er daarentegen voor de gemeenteraadsverkiezingen reeds een half miljoen stemgerechtigden. Het gemeentelijk kiezerskorps nam toen immers in omvang toe daar de te betalen belasting verlaagd werd en het capacitair stemrecht van 1830 werd hersteld. Het capacitair stemrecht van 1883 was beduidend minder elitair dan in 1830: personen die een diploma middelbaar onderwijs hadden, kregen ook inspraak. Zij die een diploma lager onderwijs hadden kregen slechts stemrecht op gemeentelijk vlak na een succesvol kiesexamen.

De eerste stap tot verbreding van het politiek draagvlak van het Belgische regime was evenwel al twee jaar vroeger gezet. De wet van 6 augustus 1881 versoepelde de staatsnaturalisatie ingrijpend.⁴³ De toegang tot de Belgische nationaliteit met

43. Voordien was de uitbreiding van het kiezerskorps verlopen via het sleutelen aan de kiescijns. De kiescijns voor de parlementaire verkiezingen werd in 1848 verlaagd tot het grondwettelijk minimum van 43 Belfcijns (317 euro in 2013). In 1870 werd de stedelijke en provinciale cijns ook verlaagd. De wijziging van de voorwaarden voor staatsnaturalisatie was een innovatieve wijze om het kiezerskorps uit te breiden.

volledige politieke rechten werd voor immigranten minder exclusief. Uitzonderlijke diensten verleend aan het land werden niet meer vereist. De staatsnaturalisatie werd ruimer opengesteld voor inwijkelingen. In de memorie van toelichting werd de noodzaak onderkend om vreemdelingen, geboren in het buitenland die zich gevestigd hadden in België, ook politiek te integreren. Het werd als in het belang van het land beschouwd om de vreemdeling te assimileren 'en faisant cesser l'antagonisme qui peut exister entre ses intérêts matériels et sa situation politique'.⁴⁴ Indien vreemdelingen lid waren van het werkelijke land, waarom dan niet van het wettelijke land? Het gevaar dat de Constituante in 1830 had opgeroepen dat politiek volledig bevoegde nieuwe Belgen op 's lands beleid zouden wegeen, werd hernomen door de katholieke oppositie. De oppositie vreesde geen staatsgreep door een genaturaliseerde immigrant zoals baron de Stassart die in de Constituante had geëvoceerd, maar wel een electoraal blok van de Duitse gemeenschap in het Antwerpse kiesdistrict. De Antwerpse haven fungeerde als doorvoerhaven voor het Duitse Ruhrgebied, dat een omvangrijke Duitse immigratie had aangetrokken. Deze Duitse immigranten – bedienden en ondernemers – waren sterk georganiseerd binnen door Duitse scheepsmagnaten gepatroneerde organisaties⁴⁵. De vrees van de katholieke oppositie was dat een stemmenblok van Duitse protestanten het liberale kiezerskorps zou versterken. De electorale strijd in het Antwerpse kiesdistrict dat reeds jaren op het scherp van de snede was, zou hierdoor definitief beslecht zijn ten voordele van de liberale partij⁴⁶. De katholieke oppositie sprak van de Duitse Belgen als het vreemdelingenlegioen van de liberale partij. De katholieke partij verweet de Duitse immigranten in Antwerpen, in tegenstelling tot de Nederlanders, Fransen en Engelsen, dat ze leefden in een gemeenschap waarbinnen ze bleven vasthouden aan hun Duitse gewoonten, ideeën en taal. Dit 'Duitse' blok van nieuwe kiezers kon door het electorale meerderheidsstelsel (*winner takes its all*) de balans definitief doen omslaan in het voordeel van de liberalen.

De politiek discussie werd ongemeen bits in Antwerpen, waar de katholieke oppositie wees op de grote gevaren bij een oorlog met Duitsland want volgens hen

44. Memorie van toelichting van de wet van 6.8.1881. *Parl.St.* Kamer, 5.5.1881, doc. 125. Zie ook *Hand. Senaat*, 25.3.1879, pp. 67-68.

45. Caestecker & Vrints, *The National Mobilization of German Immigrants*, pp. 123-146; Bitsch Marie-Thérèse, *La Belgique entre la France et l'Allemagne, 1905-1914*. Paris: Publications de la Sorbonne, 1994; Greta Devos, *Inwijking en integratie van Duitse kooplieden in Antwerpen in de 19de eeuw*. In Thijs, K. L. en Soly H. (Ed.), *Minderheden in Westeuropese Steden (16de-20ste eeuw)*. Brussel: Brepols, 1995, pp. 146-147.

46. De liberalen wonnen de gemeenteraadsverkiezingen in Antwerpen in oktober 1881 met een overwicht van enkel 656 stemmen. Lode Hancke, *De Antwerpse burgemeesters van 1831 tot 2000: van Le Grelle tot Detiège*, Antwerpen/Rotterdam: C. De Vries-Brouwers, 2000, p. 88.

bleef de Duitser, net zoals de Chinezen steeds Chinezen bleven, steeds en overal Duitser⁴⁷. Een kwantitatieve inschatting van het potentieel electoraal gevolg van een liberalisering van de naturalisatiewetgeving was niet mogelijk daar de overheid tot dan toe niet geïnteresseerd was in de nationaliteit van de inwoners van België⁴⁸. Het Antwerpse oppositieblad *L'Escaut* fulmineerde tegen de zogenaamde onwil van de liberalen om cijfers ter beschikking te stellen over de bevolking van Antwerpen naar nationaliteit. Het blad klaagde aan dat de liberalen het potentieel electoraal gevolg van hun naturalisatiewet minimaliseerden door de kinderen van de Duitse immigranten tot Belgen te bombarderen alhoewel deze 'incontestablement, ... sont tout aussi étrangers que leurs pères, bien que nés 'par hasard' en deçà des frontières'⁴⁹. Zonder veel kennis van zaken werd dit wetsontwerp van de liberale regering aangeklaagd als een paard van Troje, waarmee de liberalen 'de Belgische nationaliteit te grabbel gooiden aan de eerste de beste'⁵⁰. De katholieke oppositie verweet de regering met deze wet de nationaliteitswetgeving politiek te instrumentaliseren en onvoldoende garanties te eisen van de kandidaat-Belgen.⁵¹ De regering wees deze beschuldiging van de hand daar de naturalisatie veronderstelt 'chez l'étranger établi parmi nous, le transfert à sa nouvelle patrie des sentiments qu'il portait à son pays d'origine. Sa complète assimilation aux nationaux achèvera, du reste, de confondre ses intérêts avec ceux du pays où il s'est fixé de son plein gré, où il s'est établi, où il s'est marié, où il a déjà respiré pendant des longues années l'atmosphère de la vie sociale et politique'.⁵²

De wet versoepelde de voorwaarden voor de staatsnaturalisatie ingrijpend. Voor de alleenstaande immigrant lag de lat nog hoog: een naturalisatieverzoek kon enkel vanaf de leeftijd van 50 jaar en na een verblijf in België van minimum 15 jaar. De ongehuwde immigrant zou immers nog sterk verbonden zijn met het land van oorsprong en steeds het idee van terugkeer koesteren. Dit zou veel minder het geval zijn

47. *Journal d'Anvers*, 15.6.1881. Met dank aan Dries Vanthielen om dit krantenartikel onder mijn aandacht te brengen.

48. Richtinggevend waren de cijfers op basis van geboorteplaats en daaruit bleek dat op 80.800 mannen, alle leeftijden, die in Antwerpen woonden er 1,8 % geboren was in Duitsland. Er waren beduidend meer Antwerpenaren geboren in Nederland (4,3 %), maar hun mogelijke naturalisatie was geen thema daar zij beduidend minder vermogend waren dan de Duitsers en hun naturalisatie geen kiesrecht zou opleveren. De Vos, Inwijking en integratie, p. 156; Frank Caestecker, Het Belgische management van immigratie: veranderende doelstellingen, resultaten en statistische presentaties (1840-2000). In Devos I., Eggerickx T., Servais P., Vilquin E. (éds.), *Histoire de la population de la Belgique et de ses territoires*. Louvain-la-Neuve: Presses Universitaires de Louvain, 2010, p. 373-376.

49. *L'Escaut* 3.8.1881. Met dank aan Dries Vanthielen om dit krantenartikel onder mijn aandacht te brengen.

50. *Journal d'Anvers*, 15.6.1881; *L'Escaut*, 3.8.1881.

51. *Nouvelles de Verviers*, 13-14.8.1881. Met dank aan Jacques Wynants om dit krantenartikel onder mijn aandacht te brengen.

52. Rapport fait, au nom de la section centrale, par M. Goblet D'Alviella. Parl. St Kamer, 2.6.1881, doc. 138, p. 4.

bij immigranten die met hun gezin in België verbleven. Een gehuwde vreemdeling kon de staatsnaturalisatie al aanvragen vanaf de leeftijd van 25 jaar en na tien jaar verblijf in België. Indien deze vreemdeling gehuwd was met een Belgische vrouw en uit dit huwelijk kinderen had, was zelfs een verblijfsduur van vijf jaar al voldoende, want zijn echtgenote stond immers garant voor een loyaliteit aan de Belgische natie. De vrouw van Belgische origine – zij had immers bij het huwelijk de nationaliteit van haar echtgenoot moeten aannemen – kreeg hiermee een actieve rol toebedeeld in haar familiale re-integratie in de Belgische natie.

De wet van 1881 die de staatsnaturalisatie toegankelijker maakte, was een van de laatste stuiptrekkingen van het elitaire politieke burgerschap. De Belgen uit de migratie die vermogend genoeg waren om in aanmerking te komen voor een cijnskiesrecht werden niet meer uitgesloten van het politiek bedrijf. Enkel in de breedte werd de machtsbasis van het regime in enige mate verruimd. Het verdiepen van de machtsbasis naar beneden toe zou slechts door het afschaffen van het cijnskiesrecht in de volgende decennia het kiezerskorps verruimen.

De criteria om een gewone naturalisatie aan te vragen werden niet gewijzigd, wel werd de prijs van een naturalisatieaanvraag gehalveerd met de expliciete bedoeling het aantal Belgische kiezers van buitenlandse origine op te trekken⁵³. De ondertussen 33-jarige Luxemburgse onderwijzeres Jeanne Olinger diende in 1885 een nieuw naturalisatieverzoek in gezien ze wel in staat was 250 frank op te hoesten. Ze kreeg de Belgische nationaliteit nu wel en verwierf hiermee haar vaste benoeming in het onderwijs⁵⁴. Als Belgische vrouw bleef ze uitgesloten van de politieke rechten.

De wetwijzing van 1881 leidde tot een belangrijke stijging van het aantal naturalisaties, in het bijzonder van de staatsnaturalisaties. De behandeling van de aanvragen bleef arbitrair. Zo weigerden Katholieke of Liberale parlementsleden om de naturalisatie toe te kennen aan vreemdelingen die als politieke tegenstrevers bekend stonden⁵⁵. Kamer en Senaat genoten van een autonome beslissingsbevoegdheid. Zo weigerde het Parlement discretionair 30 % van de grote naturalisatieaanvragen en 10 % van de gewone naturalisatieaanvragen tussen 1894 en 1913⁵⁶. Militairen en ambtenaren die er materieel baat bij hadden om Belg te worden waren nog steeds een belangrijke groep nieuwe Belgen door naturalisatie. Evenwel, het aandeel van deze beide beroepsgroepen onder de nieuwe Belgen via naturalisatie was geslonken

53. De wet van 7.8.1881 stelde als registratierecht voor een gewone naturalisatie 250 frank (1314 euro van 2013) en voor een staatsnaturalisatie 500 frank (2631 euro van 2013). *Parl.St.* Kamer, 31.5.1881, doc. 135. Rapport fait au nom de la commission. *Parl.St.* Kamer, 8.6.1881, nr. 140.

54. ARA, AMJnat, 2138 en 3129 (Olinger), voor analoge dossiers van leerkrachten van buitenlandse nationaliteit zie 2630 (Menetry) 3061 (Engeringh), 3163 (Tholl) en 3082 (Evrard).

55. *Hand.* Kamer, 23.12.1898, p. 327, 9.3.1898, pp. 801-802; 4.5.1898, p. 1418 en 22.12.1898, p. 322 (zie ook 8.6.1881, 14.6.1881, 16.6.1881).

56. De Meester, 'Naturalisatie- en vreemdelingenbeleid in de twintigste eeuw, insluiting of uitsluiting'. Niet gepubliceerd paper, dag van de Nieuwste Geschiedenis 25.4.1998, 1998, p. 5.

van de helft voor 1881 tot een derde na 1881⁵⁷. Blijkbaar zorgden de volledige politieke rechten die de staatsnaturalisatie opleverde voor een bredere interesse in het verwerven van de Belgische nationaliteit.

In 1881 was het parlementair kiesrecht nog steeds afhankelijk niet alleen van leeftijd, geslacht en nationaliteit, maar ook van de betaalde belastingen. De grondwetsherziening van 1893 schrapte deze vereiste en het aantal kiezers liep toen op tot 1.370.687 kiezers of 22 % van de bevolking. Met het universeel mannelijk stemrecht met de meervoudige stem had iedere mannelijke burger vanaf 25 jaar minstens één stem. De politieke democratisering maakte dat de staat van Belg aan belang won. De regering stelde in de memorie van toelichting van de kieswet van 1894 terecht dat 'voor vele burgers het belang van het bezitten van de Belgische nationaliteit nog maar net was ontstaan'⁵⁸.

3.2. De nationaliteit breekt door in het alledaagse leven

Ingrijpende sociale en politieke veranderingen op het einde van de negentiende eeuw brachten met zich mee dat de staat zich in toenemende mate opdrong aan of opgeëist werd door haar burgers. Deze doorgedreven maatschappelijke penetratie van de staat zorgde voor de doorbraak van nationaliteit als een cruciaal maatschappelijk ordeningsprincipe. Het beschikken over de Belgische nationaliteit werd ook buiten het politiek bedrijf van belang. Administratieve documenten die de wijze waarop de staat concreet intervenieerde in de alledaagse werkelijkheid illustreren, getuigen van de doorbraak van nationaliteit als nieuw classificatiecriterium in heel uiteenlopende maatschappelijke domeinen. De nationaliteit van alle inwoners van België werd voor het eerst bevraagd door de volkstelling van 1890: de officiële bevestiging dat nationaliteit voor de overheid het nieuwe ordende principe van de sociale werkelijkheid was. De vraag naar nationaliteit werd in 1891 geïntegreerd in het ondervragingsprotocol van vagebonden voor de rijkswacht. Militairen moesten vanaf 1893 systematisch hun nationaliteit opgeven en wat later moesten ook gedetineerden dat doen. Dat het maatschappelijke leven zich steeds meer richtte op de nationaliteit maakte voor (gevestigde) vreemdelingen dat hun buitenlandse nationaliteit een nadeel werd. Zo mochten vanaf 1891 vreemdelingen geen bestuursleden van beroepsorganisaties meer zijn en in 1897 moesten niet-Belgische officieren bij de burgerwacht en het leger hun graad inleveren. Vanaf 1888 mochten jongeren geboren in België uit buitenlandse ouders slechts deelnemen aan de toegangsproeven

57. Op een basis van een willekeurige steekproef (n: 358) van naturalisaties toegekend tussen 1880 en 1935 blijkt dat minder dan een derde (30 %) reeds in staatsdienst was. De arbeiders hadden nog steeds een sterke ondervertegenwoordiging, maar met een aandeel van 10 % waren ze al sterker vertegenwoordigd dan in de periode voor 1880 toen hun aandeel slechts 4 % bedroeg.

58. *Pasinomie*, 1894, p. 125.

van de Militaire School indien ze op voorhand een verklaring aflegden dat ze bij meerderjarigheid de Belgische nationaliteit zouden opnemen⁵⁹. De uitsluitingsdimensie van het oprukken van de natiestaat werd in deze periode vooral aan de marge van de samenleving voelbaar. Het uitwijzingsbeleid trof die immigranten die beschouwd werden als ‘subversief en misdadig’ ongemeen hard⁶⁰. Evenwel, de gewenste immigrant, inclusief de arbeidsmigrant, voelde deze koerszwenking in het beleid nauwelijks. Toch begon het onderscheid tussen Belg en vreemdeling zich in de sociale werkelijkheid in te kerven.

Zo speelde in de militiewet de buitenlandse nationaliteit van een inwoner van België een grotere rol dan voorheen. Zoals reeds aangegeven, gold na de onafhankelijkheid van België dat alle vreemdelingen gevestigd in België zich moesten inschrijven op de militielijst. In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd deze burgerplicht selectiever: zij die geboren waren in België terwijl hun ouders er ook verbleven, moesten zich inschrijven. Minderjarige vreemdelingen geboren in het buitenland moesten dat doen na een verblijfsduur van drie jaar. In feite werden enkel nog de staatlozen zonder uitzondering verplicht zich op negentienjarige leeftijd in te schrijven. Vele andere vreemdelingen werden vrijgesteld van deze verplichting gezien hun land een bilateraal verdrag had gesloten met België. Als een vreemdeling woonachtig was in België en een nationaliteit droeg van een staat die zijn inwoners van Belgische nationaliteit vrijstelde van militaire verplichtingen, hoorde hij ook in België zijn militaire plichten niet te vervullen. Militaire verplichtingen werden zo toenemend verbonden met de nationaliteit van de persoon en niet meer afhankelijk van in welk land de jonge man verbleef⁶¹.

Nationaliteit werd steeds belangrijker in het maatschappelijk functioneren en de staatlozen werden in deze opkomende wereld van natie-staten als een aberratie beschouwd. Inwoners van België geboren in België zonder gekende ouders werden in de negentiende eeuw als Belgen behandeld, alhoewel zij juridisch, althans volgens het Hof van Cassatie, staatloos waren. Alhoewel zij bij meerderjarigheid hun Belg-zijn konden opeisen, maakten deze in België geboren staatlozen daar blijkbaar nauwelijks gebruik van. De staatloosheid kwam kort op de politieke agenda toen naar aanleiding van de ontluikende electorale democratisering politieke activisten individuen zonder gekende ouders viseerden die zij als hun politieke tegenstrevers beschouwden. Volgens deze politieke activisten waren deze individuen staatloos en hadden zij geen recht op politieke inspraak. De rechterlijke macht was verdeeld over

59. Caestecker, Vluchtelingen, pp.357-364; *Hand. Senaat*, 16.7.1889, gecit. in *Pasinomie*, 1889, p. 315.

60. Nicolas Coupain, L'expulsion des étrangers en Belgique (1830-1914). *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XXXIII, 2003, 1-2, pp. 5-48; voor een case-studie zie Vanhaute Eric, Tijts Lambrecht, Frank Caestecker en Yves Segers, Boeren, landbouw en plattelandssamenleving. In Jan Dumoulyn en Tjen Mampaey (ed.) *België, een geschiedenis van onderuit*, Antwerpen, EPO, pp. 54-60.

61. Rapport fait, au nom de la section centrale, par M. Goblet D'Alviella. *Parl.St. Kamer*, 2.6.1881, doc. 138, p. 5. *Pasinomie*, 16.8.1881, p. 387.

hun Belg-zijn. De lagere rechtbanken en de Hoven van Beroep stelden bij wijlen dat gezien deze personen in België waren geboren men kon vermoeden dat hun ouders Belgen waren zodat zij op basis van *jus sanguinis* de Belgische nationaliteit kon worden toegekend. In andere uitspraken werd verwezen naar de oude doctrine die de nationaliteit van kinderen van ongekende ouders liet bepalen door de geboorteplaats. Een clemente houding werd bepleit gezien de nadelen die het ontzeggen van de Belgische nationaliteit zou impliceren en vele rechtbanken beschouwden hen als Belgen, maar de hoogste gerechtelijke instantie – het Hof van Cassatie – hanteerde een strikt legalistische visie. Puttend uit de discussies in de *Assemblée nationale* tijdens de Franse revolutie waarbij het woonbeginsel als feodaal werd afgewezen, vernietigde het Hof van Cassatie de uitspraken van de lagere rechtbanken die de Belgische nationaliteit toekende aan deze personen geboren in België zonder gekende ouders. Daar hun ouders niet gekend waren en daar het territorium de nationaliteit niet mocht opleggen, waren deze personen staatloos. De legislatieve macht bezwoer dit gerechtelijk conflict door bij wet uit te vaardigen dat kinderen geboren in België van ongekende ouders Belg waren. Deze wet van 15 augustus 1881 was een principiële versterking van het woonbeginsel.⁶²

Gezien het groter belang van de directe band tussen burger en staat, zoals die door de nationaliteit bezegeld was, nam bij de eeuwwisseling het aantal betwistingen van de staat van Belg sterk toe. Heel wat personen die meenden Belg te zijn, constateerden tot hun verbazing dat ze in feite vreemdeling waren. Honderden personen, veelal geboren en getogen in België, werden op last van de Hoven van Beroep geschrapt van de kiezerslijsten omdat ze geen Belgen waren. Veel vreemdelingen die geboren waren in België hadden in het verleden verzuimd de Belgische nationaliteit aan te vragen bij het bereiken van de meerderjarigheid. Zij meenden, ten onrechte, gezien het langdurig verblijf in België van hun familie, Belg te zijn. Om de staat van Belg te kunnen bewijzen moest men kunnen aantonen dat men afstamde van een oerbelg, een persoon die in België geboren was vóór het Burgerlijk Wetboek van kracht werd. Iedereen wiens voorouders in België waren gevestigd voor 1 januari 1814 was Belg. Dit was niet altijd zo eenvoudig te bewijzen, omdat zeker in de eerste helft van de negentiende eeuw de bevolkingsregisters onnauwkeurig werden bijgehouden. Zeker Belgen van buitenlandse oorsprong konden niet altijd hun Belgische nationaliteit aantonen. Belgen van buitenlandse oorsprong wiens (groot)ouders de naturalisatie werden toegekend, hadden geen probleem om dat te bewijzen. Alle naturalisaties werden immers nauwgezet gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Zij wiens voorouders geopteerd hadden voor de Belgische nationaliteit, hadden het heel wat moeilijker om hun Belgische nationaliteit te bewijzen. De nationaliteitsopties werden immers weinig consciëntieus geïnventariseerd. Veel gemeentelijke ambtenaren begrepen het belang niet van het nauwkeurig bijhouden van deze verklaringen

62. Nationalité des enfants naturels non reconnus, né en Belgique. *Parl.St.* Kamer, 8.6.1881, nr. 139.

van inboorlingschap. De gemeenteambtenaren moesten ook de centrale autoriteiten inlichten over deze verklaring, maar lieten dat veelal na. Personen geboren en getogen in België werden beschouwd als Belgen en het belang van de juridische bevestiging van deze kwaliteit met de verklaring van inboorlingschap ontging velen. In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd deze nalatigheid niet langer aanvaard: de centrale autoriteiten spoorden de lokale autoriteiten meermaals aan om hen nauwgezet in te lichten over elke verklaring van inboorlingschap.⁶³

De doorbraak van het nationaliteitsprincipe botste met de tot dan toe geringe administratieve en maatschappelijke aanvaarding van het juridische concept nationaliteit. De staat had dringend nood aan een juridisch onderbouwde en administratief nauwgezet opgevolgde definiëring van haar leden om zijn beleid uit te voeren. In eerste instantie werd daarbij toevlucht genomen tot een liberale interpretatie van de nationale principes van het Burgerlijk Wetboek.

De nationaliteitsverwerving werd op het einde van de 19de eeuw ingrijpend geliberaliseerd. De wetgever voorzag in 1879 een amnestiemogelijkheid voor de in België geboren immigranten die verzuimd hadden om gebruik te maken van hun optierecht. Deze regularisatiemaatregel moest de breuk tussen Belg en vreemdeling die zich in die periode aftekende verzachten voor de ingeborenen. In 1881 en in 1894 werd deze amnestie herhaald, waarbij vanaf 1881 de amnestie expliciet afhankelijk werd gesteld van het in regel zijn met de militiewetgeving. Deze clause werd enkel ingevoegd opdat de nieuwe Belgen niet enkel voordeel mochten halen uit het verwerven van de staat van Belg. Niettegenstaande veel kritiek bleef het lotelingsysteem de dienstplicht in België bepalen. Slechts een kwart van de dienstplichtigen moest effectief dienen en de vermogende bevolkingsgroepen konden steeds een vervanger inhuren. De conservatieve burgerij en ook de kerk hielden uit eigenbelang vast aan deze wijze van militaire rekrutering. Voor Franse of Duitse immigranten waren de lasten van het burgerschap in België beduidend minder zwaarwegend, zeker indien ze voldoende vermogen hadden om zich te laten vervangen, dan in hun land van oorsprong. Immers, zeker na 1870 werd zowel in Frankrijk als in Duitsland de dienstplicht van elke man geëist. Het verwerven van de Belgische nationaliteit kon nakomelingen van immigranten van een zware burgerlast verlossen.⁶⁴ De katholieke partij, sinds 1884 aan de macht, besliste slechts in 1909 het lotelingsysteem in te ruilen voor een beperkte, persoonlijke dienstplicht. Eén zoon per gezin moest dienen. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, in

63. Zo werd het rondschriften van 21.10.1865 dat de gemeentelijke autoriteiten opdroeg de Openbare veiligheid nauwgezet in te lichten over elke optieverklaring herhaald op 20.11.1875 en 11.11.1892. J. Bidder, *Formulaire des actes des administrations communales et des établissements publics subordonnés à la commune*. Bruxelles, Bruylant, 1898, pp. 569-572; *Le Nouveau Précurseur*, 13.5.1903, p. 1/1-2.

64. ARA, AMJnat, Emmanuel-Joseph Pamarts (1892).

1913 stemde het parlement voor de persoonlijke dienstplicht. België stelde hiermee de plichten van het burgerschap op gelijke voet met die van haar buurlanden.⁶⁵

Reeds in 1881 werd bij de amnestiemaatregelen expliciet gesteld dat nieuwe Belgen hun militaire plichten moesten hebben vervuld. Deze militaire last was weliswaar toen nog lichter in België dan elders, maar burgerschap bracht ook plichten mee. De wet van 1888, die de leeftijd waarbij men zijn optierecht kon doen gelden verlaagde tot 18 jaar, vertrok vanuit dezelfde overweging. Veel jonge mannen uit de migratie werden op 18 jaar opgeroepen voor de militaire dienst in hun land van oorsprong. Een vervroegde toegankelijkheid tot de staat van Belg vermeed dat deze de facto Belgen elders hun militaire plichten moesten vervullen. Deze wet groeide ook uit de overtuiging dat de discriminatie tussen Belgen en de facto Belgen tot een minimum moest worden beperkt. Deze de facto Belgen werden benadeeld daar zij slechts op 21 jaar konden opteren voor België. Hierdoor moesten zij wachten tot hun 21ste om een functie op te nemen in de overheidsadministratie, om een officersopleiding aan de militaire school te volgen of om een studiebeurs voor het hoger onderwijs aan te vragen. Het massale gebruik van deze mogelijkheid op 18 jaar, maar ook en vooral van de amnestiemogelijkheid toont duidelijk aan dat voor heel wat in België geboren vreemdelingen de Belgische nationaliteit een te begeren goed was geworden.

Deze wetwijzigingen hadden een niet-controversieel karakter, ze steunden op een consensus in het Parlement. Het waren niet enkel progressieve kamerleden die pleitbezorgers waren voor een ruime interpretatie van de voorzieningen voor nationaliteitsverwerving in het Burgerlijk Wetboek. Ook een conservatief kamerlid als Woeste stelde dat een vreemdeling geboren in België de facto een Belg was: 'Il vit de la vie belge, il a les idées, les mœurs du pays où il est établi. Il était donc rationnel de lui permettre de revendiquer une nationalité qui, dans la réalité des choses, est d'ordinaire la sienne, et très souvent même on lui attribue avant qu'il l'ait réclamée'.⁶⁶

Deze tegemoetkomingen aan de ingeborenen kon de ambiguïteit rond het bepalen van de Belgische nationaliteit niet uit de weg ruimen. Het verblijf in België – ook al strekte dit over generaties – was geen garantie voor de staat van Belg. Het parlement besloot de moeilijkheden die het Burgerlijk Wetboek veroorzaakte bij het vastleggen van de Belgische nationaliteit reeds bij de uitbreiding van het kiesrecht in 1885 preventief op te lossen. In de kieswet werd de clause opgenomen dat elkeen geboren in België uit een vader geboren in België, Belg was. Enkel mits bewijs dat het om een vreemdeling ging, konden de gemeentelijke autoriteiten de staat van Belg en

65. Nel de Múelenaere, *An Uphill Battle. Campaigning for the Militarization of Belgium, 1870-1914*. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XLII, 2012, 4, pp. 144-179.

66. Rapport fait à la chambre des représentants au nom de la section centrale par M. Woeste. *Pasinomie*, 1889, p. 324. Zie ook de Liberaal Bara in *Hand. Senaat*, 25.3.1879, pp. 67-68.

dus het kiesrecht weigeren.⁶⁷ Gezien de staat van Belg een moeilijk te verifiëren aanhorigheid was, hoopte het Parlement zo betwistingen te vermijden. Deze clausule liep voorop op een door de regering aangekondigde wijziging van het Burgerlijk Wetboek. De Belgische nationaliteit zou automatisch toegekend worden aan vreemdelingen geboren in België die er vijf jaar voorafgaand aan hun meerderjarigheid hadden verbleven.⁶⁸ De wijziging van de modaliteiten van nationaliteitsverwerving zou evenwel nog jaren aanslepen.

De wijzigingen in de nationaliteitswetgeving op het einde van de negentiende eeuw voldeden niet. De onduidelijkheid rond het statuut van Belg dat de democratisering van het politiek bedrijf had doen uitbarsten, bleef bestaan. Een fundamentele wijziging van de nationaliteitswet drong zich op. De categorie Belg moest duidelijker afgelijnd worden. Een eerste wetsontwerp werd ingediend in 1904 en drie (Katholieke) ministers van Justitie – Jules van den Heuvel, Jules Renkin en Léon de Lantsheere – loodsten het wetgevend werk naar de wijziging van de nationaliteitswet in 1909.

3.3. De Big Bang van de Wet van 1909: een eenduidige en breed toegankelijke nationaliteitsbepaling

Copy
Pers

De Wet van 1909 wijzigde het verwerven van de Belgische nationaliteit voor kleinkinderen van immigranten die zich in België gevestigd hebben van een optierecht in een (automatische) toekenning van de nationaliteit. Zij die geboren waren in België waarvan één van de ouders ook in België geboren was, werden bij meerderjarigheid automatisch – *jure soli* – Belg. De liberalisering van de nationaliteitsverwerving in 1909 ging heel wat verder dan deze dubbele *jus soli*. Alle personen geboren in België en die in 1909 er minstens zes jaar hadden verbleven én wiens vader ook in België geboren was, werden door deze wet tot Belg verklaard. Met deze beslissing waren vele betwistingen omtrent de staat van Belg achterhaald. Het ging hier niet om een dwanginlijving in de Belgische natie daar deze vreemdelingen expliciet konden verzoeken om te verzaken aan de Belgische nationaliteit.⁶⁹ De wetgever beschouwde het doorbrengen van de schooljaren in België als doorslaggevend om tot Belg te worden: ‘Parce que c’est pendant ces six ou ces cinq années de son éducation en Belgique, l’enfant a acquis la manière d’être, de penser des Belges.’⁷⁰

67. Art. 9 van de wet van 22.8.1885 en art.76 van de wet van 12.4.1894. *Pasinomie*, 1885, pp. 282-283.

68. *Pasinomie*, 1885, p. 283.

69. Belg werd ook hij die geboren was in België van staatloze (of ongekende, maar dit was geen vernieuwing) ouders.

70. De Lantsheere, Minister van Justitie in *Hand. Senaat*, 23.3.1909. *Pasinomie*, 1909, p. 164. Oorspronkelijk had de Commissie ter herziening van het Burgerlijk Wetboek een verblijf van vijf jaar voorgesteld, daarmee zou de termijn aansluiten op de verblijfsduur vereist voor een gewone naturalisatie. De regering diende evenwel een amendement in om zes jaar te vereisen, i.e. een verblijf van 5 jaar en het 21ste levensjaar.

Optie in de oude zin van het woord, waarbij de kandidaat-Belg met een eenvoudige verklaring van inboorlingschap de Belgische nationaliteit verwierf bij meerderjarigheid, bleef gelden voor alle vreemdelingen geboren in België. Een amnestie analoog aan die van 1879, 1881 en 1894 maakte dat in België geboren vreemdelingen die de meerderjarigheid reeds overschreden hadden in 1909, toch nog de nationaliteit konden verwerven.

De Belgische natie werd eenduidiger gedefinieerd. De ambiguïteit van het verleden, waarbij door een weinig nauwgezette toepassing en administratieve verwerking van de nationaliteitswet het voor mobiele inwoners van België een beproeving was om hun Belgische nationaliteit te bewijzen, werd hiermee opgeheven. Het betrof niet enkel een technische oplossing, maar hield ook een politieke keuze in. Deze wet opteerde voor de opname binnen de Belgische natie van in België geboren vreemdelingen. De minister van Justitie De Lantsheere stelde in 1909: 'Une loi sur l'indigénat est en quelque sorte la traduction en langue juridique des faits par lesquels une nation se crée, se développe ou même dépérit... Le développement naturel des familles par voie de génération, l'accroissement de la population ainsi liée par le même sang est évidemment le mode le plus simple et l'un des plus primitifs qu'on puisse imaginer. Mais ce mode n'est pas le seul. Le voisinage, la vie commune sur un même sol, les manières identiques d'être et de penser qui en sont la conséquence, parfois la conquête, créent des liens parfois aussi puissants que ceux de la génération.'⁷¹

De verovering verwees naar de aanhechting van het Congolese territorium bij België, maar in België zelf won het woonbeginsel duidelijk aan kracht. Bij het luik van de nationaliteitswetgeving betreffende het verlies en herstel van de nationaliteit werd door juristen geijverd voor een analoge keuze. De Commissie tot herziening van het Burgerlijk Wetboek stelde voor om Belgen die in het buitenland geboren waren bij hun meerderjarigheid enkel de Belgische nationaliteit te laten behouden indien ze daar expliciet om verzochten. Het verlies van de Belgische nationaliteit zou dus automatisch zijn. Zoals reeds aangegeven stelde het Burgerlijk Wetboek naar analogie van de Franse Code Civil het verlies van nationaliteit bij emigratie zonder intentie van terugkeer. Een explicitering van deze vage notie was noodzakelijk om daadwerkelijk juridisch hanteerbaar te zijn. Het woonbeginsel zou bij kinderen van immigranten en emigranten enkel leiden tot respectievelijk de opname of het behoud van de nationaliteit indien daar expliciet om werd verzocht. Dit voorstel tot een eenduidige definiëring van de Belgische natie bleek politiek niet aanvaardbaar. Renkin, de voorganger van De Lantsheere als minister van Justitie, uitte zijn vrees in 1908 dat deze maatregel het aantal staatlozen zou doen aangroeien. Hij stelde voor enkel en alleen de Belgische nationaliteit te ontnemen als een buitenlandse nationaliteit vrijwillig werd verworven. Dit betekende dat Belgen enkel hun Belgische

71. De Lantsheere, Minister van Justitie in *Hand. Senaat*, 23.3.1909. *Pasinomie*, 1909, pp. 159-160.

nationaliteit verloren als ze een andere nationaliteit verwierven via naturalisatie of door optie. De in het Burgerlijk Wetboek opgesomde mogelijkheden om de nationaliteit in te trekken werden ingeperkt. De definitieve vestiging in het buitenland werd geschrapt als reden van nationaliteitsverlies en het verwerven van een andere nationaliteit leidde enkel tot uitstoting uit de Belgische natie indien deze nieuwe nationaliteit vrijwillig werd verworven. De automatische nationaliteitstoekenning bij geboorte door Belgen in het buitenland – *jure soli* – leidde, omwille van het dwangmatige karakter van deze nationaliteitsverwerving, niet tot verlies van de Belgische nationaliteit. De wetgever vermeed hiermee apatridie, maar aanvaardde wel bipatride, alhoewel in de wet de mogelijkheid werd opgenomen om aan de Belgische nationaliteit te verzaken om dubbele nationaliteit te vermijden.

Onder de juristen die in de Commissie tot herziening van het Burgerlijk Wetboek zetelden werd wel een principiële discussie gevoerd over de grondslag van de Belgische nationaliteitsbepaling, maar de politici wezen deze rechtlijnigheid af. De Wet van 1909 maakte een keuze voor het woonbeginsel, maar niet ten koste van het afstammingsbeginsel. Niet alleen bij het verlies van de Belgische nationaliteit, maar ook bij de herkrijging ervan werd het principieel volgen van het woonbeginsel verworpen. Als deze oud-Belgen zich opnieuw vestigden in België konden zij – net zoals volgens de oude regelgeving van het Burgerlijk Wetboek – opteren voor de Belgische nationaliteit. Het herkrijgen van de Belgische nationaliteit bleef een gunst, enig wantrouwen tegenover deze Belgen die aan hun nationaliteit verzaakt hadden, bleef geboden. De toelating van de Koning was nodig om de nationaliteit te herkrijgen. Voor deze re-emigranten waren de faciliteiten om de Belgische nationaliteit te herkrijgen duidelijk ruimer dan voor de inwijkelingen van buitenlandse nationaliteit. Het afstammingsbeginsel bleef sterker doorwegen dan het woonbeginsel, zoals de architecten van de wet van 1909 toelichtten: ‘*Quelque soit la circonstance qui fait perdre à un Belge sa nationalité, on ne peut méconnaître que, Belge par le sang, il n’a pas cessé d’appartenir à la race belge... Il est de sang belge, il faut lui permettre, à tout moment de son existence, d’acquérir la nationalité de sa race.*’⁷²

De faciliteiten binnen het Burgerlijk Wetboek voor de kinderen van oud-Belgen werden integraal opgenomen in de nieuwe nationaliteitswet. Zij konden de Belgische nationaliteit bij verklaring verwerven indien ze zich vestigden in België. Er waren binnen het parlementaire halfroond wel stemmen opgegaan om aan deze kinderen slechts een voorwaardelijk optierecht toe te kennen. Deze kinderen, alhoewel van Belgische bloed, waren immers niet ‘onder de invloed van de Belgische mentaliteit’

72. Respectievelijk Rapport de la commission de la Chambre, 21.12.1906. en Mabelle in *Hand. Kamer*, 15.1.1908. *Pasinomie*, 1909, p. 128 en 135.

gebleven.⁷³ De meerderheid meende evenwel dat hun Belgische oorsprong een voldoende garantie was om deze kinderen de Belgische nationaliteit toe te kennen. Alhoewel hun ouders vreemdelingen waren geworden en hun kinderen hierdoor de buitenlandse nationaliteit droegen, bleven deze kinderen beschouwd worden als sluimerende Belgen die bij een vestiging in België en een eenvoudige wilsuiving de natie konden vervoegen.

In het begin van de twintigste eeuw slaagde de feministische beweging erin enige voorzichtige concessies aan de individualiteit van de vrouw los te weken. Evenwel, in de nationaliteitswetgeving van 1909 werd de afhankelijkheid van de vrouw van haar echtgenoot nog versterkt. Terwijl in het Burgerlijk Wetboek de naturalisatie van de echtgenoot enkel een gevolg had voor de echtgenote indien deze daar ook om verzocht, wijzigde zich dat in 1909. De bekommernis om de juridische eenheid in de gezinnen maakte dat de echtgenote passief haar echtgenoot in zijn naturalisatie volgde.⁷⁴

Slechts één belangrijke uitzondering kwam er op het principe van de afgeleide nationaliteit van de gehuwde vrouw. Een Belgische vrouw die huwde met een staatloze werd niet meer staatloos, maar behield haar nationaliteit.⁷⁵ Ook kinderen van staatloze ouders werden bij geboorte in België automatisch Belgen. Aan hen werd de Belgische nationaliteit toegekend. Staatloosheid, een aberratie in een wereld die steeds meer in de ban kwam van de natie-staat, moest teruggedrongen worden. Twee basisprincipes die de negentiende-eeuwse natie vorm gaven – de vrouwelijke ondergeschiktheid en de noodzaak *jus soli* te combineren met een verblijf in België tijdens de kinderjaren – moesten hiervoor wijken.

De wet van 1909 is geen principiële koerswending in de Belgische nationaliteitswetgeving. De wijzigingen die deze wet aan de nationaliteitsbepaling aanbracht versterkten zowel het afstammingsbeginsel als het woonbeginsel. Als in een ritueel werd de *jus sanguinis* bevestigd als basisprincipe van de Belgische natie: 'La nation, c'est avant tout l'ensemble des représentants de la race, puisque ce sont ceux qui font la Belgique, avec son tempérament spécial et ses qualités distinctes. Belge est celui qui est né de parents dans les veines desquels coule du sang belge, car la nation c'est la famille agrandie; c'est l'agrégat de ceux qui, unis par une commune origine, donnent à un pays sa physionomie distincte et en font une personnalité propre, avec son caractère et son tempérament, avec ses instincts et ses aspirations'⁷⁶.

73. De Lantsheere, minister van Justitie: 'ils ont été élevés Dieu sait où, ils ont peut-être eu de mauvaises fréquentations à l'étranger... il y a peut-être danger pour notre nationalité, pour les bonnes moeurs, pour l'ordre public.' *Hand. Senaat*, 23.3.1909. *Pasinomie*, 1909, p. 165-166. Evenwel: 'cet enfant est de sang belge: appartient vraiment à notre race' haalde het. *Rapport de la Commission de la Chambre Pasinomie*, 1909, p. 125.

74. Denis in *Hand. Kamer*, 15.1.1908. *Pasinomie*, 1909, p. 141.

75. Art.11 2 van de nationaliteitswet van 3.6.1909.4.

76. Respectievelijk in *Rapport de la Commission de la Chambre. Pasinomie*, 1909, p. 121 en het parlementslid Mabelle in *Hand. Kamer*, 15.1.1908.

Het woonbeginsel werd evenwel beduidend versterkt. De wijzigingen die de wet van 1909 aanbracht hadden wel een eenduidig resultaat. Renkin, de minister van Justitie die deze wet mee voorbereidde, stelde in 1908 voor het parlement terecht dat 'l'esprit de loi est d'étendre autant que possible le nombre des nationaux belges'.⁷⁷ Deze wet etaleerde hierbij een ongebreideld geloof in het assimilatievermogen, maar ook in de cohesie van de Belgische natie. De Belgische natie kon immigranten geboren en getogen in haar midden absorberen, maar ook de Belgische emigranten behielden hun Belgische eigenheid in een vreemde omgeving. Belgische emigranten en hun nakomelingen die niet vrijwillig een andere nationaliteit aannamen, konden eeuwig Belg blijven. Deze Belgische emigranten konden doorheen de generaties de invloed van het nieuwe milieu weerstaan.

3.4. De Belgische nationaliteitswet en Congo

Na de zware internationale kritiek op de wijze waarop Leopold II zijn privédomein Congo-vrijstaat beheerde, werd in 1908 Congo deel van het Belgisch territorium. Het werd niet opportuun geacht om bij de grondige herziening van de Belgische nationaliteitswet in 1909 ook plaats te voorzien voor de nationaliteit van de naar schatting 15 miljoen Congolezen die de Belgische natie vervoegden. De Koloniale Keure of de Wet op het gouvernement van Belgisch-Congo voorzag wel een speciaal regime voor de Congolezen: zij werden Belgische onderdanen, maar geen Belgische burgers.⁷⁸

Het onderdaanschap verkreeg men door een mengeling van *jus sanguinis* en *jus soli*. De Belgische Congolees was geboren uit een Congolees op Belgisch-Congolees grondgebied. Het juridisch statuut van de Congolees vertoonde veel gelijkenis met het statuut van onderdaan eigen aan het Ancien Regime. Immers, het *jus soli* was dominant omdat het kind van een Congolees geboren buiten het territorium van Congo, geen Congolees was. Ook was de wet in Belgisch-Congo niet voor iedereen gelijk. Het koloniaal rechtssysteem was anders voor burgers dan voor onderdanen. De onderdanen hadden een apart rechtssysteem, waarbij deze Belgische onderdanen, in tegenstelling tot de burgers, nog onderworpen werden aan lijfstraffen. Deze onderdanen ontbeerden ook het politiek burgerschap en hun recht op mobiliteit was beknut. De toegang tot de Europese wijken in de steden, maar ook het verlaten van het Congolees territorium werd deze Congoleze Belgen ontzegd. Ook de toegang tot de publieke infrastructuur – scholen, ziekenhuizen, gevangenissen, publiek transport,

77. Renkin, minister van Justitie in *Hand. Kamer*, 16.1.1908. *Pasinomie*, 1909, p. 145.

78. Jean Stengers, *Belgique et Congo: l'élaboration de la Charte Coloniale*. Bruxelles: La Renaissance du Livre, 1963; Tom De Meester, Placebo-Belgen. De reproductie van de juridische natie in Belgisch Congo (1908-1960). *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 1998, XXIV, 3, 235-254; A. Sohier, La nationalité des Congolais, *Journal des Tribunaux d'outre-mer*, I, 1950, 5, pp. 49-51.

begraafplaatsen – werd gediversifieerd naar juridisch statuut. Belgische onderdanen hadden minder rechten dan Belgische burgers, maar onder de Belgische onderdanen werd nog eens een onderverdeling gemaakt tussen degenen ingeschreven in het bevolkingsregister en de niet geregistreerde onderdanen. Een registratie die afhankelijk werd gesteld van de ‘beschaving’ van de betrokkenen. Onderdanen konden een aanvraag doen voor deze promotie en op basis van ‘meritocratische’ verdiensten konden deze zwarte Congolezen geregistreerd worden.

Kinderen geboren uit een relatie tussen een blanke man en een zwarte vrouw werden, omwille van hun vader, beschouwd als behorend tot een hogere beschaving. Deze kinderen waren Belgische burgers indien de Belgische vader hen erkende, wat zelden gebeurde. Deze Euro-Afrikaanse kinderen bleven veelal bij de moeder achter. De administratie hoorde hen evenwel allen op ambtelijke wijze in te schrijven in het bevolkingsregister. Deze promotie tot betere Congolezen op basis van hun bloedband met een blanke Europeaan en zonder zich inspanningen te getroosten om zich te beschaven, weerspiegelde de raciale grondslag van deze koloniale orde. Gezien hun registratie genoten de Euro-Afrikanen enige privileges. Met een inschrijving ontsnapten deze onderdanen aan het gewoonterecht, ten voordele van het Belgische wet. Deze geregistreerde onderdanen, de zogenaamde *évolués*, konden geen lijfstraffen meer krijgen en werden, indien nodig door een Europees rechter berecht.⁷⁹

79. Assumani Budagwa, *Noirs blancs Métis, la Belgique et la ségrégation des Métis du Congo belge et du Ruandi-Urundi (1908-1960)*. S.L.: uitgave door de auteur, 2014; Lissia Jeurissen, *Quand le métis s'appellait 'mulâtre'. Société, droit et pouvoir coloniaux face à la descendance des couples eurafri-cains dans l'ancien Congo belge*. Bruxelles: Bruylant, 2003.

CONCLUSIE

De Belgische nationaliteitswetgeving was in vergaande mate schatplichtig aan de Franse Code Civil. De kern van de natie waren de mensen die verbleven op het Belgisch territorium in 1815 en hun afstammelingen. De band van het bloed die de natie maakte, zorgde voor een essentialistisch of etnisch begrijpen van de Belgische natie. De Franse inspiratie gaf de Belgische nationaliteitswetgeving ook een civiel begrijpen van de Belgische natie. Immigranten en hun nakomelingen konden kiezen voor België, via respectievelijk de naturalisatie en de optie. Deze individuen hadden de keuze het contract tussen staat en zijn inwoners te onderschrijven om nationale burgers te worden. Op een voluntaristische basis vervoegden zij zo de natie.

Het ontzeggen van de politieke rechten aan de gewoon genaturaliseerden en de commotie rond het verlenen van de staatsnaturalisatie na 1881, gaf toen duidelijk aan dat de inzet van de nationaliteit tot diep in de negentiende eeuw vooral de politieke rechten waren. Ook het genieten van alle voorrechten van het openbaar ambt was een belangrijke drijfveer om de Belgische nationaliteit te verwerven. Dat vreemdelingen openbare functies vervulden was een duidelijk illustratie dat de scheidingslijn tussen Belg en gevestigde vreemdeling in de toenmalige maatschappij vaag was.

Op het einde van de negentiende eeuw zou dat veranderen. De versterkte versmelting tussen staat en maatschappij leidde tot een verscherping van deze scheidingslijn binnen de samenleving. Belgen werden onderscheiden van vreemdelingen, waarbij enkel de Belgen onder de bescherming van 'hun' staat werden genomen en rechten en plichten vorm kregen. De openheid voor gevestigde vreemdelingen bleef nog groot en de nieuwe discriminaties beperkten zich tot het vernederen van de ingezetenen door hen te dwingen hun militaire graad in de burgerwacht of hun bestuursmandaat in de beroepsvereniging in te leveren. De meer actieve staat besliste dat vreemdelingen hier geen recht meer op hadden. Ingezetenen werden steeds minder beschouwd als de facto Belgen. Het beleid naar de gevestigde vreemdelingen verloor de liberale beginselvastheid van weleer die vertrok vanuit de overtuiging dat het individu moest worden beschermd tegen de staatsmacht. De blijvende openheid voor gevestigde immigranten bleek uit de genereuze toegang tot de Belgische nationaliteit. Het democratiseringsproces vertaalde zich in een zich terugplooiën op de 'eigen' nationaliteit. Gevestigde vreemdelingen konden zich vrijwaren van hun degradatie als vreemdeling door hun nationaal statuut te wijzigen. Hiertoe werd de nationaliteitswetgeving sterk geliberaliseerd.

In het begin van de twintigste eeuw zullen de moeilijkheden die de reorganisatie van de maatschappelijke ordening – van domicilie naar nationaliteit – veroorzaakten, leiden tot een drastische herziening van de nationaliteitswetgeving teneinde de voormalige de facto Belgen aan boord te houden. Tegelijkertijd kregen de Belgische vaders de kans hun Belgische nationaliteit aan hun nakomelingen, ook als ze in

Conclusie

het buitenland geboren waren en daar verbleven, door te geven en dit gedurende generaties.

Zowel het civiele als het etnisch begrijpen van de Belgische natie werd maximaal uitgerokken. De politieke elite wilde zowel de afstammelingen van de oerbelgen, ook als ze in het buitenland geboren en getogen waren, als de immigranten en hun nakomelingen die de Belgische natie wilden verwoegen, in de natie opnemen. Er was dus een groot vertrouwen in de kracht om de Belgische natie samen te houden, ook als mensen van elders kwamen of elders gingen. Deze potentie van de Belgische natie negeerde de gehuwde vrouw, haar behoren tot de Belgische natie lag in de handen van haar echtgenoot. Ook de Congolees werd slechts partieel beroerd door het Belgische assimilatievermogen. Het toenmalig expansief natiebeprij had een seksistische en racistische keerzijde.

Copy Pers

De Belgische nationaliteitswetgeving in de twintigste eeuw, 1918-1984

De nationaliteitswetgeving in de twintigste eeuw onderscheidde zich duidelijk van de wetgeving in de negentiende eeuw. Het natiedenken in België zal in deze vreselijke eeuw, dixit Eric Hobsbawn, getekend worden door de oorlog.⁸⁰ In het kielzog van de oorlogservaring zal de nieuwe nationaliteitswetgeving meer doordrongen zijn van wantrouwen tegenover de potentiële vijand. Tegelijkertijd heeft deze oorlogservaring de cohesie van de natie versterkt. Het centraal strijdpunt van het negentiende-eeuwse liberalisme was de bescherming van het individu tegen de staatsmacht. Deze erfenis van de Franse revolutie verloor aan mobilisatiekracht. Hierdoor zal de staat minder een rechtsstaat worden en meer een staat die het beschermen van de nationale gemeenschap als zijn kerntaak beschouwde.

De kiemen van dit veranderingsproces waren reeds merkbaar op het einde van de negentiende eeuw. De Eerste Wereldoorlog heeft dit proces versneld. De elitaire staat werd afgelost door een democratische natie-staat. Een democratische natie die een andere invulling gaf aan het Belg-zijn. Belgen, man en vrouw, arm en rijk werden sterker als een collectief gevierd. Terwijl in de negentiende eeuw de Belgische natie eerder een gemeenschap van personen was die het liberale contract van 1830 onderschreef, werd de Belgische natie na de Eerste Wereldoorlog sterker geconcipieerd als een biologisch, natuurlijk gegeven. De ingebeelde gemeenschap van de (Belgische) natie in de woorden van Benedict Anderson vertaalde zich sterker als een etnische groep.⁸¹

De Belgische gemeenschap gaf aan velen inspraak en de verzorgingsstaat nam de noden van de Belgen ter harte. Het is niet in 1918, dadelijk na de Eerste Wereldoorlog, dat dit nieuwe België zijn beslag kreeg. Het zal maar uit de ervaring met de economische crisis van de jaren dertig zijn dat het democratische België tot wasdom zal komen. Opnieuw zal een oorlog voor de loutering zorgen. Slechts na 1944 zal de transformatie van de Belgische staat van een elitaire *laissez-faire* staat naar een democratische interventiestaat op nationale grondslag afgewerkt worden.

Deze democratisering werkte een beleid in de hand dat de kansen beknotte voor diegenen die van elders kwamen. De grens tussen de inwoners van België, vreemdeling of Belg, werd scherper. De versterkte penetratie van de staat in de samenleving

80. Eric Hobsbawn, *Een eeuw van uitersten. De twintigste eeuw 1914-1991*. Utrecht: Spectrum, 1995.

81. B. Anderson, *Imagined Communities: reflections on the origin and spread of nationalism*, Londen: Verso, 1985.

leidde tot een nieuwe scheidingslijn binnen de samenleving. De rechten en de plichten van het nationale burgerschap zorgden voor een nationale gemeenschap als alledaags beleefde ervaring. Tegelijkertijd werkte dit een geïnstitutionaliseerde discriminatie van vreemdelingen in de hand. Dit restrictiever vreemdelingenbeleid zal de inzet van het verwerven of toekennen van de nationaliteit opdrijven. Het vreemdelingenbeleid, als toelatings- of immigratiebeleid, zal sterker de kansen van immigranten en hun (klein)kinderen in België bepalen. In de negentiende eeuw was het toelatingsbeleid bijna enkel aan de staatsgrens voelbaar: na een paar maanden geregistreerd verblijf verwierf men het verblijfsrecht. De toegang tot de natie – het verwerven de Belgische nationaliteit – zorgde toen voor een eerder marginale verbetering van de kansen voor immigranten en hun nakomelingen. Immers het migrantenbeleid onderscheidde zich, zelfs nog tot het einde van de negentiende eeuw, in weinig van het beleid naar de nationale burgers. In de twintigste eeuw bepaalde het toelatingsbeleid gedurende een veel langere tijdsperiode de kansen van immigranten. In de twintigste eeuw wierp de staat, naast de reeds in de negentiende eeuw aanwezige lands- en natiegrenzen steeds nieuwe grenzen op. Nieuwe grenzen, die de toegang tot de arbeidsmarkt, het economisch leven, de verzorgingsgemeenschap afschermden en een uiting waren van een actievere staat. Het overschrijden van de grens tussen vreemdeling en Belg werd moeizamer. Ook na de vestiging in België werden in het migrantenbeleid discriminaties ingebouwd die soms slechts opgeheven werden bij het verwerven van de Belgische nationaliteit.

1. DE NATIONALITEITSWET VAN 1922 ALS NASLEEP VAN DE EERSTE WERELDOORLOG

De inval van het Duitse leger in het neutrale België in augustus 1914 zal het denken over de Belgische natie ingrijpend beïnvloeden. Een crisis zoals een oorlog heeft nationale identiteiten steeds nieuwe impulsen gegeven. Vooral zij die beschouwd werden als vijand binnen de natie, lokten een identiteitscrisis uit.⁸² De banden van inwoners van België van Duitse herkomst, ook als ze de Belgische nationaliteit hadden verworven, met het Duitse herkomstland kwamen in conflict met de banden die ze gedurende hun verblijf, soms strekkend over meerdere generaties, in België hadden gesmeed. In 1914 telde België een bevolking uit de Duitse migratie die beduidend groter was dan de 55.000 burgers met Duitse nationaliteit verblijvend in België. De oorlog maakte dat van hen een eenduidige identificatie werd geëist. Omdat de strijdende partijen in het bijzonder van de personen met een hybride achtergrond een patriottische inzet vereisten, werd dit persoonlijke conflict sterk uitvergroet. Voor de Duitse bezetter waren deze emigranten, gezien hun lokale verankering, van strategisch belang. Voor het bezette België waren Duitse immigranten die diensten verleenden aan de bezetter ontmaskerde spionnen die misbruik hadden gemaakt van de naïeve Belgische gastvrijheid van voor de oorlog.

Na de oorlog werden de vooroorlogse migrantengemeenschappen in België afkomstig uit het Duitse Rijk ingrijpend, maar niet 'blind' gezuiverd. Onmiddellijk na de bevrijding werd de doelgroep van deze zuiveringsoperatie afgelijnd. Een uitzonderingswetgeving – het KB van 12 oktober 1918 – annuleerde elke bescherming die vreemdelingen genoten op basis van de negentiende-eeuwse liberale vreemdelingenwetgeving.⁸³ De minister van Justitie, de socialist Emile Vandervelde, onder wiens bevoegdheid het vreemdelingenbeleid viel, werd absolute macht toegekend over het verblijf van vreemdelingen in het land. Alle vreemdelingen moesten zich aanmelden bij de gemeentebesturen en kwamen in aanmerking, indien opportuun geacht, voor internering en deportatie. Ook genaturaliseerde Belgen en Belgen die bij geboorte niet de Belgische nationaliteit hadden, maar de nationaliteit van een vijandig land, en de Belgische nationaliteit hadden verworven bij meerderjarigheid, werden onder dezelfde uitzonderingsregel gesteld.

Het gelijkstellen van Belgen door optie met de vreemdelingen en genaturaliseerde Belgen, betekende een radicale breuk met de negentiende-eeuwse opvatting dat de Belg door optie, zoals het Hof van Cassatie nog formeel had bevestigd in 1883,

82. P. Panayi, *Dominant Societies and Minorities in the Two World Wars* In p. Panayi (ed.), *Minorities in Wartime. National and Racial Groupings in Europe, North America and Australia during the Two World Wars* (pp. 3-23), Oxford en Providence: Berg, 1993.

83. *Pasinomie*, 1918, pp. 44-45.

een volwaardige Belg was.⁸⁴ Voor de Eerste Wereldoorlog waren enkel de Belgen door naturalisatie als mindere Belgen beschouwd, nu werden veel meer Belgen van buitenlandse herkomst als een aparte, mindere categorie beschouwd. De ‘allochtone’ Belg was geboren, in de zin dat deze Belgen omwille van hun buitenlandse herkomst en enkel zij, tot mindere Belgen werden gedegradeerd. De zogenaamde Duitse gemeenschap, inclusief de eerste en twee generatie die de Belgische nationaliteit had verworven, werd beschouwd als een vijfde kolonne.

De Belgische overheid haalde ongemeen scherp uit naar deze bevolkingsgroep uit de migratie. Zo bleven er van de 55.000 Duitse staatsburgers woonachtig in België in 1914 eind 1920 nog maar 8.000 over.⁸⁵ Met de Oostkantons als buit van de oorlog nam de Belgische natie blind 60.000 nieuwe leden op: de inwoners van deze regio werd de Duitse nationaliteit ontnomen en ze werden tot Belg gebombardeerd.⁸⁶ Tegelijkertijd werden andere personen die reeds lang in België verbleven maar die zelf of hun ouders uit Duitsland waren geëmigreerd, de toegang tot de Belgische nationaliteit ontzegd of werden zelfs uit de Belgische natie gestoten.

1.1. Het ontnemen van de nationaliteit van ‘allochtone’ Belgen wegens verraad

Onmiddellijk na de oorlog werden maatregelen geëist tegen alle verraders. Een paar duizend Belgen werden vervolgd, maar slechts een paar honderd werden uiteindelijk naar de strafrechter verwezen en veroordeeld. Er werd zelfs gedreigd hun Belgische nationaliteit te ontnemen, maar de wraaklust tegen de ‘autochtone’ Belgen bekoelde snel.⁸⁷ Enkel de vijand van buitenlandse origine bleef in het vizier. Een eerste maatregel was een retroactief moratorium op de verwerving van de Belgische nationaliteit voor inwoners herkomstig van vijandige staten. Alle nationaliteitsopties van ‘vreemdelingen’ afkomstig uit deze staten werden met terugwerkende kracht, te

84. *Hand.* Senaat, 27.12.1918; KB van 12.10.1918. BS, 13-19.10.1918, p. 829.

85. Frank Caestecker, “Wie was nu de vijand? De constructie van de ‘Duitser’ bij het aflijnen van de ongewenste vreemdelingen (1918-1919).” In Jaumain Serge & al. (Ed.), *Une guerre totale? La Belgique dans la première guerre mondiale. Nouvelles tendances de la recherche historique* (pp. 519-532). Brussel: Algemeen Rijksarchief, 2005; Caestecker & Vrints, *The National Mobilization of German*, pp. 123-146.

86. Wet van 25.10.1919. BS, 2.11.1919, pp. 5834-5835. Heinz Doepgen, *Die Abtretung des Gebietes von Eupen-Malmedy an Belgien im Jahre 1920*. Bonn: Röhrscheid, 1966; Pabst Klaus, *Eupen-Malmedy in den belgische Regierungs- und Parteienpolitik, 1914-1940. Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 76, 1964, pp. 208-513.

87. P. Vanhees, Vlaamse activisten als politieke vluchtelingen in Nederland tijdens het interbellum. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 1987, 3, pp. 394-411; Frank Caestecker, *Stateless of German origin at the mercy of the state (1870-1950)? The Belgian case. Geschiede und Gesellschaft* (in press).

rekenen vanaf 1 augustus 1914, geannuleerd.⁸⁸ Slechts vanaf midden 1922 konden deze tweedegeneratievreemdelingen en hun nakomelingen terug de Belgische nationaliteit verwerven, via een heel wat wantrouwiger geworden nationaliteitswetgeving (zie verder).

De nationaliteitswet van 1922 voorzag ook dat personen die de Belgische nationaliteit niet hadden bij geboorte op grond van afstamming, hun Belgische nationaliteit kon ontnomen worden door de rechtbank van eerste aanleg, wanneer ze ernstig tekort hadden geschoten in hun verplichting als Belgische burgers tijdens de oorlog. Zij die Belg waren door naturalisatie of optie kon hun Belgische nationaliteit ontnomen worden. ‘Allochtone’ Belgen waren mindere Belgen wier Belgische nationaliteit voorwaardelijk werd. De autochtone Belgen die de nationaliteit via het bloed hadden verworven, werden, ook als ze België verraden hadden, ontzien. Deze maatregel was een uiting van een essentialistische kijk op identiteit. Duitse Belgen behoorden immers, gezien ‘le sang germanique qui coulait dans leurs veines’, tot het Duitse ‘ras’.⁸⁹ De collaboratie werd niet aangepakt op een politieke manier, maar op een etno-nationale wijze.⁹⁰

Drieënzeventig Belgen van buitenlandse oorsprong die ervan beschuldigd werden hand- en spandiensten te hebben verleend aan de bezetter, werden gedenaturaliseerd. Zij groeiden uit tot het symbool bij uitstek van verraad, terwijl het verraad van ‘autochtone’ Belgen aan betekenis verloor binnen de verwerking van de oorlogservaring.⁹¹ De verraders bij uitstek waren Paul-Alfred Preyer en Max Weuthen. Paul-Alfred Preyer, in Schaarbeek in 1893 geboren uit Duitse ouders, opteerde voor de Belgische nationaliteit in 1911. Tijdens de Duitse bezetting werkte hij voor de Duitse contraspionagedienst. Max Weuthen, in 1883 in Brussel geboren uit Duitse ouders en Belg bij optie in 1901, engageerde zich bij de Duitse geheime politie. Beiden werden veroordeeld bij verstek, Preyer tot levenslang en Weuthen tot de doodstraf. Andere ‘allochtone’ Belgen werd voor heel wat mindere misdrijven hun Belgische nationaliteit ontnomen. Een vonnis voor nationaliteitsontneming moest

88. Wet van 25.10.1919. BS, 2.11.1919, pp. 5834-5835. Reeds in 1916 werd de mogelijkheid om te opteren voor de Belgische nationaliteit in bezet België geannuleerd. Bulletin officiel des lois et des arrêtés pour la territoire belge occupé, 26.10.1915 en 21.4.1916.

89. Goblet d’Alviella in de senaat geciteerd door Tom De Meester, De impact van de beide Wereldoorlogen op de juridische afbakening van het ‘eigen volk’. *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 3, 1997, p. 76. Zie ook Caestecker, The stateless in Belgium; X.Rousseau & L. Van Ypersele, *La patrie crie vengeance: la répression des ‘inciviques’ belges au sortir de la guerre 1914-1918*, Bruxelles: le Cri, 2008.

90. De Meester, *juridische afbakening*, pp. 74-77.

91. Op 1 mei 1929 waren er 73 ‘allochtone’ Belgen die hun nationaliteit werd ontnomen (60 van Duitse herkomst, 12 van Nederlandse en 1 van Franse afkomst). Heyse T., *La Pénétration des Allemands en Belgique, Revue belge des Livres, Documents et Archives de la guerre 1914-1918*, V, 1928-1929, p. 341.

voor de rechtbank niet beantwoorden aan de bewijslast vereist bij een veroordeling.⁹² Zo werden arbeiders van buitenlandse herkomst die in het levensonderhoud van hun gezin voorzagen door voor de Duitse bezetter te werken, hun nationaliteit ontgenomen. De minimale steunverlening die België tijdens de oorlog aan de werklozen verstrekke, was volgens de rechtbank ‘voldoende om zich alles te verschaffen wat zij nodig hadden voor hun bestaan’.⁹³

1.2. De individuele nationaliteit ook voor vrouwen

De afhankelijke positie van de vrouw ten opzichte van haar man op het vlak van de nationaliteit kreeg reële consequenties voor het leven van deze vrouwen in 1918. Het natiebegrip van de negentiende eeuw sloot de vrouw uit. Aansluitend bij de doctrine van het juridisch onvermogen van de vrouw was in België de nationaliteit van de vrouw een afgeleide van die van haar man. Zo namen Belgische vrouwen die een vreemdeling huwden, automatisch de nationaliteit van hun man aan. De aarzelende initiatieven in het begin van de twintigste eeuw om vrouwen individuele rechten te verlenen, kwam in het nationalistische klimaat van de bevrijding in een stroomversnelling terecht. In de nationaliteitswetgeving leidde dit tot een ingrijpende wijziging.

Belgische vrouwen die door hun huwelijk met een Duitser de Duitse nationaliteit verworven hadden, deelden in de klappen van de anti-Duitse repressie. Deze Belgische vrouwen waren bij hun huwelijk toegetreden tot de Duitse natie en uit de Belgische natie gestoten. Na de oorlog impliceerde dit veelal dat zij als Duitsers zelfs van het Belgisch territorium verwijderd werden. Hun verraad steunde veelal enkel op hun huwelijksband met een Duitser. Zij werden dadelijk na de oorlog, net zoals de andere Duitsers in België, collectief beschuldigd van verraad. Het ontkennen van een vrouwelijke individualiteit bij deze op de spits gedreven situatie bleek evenwel politiek gevoelig.

92. In een steekproef van 45 denaturalisaties uitgesproken door de rechtbank van Brussel en Luik (niet Antwerpen), waren de helft van deze ‘allochtone’ Belgen veroordeeld wegens collaboratie en werd de denaturalisatie als tweede straf uitgesproken. Bij de andere helft, de niet veroordeelden, was de denaturalisatie de enige straf gezien de collaboratie weinig zwaar woog of er onvoldoende bewijs was voor een veroordeling. De grote meerderheid (32 van de 45) werd bij verstek veroordeeld. Matthias Corneille, *Onwaardige Belgen. Het verlies van de eerder verworven Belgische nationaliteit door inciviek gedrag tijdens Wereldoorlog I: een prosopografische studie*. Niet gepubliceerde masterscriptie UGent-geschiedenis, 2013; Rousseau & Van Ypersele, *La patrie crie*, p. 175 ev.

93. ARA, AMJi, 1.411.778. Alhoewel de gerechtelijke praktijk nog niet nauwgezet werd onderzocht lijkt het er op dat de ‘allochtone’ Belgen zich moeilijk konden verdedigen tijdens deze processen daar de rechtbank blijkbaar weigerde Duitse getuigen te horen. Op vraag van de advocaat van een Duitse Belg stelde de advocaat generaal ‘je ne tiens aucun compte des témoignages allemands. Dans une affaire comme celle-ci, tout témoignage allemand, d’où qu’il vienne m’est suspect’, Rijksarchief Luik, Parquet general, Guerre 1914-1918, 11 (zaak Jean-Baptiste Delattre).

De bondgenoten van deze vrouwen spraken van vrouwen die, alhoewel juridisch Duitsers, toch ‘in hun hart’ Belgen waren gebleven.⁹⁴ Hun huwelijk met een Duitser zou de Belgische identiteit van deze vrouwen niet hebben uitgewist. Deze vrouwen waren niet blijvend ‘besmet’ door de relatie met de vijand. De ex-Belgische vrouwen konden blijkbaar een beroep doen op solidariteitsbanden binnen de Belgische samenleving die voldoende zwaar wogen om het beleid een nieuwe koers te doen inslaan. De sociale positie van deze vrouwen, afkomstig uit de burgerij, zal hier wel niet vreemd aan geweest zijn. De Duitse negentiende-eeuwse migratie naar België was immers niet zozeer een overlevingsmigratie van (ongeschoolde) arbeidsmigranten, maar vooral een verbeteringsmigratie van kenniswerkers, handelaars en ondernemers.

Het Burgerlijk Wetboek gaf deze vrouwen enkel de kans zich terug bij de Belgische natie te vervoegen bij het overlijden van de echtgenoot of door te scheiden van hun echtgenoot-vijand. Slechts bij het ontbinden van het huwelijk kon deze vrouw haar Belgische nationaliteit via een eenvoudige verklaring terug verwerven. Weinig Duits-Belgische vrouwen namen deze drastische stap om te ontsnappen aan de smet van het vijand-zijn. Veel vrouwen namen wel het initiatief om hun recht op verblijf in België op te eisen. Gesteund door familie, kennissen en vrienden, en ondanks hun nationaliteit en hun Duitse echtgenoot, verwierpen zij hun radicale verwijdering uit België. Deze dochters van België wilden België niet opgeven en creëerden door hun acties een ware gendercrisis.⁹⁵

Een crisis die Belgische vrouwen een onafhankelijke nationaliteit opleverde in de nationaliteitswet van 1922. Belgische vrouwen verloren bij een huwelijk met een vreemdeling nog steeds automatisch hun Belgische nationaliteit, maar indien ze binnen zes maanden na het huwelijk hiertoe een eenvoudige verklaring aflegden, konden ze hun Belgische nationaliteit behouden.⁹⁶ Ook indien zij haar Belgische nationaliteit verloor doordat haar echtgenoot vrijwillig een buitenlandse nationaliteit verwierf, kon een gehuwde vrouw Belg blijven mits een verklaring hieromtrent binnen zes maanden na de nationaliteitswijziging. Dit groot vertrouwen in het Belg-zijn van de Belgische vrouwen die huwden met een buitenlander gold evenwel niet voor vrouwen die Belg waren geworden door huwelijk of door naturalisatie. Deze vrouwen verloren hun Belgische nationaliteit onherroepelijk indien ze een (eventueel tweede) huwelijk sloten met een buitenlander. De mogelijkheid tot behoud van de Belgische nationaliteit was enkel voor ‘vrouwen van Belgische afkomst’, wat gedefinieerd werd als vrouwen die Belg waren bij geboorte of door optie (dus niet door

94. Zie bijvoorbeeld Het liberale kamerlid Paul-Emile Janson in *Vr. en Antw. Kamer*, 5.3.1919.

95. Frank Caestecker & Antoon Vrints, “Getrouwd met de vijand. Hoe na 1918 Duits-Belgische vrouwen van kamp konden wisselen.” *Historica*, XXXIII, 2010, 33, pp. 21-24.

96. Slechts in 1984 verloor de vrouw niet meer automatisch haar nationaliteit bij een huwelijk met een vreemdeling, zie hoofdstuk 3 van dit boek.

huwelijk of naturalisatie). Deze vrouwen die Belg waren geworden bij optie bleven, net zoals de vrouwen Belg geworden door de bloedband, beschermd tegen het verlies van de Belgische nationaliteit door een huwelijk met een buitenlander.

Voor vrouwen die reeds hun Belgische nationaliteit hadden verbeurd door te huwen met een buitenlander voor 1922, voorzag de wet een amnestie. Zij kregen ook de mogelijkheid om de Belgische nationaliteit opnieuw te verwerven door een verklaring hieromtrent af te leggen.⁹⁷ Een ontbinding van het huwelijk was niet meer nodig voor deze gehuwde vrouwen om hersteld te worden in hun Belgische nationaliteit. Het wantrouwen eigen aan deze nationaliteitswet gold niet voor deze voormalige Belgische vrouwen. Voor hen bleef een verklaring voldoende. Een individueel onderzoek door de rechterlijke macht was niet nodig. Het parlement stelde dat het steunde op ‘un respect croissant pour l’indépendance morale de la femme; une légitime exaltation de l’idée de patrie, d’où il résulte que l’on n’admet plus qu’un être humain, fût-ce une épouse, puisse être contraint de renoncer à sa nationalité’.⁹⁸

De stap naar een onafhankelijke nationaliteit van de vrouw paste binnen de gelijkberechtiging van vrouwen die langzaam doorbrak. Vrouwen kregen toegang tot de balie. Het Burgerlijk Wetboek werd aangepast door het afzwakken van de maritale macht zodat vrouwen zelf contracten konden sluiten en procederen. Vrouwen konden ook, zonder de expliciete goedkeuring van de echtgenoot, een beroep uitoefenen. Vrouwen kregen ook politieke bevoegdheden. Eerbare vrouwen – prostituees en overspelige vrouwen werden hiervan uitgesloten – kregen het gemeentelijk stemrecht en werden ook verkiesbaar, ook voor het parlement. Vrouwen traden gemeenteraden en zelfs het parlement binnen. Vrouwen kregen evenwel geen parlementair stemrecht. Dit werd slechts uitzonderlijk verleend en dan vooral in afgeleide wijze aan weduwen of moeders van gesneuvelde militairen. Slechts in 1949 werden vrouwen op politiek vlak gelijkberechtigd.⁹⁹

Het principe van de familie-eenheid, dat centraal stond in de negentiende-eeuwse nationaliteitswetgeving, werd door deze erkenning van de vrouwelijke individualiteit in gevaar gebracht. Om de juridische chaos die verschillende toepasbare nationaliteiten binnen één gezin meebracht te beperken, werd de naturalisatieprocedure voor gehuwden en in het bijzonder voor vreemdelingen gehuwd met Belgische vrouwen versoepeld door de wet van 1922. Belgische vrouwen die huwden met een

97. Deze amnestiemaatregel was beperkt in de tijd, maar werd regelmatig verlengd. De Beus p. , *Wet van 15 mei 1922 op de verwerving en het verlies der nationaliteit. Handleiding ten behoeve van openbare besturen en ambtenaars van den burgerlijken stand*, Leuven, De Vlaamse Boekenhalle, 1924, p. 63.

98. *Pasinomie*, 1922, n° 157, pp. 126 en Rapport de la Commission de la Justice, chargée d’examiner le Projet de Loi relatif à l’acquisition et à la perte de la nationalité, *Parl.St. Senaat, 1921-1922*, zitting van 7 maart 1922, n°18.

99. Eliane Gubin, *Choisir l’histoire des femmes*. Bruxelles: Editions de l’Université de Bruxelles, 2007, pp. 73-108.

vreemdeling konden de Belgische nationaliteit behouden, maar de echtgenoot kon al na 2 jaar verblijf in België de Belgische nationaliteit aanvragen.¹⁰⁰ Reeds in 1881 hadden de van herkomst Belgische vrouwen een rol toebedeeld gekregen in het doen vergroeien van hun echtgenoot met de Belgische samenleving. Toen reeds was de verblijfsduur noodzakelijk voor een verzoek tot grote naturalisatie – op dat moment nog tien jaar – gehalveerd voor de vreemdelingen gehuwd met een Belgische vrouw. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg de Belgische vrouw een veel actievere rol in het assimileren van haar echtgenoot. Zij kreeg immers de mogelijkheid de weg te tonen en haar echtgenoot de mogelijkheid haar te volgen.

De nationaliteitswet van 1922 betekende de doorbraak voor de vrouwelijke individualiteit. Het nationalistisch klimaat reserveerde het voorrecht evenwel voor de ‘echte’ Belgen, niet voor vrouwen die Belg geworden waren door huwelijk of naturalisatie en zeker niet voor buitenlandse vrouwen. De buitenlandse vrouw die huwde met een Belg kreeg niet de mogelijkheid haar oorspronkelijke nationaliteit te behouden. De buitenlandse vrouw bleef via haar huwelijk automatisch en zonder verhaal de Belgische natie vervoegen.

1.3. De voorwaardelijke optie voor de Belgische nationaliteit

Copy
Pers

De wetgever van 1922 vond een verblijf in België heel wat minder heilzaam dan zijn collega in de lange negentiende eeuw had gemeend. Het vermogen van de Belgische samenleving om nieuwkomers te assimileren werd gewantrouwd. Geboren en gotten in België werd niet meer beschouwd als een garantie voor loyaliteit. Het zogenaamde geschokte vertrouwen van de natie vroeg meer garanties. Het ‘Belg worden’ werd subjectiever ingekleurd. De Belgische nationaliteit diende enkel toegekend aan zij die een hart voor België, hun (adoptief) vaderland, hadden. De onvoorwaardelijke nationaliteitsverklaring voor de tweedegeneratievreemdeling werd geschrapt. Een derdegeneratievreemdeling of een kind van staatlozen werd niet meer zomaar Belg van geboorte.

De wetgever bood in België geboren vreemdelingen reeds vanaf de leeftijd van 16 jaar de mogelijkheid om te opteren voor de Belgische nationaliteit mits een verblijfsduur van negen jaar, ingekort tot zes jaar indien de kandidaat-Belg tussen 14 en 18 jaar in België had verbleven. Ook het jaar voor hun verzoek moesten ze in België verblijven. De wetgever meende immers dat het vertoeven in België tijdens de kinderjaren en in het bijzonder in de jaren dat men intellectueel en moreel gevormd

100. Voor de staatsnaturalisatie was de vereiste verblijfsduur van de echtgenoot 5 jaar. Wet op de verwerving en het verlies van de nationaliteit. *Pasinomie*, 1922, n° 157, pp. 97-131 (artikel 12 en 13).

werd een emotionele band met België creëerde.¹⁰¹ De socialistische volksvertegenwoordiger Louis Piérard roemde deze socialisatie door de Belgische onderwijsinstellingen en lanceerde met de hem typerende literaire vrijheid het neologisme *ius education* als basis van de nieuwe nationaliteitswet.¹⁰² De publieke wilsuïting door personen uit de migratie die geboren waren in België werd een essentieel element van de nieuwe wet. Een verklaring voor de burgerlijke stand was niet meer voldoende. Zij die op basis van *jus soli* Belg wilden worden, moesten zich publiekelijk uitspreken over hun affectieve band met België en deze wens luid en publiekelijk uiten. Zelfs kinderen geboren in België van staatloze ouders moesten kiezen voor de Belgische nationaliteit. De automatische verwerving van de Belgische nationaliteit – nationaliteitstoekenning – werd exclusief gereserveerd, net zoals in het Burgerlijk Wetboek, voor zij die Belg werden op basis van het *jus sanguinis*. Zij die op basis van hun geboorte en verblijf de Belgische nationaliteit wilden verwerven, moesten in de krant, aan het gemeentehuis en aan hun woning de wens om Belg te worden, aankondigen. Met de publiciteit die deze wilsuïting omgaf, werd de natie opgeroepen zich te verzetten tegen onwaardige kandidaat-Belgen. Deze publicatie diende ook (en vooral) het onderzoek naar de geschiktheid van de kandidaat-Belg. Het wantrouwen tegenover de kandidaat-Belgen was immers groot. Na de oorlogservaring werd het vertrouwen in de assimilatiekracht van de Belgische natie – die de wetgever in 1909 had geëtaleerd – ronduit naïef benoemd. Het sluitstuk van de nieuwe nationaliteitswetgeving werd de discretionaire bevoegdheid van de rechterlijke macht bij de nationaliteitsverklaring. De rechtbank moest, als bewaker van de toegangspoort tot de Belgische nationaliteit, nagaan of de kandidaat-Belg tot de Belgische natie kon gerekend worden. De rechter moest de geschiktheid van de kandidaat-Belg onderzoeken. In het wetsontwerp dat door de Middenafdeling van de Kamer werd aangenomen werd deze geschiktheid toegelicht als ‘de zedelijkheid (*moralité*) en de gehechtheid aan de Belgische nationaliteit’. De wetgevende macht gaf in de parlementaire besprekingen duidelijk aan dat, in het kielzog van de oorlogservaring, bij ‘de gehechtheid aan de Belgische nationaliteit’ het loyalisme van de kandidaat-Belg moest worden geverifieerd. De geschiktheid moest nog verder gaan, want ook de moraliteit van de kandidaat moest de toets doorstaan. Een ruimere notie van geschiktheid werd voorgesteld: ‘Pour que l’étranger devienne Belge, il doit avoir donné des preuves d’assimilation à notre vie nationale, d’attachement à la Belgique, à ses mœurs et à ses institutions’.¹⁰³ De notie nationale assimilatie werd

101. *Hand. Kamer* 15.6.1921, p. 1625, 1631. Het oorspronkelijke wetsontwerp stelde dat een vreemdeling die geboren was in het buitenland, maar die met zijn ouders minimum vijf jaar in België verbleef bij meerderjarigheid kon opteren voor de Belgische nationaliteit. De Kamer oordeelde dat deze termijn onvoldoende was en stelde dat enkel kinderen geboren in België van dit voorrecht mochten genieten. De tweede-generatie *sensu lato* werd dus niet opgenomen onder de sluimerende Belgen die gebruik konden maken van de nationaliteitsverklaring. *Pasinomie*, 1922, p. 102.

102. *Hand. Kamer* zitting van 15 juni 1921, p. 1625.

103. Rapport présenté au nom du Conseil de législation, in *Pasinomie*, 1922, n° 157, p. 115.

evenwel niet verder toegelicht. De wetgever vond het ook niet nodig de Belgische moraliteit te definiëren. Gezien de parlementsleden geen overeenstemming konden bereiken over hoe de rechter de geschiktheid moest bepalen, werd geen enkele nadere omschrijving van deze vereiste in de wet ingeschreven.¹⁰⁴ De wetgevende macht gaf haar vertrouwen aan de rechterlijke macht om de notie geschiktheid in te vullen.

De rechterlijke macht verwierf een cruciale rol in de nationaliteitsverklaring. In het oorspronkelijk wetsontwerp werden de rechtbanken slechts ten voorlopigen titel deze bevoegdheid toegekend. Een administratief orgaan zou worden opgericht om deze nationaliteitsopties te beslechten. Een administratief orgaan dat geen verantwoording voor zijn beslissingen verschuldigd zou zijn en waartegen ook geen beroep mogelijk was. De tijdelijke oplossing die de wet voorstelde was op dit model geënt: magistraten zouden autonoom beslissingen vellen waartegen geen verhaal mogelijk was. De Senaat meende evenwel dat de behandeling van de nationaliteitsverklaring met voldoende garanties omgeven moest zijn. De senatoren stelden dat het wetsontwerp de magistraten een excessieve macht toekende. De wet van 1922 voerde een juridische procedure in, wat impliceerde dat de Rechtbank van Eerste Aanleg haar beslissing moest motiveren en dat een beroepsmogelijkheid werd voorzien bij het Hof van Beroep. De administratieve procedure die de regering had voorgesteld zou de optie tot een volledig discretionaire beslissing maken, net zoals de gunst van de naturalisatie. Uiteindelijk werd in de wet de willekeur begrensd, daar de nationaliteitsverklaring onderworpen werd aan de gerechtelijke procedure en dat zo ook de interpretatie van de notie geschiktheid werd overgelaten aan de rechterlijke macht.¹⁰⁵

Toch bleef de wetgever vermoeden dat de geboorte en het verblijf tijdens de kindertjaren in België van een vreemdeling een Belg maakte. Maar enige argwaan was geboden, of zoals de wetgever het zelf stelde: 'de nieuwe wetgeving beoogt twee eisen die zich even krachtig doen gelden: de noodzakelijkheid om een gastvrije wetgeving te behouden voor de vreemdelingen die verdienen naar rechten Belg te worden, daar zij door de in onze scholen genoten opvoeding of door een langdurig verblijf in België in feite bijna Belg zijn, en de noodzakelijkheid om het door de wetgever van 1909 aan de dag gelegde naïeve vertrouwen te laten varen, door het treffen van voorzorgsmaatregelen tegen de ongewenste vreemdeling, tegen dewelke men als minst bezwaar kan aanvoeren dat zij slechts de juridische voordelen, die de staat van Belg met zich meebrengt, wensen te bezitten, terwijl zij met hart en ziel aan hun oorspronkelijke nationaliteit verknocht blijven.'¹⁰⁶

Om de verknochtheid aan de oorspronkelijke nationaliteit te vermijden, werd ook de afstandseis gesteld. De kandidaat-Belg moest afstand doen van zijn vorige

104. *Hand.* Kamer 15.6.1921, p. 1632.

105. *Pasinomie*, 1922, p. 117 en 128.

106. *Pasinomie*, 15.5.1922, n° 157, p. 115; Memorie van Toelichting, pp. 1-2. *Parl.St.* Kamer zitting van 24 juli 1920, n°440.

nationaliteit. De wetgever meende dat men geen verplichtingen jegens twee staten op zich kon nemen. Deze verplichtingen konden immers, zoals tijdens de oorlog was gebleken, met elkaar in strijd zijn.

1.4. Een halfslachtige hervorming van de naturalisatie

De naturalisatie werd aangepast aan de nieuwe wind die doorheen België waaide. Zo werd de mogelijkheid voor de vrouw om haar echtgenoot te volgen na zijn naturalisatie geschrap. Immers, ook hier werd de individualiteit van de vrouw erkend. Indien de echtgenote ook de Belgische nationaliteit wilde verwerven, moest zij zelf een naturalisatieverzoek indienen. De voorwaarden voor de staatsnaturalisatie die de politieke mondigheid opleverde, werden wat gewijzigd. Na 1918, toen elke man het stemrecht verwierf en zijn huwelijkse staat geen invloed meer had op zijn electorale invloed, werden ook in de staatsnaturalisatie de privileges van de gehuwde man die de wet van 1881 had ingevoerd, geschrap. De staatsnaturalisatie kon worden aangevraagd na tien jaar verblijf in België en dit vanaf de leeftijd van 25 jaar. In tegenstelling tot bij de wet van 1881 vielen hiermee alle vreemdelingen, en niet enkel de gehuwden, nu onder deze voorwaarden gesteld voor een verzoek tot staatsnaturalisatie.

Verbazend genoeg bleef het elitair negentiende-eeuwse politiek stelsel zijn geldigheid houden voor de genaturaliseerde Belgen. De democratische wind die door België waaide met de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen leidde niet tot het afschaffen van de gewone naturalisatie die het politiek beperkte burgerschap opleverde. Aan deze regeling waarbij (gewoon) genaturaliseerde Belgen enkel het gemeentelijk stemrecht verwierven werd niet geraakt.¹⁰⁷

1.5. Een eenduidig verlies en herverkrijgen van de Belgische nationaliteit

Het gewicht dat aan de Belgische nationaliteit werd gehecht, werd door de oorlogservaring versterkt. De verslaggever voor de Senaat, Vautier, stelde 'La patrie n'est pas une valeur que l'on puisse en quelque sorte aliéner et reconquérir suivant son caprice ou son intérêt'¹⁰⁸ De sterkere symbolische waarde van de nationaliteit maakte dat zij die aan hun Belgische nationaliteit verzaakten, niet meer zo eenvoudig in deze nationaliteit konden worden hersteld. De faciliteiten die het Burgerlijke

107. Voor de gewone en staatsnaturalisatie werd een verblijf in de kolonie van respectievelijk vijf of tien jaar ook aanvaard voor de verblijfsvereiste. Wet op de verwerving en het verlies van de nationaliteit. *Pasinomie*, 1922, n° 157, pp. 97-131 (artikel 12 en 13).

108. Rapport de la Commission de la Justice, chargée d'examiner le Projet de Loi relatif à l'acquisition et à la perte de la nationalité, pp. 1-10. *Parl.St.* Senaat, zitting van 7 maart 1922, n° 18.

Wetboek had ingevoerd en door de wet van 1909 waren behouden voor die Belgen die vrijwillig hun Belgisch nationaliteit hadden opgeheven, werden geschrapt. Deze voormalige Belgen vielen vanaf 1922 integraal onder de regeling voor de vreemdelingen.

De kinderen van deze voormalige Belgen bleven beschouwd als sluimerende Belgen. Zij vielen dus net zoals bij het Burgerlijk Wetboek en de wet van 1909 onder dezelfde reglementering als die personen geboren in België uit een buitenlandse vader. Dit impliceerde dat ook voor hen het opeisen van de Belgische nationaliteit door een eenvoudige verklaring zoals in de negentiende eeuw werd ingeruild voor een gerechtelijke procedure. Deze kinderen konden, nadat zij gedurende een jaar effectief in België hadden verbleven, een nationaliteitsverklaring afleggen tussen 18 en 22 jaar. De wetgever wilde de absolute garantie dat deze personen loyaal waren aan België. Hun etnisch-biologische afkomst stond niet langer garant voor loyaliteit tegenover de natie. De rechtbank moest, net als bij de andere sluimerende Belgen, vaststellen of de aanvragers wel de juiste gevoelens voor België hadden.¹⁰⁹

Ook vrouwen die huwden met een buitenlander en aan hun Belgische nationaliteit verzaakten, konden na het ontbinden van het huwelijk enkel in de Belgische nationaliteit hersteld worden mits ze opteerden voor de Belgische nationaliteit en nadat zij gedurende één jaar effectief in België verbleven hadden. Deze vorm van voorwaardelijke heropname in de Belgische natie gold enkel voor zij die Belgen waren door afkomst, dus door afstamming of optie. Belgen door naturalisatie of door huwelijk kwamen hiervoor niet in aanmerking.

109. De Beus, *Wet van 15 mei 1922*, pp. 73-78; Wet op de verwerving en het verlies van de nationaliteit. *Pasinomie*, 1922, n° 157, pp. 97-131 (artikel 18 en 19).

2. HET GEDEMOCRATISEERDE BELGIË IN DE JAREN TWINTIG

In 1918 stond het politieke systeem in België onder hevige druk. Het overwegend conservatieve en francofone Belgische bestel van 1914 stond in confrontatie met de arbeidersbeweging en de Vlaamse beweging als democratische krachten. De invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen ter vervanging van het sinds 1893 vigerende systeem van meervoudig mannelijk stemrecht verhoogde de democratische slagkracht. De integratie van deze massa kiezers werd een zware uitdaging voor het politieke systeem. De oude elite had, omwille van haar revolutionaire discours, weinig of geen vertrouwen in de socialistische beweging die de industriearbeiders organiseerde. Toch aanvaardde de arbeidersbeweging, ook de socialistische, de grondslagen van de liberale democratie. De macht die zij ambiëerden wilden zij veroveren via de parlementaire democratie. Het zou evenwel lang duren vooraleer de arbeidersbeweging de organisatie van de Belgische maatschappij fundamenteel kon beïnvloeden. De angst voor revolutie begin jaren twintig maakte dat toen reeds de fundamenten werden gelegd van een verzorgingsstaat met onder meer de loonindexering, de verplichte ouderdoms- en ziekteverzekering en de vrijwillige door de overheid gesubsidieerde werkloosheidssteun. Ook begin de jaren twintig werden de eerste stappen gezet in de uitbouw van een circuit van sociaaleconomische besluitvorming, waarin regering, vakbonden en werkgeversorganisaties overlegden. De restauratie die zich inzette toen het revolutionaire gevaar leek geweken, maakte dat uiteindelijk slechts na de Tweede Wereldoorlog de besluitvorming duidelijk meer rekening zou houden met de belangen van de werknemers. Slechts dan kwam de Belgische verzorgingsstaat tot bloei. Via twee kanalen democratiseerde de politieke besluitvorming in België voorzichtig tijdens het interbellum. Het eerste kanaal beruiste op de indirecte inspraak via het individuele stemrecht dat in 1831 was uitgetekend. Het tweede kanaal liep via de vakbonden als massa-vertegenwoordigers. De op individualistische basis georganiseerde parlementaire democratie zou in het interbellum de nationaliteitswet vorm geven, maar de inzet van nationaliteit in de Belgische maatschappij zou in de jaren dertig en vooral dadelijk na de Tweede Wereldoorlog via het sociaal overleg vorm krijgen.

In de jaren twintig werd België een waar immigratieland. Het sterk geïndustrialiseerde België kende na de Eerste Wereldoorlog een grote vraag naar arbeidskrachten voor de (zwarte) industrie, die enkel gelenigd kon worden door een beroep te doen op arbeidskrachten uit het buitenland. De achturedag, maar ook de beperking van het kinderaantal onder de Waalse industriële arbeiders sinds de jaren 1880 – een uiting van hun ambitie tot opwaartse sociale mobiliteit – zorgden voor een grote

nood aan arbeidskrachten.¹¹⁰ De Belgische mijn- en metaalindustrie boorde noodgedwongen arbeidsreserves in het buitenland aan, vooral in Polen en Italië. In 1930 stelde de Belgische mijnindustrie ongeveer dertigduizend buitenlandse arbeiders te werk: 17 % van het totale mijnwerkersbestand. De arbeidersbeweging bepleitte een gereguleerde immigratie, maar de overheid weigerde de instroom en de mobiliteit van arbeidsmigranten op de Belgische arbeidsmarkt te superviseren. Bedrijfsleiders konden zelf beter bepalen wie ze nodig hadden. Dat was geen taak voor de overheid. Immigranten kwamen ook op eigen houtje naar België en speelden in op allerlei economische opportuniteiten. Zo kwamen ongeveer 50.000 Oost-Europese joden naar België. Een half-ambachtelijke economische niche in de kleding en de diamant, maar ook in de handel, bood hen een broodwinning.¹¹¹ In 1930 woonden er 339.799 vreemdelingen in België, 3,9 % van de bevolking.

2.1. De naturalisatie gaat voorbij aan de democratisering

In de nationaliteitswet van 1922 werden de minimumvoorwaarden voor staatsnaturalisatie licht teruggeschoefd. Dit betekende daarom niet dat dit leidde tot een gastvrijere natie want naturalisatie bleef een gunst. Een gunst die zeker in het begin van de jaren twintig geweigerd werd aan diegene die van Duitse nationaliteit waren of die staatloos van Duitse origine waren en die geen blijk hadden gegeven van Belgisch patriotisme. Een neutrale houding tijdens de oorlog was onvoldoende.¹¹²

De democratisering van het politieke bestel was nauwelijks merkbaar in de naturalisatieprocedure. De hoge financiële drempel werd, weliswaar ongewild, wat afgezwakt. De kosten voor de grote en gewone naturalisatie werden in de jaren twintig door de inflatie gedrukt. Toch bleef het een hoge drempel, waardoor arbeiders zich nauwelijks tot Belg lieten naturaliseren.¹¹³ De naturalisatie van in België gevestigde

110. Thierry Eggerickx, *La dynamique démographique et la transition de la fécondité dans le bassin industriel de la Région de Charleroi de 1830 à 1910*, Bruxelles: Académie Royale de Belgique, 2004; René Leboutte, *Reconversions de la main-d'oeuvre et transition démographique. Les bassins industriels en aval de Liège XVII-XXe siècles*, Paris: les Belles Lettres; 1988; Frank Caestecker, *Arbeidsmarktstrategieën in de Belgische mijnindustrie tot 1940. Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, 2008, 5,3, 30-52.

111. Frank Caestecker, *Alien Policy in Belgium, 1840-1940. The Creation of Guest workers, Refugees and Illegal Aliens*, Oxford: Berghahn, 2000, pp. 53-154.

112. ARA, AMJi, 380.511. Voor de negatieve adviezen van het parket zie naturalisatieaanvraag in 1928 van Suzanna Van den Abeele en Emile Meyer in Rijksarchief Beveren Waas, PK ANTW B0000, naturalisatiedossiers 849. Zie ook in 1934 PK ANTW B0000, naturalisatiedossiers, 1488.

113. In 1926 had de parlementaire commissie voor naturalisatie ongeveer 5000 naturalisatieverzoeken ontvangen, ongeveer de helft van deze verzoeken werden door de commissie als niet ernstig afgedaan. Van de andere helft zette 15 % het naturalisatieverzoek niet door omwille van de te hoge registratierechten die ze moesten betalen. ARA, Archief Ministerie van Justitie, Openbare Veiligheid (vreemdelingenpolitie) tweede schenking, 235 (oud nummer); *Hand. Kamer*, 20.7.1924, pp. 260-261. Eind midden jaren twintig werd voor lage inkomens een halvering van de kosten voorzien.

vreemdelingen kreeg ook geen prioriteit. De procedure sleepte lang aan: een behandelingsperiode van twee tot drie jaar was de regel.¹¹⁴ Vreemdelingen werden dan ook eerder ontmoedigd dan aangespoord om een verzoek in te dienen om Belg te worden.

2.2. Een versterking van de positie van de vrouw

De gevolgen van het nieuwe genderarrangement in de nationaliteitswet van 1922 voor de machtsrelatie tussen man en vrouw werd slechts duidelijk in de eerste jaren van de toepassing van de wet en noopte de wetgever tot meer duidelijkheid. De nationaliteitswet van 1926 stelde expliciet dat een vrouw zonder de toestemming van haar echtgenoot een verklaring tot behoud van haar Belgische nationaliteit kon afleggen. Deze wet liet de vrouw van Belgische oorsprong toe haar individualiteit publiek te bevestigen door het stellen van een 'daad van vrijmaking en de ontvoogding'. Immers, het verwerpen van de haar door het huwelijk opgelegde nationaliteit was een beslissing die volgens de Belgische wetgever een daad was die vaak in strijd was met de voorkeur van haar echtgenoot. De machtiging voor een vrouw om zonder toestemming van haar echtgenoot te handelen bij haar nationaliteitskeuze was een nieuwe stap in het toekennen van handelingsbekwaamheid aan de gehuwde vrouw, een handelingsonbekwaamheid die op heel wat andere vlakken nog steeds gold.¹¹⁵

De nationaliteitswet van 1926 aanvaardde de egalitaire genderverhouding in al haar consequenties. Toen kregen vrouwen van buitenlandse afkomst ook de mogelijkheid bij een huwelijk met een Belg met een verklaring af te zien van de Belgische nationaliteit.¹¹⁶ De wet van 1926 stelde de onafhankelijkheid van de vrouw binnen de nationaliteitswetgeving explicieter. De individualiteit van zowel vrouwen van buitenlandse origine als van Belgische oorsprong werd erkend en de handelingsbekwaamheid van de vrouw, los van haar echtgenoot, werd duidelijk geponeerd.¹¹⁷

2.3. De rechterlijke macht onderzoekt de geschiktheid van de nakomelingen van de immigranten

Onmiddellijk na de oorlog bleef de wetgever die personen die geboren en getogen waren in België uit een buitenlandse ouder als sluimerende Belgen beschouwen,

114. Op basis van een willekeurige steekproef van gewone naturalisaties toegekend in de jaren twintig (n:15). De verblijfsduur van deze genaturaliseerden in België liep op tot 22 jaar.

115. Hymans in *Pasinomie*, 14.8.1924, pp. 840-841. De Belgische wetgeving behandelde vrouw en man binnen het huwelijk slechts als gelijken vanaf 1976. Gubin, *Choisir l'histoire des femmes*.

116. Artikel 4 zie *Pasinomie* 1926, n°381, pp. 837-847.

117. Slechts in 1984 volgde de volledige gelijkstelling van man en vrouw binnen de nationaliteitswetgeving, zie Deel 2 hoofdstuk 1 van dit boek.

maar droeg bij de optieprocedure de rechterlijke macht op waakzaam te zijn. Aan de optieprocedure werd in de volgende decennia nog nauwelijks gesleuteld. De nationaliteitswet van 1926 annuleerde de vereiste om de verklaring bekend te maken aan de woning van de kandidaat-Belg. Sommige vreemdelingen geboren in België zagen er immers van af om een optieaanvraag in te dienen, omwille van die openbare bekendmaking aan de gevel van hun woning die aan iedereen hun buitenlandse nationaliteit liet blijken. Het geheim van de buitenlandse origine van deze 'eerbare' burgers wijst op de geringe tolerantie voor diversiteit in het na-oorlogse België. De wetgever stelde dat deze bekendmaking aan de private woning van de wens om Belg te worden niet enkel als een pesterij kon worden beschouwd, maar ook praktisch geen nut opleverde. De affichering aan het gemeentehuis en de publicatie in een provinciale krant bleven wel behouden.¹¹⁸

De premisse van de negentiende eeuw dat een tweedegeneratievreemdeling een sluimerende Belg was, werd in ere gehouden. Vooral het Belgisch onderwijs werd beschouwd als het socialiseringsinstrument bij uitstek. Zelden werd tweedegeneratievreemdelingen de Belgische nationaliteit ontzegd.¹¹⁹ Evenwel, bij het verzoek van tweedegeneratievreemdelingen van Duitse herkomst tot opname in de Belgische natie werd aanvankelijk de toegang tot de optieprocedure radicaal ontzegd. Rechters, ook in de Hoven van Beroep, stelden dat de afstandseis elk verzoek van een Duitser om Belg te worden onontvankelijk maakte gezien de Duitse nationaliteitswetgeving niet voorzag in de onherroepelijke en definitieve afstand van het Duits burgerschap bij de vrijwillige aanvaarding van een andere nationaliteit.¹²⁰ De herintegratie van Duitsland in de wereld van respectabele naties zal deze radicale houding snel doen verdwijnen. Toch bleef de rechterlijke macht gedurende de eerste helft van de jaren twintig de lat beduidend hoger leggen: de Duitsers moesten tijdens de oorlog duidelijk gekozen hebben voor de natie waar zij deel van wilden zijn. Het uitblijven van een eenduidige keuze voor België, zonder daarvoor voor de vijand gekozen te hebben, werd weerhouden als weigeringsgrond. De mannen die voor de oorlog in België geboren waren maar ondanks hun lang verblijf in België de Duitse nationaliteit hadden behouden, werden in augustus 1914 door de Belgische

118. Rapport de la Section Centrale de la Chambre. *Pasinomie* 1926, n°381, pp. 837-847, hier p. 842.

119. De jurisprudentie van de jaren twintig is goed gekend voor de rechtbank van Antwerpen dankzij het onderzoek van Ann Rommel. Ook voor het Hof van Beroep van Luik raadpleegden we (samen met studenten) de bewaarde optieaanvragen. Voor andere gerechtelijke arrondissementen beschikken we enkel over een aantal indicaties en de gepubliceerde rechtspraak. Ann Rommel, *Tweedegeneratiemigratie waardige Belgen? Een onderzoek naar de juridische en administratieve praktijk van de optieprocedure te Antwerpen in de periode 1922-1933*. Gent: UGent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling nieuwste geschiedenis), 2007.

120. De meeste West-Europese nationaliteitswetten boden de mogelijkheid aan voormalige nationale burgers om hun oorspronkelijke nationaliteit te herverwerven op een soepelder manier dan vreemdelingen. De Belgische wetgeving voorzag dat ook voor 1922 en opnieuw na 1932. Belgique Judiciaire, 1924, pp. 626-627 en 1925, p. 182-187; Rijksarchief Luik, Hof van Beroep, option de patrie, 388.

autoriteiten gearresteerd als vijandige burgers. Gedurende de hele oorlog waren zij geïnterneerd in kampen in Frankrijk. Bij terugkeer in België na de oorlog – velen van hen waren gehuwd met een Belgische vrouw – werden zij de toegang tot de Belgische natie ontzegd. Gedurende de oorlog hadden zij immers geen bewijs geleverd van hun gehechtheid aan België. Ook staatlozen van Duitse origine geboren in België die geweigerd hadden in het Duitse leger te dienen maar die ook niet geëind hadden in het Belgisch leger werd de Belgische nationaliteit geweigerd. Dat zij hierbij dezelfde beslissing namen als heel wat van hun leeftijdsgenoten onder de ‘autochtone’ Belgen was geen verzachtende omstandigheid. Zij die van buitenlandse origine waren, moesten hun Belg-zijn verdienen.¹²¹ In de tweede helft van de jaren twintig werd de houding van de rechterlijke macht beduidend coulanter. Zij die neutraal waren geweest tijdens de oorlog werd de toegang tot de Belgische natie niet meer ontzegd.¹²²

-
121. Frank Caestecker en Tine Roobrouck, De jacht op de Duitsers in het bevrijde België, 1918-1925. De beschuldiging van collectief verraad door de Belgische Duitsers en Duitse Belgen getoetst. In Tallier Pierre-Alain en Nefors Patrick (ed.), *‘En toen zwegen de kanonnen’*. Brussel, Rijksarchief, 2010, pp. 247-250; Rijksarchief Luik, Hof van Beroep, option de patrie, 388.
122. Caestecker en Roobrouck, De jacht op de Duitsers, pp. 250-251.

3. WETSWIJZIGING ALS UITING VAN EEN PROTECTIONISTISCHE NATIE (1932-1964)

De nationaliteitswet van 1932, die voor een halve eeuw de nationaliteitsbepaling vastlegde, dreef het wantrouwen tegenover zij die van elders kwamen op. Deze wet was uiting van een wantrouwige, maar ook protectionistische natie en veranderde de spelregels voor de naturalisatie en het herstel van de nationaliteit, maar lijkt ook voor de optie consequenties te hebben gehad.

De wantrouwige Belgische natie dadelijk na de Eerste Wereldoorlog radicaliseerde in de jaren dertig tot een protectionistische natie. Tijdens de economische neergang van de jaren dertig kreeg de arbeidersbeweging met haar pleidooi voor gereguleerde arbeidsmigratie uiteindelijk gehoor. Dat de overheid Belgische werklozen een minimaal inkomen garandeerde – de werkloosheidssteun – en dat werkgevers een beroep konden blijven doen op buitenlandse arbeidskrachten, ondanks de beschikbaarheid van werkloze Belgen, werd als een gevaar voor de staatsfinanciën en de sociale vrede beschouwd. De uitvoerende macht bouwde een interne migratiecontrole uit. Immigranten werden gedurende tien jaar voorwaardelijk toegelaten, waarbij de autoriteiten een instrumentarium ontwikkelden om gedurende deze tien jaar de economische activiteiten van deze gedoogde vreemdeling te beperken tot die taken die de Belgen niet wilden of konden doen.

Dit nieuwe vreemdelingenbeleid was het resultaat van een politieke strijd binnen een gevoelig uitgebreide politieke gemeenschap om bredere statelijke bevoegdheden. Nieuwe machtsgroepen gaven vorm aan het beleid: het parlement verloor politieke macht ten voordele van de uitvoerende macht. De regering werd de spil van een flexibel politiek systeem, waarbij vooral economisch geïnteresseerde belangengroepen (vakbonden, werkgeversorganisaties, ...) de maatschappij op een nieuwe wijze reguleerden. Veel macht verschoof van de verkozenen des volks naar de georganiseerde machten van de samenleving.¹²³ De liberale politieke cultuur die elk individu, vreemdeling of Belg, beschermde tegen machtsmisbruik verloor aan invloed.

De gedemocratiseerde en meer actieve staat gaf vorm aan een protectionistisch toelatingsbeleid. Een protectionisme dat de private belangen van Belgische arbeiders en bedienden in het beperken van de concurrentie op de arbeidsmarkt reeds midden jaren dertig tot het algemeen belang promootte. Zelfs academici ijverden voor bescherming en aan de universiteiten werden vreemdelingen geweerd voor onderwijsposten ten voordele van Belgen. Eind jaren dertig lobbyde de zwak georganiseerde middenstand ook voor het beschermen van Belgische handelaars, ambachtslieden en industriëlen tegen de concurrentie van vreemdelingen woonachtig in België. Deze organisaties eisten eind 1938 ook een verstrenging van de naturalisatiewetgeving.

123. Wilfried Dewachter, *De mythe van de parlementaire democratie: een Belgische analyse*, Leuven: Acco, 2001.

Het debat over de nationaliteitswetgeving verliet het parlementaire halffrond. Op de straat werd een verdere verstrenging van de naturalisatieprocedure geëist. Immers de ‘vreemden’ die zich mengden in het economisch leven bleken soms (nieuwe) Belgen te zijn. De lat moest hoger, een langer verblijf moest vereist worden en de gehechtheid aan het land moest duidelijker bewezen worden.¹²⁴ Dadelijk na de Tweede Wereldoorlog slaagde de middenstandslobby erin de beroepskaart op te leggen aan de niet-Belgische inwoners van België. De beroepskaart dreef vele nieuwkomers uit de zelfstandige activiteit in handel of industrie en dwong hen een broodwinning te vinden op de arbeidsmarkt, en in het bijzonder op de secundaire segmenten van de Belgische arbeidsmarkt. Vreemdelingen, ongeacht hun verblijfsduur, moesten steeds de goedkeuring hebben van de Belgische overheid om een zelfstandige activiteit te ontwikkelen.¹²⁵

In de regel moesten immigranten de eerste tien jaar van hun verblijf in België in hun levensonderhoud voorzien door loonarbeid binnen de arbeidsmarktsegmenten, vastgelegd door het vreemdelingenbeleid. Nieuwkomers konden tot midden de jaren 50 bijna enkel aan de slag in de zware industrie en in het bijzonder in de mijnsector. Vrouwelijke nieuwkomers werden enkel toegelaten tot de huishoudelijke sector. Niet alleen werden vreemdelingen beknot in hun professionele mogelijkheden, ze werden ook uitgesloten van bepaalde weldaden van de verzorgingsstaat die na de Tweede Wereldoorlog tot bloei kwam. De sociaaleconomische besluitvorming, parallel aan het parlementaire besluitvormingsproces, intensifieerde de sociaal beschermende rol van de overheid. Terwijl de Belgen met de invoering van de verplichte werkloosheidsverzekering in 1944 een bescherming tegen conjuncturele schommelingen verwierven, bleven nieuwkomers onbeschermd blootgesteld aan de marktkrachten. Alhoewel de verplichte sociale zekerheid elke werknemer, ongeacht nationaliteit, in de verzorgingsgemeenschap opnam, werd de verblijfswetgeving afgestemd op de Belgische arbeidsmarktnoden. Buitenlandse arbeiders waren aanvullende werkkrachten en werkloze buitenlandse arbeiders waren, volgens de logica van het nieuwe beleid, een *contradictio in terminis*. Gedurende het eerste decennium van hun verblijf hoorden vreemdelingen bij werkloosheid het land te verlaten. Werkloosheidssteun werd hen ontzegd.¹²⁶ Ook de verplichte pensioenverzekering leidde, ondanks het feit dat alle werknemers, ongeacht hun nationaliteit dezelfde bijdragen betaalden, tot een heel wat lager pensioenbedrag voor vreemdelingen dan

124. Belang van Limburg, 17.11.1938; Bulletin officiel de la Chambre de Commerce de Bruxelles, 16.9.1939, pp. 647-659; Le Soir, 20.8.1939; Limburgsche Middenstandspost, XIII, 12, 1939, p. 8.

125. Caestecker, *Alien Policy in Belgium*, pp. 111-257; Frank Caestecker & Lieselotte Luyckx, *Inclusion, exclusion and autonomy of Displaced Persons in the Dutch and Belgian political economy, 1944-1952*; Jozefien De Bock, De vreemdelingenwet van 28 maart 1952. ‘L'étranger doit être parfait’. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 2008, 38, 1-2, pp. 159-200; Albert Martens, *Les immigrés, flux et reflux d'une main-d'œuvre d'appoint*, Louvain: Vie Ouvrière, 1975.

126. Yunes Ladlani, Hoe werkloze vreemdelingen opgenomen werden in de Belgische werklozengemeenschap, 1945-1955 (in press).

voor Belgen. De Belgische overheid reserveerde immers haar subsidies aan het pensioenstelsel tot de gepensioneerden van Belgische nationaliteit.¹²⁷ Vanaf de tweede helft van de jaren vijftig wordt door syndicale actie en onder politieke druk van de Zuid-Europese oë staten die hun arbeidskrachten ter beschikking stelden van de Belgische industrie de discriminatie van de buitenlandse arbeidskrachten in België wat verzacht.¹²⁸

Het staatsburgerschap werd de toegangssleutel tot de verzorgingsgemeenschap die met de uitbouw van de welvaartstaat steeds belangrijker werd. Niet enkel de symbolische, maar ook de materiële inzet van het lidmaatschap van de Belgische natie nam beduidend toe. De overheid kon door een verstrenging van de toegang tot de natie immigranten blijven uitsluiten van de verzorgingsgemeenschap.

3.1. De naturalisatie ontmoedigen

In 1931 sprak minister van Justitie Paul Emile Janson van een stortvloed van aanvragen waarbij een 'streng schifting' onder de aspirant-Belgen zich opdroeg. Eind 1931 wachtten immers meer dan tweeduizend naturalisatieaanvragen op behandeling. Een menigte aanvragers die, volgens hem, nauwelijks 'blijk gaven van assimilering'. Deze ideële afwijzing van de kandidaat-Belgen die ondanks hun verblijf in België niet werden beschouwd als deel van de Belgische natie, ging gepaard met het verdacht maken van hun motivatie om Belg te worden. Minister van Justitie Janson uitte zich in pejoratieve termen over de kandidaat-Belgen. Zij vroegen enkel de naturalisatie aan 'met de heel en al persoonlijke bedoeling de voordeelen te genieten die aan de Belgen voorbehouden worden'. De katholieke politicus Segers benadrukte in de Senaat het voordeel dat deze kandidaat-Belgen beoogden. Zij wilden zich via de Belgische nationaliteit laten opnemen in de Belgische verzorgingsgemeenschap. Hij klaagde dit aan: 'Nous ne sommes tout de même pas un bureau de bienfaisance à l'usage de l'étranger, particulièrement en ce moment où nous avons déjà tant de peine à soutenir nos ouvriers. Il est donc tout à fait inopportun d'aggraver la charge de notre législation sociale en faisant des gracieusetés à des étrangers'¹²⁹.

De natie was bedreigd door deze profiteurs en moest zich beschermen tegen deze vreemde infiltratie. De agitatie tegen de kandidaat-Belgen resulteerde in een verstrenging van de naturalisatiewetgeving. Het minimumverblijf voor de gewone naturalisatie werd verdubbeld van vijf naar tien jaar en voor de staatsnaturalisatie was

127. Caestecker, *Alien Policy in Belgium*, p. 97; G. Van Limberghen, *Pensioenen van België in het buitenland*, Antwerpen, Kluwer, 1991, pp. 122-124. In een willekeurige steekproef van naturalisaties toegekend in 1935 (n:15) wees de helft van de aanvragers op betere pensioenrechten als reden voor hun naturalisatie.

128. Ladlani, Hoe werkloze vreemdelingen opgenomen werden.

129. *Hand.* Senaat, 14.7.1932, pp. 1413-1415.

15 jaar verblijf vereist.¹³⁰ Voor de parlementaire commissie die het wetsvoorstel behandelde was dit noodzakelijk om zich te kunnen verzekeren dat de opslorping of de volledige *assimilate* voltrokken was.¹³¹ Deze nieuwe vereiste van assimilatie leidde tot een procedure waarbij een meer essentialistische kijk op het Belg-zijn werd gehanteerd. Zo werd systematisch het sociale milieu waarin kandidaat-Belgen vertoefden en hun talenkennis, opvoeding en onderwijs onderzocht om het volledig opgaan van deze kandidaat-Belgen in de Belgische bevolking te kunnen verifiëren. Bij het nieuwe verslag hoorden de lokale autoriteiten aandacht te besteden aan 'kennis van onze landstalen, graad van assimilering in België en de nationale of vreemde opvoeding der kinderen'.¹³² De ethnoculturele assimilatie werd een belangrijk criterium om de Belgische nationaliteit al dan niet toe te kennen.

De oude hindernissen werden zelf verhoogd. De aanvraag werd steeds duurder. In 1934 werden de nominale kosten voor de gewone en staatsnaturalisatie opgetrokken tot respectievelijk 10.000 en 5000 frank, wat in euro vandaag respectievelijk 4339 en 8678 betekent.¹³³ De hoge kosten schrikten veel kandidaat-Belgen af. Verschillende verzoekers moesten zelfs hun aanvraag intrekken omdat ze deze kosten niet konden betalen.¹³⁴ Er was wel een sociaal tarief voor lage inkomens, maar dat bedrag was al lang niet aangepast aan de inflatie, waardoor slechts weinigen hiervan gebruik konden maken. Vanaf 1952 werd dit verbeterd door het hanteren van het vrijgesteld minimum van toepassing voor aanvullende persoonlijke belastingen, als inkomensgrens voor een halvering van de registratierechten.¹³⁵ Ook de

-
130. In mei 1931 diende minister van Justitie p. E. Janson het wetsontwerp in dat een verblijf van vijftien jaar voor de gewone naturalisatie vereiste. Het wetsontwerp werd in het Parlement afgezwakt tot een verblijfsduur van tien jaar. *Hand. Kamer*, 17.3.1932, p. 1350 en *Hand. Senaat*, 20.7.1932, p. 1455.
131. *Parl.St. Kamer*, 1931, 77, p. 2.
132. Procureur des Konings Antwerpen aan de plaatselijke besturen, 1932. Ann Rommel, *Tweedegeneratiemigratie*, p. 62.
133. In 1939 werd dit registratierecht verder opgetrokken, nu tot 12.000 en 6000 frank, wat in euro van 2013 respectievelijk 4471 en 8943 euro betekende. De reële kostprijs zwakte wat af na de Tweede Wereldoorlog, maar in de jaren 50 werd nog steeds een hoog bedrag geëist. <http://www.vub.ac.be/SGES/scholliers1.html>
134. 'L'octroi de la naturalisation est subordonné au paiement d'une somme de 5.000 francs, c'est -à-dire qu'il est impossible à la plupart des étrangers de briguer cette naturalisation'. Oeuvre National de l'Enfance, Enquête sur les conditions de vie des familles indigents à Bruxelles 1934. Archief Koninklijk Paleis, Papieren Pholien, 953; Katrijn Vanhees, *Russische vluchtelingen tijdens het interbellum in België*, Gent: UGent (onuitgegeven masterscriptie nieuwste geschiedenis), 2011, p. 112; Lieselotte Luyckx, *Soviet DPs for the Belgian mining industry (1944-1960)*. Unpublished Ph. D. European University Institute 2012, p. 177.
135. In 1951 kon een halvering van de kosten enkel indien de kandidaat-Belg minder dan 24.000 frank per jaar verdiende. Vier volksvertegenwoordigers noemden dit een bespottelijk bedrag want geen enkel volwassene werknemer zou, gezien de geldende loonbarema's minder dan 44.000 verdienen. *Parl.St. Kamer*, 12 december 1952, nr.201; *Hand. Kamer*, 19 juni 1952; Belgisch Staatsblad, 27 juli 1952, p. 3600.

behandelingsduur bleef lang aanslepen.¹³⁶ De beslissingen bleven gekenmerkt door willekeur. In de Kamer en Senaat sneuvelden in het interbellum ongeveer 10 % van de grote naturalisatie-aanvragen en 2 % van de gewone naturalisatie-aanvragen. Na de Tweede Wereldoorlog keurde het Parlement minder van deze naturalisatieverzoeken af. Uitzonderlijke diensten verleend aan het land bleven criteria voor de staatsnaturalisatie. Zo kregen in 1946 941 vreemdelingen die actief waren geweest in het verzet tijdens de oorlog een prioritaire behandeling voor de staatsnaturalisatie en werden de kosten voor hen sterk gedrukt.¹³⁷

Een verantwoordelijke van de Internationale Vluchtelingenorganisatie omschreef, op basis van professionele ervaring met naturalisatiedossiers, de administratieve praktijk eind jaren veertig als volgt: 'Si la naturalisation n'est pas refusée pour la seule raison que le candidat est sans fortune, l'inaptitude au travail et le risque que le naturalisé devienne une charge pour l'assistance publique, sont des éléments que ne sont point négligés'. In die zin was de naturalisatie een deel van het toelatingsbeleid, de blijvende uitsluiting van immigranten uit de verzorgingsgemeenschap bleef een oogmerk van het naturalisatiebeleid. Naast de parallellen tussen het immigratiebeleid en het naturalisatiebeleid was de toekenning van de nationaliteit, volgens de beoordeling van deze bevoorrechte getuige daarenboven sterk afhankelijk van de opvatting dat de Belgische natie weliswaar een taaldiverse maar toch een homogene natie was.' L'assimilation à la population a une importance primordial. Le fait pour un étranger de vivre exclusivement dans un milieu d'étrangers et de ne pas parler une des langues nationales constitue un élément suffisant pour refuser la naturalisation.¹³⁸

De naturalisatieprocedure nam in 1932 afscheid van de individualiteit van de aanvraag die dadelijk na de oorlog was ingevoerd. Echtgenotes van genaturaliseerde mannen moesten niet meer zelf een naturalisatieprocedure opstarten. Zij konden bij eenvoudige verklaring, indien de rechtbank zich niet verzette, de Belgische nationaliteit verwerven. Het behoud van de juridische eenheid in het gezin stond centraal in

136. In de jaren 30 en 50 gold een gemiddelde behandelingsduur van 2 tot 3 jaar. Verhees, *Russische vluchtelingen*, p. 112; Machteld Venken, *Straddling the Iron Curtain? Immigrants, Immigrant Organisations, War Memories*, Bern: Peter Lang, 2011, p. 46 e.v.; Internationale Vluchtelingenorganisatie (verder IVO) Brussel aan IVO Genève, 18 december 1949. Archief Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen Brussel, D5A1.

137. Note pour Monsieur le Ministre, 5 juni 1946. Algemeen Rijksarchief, Ministerie van Justitie, Vreemdelingenpolitie, 267 (oud nummer); BS, 15 december 1947-10 juni 1948.

138. IVO Brussel aan IVO Genève, 18 februari 1949. Archief Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen Brussel, D5A1. Ook de socialistische politica Isabelle Blume wees op dit uitsluitingscriterium: 'De hinderpaal bij de naturalisatie is het dom verslag van het Parket dat steeds hetzelfde is voor de Antwerpse diamantlui, zij leven onder elkaar en vormen te veel een gesloten groep' Isabelle Blume aan E. Van Eyndonck, 15 februari 1949. Institute Emile Vandervelde, Papieren Blume, I, Antwerpen, 33.

deze terugkeer naar de negatie van de vrouwelijke individualiteit in de wet van 1909. De gendergevoeligheid van dadelijk na de oorlog vervaagde.¹³⁹

3.2. Het herstel van de nationaliteit opnieuw mogelijk voor voormalige Belgen

Sinds 1922 werden zij die hun Belgische nationaliteit vrijwillig hadden verloren, beschouwd als vreemdelingen. Zij konden hun oude nationaliteit slechts verwerven via de naturalisatieprocedure. In 1932 verwierven zij opnieuw een geprivilegieerde plaats binnen de nationaliteitswetgeving. Het vrijwillig verwerven van een buitenlandse nationaliteit door Belgen werd vergoelijkt.¹⁴⁰ Net zoals de vreemdelingen geboren en getogen in België niet alle vertrouwen kregen, was het herstel van de Belgische nationaliteit het voorwerp van een voorwaardelijke optie. De rechtbank kreeg het laatste woord. Voor het eerst in de Belgische geschiedenis was het wantrouwen tegenover deze voormalige Belgen niet groter dan het wantrouwen tegenover diegenen die geboren zijn in België uit een buitenlandse vader en er ook opgegroeid zijn. De etnisch-biologische afkomst van de kandidaat-Belgen begon sterker door te wegen.

3.3. De geschiktheid voor optie strikter evalueren

De nationaliteitswet van 1932 wijzigde de voorzieningen voor de in België geboren en getogen tweedegeneratievreemdelingen niet. Toch lijkt de nieuwe toon die de wet van 1932 voor de naturalisatieprocedure inluidde ook voelbaar te zijn in de optieprocedure.

In de jaren twintig beperkte de rechter zich bij zijn evaluatie van de geschiktheid van de vreemdeling – althans, dat blijkt uit de jurisprudentie van de rechtbank van Antwerpen – bijna uitsluitend tot het diskwalificeren van kandidaat-Belgen omwille van daden gericht tegen België tijdens de Eerste Wereldoorlog. Op basis van een aantal gemediatiseerde uitspraken van het Brussels Hof van Beroep blijkt dat in de jaren dertig de reikwijdte van daden gericht tegen België door de rechterlijke macht uitgebreid werd. Zo werd deelname aan ‘antipatriottische manifestaties’ en het lidmaatschap van de KPB (Kommunistische Partij België) – een partij die een verknochtheid aan een buitenlandse macht werd verweten – geïdentificeerd als daden gericht tegen België die een kandidaat-Belg onwaardig waren. Het Hof stelde dat

139. *Pasinomie*, 1932, pp. 559-562.

140. ‘Nous n’avons pas à prendre des précautions au sujet de ces Belges rentrant dans le pays, pour savoir s’ils sont assimilés rapidement, puisqu’ils reprennent la vie parmi leurs compatriotes de naissance’. Koelman, *Hand.* Kamer, 3. Februari 1932, p. 1206.

hun weigering niet steunde op een meningsdelict want de filosofische of politieke overtuiging van de Belgen waren vrij. Wel stoorde het Hof zich aan het niet oprecht zijn van de aanvraag. De optie volgde immers niet uit de gehechtheid aan België, maar diende eerder een ander doel, namelijk zich beschermen tegen een eventueel uitwijzingsbesluit.¹⁴¹

De interpretatie van de geschiktheid van de vreemdeling lijkt evenwel nog verder te zijn gegaan. Zo werden in Antwerpen de standaardpolitieverslagen voor de kandidaat-Belgen, zowel zij die verzoeken voor de naturalisatie als zij die opteren voor de Belgische nationaliteit, vernieuwd in 1932. De nationaliteitswet van 15 oktober 1932 introduceerde evenwel enkel voor de naturalisatie deze assimilatie-vereiste, maar ook voor de optanten voerde de lokale politie dit nieuw onderzoek door en ging ‘hun graad van assimilering’ in België na, alsook hun kennis van de landstalen en hun Belgische opvoeding. De rechterlijke macht lijkt in de loop van de jaren dertig in toenemende mate de optanten te toetsen aan dit assimilatiestreven. De formule ‘L’impétrante n’a plus aucun lien avec son pays ... cette personne est complètement assimilée à la vie nationale belge’ blijkt een courante evaluatie te zijn van een optieaanvraag behandeld door de parketten. Dit wantrouwen in de (gevestigde) vreemdeling dat in de nationaliteitswetgeving werd geïnstitutionaliseerd, kreeg in de jaren dertig blijkbaar een sterkere culturele inhoud.¹⁴²

Deze trend zal in de tweede helft van de jaren veertig leiden tot een aantal vonnissen van de Brusselse rechter Vautier, die een jurisprudentiële controversie uitlokte. In 1947 weigerde rechter Vautier een overlevende van de Holocaust die opteerde voor de Belgische nationaliteit als Belg te erkennen omwille van haar gebrek aan kennis van de Belgische geschiedenis. Rechter Vautier stelde dat het gebrek aan kennis van de vaderlandse geschiedenis getuigde van een onverschilligheid ten opzichte van de grootheid van het Belgische volk. In 1948 ontkende hij de staat van Belg aan een Joodse overlevende geboren en getogen in België omwille van het louter vertoeven in een niet-Belgisch milieu. Dat de kandidaat-Belg de geest, de gewoonten en levensstijl van het oorsprongsmilieu in ere hield, interpreteerde rechter Vautier als een weigering om zich aan te passen aan de Belgische samenleving. Het volgens

141. CEGESOMA, Archieven Jean Fonteyne, Naturalisatie Akkerman; Rommel, *Tweedegeneratiemigratie*, pp.109-117, 124; Grippa Jacques, *Chronique vécue d’une époque 1930-1947*, EPO : Antwerpen, 1988, pp. 26-28; R. Van Doorslaer, ‘Israël ‘Piet’ Akkerman, de diamantzager (1913-1937). Een joodse militant van de Derde Internationale in Antwerpen’, *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XXII, 1991, 3-4, pp. 735-740.

142. Deze hypothese ontbeert systematisch onderzoek. Anne Rommel ziet geen gevolgen van deze rijkere informatie over kandidaat-optanten op het beleid van de Antwerpse rechtbanken in haar steekproef (n=50) van 1931-1933. Anekdotische informatie over het advies van het parket betreffende optanten waarover we beschikken wijst daar wel op. Advies procureur des Konings van Nijvel, 1934. ARA, AMJi, 764783. Ook het Antwerpse parket formuleert haar adviezen in 1935 op deze wijze: Rijksarchief Beveren-Waas, Parket, ANTW B 0000, naturalisatiedossiers, 1522, 1523, 1526, 1527. Verder onderzoek dringt zich op, want wij hebben geen bewijs dat de rechtbanken instemden met deze bredere interpretatie van geschiktheid.

rechter Vautier (te) joods milieu waarin betrokkene vertoefde, was een omgeving die de kandidaat-Belg de opvoeding niet kon bieden om een echte Belgische loyaliteit te ontwikkelen. Rechter Vautier werd echter telkens teruggefloten door het Hof van Beroep, dat de tweedegeneratievreemdelingen als sluimerende Belgen beschouwde. Enkel duidelijke bewijzen van het tegendeel, in de zin van daden gericht tegen België, waren voor het Hof van Beroep aanvaardbaar.¹⁴³

Deze vonnissen, alhoewel vernietigd door het Hof van Beroep, sloten blijkbaar toch aan bij een gevoeligheid onder de rechterlijke macht. De hulporganisatie van de Brusselse joodse gemeenschap die heel wat wezen, overlevenden van de Holocaust, onder haar hoede had, besloot in 1952 deze kinderen naar het neutraal onderwijs te sturen. Joods onderwijs, naast het verblijf in een joods weeshuis, zou immers de rechterlijke macht er toe kunnen aanzetten om de gehechtheid van deze kinderen aan België in vraag te stellen, waardoor hen de Belgische nationaliteit door optie zou kunnen worden ontzegd.¹⁴⁴

3.4. *De onwaardige Belgen*

Terwijl tot de Eerste Wereldoorlog enkel de genaturaliseerden als mindere Belgen werden beschouwd, werd het integraal Belg-zijn van de Belgen door optie ontkend in 1918. De denaturalisatie van ‘allochtone’ Belgen, mogelijk voor het ernstig tekortschieten in de verplichting als Belgische burger tijdens de oorlog ingevoerd door de wet van 15 mei 1922, werd op 4 augustus 1926 verlengd met drie jaren.¹⁴⁵ In 1934 werd denaturalisatie een permanent bestandsdeel van de Belgische nationaliteitswetgeving en ook in deze wet werden enkel de ‘allochtone’ Belgen of de Belgen van buitenlandse origine gevisieerd.¹⁴⁶ De beslissing tot denaturalisatie werd genomen door het Hof van Beroep en zo werd deze ‘allochtone’ Belgen de traditionele beroepsmogelijkheid ontzegd. De procedure voor nationaliteitsontneming moest immers een snelle procedure zijn. Deze beslissing was een beslissing die enkel gold voor het betroffen individu. De echtgenote/echtgenoot en de kinderen volgden het

143. Journal des Tribunaux, 1948, 74-76 en 361-363; 1950, 277-279. Zie ook Revue de l'administration, 1948, 90, p. 201 en American Jewish Yearbook, 1950, 51, p. 305. Veerle Vanden Daelen, *Laten we hun lied verder zingen: de heropbouw van de joodse gemeenschap in Antwerpen na de Tweede Wereldoorlog (1944-1960)*. Amsterdam: Aksant, 2008, p. 41 (zij citeert Max Gottschalk die spreekt van meerdere rechters die dergelijke vonnissen velden).

144. Catherine Massange, Hironnelles et Aiglons. Les adolescents de l'AIVG. *Bijdragen tot de eigentijdse herinnering*, 2001, 3, pp. 190-191. De joodse opvoeding van deze weeskinderen was voor belangrijke fracties in de joodse gemeenschap cruciaal voor het herstel van het joodse leven na de Holocaust. Hanne Hellemans, *De schimmen met een ster. Het bewogen verhaal van joodse ondergedoken kinderen tijdens de Tweede Wereldoorlog in België*, Antwerpen: Manteau, 2007, pp. 227-233.

145. *Pasinomie*, 1929, p. 839

146. *Belgisch Staatsblad*, 5.8.1934, p. 4242.

lot van het gewraakte individu niet. De socialistische oppositie wees deze wet af omdat zo onder Belgen twee categorieën werden onderscheiden. Bij het niet vervullen van hun vaderlandse plicht kon enkel de ‘allochtone’ Belgen – niet de ‘autochtone’ Belgen of *Belges de sang* – de Belgische nationaliteit ontnomen worden. Elke Belg moest gelijk zijn voor de wet. Daarenboven zou deze wet een meningsdelict creëren en zette ze de poort open voor willekeur, vooral gezien een beroepsmogelijkheid ontbrak.¹⁴⁷

Deze wet was een gelegenheidswet die de nazistische beweging in de Oostkantons moest onthoofden. Alhoewel het Verdrag van Versailles de inwoners van Eupen-Malmedy de integrale Belgische nationaliteit had toegezegd, werden zij beschouwd als Belgen van buitenlandse origine. In 1935 werd vier nieuwe Belgen, vermeende leiders van het nazisme in de Oostkantons de Belgische nationaliteit ontnomen daar hun Belgische nationaliteit enkel ‘nominaal en fictief’ was. Zij werden, als Duitsers het land uitgewezen. Toch was het nazisme in Eupen-Malmedy hiermee niet onthoofd. In de parlementaire verkiezingen van 1939 haalde de nazistische Heimattreue Front 45,2 % van de stemmen in de oostkantons.¹⁴⁸

In tegenstelling tot na de Eerste Wereldoorlog werd na de Tweede Wereldoorlog ook ‘autochtone’ Belgen de Belgische nationaliteit ontnomen wegens landverraad. De Besluitwet van 6 mei 1944 maakte geen etnisch-biologisch onderscheid tussen Belgen door afstamming en ‘adoptieve’ Belgen door optie, huwelijk of naturalisatie. Belgen, ongeacht hun origine, werden van rechtswege van hun nationaliteit vervallen verklaard indien ze bij verstek tot een criminele straf werden veroordeeld en de strafuitvoering wegens hun afwezigheid niet mogelijk was. Het betrof hier een individuele straf. Echtgenoot/echtgenote en kinderen werden hierdoor niet getroffen.

Wie op tegenspraak tot een criminele straf werd veroordeeld, verloor automatisch en levenslang zijn of haar electorale rechten en kreeg geen toegang tot allerhande beroepen die op gezag steunden (onderwijs, advocatuur...), maar hun nationaliteit werd niet ontnomen. Een grootscheepse collectieve denationalisering van de verraders werd afgewezen daar het aangroeien van het aantal staatlozen enkel zou leiden tot diplomatieke incidenten.¹⁴⁹

De homogeen katholieke regering Van Houtte (1952-1954) schroefde deze maatregel terug voor hen die bereid waren hun straf te ondergaan. Collaborateurs, mits

147. *Hand.* Kamer, 11.7.1934, pp.1814-1825; *Hand.* Senaat, 27.7.1934, pp. 1186-1187.

148. Pabst Klaus. Eupen-Malmedy in den belgische Regierungs- und Parteienpolitik, 1914-1940. *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 76, 1964, pp. 294 e.v.; Lejeune, Carlo: *Die Säuberung. Bd. 1: Ernüchterung, Befreiung, Ungewissheit (1920-1944)*. Büllingen: Lexis Verlag 2005. Volgens cijfers in de *Annuaire Statistique* werd de wet pas in 1938 voor het eerst toegepast toen zes Belgen werden gedernationaliseerd, in 1939 volgden er nog eens vier. *Annuaire Statistique*, 1939-1940, p. 79 en 1945, p. 59.

149. De Meester, *juridische afbakening*, pp. 18-24. Misdaden zijn zware misdrijven en worden bestraft met een criminele straf. De minimum gevangenisstraf bedraagt vijf jaar. Wandrijven zijn ernstige misdrijven en worden bestraft met een correctionele straf. De strafmaat ligt tussen minimaal acht dagen en maximaal vijf jaar gevangenisstraf.

ze zich ter beschikking stelden van het gerecht, konden hersteld worden in hun Belgische nationaliteit. De dubbele straf werd afgewezen, gezien er personen waren die door overmacht niet in staat waren geweest om destijds binnen de door de wet voorziene termijn tegen hun vonnis beroep aan te tekenen. Hierbij werd er vooral gewezen op die Belgen die aan Duitse zijde gevochten hadden en in Sovjet-krijgsgevangenkampen verbleven. De laatste vier die hieruit gerepatriëerd werden, kwamen slechts in 1956 naar België terug.¹⁵⁰ Ook zou hun re-integratie in de maatschappij na het uitzitten van hun straf bemoeilijkt worden indien ze de Belgische nationaliteit niet terugkregen. Hun beroepskansen zouden immers sterk ingeperkt worden door de Vreemdelingenwet. Niettegenstaande deze voorzieningen zouden tegen 1976 slechts een driehonderdtal van de 3165 gedernationaliseerde incivieken terugkeren naar België om zich te onderwerpen aan justitie.¹⁵¹ De noodzaak hun straf uit te zitten maakte dat deze bij verstek veroordeelden uit België wegbleven. Hun terugkeer zonder het uitzitten van hun straf was ook niet gewenst gezien de verjaringstermijn van zwaar veroordeelden steeds opnieuw werd verlengd om hun terugkeer naar België, ook als vreemdeling, te vermijden. Wel hadden tegen begin 1969 reeds 834 personen genade gekregen, wat ook het herstel van hun nationaliteit impliceerde. Enkel een paar honderd van de veroordeelden waren nooit meer welkom in België en in de Belgische natie. Notoire collaborateurs met Leon Degrelle, de leider van Rex als de meest beruchte, bleven voor altijd uitgesloten.¹⁵²

Voor de inwoners van de Oostkantons was de vervallenverklaring met minder waarborgen omgeven. Hitler had de gebieden geannexeerd die Duitsland door het Verdrag van Versailles aan België had afgestaan. De Belgen uit de Oostkantons werden toen opnieuw Duitsers. Bij de bevrijding werden de meesten opnieuw Belgen, maar niet allemaal. De besluitwet van 20 juni 1945 gaf de gemeentebesturen de bevoegdheid onder toezicht van de procureur des Konings van de rechtbank van eerste aanleg te Verviers en de Luikse gouverneur zij die een leidende functie hadden uitgeoefend in het nazi-regime of propaganda hadden gevoerd voor de vijand tijdens de aanhechting bij Duitsland vervallen te verklaren van de Belgische nationaliteit. Tussen 14 mei 1946 en 27 augustus 1947 werden 1266 Belgische inwoners van de Oostkantons uit de natie gesloten. Een veroordeling was niet nodig. De betrokkenen konden wel binnen de drie maanden na de bekendmaking beroep aantekenen bij de rechtbank van eerste aanleg. De denationalisering van vermeende nationaal-socialistische Belgen uit de Oostkantons steunde op een discretionaire besluitvorming. Deze maatregel had een collectief karakter, want ook echtgenote en kinderen werden er door getroffen. Deze massale uitstotingsmaatregel vertrok vanuit de overtuiging

150. Parlementaire Vragen en Antwoorden, Kamer, 1997-1998, p. 14900.

151. Luc Huyse, Steven Dhondt e.a., *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België, 1942-1952*, Leuven, Kritak, 1994, p. 168.

152. Koen Aerts, *Repressie zonder maat of einde? De juridische reïntegratie van collaborateurs in de Belgische Staat na de Tweede Wereldoorlog*. Gent: Academia press, 2014.

dat deze personen zouden hersteld worden in hun Duitse nationaliteit en naar het bezette Duitsland konden worden uitgewezen. Dit bleek minder eenvoudig, daar zelfs zij die terug Duitsers werden zich niet zo eenvoudig in Duitsland konden vestigen. De Britse bezettingsautoriteiten verzetten zich immers tegen hun vestiging in hun zone. Het bleek ook ten onrechte dat de Belgische autoriteiten aan hen de Duitse nationaliteit toeschreef. Vanuit Duitse zijde werd gesteld dat zij als staatlozen moesten worden aanzien. Vele gednaturaliseerden moesten dan ook noodgedwongen verder in België getolereerd worden.¹⁵³

Deze praktische problemen droegen bij tot een mildering in het beleid. Het was evenwel vooral politieke druk, vooral vanuit de CVP/PSC om zij die fout waren geweest in de oorlog, afgezien van de kopstukken, verder te ontzien. De wet van 1 juni 1949 verlengde de beroepstermijnen en hief de denaturalisatie voor de echtgenote en minderjarige kinderen met terugwerkende kracht op. Tegen 1960 hadden reeds een negenhonderdtal van de genaturaliseerden in beroep hun Belgische nationaliteit terug verworven. Zelfs voor zij wier beroep werd afgewezen en die in België waren blijven wonen als staatlozen, bood de wet van 30 maart 1962 de kans op herstel van de Belgische nationaliteit indien deze collaborateurs sinds 1944 vanuit nationaal oogpunt van onberispelijk gedrag waren geweest.¹⁵⁴

3.5. Belgische onderdanen in Congo: stilte voor de storm

Na de Tweede Wereldoorlog met de Verenigde Staten als de nieuwe wereldmacht verloor kolonisatie heel wat van haar legitimiteit. De Belgische overheid wees een afhankelijkheid van haar kolonie radicaal af, maar investeerde meer in het bestuur van Belgisch Congo. Congo werd in officiële verklaringen 'de tiende provincie van België' genoemd. Het was een poging om de neerbuigende houding van weleer te vervangen door een gelijkwaardigere relatie waarbij Congo werd gepresenteerd als een integraal onderdeel van het moederland. Heel wat meer Belgen werden ingezet om het bestuur, inclusief de medische en educatieve verzorging van de bevolking te verbeteren. In 1960 verbleven er zo 86.000 Belgen in Congo. Dit beleid werd strak geleid vanuit Brussel. Het lokaal bestuur, quasi integraal bemand door blanken, had weinig inbreng omdat Brussel vreesde dat het geven van autonomie aan Congo zou leiden tot een vorm van formele apartheid die de verstandhouding tussen zwart en

153. Note provisoire pour M. l'Administrateur-Directeur Général, 12.7.1963 en bijlage (Nota 23.2.1950). Archief Ministerie van Binnenlandse Zaken, Dienst Vreemdelingenzaken, B15 (classement 1952-1980); Nota voor het kabinet van de heer minister, 1949. Archief Ministerie van Binnenlandse Zaken, Dienst Vreemdelingenzaken, 109C77; Jenny Pleinen, *Die Migrationsregime Belgiens und der Bundesrepublik seit dem Zweiten Weltkrieg*, Göttingen: Wallstein, 2012, pp. 29-30.

154. Aerts, *Repressie zonder maat*; Lejeune, Carlo: *Die Säuberung. Bd. 2: Hysterie, Wiedereingliederung, Assimilierung (1945-1952)*. Büllingen: Lexis Verlag 2007.

blank zou verslechteren. De centrale doelstelling van het Congolees beleid dat in Brussel werd uitgestippeld, was de onderdanen in Congo een basiseducatie te geven waarmee de ‘westerse’ waarden konden doorsijpelen in de massa. Een volwaardig burgerschap verlenen aan de (zwarte) onderdanen werd door de beleidsvoerders in Brussel niet overwogen. Zelfs het opleiden van een zwarte elite stond nog nauwelijks op de agenda. Het middelbaar onderwijs werd maar gestart in 1938 en slechts in 1954 werd een afdeling van de KUL, Lovanium, opgericht, met bij de start 33 studenten en 7 professoren.

Zoals reeds aangegeven, werd al in de beginjaren van Belgisch Congo een elite afgeijnd van Congolezen die als een betere categorie onderdanen werd beschouwd. Deze zogenaamde *évolués* gedroegen zich, volgens de Belgische autoriteiten als ‘westers’ of werden omwille van hun partiële blanke afkomst (de Euro-Afrikanen) als beter beschouwd. Zij werden in die zin ook geregistreerd en genoten van minimale privileges. Na de Tweede Wereldoorlog werden stappen ondernomen om deze évolués dichter bij de burgers te doen aansluiten. In 1948 werd het statuut van deze beschaafde Belgische onderdaan geformaliseerd. De kaart voor burgerlijke verdienste werd ingevoerd. De *évolués* mochten ook na 6 uur ’s avonds in de blanke wijk lopen, iets wat de ‘wilde’ onderdanen werd ontzegd. Het statuut van de betere onderdanen werd in 1952 versterkt met een identiteitsdocument dat hen overal in het openbare leven gelijkschakelde met de Belgische burgers. Het belangrijkste voordeel was dat de ‘beschaafde’ Congolezen hun kinderen naar de Europese school mochten sturen. De voorwaarden voor dit identiteitsdocument waren streng: zolang de aanvraag liep, kon een inspecteur ongevraagd binnenvallen in het huis van de kandidaat om te verifiëren of deze familie wel Europees genoeg leefde. Tegen het eind van de jaren 50 waren er op een bevolking van 14 miljoen mensen slechts 1557 individuen met een kaart voor burgerlijke verdienste. Van deze ‘betere’ Congolezen verwierven slechts 217 personen de speciale identiteitskaart.¹⁵⁵ Deze ‘betere’ Congolezen bleven onderdanen die een volwaardig burgerschap werd ontzegd. In 1960 zou deze kleine minderheid, samen met de massa, de onafhankelijkheid met beide handen grijpen.

155. Assumani Budagwa, *Noirs blancs Métis, la Belgique et la ségrégation des Métis du Congo belge et du Ruandi-Urundi (1908-1960)*. S.L.: uitgave door de auteur, 2014; Jeurissen, *Quand le métis s'appellait mulâtre.*; Sarah Heynssens, *Entre deux mondes : le déplacement des enfants métis du Ruanda-Urundi colonial vers la Belgique. Revue d'histoire de l'enfance irrégulière*, 14, 2012, pp. 97-122; Kathleen Ghequière & Sibö Kanobana. *De bastaards van onze kolonie. Verzwegen verhalen van Belgische metissen*. Roeselare: Roularta, 2001.

4. NATIONALITEITSVERWERVING TERUG GEWENST (1964-1984)

Het aantal inwoners van buitenlandse nationaliteit groeide sterk aan na de Tweede Wereldoorlog. Terwijl in 1947 368.000 vreemdelingen of 4,3 % van de bevolking vertoefden in België, was hun aandeel 15 jaar later gestegen tot 4,9 % van de bevolking. Twintig jaar later, in 1981, woonden al 879.000 vreemdelingen in België (8,9 % van de bevolking). Deze spectaculaire stijging was vooral een gevolg van de grote arbeidsnoden in de gouden jaren zestig. Begin jaren zestig was er niet enkel in de zware industrie grote nood aan arbeidskrachten. De Brusselse bouwsector, de Antwerpse chemie, de Gentse textiel waren allen sectoren die smeekten om meer mankracht. De Belgen konden, gezien de enorme vraag naar arbeidskrachten, deze veelal zware jobs aan hen laten voorbijgaan. Arbeidsverdragen werden gesloten met landen in Noord-Afrika en Zuid-Europa opdat zij hun arbeidsreserves naar België zouden richten. Door de industriële herstructurering vanaf de jaren 1970 slonk de nood aan arbeidskrachten in de industrie. Veel industriële bedrijven automatiseerden, waardoor de nood aan laaggekwalificeerde arbeid sterk afnam. De arbeidsmigratie werd dan ook stopgezet in 1974, waarna vooral nog volgmigratie de bevolking van buitenlandse nationaliteit voedde.

Gedurende deze twee decennia liberaliseerde het Belgische vreemdelingenbeleid ingrijpend. Zo werd de duur van het discretionaire vreemdelingenbeleid gevoelig ingekort. Terwijl in de jaren '50 een vreemdeling slechts na tien jaar verblijf het ingezetenschap verwierf, inclusief een integrale toegang tot de arbeidsmarkt, werd dat ingekort tot vijf jaar voor het verblijfsrecht en drie jaar voor een vrije toegang tot de arbeidsmarkt. Het verblijfsrechtelijk statuut van de vreemdeling werd ook versterkt, wat zich kristalliseerde in de Vreemdelingenwet van 15 december 1980. Die wet kwam er na een bijna tien jaar lange parlementaire behandeling. De wetswijziging beoogde vooral de individuele rechten van vreemdelingen in België te beschermen. De afzwakking van de juridische uitsluiting van ingezetene vreemdelingen was het gevolg van een actievere gerechtelijke macht en een politieke en syndicale strijd waarin de immigranten zelf een belangrijke rol speelden.¹⁵⁶

De groeiende interdependentie was niet minder belangrijk in dit politieke proces. Deze interstatelijke afhankelijkheid vertaalde zich in bilaterale verdragen met de landen van herkomst van de arbeidsmigranten, waarbij België in ruil voor het beschikbaar stellen van de arbeidsreserves deze arbeidsmigranten ook rechten toekende. De groeiende interdependentie uitte zich vooral in de europeanisering van de politiek.

156. Andrea Rea, *Immigration, état et citoyenneté. La formation de la politique d'intégration des migrants de la Belgique*. Dissertation non-publiée en vue de l'obtention du titre de Docteur en sciences sociales, Bruxelles, ULB; Pittomvils Kathlijn, Het ABVV, internationale arbeidsmigraties en gastarbeiders in de periode 1960-1974: internationalisme versus nationale verdediging. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1997, XXVII, 3-4, 431-472.

Vooraf onder Italiaanse druk werd in 1968 het vrije verkeer van werknemers binnen de Europese Economische Gemeenschap ingevoerd. Deze liberalisering sloot bij de Europese gemeenschap aan als een economisch project. Een brede interpretatie van de productiefactor arbeid maakte dat toen de kiemen werden gelegd voor een politiek project richting Europees burgerschap.¹⁵⁷ De eerste schreden werden gezet om de Europese burger verblijvend in België gelijk te stellen met de Belg.

Deze ontwikkelingen maakten ook dat de verzorgingsgemeenschap uitgroeide tot een minder exclusieve nationale gemeenschap. Terwijl bij de start van de sociale zekerheid de nieuwe sociale rechten verbonden werden met de nationaliteit veranderde de sociale zekerheid door een sterker verblijfsrecht en meer bilaterale verdragen naar een nationaliteitsblind luik van de sociale politiek. Sociale zekerheid baseerde zich toenemend op het territorialiteitsprincipe. Zo verwierven buitenlandse arbeidskrachten op basis van hun arbeidsprestaties in België rechten op sociale bescherming. In het residueel stelsel, de sociale steun, bleef de discriminatie op basis van nationaliteit geldig.¹⁵⁸

Reeds in de tweede helft van de jaren vijftig werd de toegang tot de Belgische natie gedemocratiseerd. Zo kregen mijnwerkers, de gewenste buitenlandse arbeider bij uitstek, in 1956 vrijstelling van de registratierechten na 10 jaar mijnarbeid. In 1960 kregen ook gepensioneerde mijnwerkers en weduwen van mijnwerkers deze vrijstelling. Dat maakte dat enkel nog 1000 frank dossieropmaak moest worden betaald (180 euro van 2013). Voor alle andere kandidaat-Belgen was in 1962 het registratierecht voor de grote naturalisatie reeds opgelopen tot 24.000 frank (4049 euro van 2013). In 1964 zakte de nominale prijs van de grote naturalisatie naar 16.000 frank (in 2013 2539 euro).¹⁵⁹ In 1964 werden de voorwaarden voor naturalisatie teruggebracht naar de voorwaarden die in de nationaliteitswet van 1922 golden. De nationaliteitswetgeving verloor volgens Michel Verwilghen ook haar arbitraire implementatie. Subjectieve oordelen werden geweerd en de rol van de rechter beperkte zich tot het verifiëren of de kandidaat-Belg alle objectieve voorwaarden vervulde.¹⁶⁰

In 1971 bepleitte het wetsontwerp van minister van Justitie Vranckx een grondige hervorming van de nationaliteitswetgeving. De democratisering waarvan de naturalisatie in 1881 de vaandeldrager was, werd opnieuw een agendapunt door voor te stellen de naturalisatie gratis te maken en ook de volledige politieke rechten te

157. S. Goedings, *Labor migration in an Integrating Europe. National Migration Policies and the Free Movement of Workers, 1920-1968*, The Hague: 2005; F. Romero, *Emigrazione e Integraione Europea, 1945-1973*, Roma, 1991.

158. Yunes Ladlani, *Hoe werkloze vreemdelingen opgenomen werden*; N. Mussche, *Immigration and the Formation of the Open Welfare State-the Belgian Example*, Harvard, 2008 (Unpublished dissertation Harvard Law School); Yves Jorens, *De rechtspositie van niet EU-onderdanen in het Europese Socialezekerheidsrecht*, Brugge: die Keure, 1997.

159. *Hand. Kamer*, 11.1.1962; <http://www.vub.ac.be/SGES/scholliers1.html>

160. Verwilghen, *Le code de la nationalité belge*, p. 178. Een onderzoek van de (geweigerde) nationaliteitsaanvragen dringt zich op om deze bewering te staven.

Nationaliteitsverwerving terug gewenst (1964-1984)

doen opleveren. Ook het toekennen van de Belgische nationaliteit aan derdegeneratievreemdelingen was in dit wetsontwerp ingeschreven. De discussie rond deze ingrijpende hervorming, die maar 20 jaar later realiteit zou worden, gaf reeds aan dat politiek pragmatisme – nu sterk communautair gekleurd – opnieuw de discussie over de nationaliteitswetgeving zou kleuren. De Volksunie was deze hervorming niet genegen omdat dit vooral een toename van de Franstalige kiezers zou meebrengen.¹⁶¹

161. Rea, *Immigration, état et citoyenneté*, pp. 134-135

CONCLUSIE

De Belgische nationaliteitswetgeving was gebaseerd op de Franse Code Civil. Zowel bij het ontstaan van de Belgische staat als bij de ingrijpende herzieningen van de nationaliteitswetgeving in 1909, 1922 en 1932 werd nagedacht over de Belgische natie, maar de kern van deze natie bleef onaangeroerd. De oerbelgen waren de mensen die verbleven op het Belgisch territorium in 1815 en hun afstammelingen langs vaders zijde. Zij vormden de kern van de Belgische natie. Afstammelingen die, ook als ze in het buitenland leefden, Belg bleven. Een definitieve vestiging in het buitenland of vanaf 1909 het vrijwillig verwerven van een andere nationaliteit sloot hen uit de natie, maar zij werden daarom geen vreemden. Zij bleven verbonden met de Belgische natie en hun terugkeer en zeker die van hun kinderen – beschouwd als sluimerende Belgen – naar de natie werd gefaciliteerd. De biologisch-etnische afstamming binnen de natie versterkte zich in 1932 toen Belgen die niet vrijwillig een andere nationaliteit hadden verworven – *jure soli* – Belg bleven op basis van hun bloedband. Dat vrouwen van Belgische herkomst in 1922 de mogelijkheid werd geboden om Belg te blijven ondanks een huwelijk met een buitenlander, was een andere indicatie dat de etnisch-biologische afkomst zwaarder begon door te wegen. Het vaderland vergaf deze Belgen veel.

Bij het ontstaan van België werd, naar analogie van de Franse Code Civil, erkend dat de geboorte en het verblijf in België ook een natievormende kracht had. Kinderen, geboren en getogen in België van immigranten waren sluimerende Belgen en het uitdrukken, bij meerderjarigheid van de wens om Belg te worden – de verklaring – activeerde hun Belg-zijn. Na de Eerste Wereldoorlog werd het geloof dat de vreemdheid bij zij die geboren en getogen waren in België verdween, herzien. Het vertrouwen in het assimilatievermogen van de Belgische maatschappij ruimde plaats voor een wantrouwen van de ‘allochtoon’ als potentiële verrader. Tweedegeneratievreemdelingen waren verdacht omwille van hun origine en konden niet meer zomaar de nationaliteit opeisen van het land waar ze geboren en getogen waren. Hun loyalisme moest geverifieerd worden. Vanaf de jaren dertig lijkt dat immigranten en hun afstammelingen een duurzame vreemdheid werd toebedeeld. Zij alleen kwamen in aanmerking voor denaturalisatie en de drempel tot de Belgische nationaliteit werd gevoelig verhoogd. Materiële hindernissen wijzen duidelijk op een beleid dat erop gericht was om immigranten verblijvend in België te weren uit de Belgische natie. De verblijfsduur vereist voor het aanvragen van de naturalisatie was nog nooit zo lang geweest en het verzoek werd ook ongemeen duur. De wijziging van de nationaliteitswet van 1932 was de eerste die niet gepaard ging met een amnestie voor in België geboren vreemdelingen die verzuimd

Conclusie

hadden van hun optierecht gebruik te maken. Ook werden blijkbaar tweedegeneratievreemdelingen die in België geboren en getogen waren niet altijd als sluimerende Belgen beschouwd. Onderzoek moet de architectuur van deze identiteitspolitiek nog verder kwalificeren. Slechts in de jaren zestig werd dit ontradingsbeleid blijkbaar afgezwakt.

Copy Pers

Demografische analyse

De veranderingen van nationaliteit, 1830-1984: een statistisch overzicht

Nicolas Perrin en Frank Caestecker

1. INLEIDING

Met het Wetboek van de Belgische nationaliteit van 1984 wordt een aanzienlijke toename van het aantal verwervingen van de Belgische nationaliteit vastgesteld. Sindsdien blijft dit staan op niveaus die niet te vergelijken zijn met wat we tot in 1984 hadden gezien. In de voorbije 30 jaar hebben de hervormingen van het nationaliteitsrecht tot spectaculaire stijgingen geleid van het aantal personen die de Belgische nationaliteit verkrijgen. Voordien slaagden relatief gezien slechts weinig vreemdelingen erin de Belgische nationaliteit te verwerven. Een historisch perspectief van de verwerving van de Belgische nationaliteit door vreemdelingen is daarom echter niet te verwaarlozen.

Dit hoofdstuk bevat een demografische analyse van de statistische indicatoren aan de hand waarvan de dynamiek van de nationaliteit sinds het ontstaan van het Koninkrijk België tot 1984 kan worden gekwantificeerd. Eerst worden de beschikbare bronnen over die periode voorgesteld, die veel beperkter zijn dan die voor de huidige periode. Daarna volgt een analyse van de evolutie van de algemene beweging van de nationaliteitsverwerving. Ten slotte wordt getracht de meer specifieke elementen van de dynamiek van de nationaliteit tijdens die periode te bepalen met inbegrip van de gevallen van behoud van de nationaliteit. De gevallen van behoud van de Belgische nationaliteit bij vrouwen die met een vreemdeling trouwen of waarvan de echtgenoot een vreemde nationaliteit verwerft zijn talrijk gedurende een groot deel van de bestudeerde periode en kennen eigenlijk vandaag geen equivalent.

Copy Pers

2. DE STATISTISCHE BRONNEN

In 1983 werd het Rijksregister van natuurlijke personen (RR verder in deze tekst) – dat werd opgericht in 1968 op het departement van het Openbaar Ambt – geïnstitutionaliseerd ingevolge de aanneming van de wet van 8 augustus 1983. Deze database werd sinds het begin van de jaren 1990 de belangrijkste bron van demografische statistieken, met inbegrip van de statistieken over de veranderingen van nationaliteit (zowel voor verwervingen als voor verliezen). De jaren 1980 vormen tegelijk een omwenteling inzake nationaliteitsrecht en een duidelijke breuk in de statistieken over de veranderingen van nationaliteit. Alvorens de evoluties van de periode vóór 1985 te beschrijven, moeten we ons dus verdiepen in de toenmalige bronnen die tamelijk veel verschillen van de huidige statistieken.

Tot in de jaren 1980 waren de Statistische Jaarboeken van het Nationaal Instituut voor de Statistiek¹⁶² de enige bronnen om de evolutie van de veranderingen van nationaliteit te volgen. Deze bevatten tabellen die enerzijds werden verstrekt door het ministerie van Justitie voor wat de naturalisaties betrof, en anderzijds door de provinciebesturen voor wat de verklaringen van inboorlingschap betrof.

Aan de hand van deze jaarboeken kunnen we, naargelang van de periodes, min of meer gedetailleerde gegevens terugvinden over de geschiedenis van de veranderingen van nationaliteit per jaar sinds 1831. Deze gegevens zijn beschikbaar met betrekking tot de aantallen en het type procedure (verwerving, toekenning, verlies, herkrijging, behoud van de Belgische nationaliteit), met meestal een verwijzing naar het precieze artikel van de wet die aan de beslissing ten grondslag ligt. Daar de wet over zo'n lange periode vaak verandert, is het soms moeilijk om de gebeurtenissen in de loop van de tijd te vergelijken.

Van 1831 tot 1863 is alleen het aantal naturalisaties gekend, wat een belangrijke beperking betekent. Dat is een probleem om twee redenen. Enerzijds is de naturalisatie, ondanks het veralgemeende gebruik van de term, nooit de meest gebruikte methode geweest om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. Aldus maken naturalisaties over de periode 1871-1984 gemiddeld slechts 16 % van de verwervingen van de Belgische nationaliteit uit.¹⁶³

Anderzijds is de verhouding van naturalisaties tamelijk onstabiel. Tussen 1871 en 1890, een periode waarin volledige gegevens beschikbaar zijn om de verhouding van de naturalisaties onder de verwervingen van de nationaliteit te kunnen

162. Deze Jaarboeken bevatten gegevens uit de *Exposé de la situation du Royaume* tot in 1875. De naam van het *Nationaal Instituut voor de Statistiek* (NIS) is veranderd in *Algemene Directie Statistiek* van de Federale Overheidsdienst Economie en heet thans *Statistics Belgium*.

163. Slechts gedurende relatief korte periodes, namelijk de periode van het eind van de jaren 1960 tot het einde van de jaren 1970, werd naturalisatie de voornaamste methode om de Belgische nationaliteit te verwerven. Overigens maken naturalisaties zelfs gedurende die periodes slechts tussen 25 en 30 % van de verwervingen van de nationaliteit uit.

beoordelen, schommelt die verhouding tussen 3 % en 17 %.¹⁶⁴ Daarom is het dus moeilijk een nauwkeurige schatting te maken van het totale aantal verwervingen op basis van de naturalisaties alleen. Als we ons baseren op de cijfers waarover we beschikken voor de periode 1871-1875, kunnen we op zijn minst denken dat het totale aantal verwervingen van de nationaliteit ongeveer 9 à 10 keer hoger ligt dan het totale aantal naturalisaties.

Sinds 1863 beschikt men over het aantal ‘verklaringen van inboorlingschap’ die door de provinciebesturen werden bijgehouden en die meer inzicht verschaffen in de volgende bewegingen:

- *de verwerving van de Belgische nationaliteit volgens de procedure*, namelijk hoofdzakelijk de personen die in België geboren waren uit een buitenlandse vader, de personen of afstammelingen van personen die geboren waren op grondgebied dat aan België was aangehecht of ervan losgemaakt zoals bepaalde delen van Limburg, Luxemburg, de gebieden Eupen en Malmedy, de personen die geboren waren uit ouders waarvan een de Belgische nationaliteit heeft of heeft gehad;
- *de herkrijging van de Belgische nationaliteit*, met een onderscheid tussen de vrouwen die de Belgische nationaliteit hebben verloren als gevolg van hun huwelijk met een vreemdeling of van de verwerving van een vreemde nationaliteit door hun echtgenoot en de kinderen van Belgen die vreemdeling zijn geworden en van de Belgen die de Belgische nationaliteit hebben verloren en naar België terugkeren;
- sinds 1922, *de verklaring van behoud van de Belgische nationaliteit* door de vrouwen die met een vreemdeling trouwen of waarvan de echtgenoot vrijwillig een vreemde nationaliteit aanneemt.

Vanaf 1863 hebben we dus een tamelijk volledig inzicht in de verwerving van de nationaliteit. Sinds 1922 werd een nieuwe inspanning geleverd om de beweging van het behoud van de nationaliteit te inventariseren. Overigens werd gedurende heel de periode alles in het werk gesteld om de herkrijgingen van de Belgische nationaliteit (door personen die dus eerder de nationaliteit hadden verloren) te tellen. Vandaag de dag wordt de informatie over het verlies van de Belgische nationaliteit genoteerd in het Rijksregister. Die gegevens worden slechts uitzonderlijk gepubliceerd, zeker in vergelijking met de informatie over de beweging van de verwervingen of de toekenningen. Ten slotte wordt in de periode die aan het Wetboek van de Belgische nationaliteit van 1984 voorafgaat meer belang gehecht aan de andere componenten van de dynamiek van de nationaliteit, zoals onder andere de herkrijging of het behoud.

Naast de aantallen per procedure is weinig geweten over de kenmerken van de personen die van nationaliteit veranderen. Alleen voor de naturalisaties is de

164. In detail bedroeg deze verhouding 11 % voor de periode 1871-1875, 3 % voor 1876-1880, 17 % voor 1881-1885 en 15 % voor 1886-1890.

nationaliteit van herkomst bekend. Dat kan een idee geven van de waarschijnlijke herkomst van de nieuwe Belgen, maar het subgeheel is waarschijnlijk niet representatief voor het geheel van de veranderingen van nationaliteit. Soms beschikt men over het geslacht, met name omdat sommige procedures specifiek bestemd zijn voor een van de twee geslachten (zoals bij bijvoorbeeld in de gevallen van behoud), of omdat is beslist een specifiek onderscheid tussen beide te maken (zoals in de gevallen van afstand, de herkrijgingen en meer marginaal bepaalde types verwerving van de nationaliteit). Maar nogmaals, dit onderscheid is niet systematisch. Met nog minder bijzonderheden beschikt men over enkele gegevens voor de kinderen waarvoor een onderscheid wordt gemaakt, bijvoorbeeld in de procedures van afstand.

Overigens zijn volledige jaarlijkse gegevens pas beschikbaar vanaf 1886, en voor de vroegere periodes zijn slechts vijfjaarlijkse of tienjaarlijkse gegevens beschikbaar. Alle grafieken die teruggaan naar periodes van vóór 1886 zijn dus opgesteld op tienjaarlijkse basis om een onpartijdige vergelijking van de evolutie mogelijk te maken.

De statistische gegevens over de algemene beweging van verwerving van de nationaliteit zijn dus pover tot in 1984 in vergelijking met de informatie die beschikbaar is voor de periode die volgt. Daarenboven bevat die informatie bepaalde leemtes, zelfs wat de eenvoudigste variabelen betreft zoals de vorige nationaliteit van de nieuwe Belgen. Op basis van de statistieken over de naturalisaties, de verklaringen van inboorlingschap met betrekking tot verwervingen en herkrijgingen, kan men een algemeen overzicht krijgen van de dynamiek van de verkrijging vanaf 1863, maar om de oorsprong van de nieuwe Belgen te ontdekken kunnen alleen maar de naturalisaties worden bestudeerd, veeleer dan alle mogelijkheden die de vreemdeling worden geboden om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. Vanuit methodologisch oogpunt is dit uiteraard niet neutraal en geeft het geen volledige voldoening.

Enkel micro-studies kunnen deze lacunes in het statistisch materiaal aanvullen. Deze onderzoeken bieden geen globale cijferreeksen, maar zijn in de regel onderdeel van een breder onderzoek naar de immigratie naar België uit een specifiek land in een afgelijnde tijdsperiode. Verschillende onderzoekers hebben hiervoor de administratieve dossiers van nationaliteitsverwerving geanalyseerd en kunnen zo bredere inzichten opleveren over het proces van nationaliteitsverwerving dan de statistische reeksen.¹⁶⁵

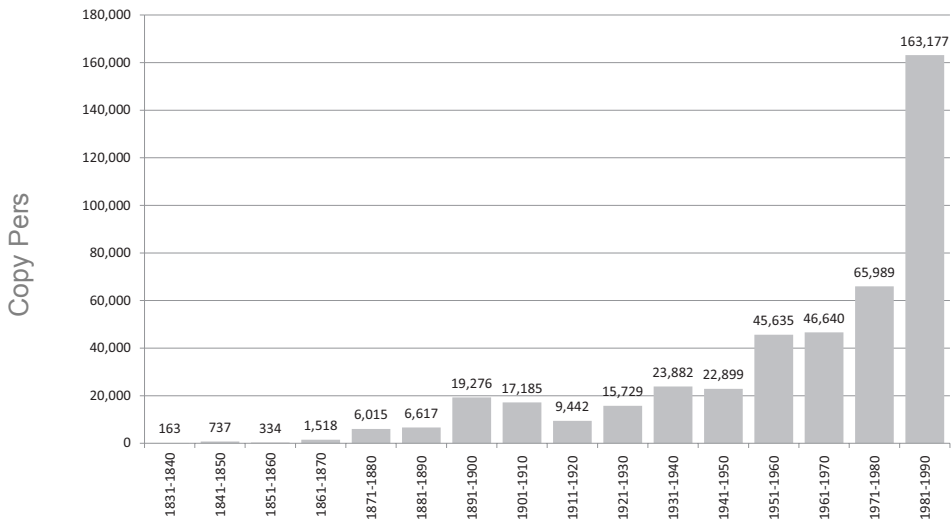
165. Venken, Machteld. *Straddling the Iron Curtain? Immigrants, Immigrant Organisations, War Memories*, Peter Lang Verlag, 2011; Lieselotte Luyckx, *Soviet DPs for the Belgian mining industry (1944-1960)*. Unpublished Ph.D. European University Institute 2012; Frank Caestecker & Antoon Vrints, *The National Mobilization of German Immigrants and their Descendants in Belgium, 1870-1920*. In: Panayi Panikos (ed.), *Germans as Minorities During the First World War: A Global Comparative Perspective*. London: Ashgate, 2004; Katrijn Vanhees, *Russische vluchtelingen tijdens het interbellum in België*, Gent: UGent (onuitgegeven masterscriptie geschiedenis), 2011.

3. DE VERWERVING VAN DE NATIONALITEIT: EEN PIJNLIJKE EVOLUTIE

3.1. Algemeen overzicht

De recente versnelling van het aantal vreemdelingen die Belg worden mag niet verhullen dat er voor 1984 ook een toename merkbaar was van het aantal vreemdelingen die Belg werden. In mindere mate is het dus een oud fenomeen, dat reeds tastbaar aanwezig is sinds de 19de eeuw. In deze sectie wordt ingezoomd op de evolutie van de verwerving van de nationaliteit tussen 1831 en 1990¹⁶⁶.

Figuur 1. Evolutie van het aantal vreemdelingen die de Belgische nationaliteit verwerven, 1831-1990 (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)

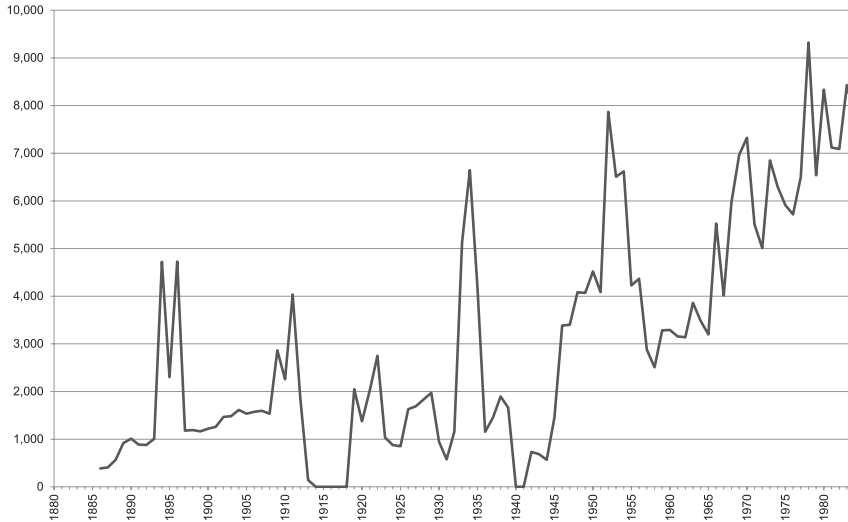
Tijdens de eerste bestudeerde decennia is het aantal verwervingen van de Belgische nationaliteit relatief beperkt: slechts enkele honderden per decennium tot het begin van de jaren 1860. Ze betreffen alleen de naturalisaties omdat de andere cijfers onbestaand zijn. Vanaf 1864 zijn de gegevens over de naturalisaties aangevuld met die van andere verwervingswijzen van de nationaliteit. De toenames tijdens de daarop volgende decennia zijn daarvan het gevolg. Een eerste duidelijke versnelling doet

166. Het volgende hoofdstuk zal gaan over de recentste periode (tussen 1984 en 2014). Om vergelijkbare periodes weer te geven, zijn het allemaal tienjaarlijkse periodes. De laatste periode slaat dus op de jaren 1981-1990 een eindigt niet in 1984.

zich voor tijdens de laatste decennia van de 19de eeuw ingevolge de wetwijzigingen van 1879, 1881, 1894 en 1909, die de mogelijkheid boden om de nationaliteit te verwerven door keuze aan al diegenen die in België geboren waren uit een vreemdeling, waarbij tegelijkertijd de verwervingen van de nationaliteit werden vergemakkelijkt voor de afstammelingen van de inwoners van de afgestane delen van Limburg en Luxemburg die geen Belg hadden kunnen worden bij de onafhankelijkheid door de territoriale wijzigingen van 1839. De positie van België als onafhankelijke staat werd geconsolideerd toen in 1839 ook Willem I zich neerlegde bij de feiten. Het Verdrag der 24 Artikelen waarin de vrede tussen België en Nederland beklonken werd, kreeg het akkoord van de Europese mogendheden, maar impliceerde voor België wel het verlies van een deel van Limburg (het huidige Nederlands-Limburg) en een deel van Luxemburg (het huidige Groothertogdom), twee gebieden die tot 1839 tot België behoorden.

In de 19de eeuw is de aanwezigheid van vreemdelingen nog een relatief marginaal fenomeen, of het bevindt zich in een prille beginfase. De Eerste Wereldoorlog heeft als gevolg dat de immigratie wordt afgeremd en leidt tot een verharding van de nationaliteitswetgeving. Desondanks gaat het einde van de oorlog en vervolgens de voorspoed gepaard met de opleving van een nieuwe vraag naar arbeidskrachten, maar eveneens met de komst van heel wat vluchtelingen. Het aantal naturalisaties kent een bestendige en aanzienlijke toename tegen een nooit eerder gezien tempo. Na de Tweede Wereldoorlog, zoals na 1918, doet België een intensief beroep op immigratie om tegemoet te komen aan de vraag van de industrie, wat tot een massale en nooit eerder geziene beweging van verwerving van de nationaliteit door de nieuwkomers leidt. Het aantal immigraties en verwervingen van de Belgische nationaliteit ligt veel hoger na 1945 in vergelijking met de jaren 1920-1930. Na 1973 verandert de situatie opnieuw en doet zich een nieuwe versnelling van het tempo van de veranderingen voor die wordt overschaduwd door de invloed van het Wetboek van de Belgische nationaliteit van 1984.

Figuur 2. Evolutie van het aantal vreemdelingen die de Belgische nationaliteit verkrijgen, 1886-1984, jaarlijkse gegevens (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)

3.2. *Overzicht per procedure*

Als het tempo van de veranderingen van nationaliteit per periode bruusk toeneemt is dat in wezen het gevolg van diepgaande veranderingen in de wet, heel vaak als gevolg van een nieuwe migratie- en politieke situatie. Terzelfder tijd en soms ondanks de stabiliteit van het recht zijn de procedures waarop de vreemdelingen een beroep doen om Belg te worden grondig veranderd.

Eerst en vooral stellen we vast dat de *naturalisatie* slechts één wijze is om de nationaliteit te verwerven, en dat deze procedure nooit meer dan 40 % van alle verwervingen van de Belgische nationaliteit door vreemdelingen heeft uitgemaakt¹⁶⁷ (Figuur 3 en Figuur 4). De naturalisatie was de facto slechts gedurende tamelijk beperkte periodes de eerste toegangsweg tot de Belgische nationaliteit: van het einde van de jaren 1960 tot het begin van de jaren 1980 was ze naargelang van de jaren de eerste of de tweede oorzaak van verwerving na de nationaliteitsverklaringen. Daarboven herinneren we eraan dat er tot in 1990 twee soorten naturalisaties naast elkaar bestonden: de grote naturalisatie die alle rechten van de Belg door geboorte toekende en de gewone naturalisatie die deze nieuwe Belgen de politieke rechten

167. Dit maximum van 40 % werd bereikt in 1968.

ontzegde. Het grootste deel van de naturalisaties waren gewone naturalisaties (85 % over de periode 1831 tot 1990: figuur 5).

Sinds de onafhankelijkheid en tot in 1984 was *de keuze* die in bepaalde omstandigheden aan de in België geboren kinderen de mogelijkheid gaf om voor de Belgische nationaliteit te kiezen wanneer ze meerderjarig werden, eigenlijk de eerste toegangsweg tot de Belgische nationaliteit. Zo waren sinds 1871 (vanaf die datum zijn statistieken over de keuzes beschikbaar) en tot het einde van de Eerste Wereldoorlog meer dan 50 % van de 'nieuwe Belgen' dat geworden door keuze (Figuur 4).

Naast de keuzes en de naturalisaties leidt in de 19de eeuw en tot in 1945 de kwestie van de verwerving of de herkrijging van de nationaliteit door de inwoners van de door België bij zijn onafhankelijkheid opgeëiste regio's tot specifieke maatregelen om de Belgische nationaliteit toe te kennen aan de Limburgers, de Luxemburgers of hun afstammelingen. Zo kent dit soort verwerving na de wetwijzigingen van 1879, 1894 en 1911 een sterke toename. Na de Eerste Wereldoorlog leidt de aanhechting van de Oostkantons die 65.000 mensen collectief tot Belg maakte eveneens tot een zeker aantal verwervingen. Drieduizend inwoners van de Oostkantons die zich pas na 1 augustus 1914 in Eupen-Malmédy hadden gevestigd of die niet onafgebroken ingeschreven waren in de periode 1914-1921 werd in eerste instantie het Belgische staatsburgerschap ontzegd, maar gedurende de jaren 1920 zouden ze dan toch tot de Belgische natie toegelaten worden.¹⁶⁸ Dit soort verandering van nationaliteit maakt tot 40 % van de verwervingen uit tijdens de periode 1911-1915, 28 % van 1896 tot 1900 en nog eens 17 % van 1921 tot 1925.

Tijdens het interbellum, en in geringere mate tot 1984, dient ook rekening te worden gehouden met de bewegingen van de herkrijgingen van de Belgische nationaliteit om de dynamiek van de Belgische nationaliteit te begrijpen. Die zijn vooral talrijk van de jaren 1920 tot de jaren 1970, en vooral tussen 1920 en 1940, een periode waarin ze meer dan 20 % van de verkrijgingen uitmaken (met pieken zoals op het einde van de jaren 1920 wanneer ze circa 40 % van de verkrijgingen uitmaken of tussen 1933 en 1935, wanneer ze meer dan 82 % bedragen). Die evoluties zijn grotendeels te verklaren door het huwelijk van Belgische vrouwen met een vreemdeling. Tot in 1922 verliest de vrouw die een vreemdeling huwt haar Belgische nationaliteit en kan ze die pas herkrijgen wanneer ze weduwe wordt of gescheiden is. Na 1922 loopt ze nog altijd het risico haar Belgische nationaliteit te verliezen, maar heeft ze de mogelijkheid om te vragen haar te behouden¹⁶⁹. In 1932 staat de wet gedurende drie jaar een herkrijging van de nationaliteit toe voor de Belgische vrouwen die toen met een vreemdeling waren gehuwd. Het succes van deze amnestie

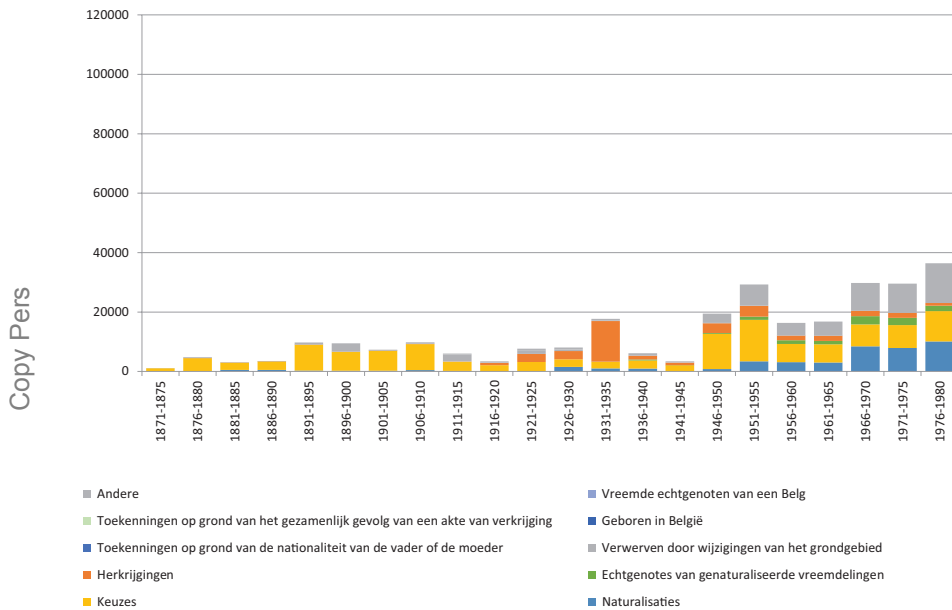
168. Sam Wenselaers, *de laatste Belgen. Een geschiedenis van de Oostkantons*. Meulenhof, 2009., p. 74.

169. Dit verklaart dat na 1922 van het aantal vrouwen dat vraagt om de Belgische nationaliteit te behouden gedetailleerde statistieken zijn opgemaakt in de jaartabel waarin de verwervingen, herkrijgingen en afstanden zijn opgenomen.

De verwerving van de nationaliteit: een pijnlijke evolutie

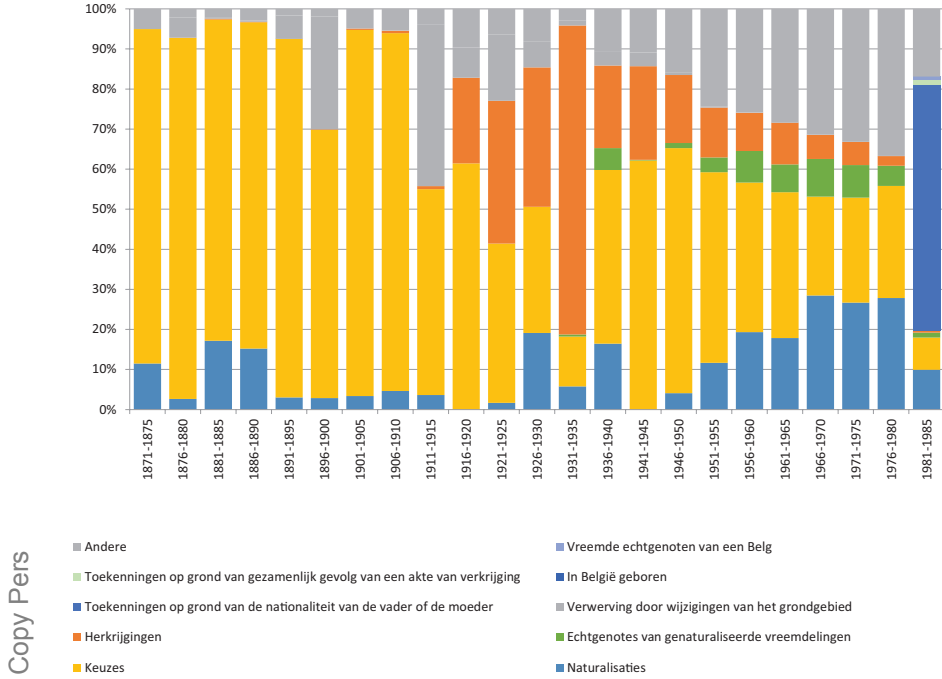
was veel groter dan een gelijkaardige amnestie in 1926. Het tijdens de economische crisis restrictiever wordende vreemdelingenbeleid zal meer echtgenotes van Belgische origine er toe aangezet hebben om hun oorspronkelijke nationaliteit terug aan te nemen. Het aantal zulke herkrijgingen neemt plotseling toe, wat de uitzonderlijke omvang van de herkrijging gedurende de jaren 1933 tot 1935 verklaart. De vrouwen die de Belgische nationaliteit door hun huwelijk hebben verloren herkrijgen massaal de Belgische nationaliteit, wat het grootste geregistreerde deel van de nationaliteitsbewegingen verklaart.

Figuur 3. Evolutie van de toegangsprocedures tot de Belgische nationaliteit, 1871-1981, in absolute cijfers (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)

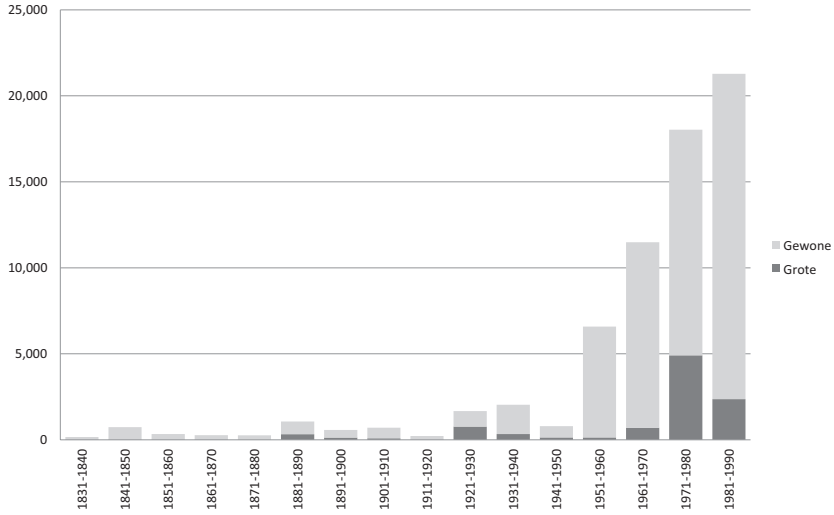

De veranderingen van nationaliteit, 1830-1984

Figuur 4. Evolutie van de toegangsprocedures tot de Belgische nationaliteit, 1871-1985, verhoudingsgewijs tot het totaal (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)

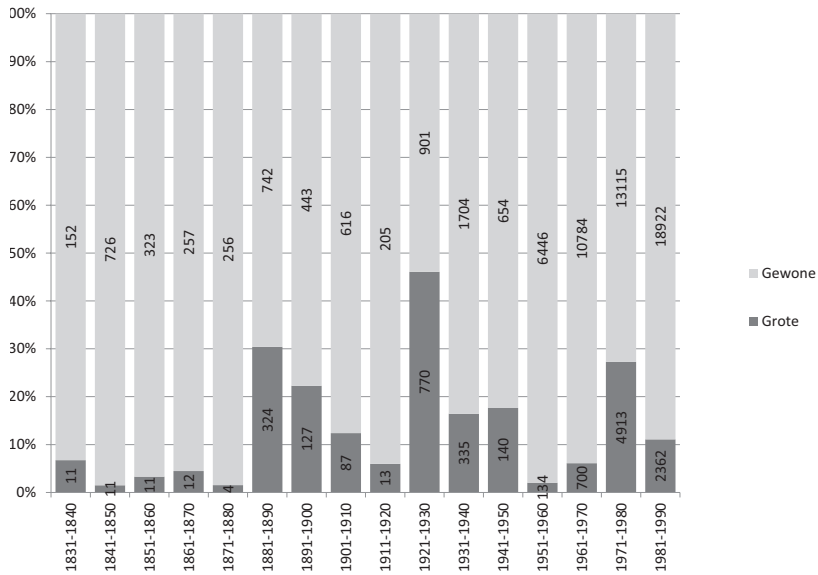

Figuur 5. Evolutie van het aantal genaturaliseerden volgens het type naturalisatie (grote of gewone), in absolute cijfers, 1831-1990 (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)

Copy Pers

Figuur 6. Evolutie van het aantal genaturaliseerden volgens het type naturalisatie (grote of gewone) in %, 1831-1990 (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)

3.3. Detail van de herkomst van de genaturaliseerden

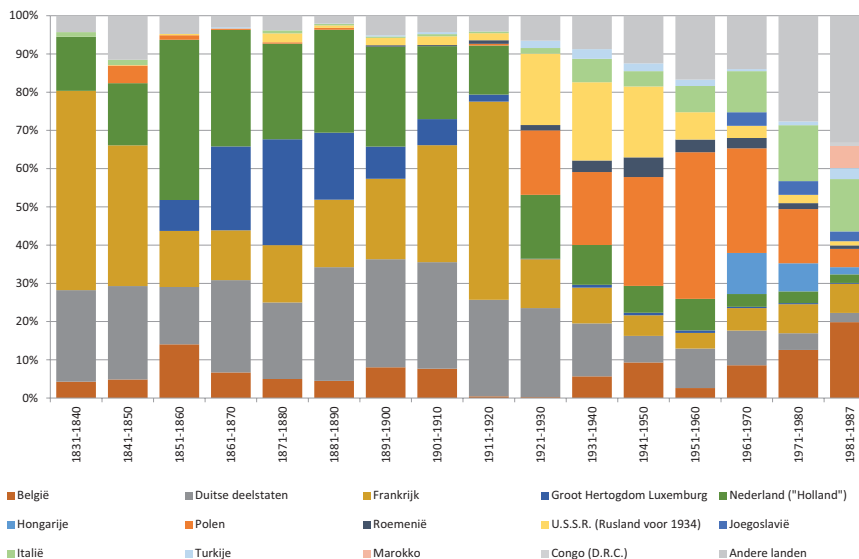
Zoals reeds gezegd beschikken we pas sinds 1990 over de nationaliteit van herkomst van alle vreemdelingen die Belg worden. In de voorgaande periode beschikken we alleen voor de genaturaliseerden over de nationaliteit van de vreemdelingen die Belg worden. De volgende resultaten zijn dus weinig representatief voor het geheel van de nieuwe Belgen aangezien men kan veronderstellen dat de vreemdelingen, naargelang van hun nationaliteit van herkomst, minder of meer een beroep doen op naturalisatie.

3.3.1. Algemeen overzicht

Bij wijze van schematisch overzicht en hoofdzakelijk om de beschrijving te vereenvoudigen, zullen we drie grote periodes onderscheiden: van de onafhankelijkheid tot de Eerste Wereldoorlog, van de Eerste Wereldoorlog tot de Tweede Wereldoorlog, van de naoorlogse periode tot de hervorming van het Wetboek van de Nationaliteit in 1984.

Van de onafhankelijkheid tot 1914, terwijl de gevallen van naturalisatie uitzonderlijk zijn, zijn het hoofdzakelijk de onderdanen van de buurlanden die aanwezig zijn in het land en maken zij het grootste deel uit van de nieuwe Belgen. Gedurende het interbellum worden de onderdanen van Centraal- en Oost-Europa die in België komen werken of bescherming zoeken de voornaamste begunstigen van de naturalisatieprocedure. Na de oorlog blijven de Polen, terwijl ze uit de immigratiestatistieken verdwijnen, tot de jaren 1970 de meerderheid van de genaturaliseerden uitmaken. Dan duiken de Italianen echter zeer snel op in de statistieken die ze in de jaren 1980 zullen domineren. Gedurende ditzelfde decennium 1980 doet zich een significante opkomst voor van de Marokkanen en de Turken in de bevolkingsgroepen die vaak de Belgische nationaliteit door naturalisatie verwerven (figuur 7).

Figuur 7. Naturalisaties volgens de nationaliteit¹⁷⁰ van 1831 tot 1987¹⁷¹ (in percentage) (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)

Copy Pers

3.3.2. Van de onafhankelijkheid van België tot de Eerste Wereldoorlog: nieuwe Belgen vooral afkomstig uit de buurlanden

Tijdens de eerste jaren na de onafhankelijkheid van België was het aantal naturalisaties marginaal (51 tot 52 naturalisaties gemiddeld per jaar van 1831 tot 1910¹⁷²). Hoewel België in de 19de eeuw voor vreemdelingen een relatief aantrekkelijker land kan lijken dan zijn buurlanden, zijn de nationale instanties helemaal niet vrijgevig met naturalisaties: deze verwervingsprocedure van de nationaliteit is vooral voor de immigranten van de eerste generatie en is lang, duur en onderworpen aan de willekeur van de parlementairen, die zuinig zijn in hun uitspraken over de

170. De lijst van de nationaliteiten wordt grotendeels bepaald door de lijst van de nationaliteiten die in de statistieken tot de jaren 1980 zijn opgenomen.

171. Van 1888 tot 1913 zijn de vreemdelingen die op het grondgebied van het oude koninkrijk Polen waren geboren ingedeeld bij de onderdanen van het land waarbij hun respectieve geboorteplaats is gevoegd (Oostenrijk, Pruisen, Rusland), in tegenstelling tot de vorige periode. De naturalisaties van de Joegoslaven worden pas sinds 1964 afzonderlijk geboekt en zijn dus voor de periode 1961-1970 onderschat.

172. Er waren niet elk jaar naturalisaties en dat was nog het geval in de 20ste eeuw in 1905, van 1914 tot 1919, in 1921 (er was een naturalisatie in 1920), in 1931, 1936, van 1940 tot 1945, dit ondanks de sterke toename van de vreemdelingenpopulatie.

naturalisatieaanvragen die hun worden overgemaakt. Tussen 1831 en 1914 verwer-
ven iets meer dan 4.000 vreemdelingen zo de Belgische nationaliteit.

Overigens merken we op dat de grote meerderheid van de nieuwe Belgen slechts
de gewone naturalisatie verkrijgt (Figuur 5) die hun de politieke rechten ontzegt,
met name het recht om verkozen te worden als volksvertegenwoordiger in de wetge-
vende Kamers, om parlementair stemrecht te hebben, of om de hoogste functies bij
de Staat uit te oefenen (bijvoorbeeld die van minister). De grote naturalisatie die de
volledige politieke rechten opleverde werd in de eerste halve eeuw na de Belgische
onafhankelijkheid slechts aan een handvol mensen toegekend. Slechts na de wets-
wijziging van 1881 die het verlenen van de staatsnaturalisatie liberaliseerde werden
beduidend meer staatsnaturalisaties toegekend.

In deze periode komt de naturalisatie vooral de onderdanen van de buurlanden ten
goede: Duitsers, Nederlanders, Fransen en Luxemburgers (Figuur 7). Van 1831 tot
aan het einde van de Eerste Wereldoorlog maken de onderdanen van de buurlanden
tussen 77 en 92 % van de genaturaliseerden uit, naargelang van het decennium,
waarbij het maximum weer wordt bereikt tussen 1911 en 1920, en waarbij de on-
derdanen van de vier buurlanden nog 92 % van de nieuwe Belgen uitmaken. Met de
noodzaak om na de Eerste Wereldoorlog vreemdelingen uit verder afgelegen landen
aan te werven, maar ook als gevolg van het ontstaan van de Poolse staat, ten dele op
territorium van de Belgische vooroorlogse oostelijke buur, het Duitse Keizerrijk ver-
andert de verhouding naar 53 % van 1921 tot 1930, 34 % van 1931 tot 1940, 23 %
van 1951 tot 1960... om uit te komen op 15 % van 1971 tot 1980. Alvorens dat punt
te bereiken vormden de buurlanden gedurende de eerste 90 jaar na de onafhankelijk-
heid van ons land de overgrote meerderheid van de nieuwe Belgen¹⁷³.

Tijdens de eerste twintig jaren van het Koninkrijk België zijn het de Fransen die
de meeste genaturaliseerden uitmaken: 52 % van de genaturaliseerden van 1831 tot
1840 en 37 % van de genaturaliseerden van 1841 tot 1850 waren van Franse nati-
onaliteit. Van 1851 tot 1880 stort het aantal Fransen dat de Belgische nationaliteit
kiest in (van 737 naturalisaties tussen 1841 en 1850 naar 260 naturalisaties tussen
1871 en 1880). Het aandeel van de Fransen neemt snel af en uiteindelijk maken zij
nog slechts 13 à 18 % van de naturalisaties uit. Het grote aandeel van de Fransen
onder de genaturaliseerden in de eerste decennia na het ontstaan van België is een
illustratie van de grote participatie van Fransen bij de opstart van de Belgische staat.
Immers deze Fransen die Belg werden door naturalisatie waren veelal aangewor-
ven door de Belgische overheid, als ambtenaren, leraars en militairen, omwille van
hun expertise en hun kennis van de Belgische bestuurstaal, het Frans. Alhoewel de
Belgische grondwet stipuleerde dat enkel Belgen in staatsdienst konden zijn, werd

173. Zo ook nemen de Belgen van 1890, datum waarop de eerste statistieken beschikbaar zijn in Frank-
rijk, tot 1924 de tweede plaats in onder de vreemdelingen die het meest de Franse nationaliteit
verwerven (na de Italianen). Van 1913 tot 1921 komen ze zelfs op de eerste plaats (Sauvy, 1924).

deze vereiste soepel gehanteerd: enkel de topambtenaren moesten Belg zijn en zelfs daar werden ook uitzonderingen op voorzien. De expertise (en de loyaliteit) stonden centraal bij hun aanstelling als ambtenaren. Evenwel om ten volle van de voordelen van het openbaar ambt te genieten en in het bijzonder van het pensioen dat steeds meer ambtenaren werd verleend bleek De Belgische nationaliteit vereist en daarom dienden zij massaal een naturalisatieverzoek in.¹⁷⁴

De Nederlanders, die een vijftiental procent van de naturalisaties uitmaakten in de eerste 20 jaar van het koninkrijk, stijgen naar 42 % tijdens het decennium 1851-1860, waar ze de voornaamste groep van de nieuwe Belgen vormen. Dit aandeel krimpt vervolgens maar blijft tot in 1900toch nog altijd boven 25 %.

In verhouding tot de grootte van hun land maken de Luxemburgers een veel kleiner contingent genaturaliseerden uit. Van 1851 tot 1910 echter zijn de Luxemburgse genaturaliseerden verre van verwaarloosbaar en vormen ze nog altijd ten minste de vierde grootste groep van de genaturaliseerden. Van 1861 tot 1890 nemen de Luxemburgers overigens een uitzonderlijke plaats in: zo maken ze van 1861 tot 1870 22 % van de genaturaliseerden uit; 28 % in 1870 en 18 % tussen 1871 en 1880, wat een meer dan opmerkelijke gebeurtenis vormt aangezien dat het decennium van de periode vóór de wereldoorlog is waar België de deuren van de naturalisatie wagenwijd open zet.

Het geval van de Belgen van Duitse origine is interessant want het wordt zelden op de voorgrond geplaatst, ondanks de omvang van de naturalisatiebeweging van Duitsers: van 1831 tot 1914 maken de Duitsers nog altijd tussen 20 en 30 % van de nieuwe Belgen uit. Dit cijfer daalt naar 15 % voor het decennium 1851-1860, voornamelijk door de naturalisatie van tal van personen van Belgische origine.¹⁷⁵ Van 1881 tot 1900 komen de Duitsers zelfs op kop van het peloton van de nationaliteiten die het meest de Belgische nationaliteit verwerven. Vanwaar die sterke Duitse aanwezigheid in de naturalisatiestatistieken?

Voor de vooroorlogse periode beschikken we over een steekproef van 126 families waarvan het (mannelijke) gezinshoofd, komende van Duitsland, zich tussen 1870 en 1890 in België had gevestigd en die dus bij het uitbreken van de oorlog al minstens 24 jaar in België verbleven. Die steekproef van 626 personen laat ons toe na te gaan of deze immigranten en hun kinderen al dan niet de Belgische nationaliteit aannamen. Zo blijkt dat het animo voor de naturalisatie heel gering was. Zo had slechts 6 % van de 126 Duitse immigranten tegen 1914 de Belgische nationaliteit verworven via naturalisatie. De hoge kosten en de lange procedure wogen voor velen

174. Frank Caestecker, Vluchtelingen en de transformatie van het vreemdelingenbeleid in België (1860-1914). *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XL, 2010, 3, p. 351-354. Natasja Peeters, Sociale Zekerheid in bureaucratie. De pensioenwet voor centrale overheidsambtenaren van 1844 en de liberale maatregelen van 1848, in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, LXXV, 1997, 2, pp. 383-412.

175. Het gaat om Belgen die de Belgische nationaliteit in het verleden hebben bezeten, maar ze hebben verloren, waaronder tal van Duitsers.

blijkbaar niet op tegen de voordelen van het Belg-zijn. In de liberale negentiende eeuw, waarin de rol van de staat nog erg beperkt was, bood het staatsburgerschap in het alledaagse leven nog maar weinig voordelen. Belg of Duitser maakte weinig uit. Dat het aantal naturalisaties van Duitse immigranten hoger ligt dan bij andere nationaliteiten is geen gevolg van hun groter aantal. In het begin van de 20ste eeuw verbleven er beduidend meer Nederlanders en Fransen in België, maar toch was het aandeel van Duitsers dat de naturalisatie verwierf hoger. Hoogstwaarschijnlijk is deze grotere naturalisatiebereidheid een gevolg van de sociale samenstelling van de Duitse immigratie. Naast een regionale arbeidsmigratie of een overlevingsmigratie, kende de Duitse immigratie immers een belangrijke verbeteringsmigratie. Een migratie van kooplieden, ambachtslieden, bedienden... die gebruik maakten van de opportuniteiten die België bood om een eigen zaak op te zetten of een goedbetaalde functie te vervullen. Het zijn immers deze eerder vermogende sociale groepen die een beroep deden op de (dure) naturalisatie. Het verwerven van de Belgische nationaliteit via de naturalisatie blijft onder de immigranten een minderheidsfenomeen, maar iets minder onder de Duitse immigrant dan bij andere immigranten, en dit zeker aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. Zo werd toen blijkbaar binnen de gezinnen uit de Duitse immigratie in België de nationaliteit van naar België uitgeweken ouders een thema. Emile Schmalzigaug, een Duitse handelaar die in 1866 naar Antwerpen kwam en er in 1876 huwde met een Belgische vrouw, was in 1910 nog altijd Duitser. Zijn zoon Jules die reeds in 1901 had geopteerd voor de Belgische nationaliteit, maakte zich in een brief aan zijn broer zorgen over de Duitse nationaliteit van zijn vader

Copy Pers

‘Ik wil het nogmaals hebben over een vraag die ons bezighoudt... de naturalisatie van vader; men moet op de een of andere manier zijn rechten kennen en het is goed de bescherming te genieten van het land waarin men woont en waaraan men belastingen betaalt. Ik zeg dit omdat de openbare opinie een zekere nervositeit blijft vertonen.’¹⁷⁶

De broers Schmalzigaug, geboren en getogen in België, hadden al geopteerd voor België, net zoals vele van hun leeftijdsgenoten uit de Duitse immigratie. Vanaf het einde van de 19de eeuw opteerden immers deze tweedegeneratievreemdelingen steeds meer voor de Belgische nationaliteit. Gedurende de negentiende eeuw hadden de meeste kinderen van (Duitse) immigranten geboren in België veelal geen gebruik gemaakt van deze mogelijkheid om Belg te worden, maar dat veranderde tegen de eeuwwende. De optie van laagdrempelige toegang tot de Belgische nationaliteit had tegen 1914 zowaar 76 % van de zonen uit deze 126 families van

176. Archief Museum van Moderne Kunst, Brussel, brieven Jules Schmalzigaug. Jules Schmalzigaug aan zijn broer Walter, 18 maart 1910.

Duitse origine kunnen bekoren. Evenwel slechts 30 % van de dochters opteerden voor de Belgische nationaliteit. Dit grote onderscheid tussen zonen en dochters sproot vooral voort uit het grote voordeel van Belg te zijn voor jonge mannen i.e. het vermijden van de militaire dienst. Terwijl in het Duitse Rijk vrijwel elke man zijn dienstplicht moest vervullen, was dit tot het eerste decennium van de twintigste eeuw in België slechts een verplichting voor een klein deel van de bevolking en indien men vermogend was kon men bij een slecht lot nog steeds zijn legerdienst afkopen. Evenwel de groeiende populariteit van de Belgische nationaliteit was ook een gevolg van de langzame nationalisatie van het maatschappelijk leven, want de invoering van de militaire dienstplicht voor elke man in 1909 verminderde de keuzes voor de Belgische nationaliteit onder de kinderen van immigranten uit Duitsland niet.¹⁷⁷ De nationaliteitsloze wereld van de negentiende eeuw leek op het einde van de Belle Epoque op haar einde te lopen. Toch vroegen in Duitsland geboren kinderen, die met hun vader naar België waren gekomen, de naturalisatie, een dure en omslachtige procedure, nauwelijks aan. Enkel de optie kon zich over een groeiende populariteit verheugen.¹⁷⁸

Of deze dynamiek van nationaliteitsverwerving – een blijkbaar wel aangroeiende maar toch beperkte naturalisatie van de eerste generatie immigranten, naast de sterk aangroeiende populariteit van optie voor de Belgische nationaliteit van kinderen uit een buitenlandse vader die geboren en getogen waren in België – ook onder de andere nationaliteiten voor 1914 te bespeuren valt, kunnen we vanuit de huidige stand van het onderzoek niet bevestigen. Blijkbaar was er op het einde van de 19de eeuw ook bij de optie nog steeds een klasse-onderscheid: jongeren geboren in België uit vermogende families uit de migratie eisten eerder hun Belgische nationaliteit op dan arbeiderskinderen uit de migratie.¹⁷⁹ Hoewel Duitsland, Frankrijk, Luxemburg en Nederland bijna alle genaturaliseerden uitmaken tot aan de Eerste Wereldoorlog, moeten de andere groepen personen die Belg worden evenzeer aan bod komen. Ten eerste zal men zien dat veel nieuwe Belgen tot tamelijk laat als ‘van Belgische origine’ in de statistieken voorkomen. Het gaat om personen die ooit Belg waren en het weer willen worden. Men zal zich herinneren dat in het kader van het Burgerlijk

177. Frank Caestecker, Vluchtelingen en de transformatie van het vreemdelingenbeleid in België (1860-1914). BTNG, XL, 2010, 3, pp.357-367; Frank Caestecker, *Alien Policy in Belgium, 1840-1940. The Creation of Guest workers, Refugees and Illegal Aliens*, Oxford: Berghahn, 2000, pp. 19-52.

178. Caestecker Frank & Antoon Vrints (2014). National Mobilization of German immigrants and their descendants in Belgium (1890-1940). In Panayi Panikos (ed.), *Germans as Minorities During the First World War: A Global Comparative Perspective*. Farnham: Ashgate, pp. 123-146; Vrints Antoon & Frank Caestecker (2012), De ‘nationalisering’ van Duitse immigranten en hun familieleden in België (1870-1920). Het perspectief van kwalitatieve bronnen. In: Jan Kok, Hilde Bras en Koen Matthijs (ed.), *Leren van historische levenslopen, jaarboek 2012*. Leuven: Acco, pp. 199-219.

179. Vooral inwijkelingen uit de arbeidende klasse ‘vervullen zelden deze formaliteit door onwetendheid of bij gebrek aan belang’ (i.v.m. verklaring van inboorlingschap). Nota Directeur Lederighem, 1894 in ARA, vreemdelingenpolitie, individuele dossiers, 454.246. Parlementaire Handelingen Kamer (verder PHK), p. 1156 en 1159.

Wetboek en de latere wetten die daardoor zijn ingegeven, de Belgische vrouw die een vreemdeling huwde de Belgische nationaliteit verloor, terwijl ze terzelfder tijd de nationaliteit van haar echtgenoot kreeg. Zo ook verloor elke Belg die vrijwillig een vreemde nationaliteit aannam zijn Belgische nationaliteit en er waren voor de emigranten tal van mogelijkheden om de nationaliteit te verliezen. Ze konden de Belgische nationaliteit echter herkrijgen door de herkrijgingsprocedure of ze konden haar weer verwerven door naturalisatie, waardoor ze 'tot Belg genaturaliseerden van Belgische origine' werden. Deze genaturaliseerden van Belgische origine zijn verre van verwaarloosbaar aangezien ze gemiddeld 5 à 10 % van de genaturaliseerden in die periode uitmaakten. Deze verzoeken tot herstel van de Belgische nationaliteit zijn een uiting van het negentiende-eeuwse België als een emigratieregio, waarbij heel wat Belgen hun geboorteland verlieten om zich elders te vestigen. De juridische band met het geboorteland ging hierbij soms verloren, maar blijkbaar werd, ook bij de tweede generatie die terugkeerde naar België, toch gehouden aan deze nationaliteit.¹⁸⁰

Ten slotte vormen de Polen een bijzonder geval. Na het mislukken van de Poolse opstand van 1830 en de volgende opstanden in het oude koninkrijk Polen zijn tal van Polen naar Frankrijk, naar Engeland, maar ook naar België gevlucht, en tot de oprichting van een Poolse staat in 1918 tiert de polonofilie welig in het koninkrijk.¹⁸¹ Onder de Poolse vluchtelingen die hier aankwamen als gevolg van de Poolse opstanden bevonden zich Poolse officieren die daarna in het Belgische leger dienden en Belg werden¹⁸² Tamelijk onverwacht duiken ze in de statistieken vanaf 1831 op als een afzonderlijke categorie, terwijl tussen de onafhankelijkheid van België en de Eerste Wereldoorlog de Poolse Staat als dusdanig niet meer bestond. Zo maken de Polen van 1841 tot 1850 5 % van de genaturaliseerden uit, en van 1851 tot 1860 iets meer dan 1 %¹⁸³. Daarna komen gedurende de hele eeuw nieuwe Polen in België aan wegens de situatie in Polen (repressie van de opstanden, discriminatie van de minderheden...), maar het wordt moeilijk de Polen te onderscheiden in afwezigheid van een Staat. Zonder specifieke identiteitsdocumenten om hen te kunnen onderscheiden van de onderdanen van de machten die het oude Koninkrijk Polen bezetten (Oostenrijk-Hongarije, Pruisen, Rusland) is het moeilijk hun Pools-zijn aan te ge-

180. Saartje vanden Borre (2012). *Vreemden op vertrouwd terrein. Het sociaal-culturele leven en de integratie van Belgische migranten in het Noorden van Frankrijk (1850-1914)*. Gent: Academia Press; Stynen Andreas (ed.). *Boer vindt land. Vlaamse migranten en Noord-Amerika*. Leuven: Davidfonds, 2014; Eggerickx Thierry et Michel Poulain. (1995). De context en de demografische gevolgen van de emigratie van de Brabanders naar de Verenigde Staten in het midden van de XIXde eeuw. *Annales de Démographie Historique*, 313-336.

181. Idesbald Goddeeris, *La Grande emigration polonaise en Belgique (1831-1870)*. Elites et masses en exil à l'époque romantique. Frankfurt: Peter Lang, 2013.

182. Leconte, J.R., *La formation historique de l'armée belge. Les officiers étrangers au service de la Belgique (1830-1853)*, Paris-Bruxelles, 1949.

183. Het gaat in werkelijkheid om een van de zeldzame staten waarvoor we over een volledige reeks beschikken sinds 1831.

ven. Zo worden van 1851 tot 1882 nog slechts 11 naturalisaties van vreemdelingen geregistreerd die als Polen worden geïdentificeerd. Van 1883 tot 1912 is geen enkele genaturaliseerde meer te bespeuren die als van Poolse origine wordt beschouwd, hoe waarschijnlijk ook dat een aantal Polen in de categorieën Oostenrijkers, Pruisen, Duitsers en Russen zal zijn opgenomen. Ondanks alles blijft de categorie Polen in de tabellen bestaan en wordt er in een nota aan toegevoegd dat de vreemdelingen geboren op het grondgebied van het oude koninkrijk Polen zijn ingedeeld bij de onderdanen van het land waarbij hun respectievelijke geboorteplaats is gevoegd.

Eigenlijk heeft het geduurd tot 1913 voordat een Pool werd genaturaliseerd en tot 1921 voordat nog meer naturalisaties van Polen werden opgetekend. Het behoud van de categorie van 1831 is een interessant symbool. België ging niet zover als de Verenigde Staten die, onder druk van de groepen Poolse, Tsjechische en Slovaakse immigranten met name de verwijzing naar de nationaliteit op het paspoort wegliefte ten voordele van de verklaarde etnische aanhorigheid¹⁸⁴, maar de keuze van de statistieken is merkwaardig.

Afgezien van de anekdote is deze geschiedenis van de registratie van de Polen van belang om de kwetsbaarheid en de gevolgen van de indeling in categorieën per nationaliteit te begrijpen. Dat moet ons tot nadenken stemmen over de omschrijving van de oorspronkelijke nationaliteit die in onze statistieken voorkomt. Wie zijn de Duitsers die in onze statistieken voorkomen in de 19de en het begin van de 20ste eeuw? Duitsers? Polen? Zo ook voor de Russen die talrijker zijn vanaf het ogenblik dat de Polen als dusdanig niet meer worden geregistreerd? Het geval van Polen van de 19de eeuw is emblematisch voor de moeilijkheden om categorieën die vaag blijven te interpreteren. Later, tijdens de 20ste eeuw, en met name na de Eerste Wereldoorlog, rijst opnieuw het probleem van de opeenvolging van de staten. Met het uiteenvallen van het Ottomaanse Rijk, de Balkanoorlogen en de twee wereldoorlogen werden de grenzen van Centraal- en Oost-Europa drastisch hertekend. Nieuwe staten verschijnen: Albanië, Bulgarije, Roemenië, Polen, Tsjechoslowakije, Joegoslavië, de Baltische landen... Naar het voorbeeld van de Polen bevonden sommige burgers van die nieuwe staten zich reeds in België, maar werden ze als Oostenrijkers geregistreerd (voor de onderdanen van het Oostenrijks-Hongaarse Rijk), als Russen (voor de Balten of de Polen bijvoorbeeld), als Turken (voor de Bulgaren, Roemenen, Serviërs...). Vast staat dat gedurende heel de 19de eeuw, tot aan de oorlog van 1914-1918, de vreemdelingen die beslissen Belg te worden hoofdzakelijk uit de buurlanden komen, maar de voorlopers van de immigranten uit Centraal- en Oost-Europa, met name en vooral de Polen, maar ook Russen, Tsjecho-Slovaken, Joegoslaven en

184. De Polen, Tsjechen en Slovaken (onder andere) verschijnen zo in de volkstellingen van het einde van de 19de eeuw in de Verenigde Staten hoewel hun etnische groepen dan met geen enkele staat overeenstemmen. Simon P. (1997). La représentation statistique de l'immigration. Peut-on combiner l'ethnicité? In Rallu J., Y. Courbage et Piché V. (Ed.), *Old and new minorities/ Anciennes et nouvelles minorités* (pp. 1-30). Paris: John Libbey Eurotext/I.N.E.D.

Hongaren, die zo sterk vertegenwoordigd zijn in de volgende periode, zijn ongetwijfeld al aanwezig. Men vindt ze terug via de talrijke Duitse naturalisaties (voor de Polen), alsmede de zeldzamere naturalisaties van Russen (met name voor de Polen), alsmede de Oostenrijkers (voor de Polen, de Hongaren, de Joegoslaven, de Tsjechen en de Slovaken...).

3.3.3. Het interbellum: twee decennia gekenmerkt door de naturalisatie van de Russen en de Polen

De Eerste Wereldoorlog heeft als eerste gevolg de beëindiging van de naturalisaties: van 1914 tot 1921 verkrijgt slechts één persoon (een Deen in 1920) de naturalisatie. Overigens worden de nationaliteitsverwervingen door ‘onderdanen van de landen die in oorlog waren geweest tegen België (of de bondgenoten daarvan) met uitzondering van de onderdanen van de nieuwe landen die van de verslagen mogendheden waren losgemaakt’ (met name Tsjechoslowakije en Polen) nietig verklaard voor de hele periode van 1 augustus 1914 tot 4 juni 1922. De wetgeving over de verwerving van de nationaliteit wordt aangescherpt in 1922, maar dat belet niet dat de jaren 1920 en 1930 voor die periode een toename van de naturalisaties zonder voorgaande kenden.

Copy
Pers

Na de Eerste Wereldoorlog, met de wederopbouw, de voorspoed en de grote vraag naar arbeidskrachten in de industrie en de mijnbouw, ontstaan de eerste georganiseerde immigratiegolven¹⁸⁵. Samen met die immigratieboom ontstaat er een naturalisatieboom. Zo ligt het aantal naturalisaties in 10 jaar (tussen 1921 en 1930) 3,5 keer hoger dan de tienjaarlijkse gemiddelden die sinds 1830 worden waargenomen. Die groei wordt overigens bevestigd gedurende de jaren 1930.

Naast deze sterke toename (4.320 naturalisaties van 1921 tot 1940) doet zich een andere opmerkelijke verandering voor: het gaat om de diversifiëring van de herkomst van de genaturaliseerde personen. Bijgevolg neemt het aandeel van de personen afkomstig uit de buurlanden af. Dit geldt eerst voor de Fransen. Van nagenoeg 52 % van de genaturaliseerden van 1911 tot 1920 dalen de Fransen naar 13 % tussen 1921 en 1930 en naar minder dan 10 % in de loop van het volgende decennium. Het absolute aantal Fransen dat Belg wordt, blijft stabiel maar het neemt niet toe zoals dat het geval is voor de andere nationaliteiten. In absolute termen neemt de Franse immigratie niet toe, maar de verwerving van de Belgische nationaliteit lijkt minder aantrekkelijk of noodzakelijk voor een groot deel van die Fransen. Het is het teken van een verandering van deze gemeenschap die sinds lange tijd in België aanwezig is. Hoewel het aantal Nederlanders dat de Belgische nationaliteit verwerft constant lijkt te blijven, en zelfs lijkt toe te nemen in de jaren 1921-1930, gaat de verwerving

185. Frank Caestecker, *Alien Policy in Belgium, 1840-1940. The Creation of Guest workers, Refugees and Illegal Aliens*. Oxford: Berghahn, 2000.

van de Belgische nationaliteit bij de Nederlanders dezelfde weg op als bij de Fransen. De Nederlanders maken in de jaren 1931-1940 nog slechts 10 % van de genaturaliseerde Belgen uit. Nog meer uitgesproken wordt het aantal genaturaliseerden van Luxemburgse herkomst, een aantal dat sinds het einde van de 19de eeuw aan het teruglopen was en nagenoeg verwaarloosbaar klein werd (2 van 1921 tot 1930 en 15 van 1931 tot 1940). Paradoxaal genoeg zijn het de Duitsers die het best weerstand lijken te bieden tegen deze verandering van de origine van de genaturaliseerden. In absolute cijfers neemt hun aantal naturalisaties duidelijk toe in de jaren 1920 en pas in de jaren 1930 vermindert het percentage Duitsers in het totaal. De situatie is paradoxaal omdat de omvang van de Duitse populatie die in België woonachtig is na de Eerste Wereldoorlog drastisch afneemt¹⁸⁶. Overigens beslist het land door de wet van 25 oktober 1919 op de nationaliteitskeuze (verlengd door de wet van 7 augustus 1920) terug te komen op de nationaliteitsverwervingen en -verklaringen van de Duitsers van tussen 1 augustus 1914 en 4 juni 1922, terwijl de toegang tot de Belgische nationaliteit voor de Duitsers wordt beperkt met de nationaliteitswet van 1922. Desondanks nemen de naturalisaties van Duitsers toe in de jaren 1920 en 1930 in vergelijking met de voorgaande periode en kennen ze niet het dalend verloop zoals het geval was met de Fransen en de Nederlanders. Voor een verklaring van deze paradox moet men zich er rekenschap van geven dat de bijna 8000 personen van Duitse nationaliteit die in 1920 nog in België verbleven in de regel reeds jaren, zomet decennia, in België woonden en tijdens de Eerste Wereldoorlog hun trouw aan het gastland hadden laten blijken. Alle andere Duitse immigranten waren immers uit het land verdreven. Voor de Duitsers die na de oorlog in België konden blijven was hun origine een smet op hun Belgische patriotisme, maar het bemoeilijkte ook hun sociale integratie. Daarom ook hun wens om de Belgische nationaliteit aan te nemen, Belgen van Duitse origine gingen zelfs over tot het wijzigen van hun familienaam om hun Duitse origine te verdoezelen. Zo nam de volledige familie Schmalzigaug de Belgische nationaliteit aan, maar daarenboven verfransten ze ook hun familienaam tot Malgaud.¹⁸⁷ In de jaren 1920 neemt het aantal vreemdelingen van Belgische origine die Belg worden drastisch af. Terwijl de 'oude Belgen' altijd een belangrijk deel van de nieuwe Belgen hadden uitgemaakt en terwijl de jaren 1920 een periode zijn waar de naturalisatie steeds couranter wordt, verkrijgen slechts 4 'vreemdelingen' van Belgische origine de Belgische nationaliteit door naturalisatie. Dat is het laagste niveau dat ooit is bereikt. Eerst en vooral, onmiddellijk na de

186. Frank Caestecker, *Wie was nu de vijand? De constructie van de 'Duitsers' bij het aflijnen van de ongewenste vreemdelingen (1918-1919)*. In Jaumain Serge et al. (Ed.), *Une guerre totale? La Belgique dans la première guerre mondiale. Nouvelles tendances de la recherche historique* (pp. 519-532). Brussel: Algemeen Rijksarchief; 2005: Tine Roobrouck en Frank Caestecker, *De jacht op de Duitsers in het bevrijde België, 1918-1925. De beschuldiging van collectief verraad door de Belgische Duitsers en Duitse Belgen getoetst*. In Tallier Pierre-Alain en Nefors Patrick (ed.), *En toen zwegen de kanonnen* (pp. 225-254). Brussel, Rijksarchief, 2010.

187. Phil Mertens, *Jules Schmalzigaug 1882-1917*. Brussel: Van de Velde, 1984, p. 16.

oorlog en in het begin van de jaren 20 heerst er veel achterdocht tegenover vreemdelingen, inclusief tegenover hen die geboren waren in België, maar die hun vaderland hadden verlaten en aan hun Belgische nationaliteit hadden verzaakt. Terwijl de wetgeving altijd gunstig was geweest voor hen die banden hadden met België, viert het wantrouwen in die periode hoogtij.

Terzelfder tijd vinden veel vrouwen van Belgische origine de nationaliteit terug door de herkrijgingsprocedure, daar deze procedure werd vergemakkelijkt in het geval van de vrouwen die hun Belgische nationaliteit hadden verloren als gevolg van een huwelijk met een vreemdeling. De jaren 1920 en 1930 werden gekenmerkt door een sterke toename van die herkrijgingen, wat een groot deel van de daling van de naturalisaties van personen van Belgische origine kan verklaren.

Zoals reeds vermeld, hoewel het aandeel van de onderdanen van de buurlanden sterk is verminderd, is het aantal naturalisaties van Fransen, Nederlanders en Duitsers daarom niet ingestort. Destijds verdwenen alleen de naturalisaties van Luxemburgers werkelijk uit de statistieken. Deze vermindering is te verklaren door de komst van vreemdelingen uit andere landen. Die nieuwkomers zijn voornamelijk afkomstig uit Centraal- en Oost-Europa: hoofdzakelijk uit Rusland, dan uit Polen en ten slotte uit Roemenië, Tsjecho-Slowakije, Joegoslavië en Hongarije. Naast die nieuwe Belgen uit het Oosten, komen er nieuwe Belgen uit het Zuiden, hoofdzakelijk uit Italië. Hoewel de Italianen echter sterk vertegenwoordigd zijn sinds het begin van de jaren 1920, zijn het vooral de immigranten uit het oosten die opduiken in de naturalisatiestatistieken van het interbellum.

De talrijke naturalisaties van Russen en Polen vormen ongetwijfeld het meest opvallende element van de jaren 1920-1930. De Russen, die slechts 2,5 % van de vreemdelingen vertegenwoordigen bij de volkstelling van 1920 en 2,8 % in 1930, maken 19 % van de genaturaliseerden uit van het decennium 1921-1930 en 20 % van 1931 tot 1940. De Polen zijn veel talrijker aangezien ze 3,6 % van de vreemdelingen uitmaken in 1920 en 15,9 % in 1930¹⁸⁸. Relatief gezien maken ze een enigszins kleiner deel uit: 17 % van de naturalisaties voor het eerste decennium van het interbellum en 19 % in het tweede decennium. Deze percentages wekken des te meer verbazing omdat tussen de periode voor en de periode na de Eerste Wereldoorlog het totale aantal naturalisaties aanzienlijk is toegenomen: tussen 1921 en 1930 zijn meer vreemdelingen genaturaliseerd dan tussen 1881 en 1920. In de jaren 1930 neemt het totale aantal genaturaliseerden nog meer toe.

De verwerving van de Belgische nationaliteit door de Polen en de Russen is te verklaren door de aanwezigheid in België van een joodse gemeenschap uit Oost-Europa sinds de vooroorlogse periode. Op het eind van de 19de eeuw verwierf Antwerpen een reputatie als diamantcentrum. Rijke juweliers uit Rusland, vooral

188. Het gaat dan om de derde buitenlandse gemeenschap na de Fransen (23,3 %) en de Nederlanders (20,4 %).

uit Odessa en Bialystock, en vooral diamanthandelaars uit Galicië (Galicja) en in het bijzonder uit Krakow kwamen naar Antwerpen. Ook de graanhandel kwam in handen van Oost-Europese joden. Ook minder vermogende joden uit Oost-Europa waren aangetrokken tot België. Deze joodse immigranten waren op het einde van de 19de eeuw naar België gekomen als onderdanen van het Duitse en Russische rijk en van de Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie. Na de Eerste Wereldoorlog waren deze joden gevrijwaard van uitzetting, want de hertekening van de landkaart had veel van deze joden een nieuw vaderland gegeven, Polen. Polen werd beschouwd als een bevriende natie en zelfs het dienen in het Duitse leger van deze Polen tijdens de oorlog werd verschoond, want onder Duitse dwingelandij waren de Polen gedwongen geweest 'hun natie' te verloochenen. Eenmaal bevrijd van het Duitse juk kregen de voormalige Duitsers en Oostenrijkers, nu Polen, een nieuwe kans. Zij konden in België blijven en net zoals bij de getolereerde Duitsers, was er onder hen een sterke wens om Belg te worden¹⁸⁹. Deze joodse immigratie verklaart ook waarom de Russen sterk vertegenwoordigd zijn onder de genaturaliseerden van de tussenoerlogse periode. Daarenboven had ook dadelijk na de Eerste Wereldoorlog een emigratiegolf zich gericht op België: de revoluties van 1917, de machtsgreep van de communisten en de burgeroorlog in Rusland leiden in het begin van de jaren 1920 tot de komst van een groot aantal vluchtelingen.¹⁹⁰

Copy
Pers

Het fenomeen van de massale komst van vluchtelingen was niet nieuw, maar neemt een nieuwe internationale politieke dimensie aan. 146.000 personen worden geëvacueerd uit de Krim als gevolg van de nederlaag van de witte legers, en naast die groep waar de aandacht van de media op is gericht, verlaat een groot aantal vluchtelingen bij de komst van het communisme de van oudsher Russische gebieden. Zij migreren naar diverse bestemmingen, van Europa tot China, hoofdzakelijk tussen 1918 en 1922, maar ook daarna. In die context zal een aantal Russen ervoor kiezen zich in België te vestigen. De Belgische autoriteiten waren bereid een Russische elite tijdelijk te beschermen zodat eenmaal de legaliteit in Rusland hersteld zou zijn, de nieuwe leiders van het post-communistisch Rusland België goed gezind zouden zijn. Zo kregen heel wat Russische studenten de kans hun studies in België af te ronden. Ook Russische vluchtelingen van eenvoudige komaf kregen een kans in België want werkgevers deden graag een beroep op overtuigde anti-communisten om de noden op de Belgische arbeidsmarkt te lenigen.¹⁹¹ Gedurende de jaren dertig zal een aantal Russische vluchtelingen die zich in België gevestigd hebben

189. Sylvie Renneboog, De Antwerpse diamantsector en 'de Grote Oorlog,' *Bijdragen tot de Eigen-tijdse Herinnering* 9 (2010): 13-32; . Frank Caestecker (2013), A Lasting Transit in Antwerp: Eastern European Jewish migrants on Their Way to the New World, 1900-1925 in Michael Boyden (ed.), *Tales of Transit*, Amsterdam University Press, pp. 59-79; Caestecker, Wie was nu de vijand?, p. 519-532.

190. Wim Coudenys, *Leven voor de Tsaar. Russische bannelingen, samenzweerdere en collaborateurs in België*. Leuven: Davidsfonds, 2004. .

191. Caestecker, Alien policy, pp. 69-70.

de ambitie om naar Rusland terug te keren laten varen, aangezien het Sovjetregime aanhoudt. De naturalisatie is een symbolisch verzaken aan een triomfantelijke terugkeer naar Rusland, een wens die deze vluchtelingen jarenlang hadden gekoesterd. Het naturalisatieverzoek werd door de anti-communistische Russische organisaties als verraad van Rusland afgekeurd.¹⁹² De Russische vluchtelingen hadden goede redenen om zich te integreren in de Belgische natie. Immers, in de jaren dertig werden vluchtelingen net zoals andere buitenlanders in België het slachtoffer van het Belgische protectionistische beleid. Een broodwinning voor buitenlanders in België werd afhankelijk van een arbeidskaart, beroepskaart of leuderskaart en deze werd velen van buitenlandse herkomst tijdens de crisisjaren ontzegd. Ook de toegang tot de welvaartsstaat werd voorbehouden voor de Belgen. Deze nationale beschermingsmaatregelen deden een aantal Russische vluchtelingen kiezen voor een juridische assimilatie in België. Het verwerven van een Belgische nationaliteit bevrijdde deze vluchtelingen van het stigma van de vreemdeling, tijdelijk in het land en van wie het verblijf ondergeschikt was aan de arbeid die hij of zij verrichtte. In een steekproef van 128 Russische vluchtelingen die in België aankwamen in 1923 blijkt dat 19 % van hen die in 1940 nog in België verbleven (n=78) de naturalisatie hadden aangevraagd. Voor een aantal Russische vluchtelingen uit de steekproef bleek de financiële drempel onoverkomelijk. Een aantal van hen moesten uiteindelijk zelf, bij gebrek aan financiële middelen, verzaken aan hun naturalisatieverzoek.¹⁹³ Onder de Russische vluchtelingen die toch Belg werden door naturalisatie in de jaren 30 zijn zij die in België hadden gestudeerd sterk vertegenwoordigd en in het bijzonder zij die met een Belgische vrouw gehuwd waren. Alhoewel dus factoren zoals intieme banden met de Belgische samenleving en cultureel en economisch kapitaal een rol speelden bij deze vluchtelingen die Belg werden, speelde hun vluchteling-zijn een belangrijke rol bij hun naturalisatieverzoek. Dan wordt duidelijk wat een constante zal worden voor de vluchtelingen: de naturalisatie is van groter belang voor de vluchtelingen dan voor enige andere categorie buitenlandse ingezetenen.

Met uitzondering van Roemenië (dat van 1931 tot 1940 3 % van de genaturaliseerden vertegenwoordigt, wat verre van verwaarloosbaar is), worden de andere landen van Centraal- en Oost-Europa niet opgesomd in de statistieken van het ministerie van Justitie. De aanwezigheid van Tsjechen en Slovaken, Joegoslaven en Hongaren wordt echter door de volkstellingen bevestigd. In 1930 maken de Tsjecho-Slovaken 3 % van de vreemdelingen uit (iets meer dan de Russen of Sovjets), de Joegoslaven 2 %, de Hongaren 1 %, de Roemenen 1 %. In totaal maken de onderdanen uit Centraal- en Oost-Europa aldus 27,5 % van de vreemdelingenpopulatie

192. Coudenys Wim. (2001). Een caleidoscoop des levens. De vele gezichten van de Russische emigratie in België. *Handelingen. Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en geschiedenis*, 54, 241-269.

193. Katrijn Vanhees, *Russische vluchtelingen tijdens het interbellum in België*, Gent: UGent (onuitgegeven masterscriptie geschiedenis), 2011, p. 112-117.

uit. Door het ontbreken van nauwkeurige statistieken kan evenwel worden geschat dat de naturalisaties van de onderdanen van de landen van Centraal- en Oost-Europa in de jaren 1931 tot 1940 tussen 45 en 50 % van alle naturalisaties uitmaken. De aanwezigheid van die immigranten uit het midden en het oosten van Europa vormt een van de voornaamste kenmerken van deze periode met betrekking tot de geschiedenis van de immigratie: van 8 % bij de volkstelling van 1920 zijn ze gestegen naar 28 % in 1930. In termen van naturalisaties is hun aanwezigheid nog kenmerkender aangezien die nationaliteiten nagenoeg de helft van de naturalisaties van de jaren 1931-1940 uitmaken.

In de geschiedenis van de migraties komt het interbellum overigens overeen met de eerste significante komst van arbeidsmigranten uit het Middellandse Zeegebied. Dit zijn voor het overgrote deel Italianen. In tegenstelling tot de hierboven beschreven nationaliteiten (Russen en Polen) doen Italianen weinig beroep op de naturalisatie. In 1930 maken de Italianen meer dan 10 % van de vreemdelingenpopulatie uit, terwijl ze in het decennium 1921-1930 slechts 1 % van de naturalisaties uitmaken. Tussen 1931 en 1940 stijgt deze verhouding naar 6 %. Spanjaarden, Portugezen en Grieken zijn nog zeer weinig vertegenwoordigd in de jaren 1920 en 1930: in 1930 maken ze slechts 5.115 personen uit, wat neerkomt op minder dan 2 % van de getelde vreemdelingen, en vormen ze slechts een minieme verhouding genaturaliseerden (minder dan 1 %).

3.3.4. Van de Tweede Wereldoorlog tot de hervorming van het Wetboek van de nationaliteit: de onzichtbare Poolse aanwezigheid en de opkomst van de Italiaanse en Marokkaanse genaturaliseerden

Hoewel de migratiegeschiedenis van de naoorlogse bloeiperiode vooral gekenmerkt wordt door het belang van de Italiaanse immigratie, gevolgd door de opeenvolgende migratiegolven vanuit Griekenland, Spanje, Marokko en Turkije, geldt dat niet voor naturalisaties. In de jaren 1950, 1960 en vooral 1970 verschijnt er een tot Belg genaturaliseerde populatie van Italiaanse origine. Tevens verschijnen Spaanse en Griekse genaturaliseerden. Men zou kunnen denken dat de Marokkaanse populatie diezelfde logica heeft gevolgd, inzonderheid in de jaren 1970 en vooral in het begin van de jaren 1980, maar in de statistieken is daar niets van te merken. De Marokkanen worden immers in de immigratiestatistieken pas sinds 1977 opgemerkt, en verschijnen in de naturalisatiestatistieken pas vanaf 1985.

Tijdens de decennia 1940, 1950, 1960 en 1970 worden de naturalisaties altijd gedomineerd door de Polen. Tot in 1975 telt men meer Poolse genaturaliseerden dan Italiaanse. De gebeurtenissen in Hongarije leidden in 1956 tot de hervestiging van 7000 vluchtelingen in België, die zich onderscheiden door zeer hoge naturalisatie-

cijfers.¹⁹⁴ Tussen tien en vijftien jaar na hun aankomst in België – de verblijfsduur noodzakelijk voor een naturalisatieverzoek was tien jaar – verwierven iets meer dan duizend Hongaren de Belgische nationaliteit. Meer in het algemeen lijken de populaties afkomstig uit de landen van communistisch Europa ondanks hun beperkte omvang vaak als land van oorsprong van de genaturaliseerden, terwijl het aantal van hun onderdanen op het Belgisch grondgebied beperkter is (Joegoslaven, Tsjecho-Slovaken, Roemenen). Het gaat hier evenwel om een bevolking die reeds geruime tijd in België verbleef en die, door het optrekken van het IJzeren Gordijn besloten om niet meer terug te keren. Als vluchteling is het hen ook niet toegelaten naar hun geboorteland te reizen, ook als is het maar voor vakantie. Indien ze juridisch geassimileerd werden in de Belgische natie konden deze mensen terug hun familie in hun geboortestreek opzoeken en dit onder Belgische bescherming.¹⁹⁵ In de loop van de naoorlogse periode werd ook de prijs van de naturalisatie sterk gedrukt, in het bijzonder voor zij die in de mijnen werkten of hadden gewerkt.

Zoals voor de periode 1920-1940 blijkt dat de voornaamste nationaliteiten in de cijfers over de buitenlandse aanwezigheid niet overeenkomen met de nationaliteiten die voornamelijk betrokken zijn bij de naturalisaties. Hoewel de Polen in het interbellum de eerste groep immigranten waren (buiten onderdanen van de buurlanden Nederland en Frankrijk), is dat vanaf het einde van de jaren 1940 niet meer het geval. Na de ondertekening van de Belgisch-Italiaanse akkoorden van 1946 betreffende de organisatie van een Italiaanse immigratie naar België, neemt de omvang van de Poolse gemeenschap af. Slechts in de onmiddellijk naoorlogse jaren (1945-1948) immigreren nog een belangrijk aantal Polen naar België. Tegelijkertijd zijn veel Polen uit België vertrokken naar het communistische Polen¹⁹⁶. Velen, met name joden, zijn tijdens de oorlog gedeporteerd geweest; velen hebben ook besloten hun emigratietraject voort te zetten over de Atlantische Oceaan (of naar Israël voor de leden van de joodse gemeenschap).¹⁹⁷ De Polen, die 16 % van de vreemdelingen uitmaakten in 1947, dalen naar 7 % in 1961, naar minder dan 3 % in 1970 en minder dan 1 %

194. Frank Caestecker, De opvang in 1956-1957 van Hongaarse vluchtelingen in België, een katalysator voor een liberaler vluchtelingenbeleid? *Bijdragen van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Special nummer*, 1995, 89-103.

195. Machteld Venken, *Straddling the Iron Curtain? Immigrants, Immigrant Organisations, War Memories*, Bern: Peter Lang, 2011, p. 46 e.v.;

196. In 1951 telde men tot 4.213 vertrekken van Poolse burgers die woonachtig waren in België tegen 253 aankomsten, wat neerkomt op een uitermate sterke beweging in een populatie die bij de volkstelling van 1947 slechts 58.542 personen omvatte. Idesbald Goddeeris, *Poolse migratie in België*. Amsterdam: Aksant, 2005.

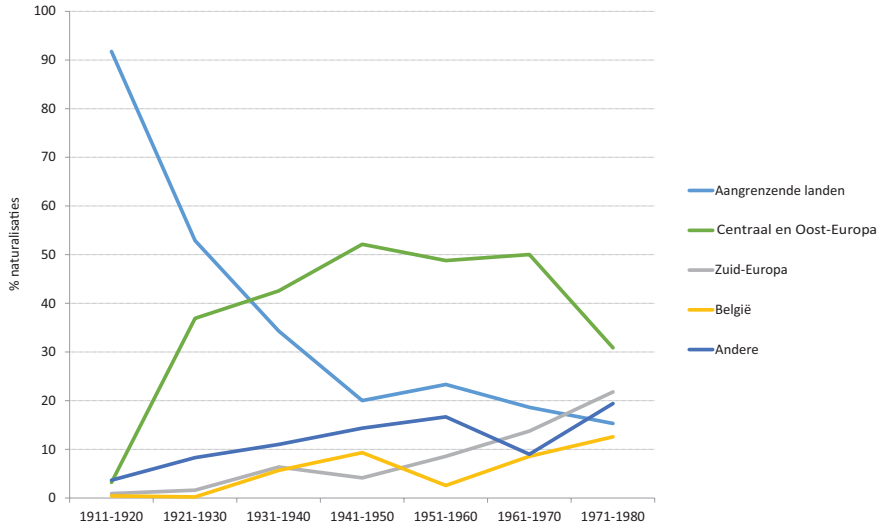
197. Frank Caestecker, *Vluchtelingenbeleid in de naoorlogse periode*. Brussel: VUBpress, 1992; Frank Caestecker, Holocaust Survivors in Belgium 1944-49. Belgian Refugee Policy and the Tragedy of the Endlösung. *Tel Aviver Jahrbuch für Deutsche Geschichte*, XXVII, 1998, 353-381; Jacques Déom, *Les filière des ombres. L'odyssée des réfugiés juifs Belgique-Palestine (1945-1948)*. Bruxelles: Fondation de la Mémoire contemporaine, 2015; Veerle Vanden Daelen, *Laten we hun lied verder zingen: de heropbouw van de joodse gemeenschap in Antwerpen na de Tweede Wereldoorlog (1944-1960)*. Amsterdam: Aksant, 2008.

in 1981. Ondanks deze sterke vermindering blijven ze de nationaliteit die het meest een beroep doet op naturalisatie tot in 1975. Terwijl de Poolse aanwezigheid slechts één aanwezigheid tussen vele andere uitmaakt in termen van residerende bevolking, is deze aanwezigheid onontkoombaar in termen van naturalisatie. De Polen maken op het einde van de jaren 1940 28 % van de naturalisaties uit, 38 % tijdens de jaren 1951-1960, 27 % van 1961 tot 1970 en het daalt naar 14 % voor de periode 1971-1980.¹⁹⁸

Het geval van de Polen illustreert op een andere schaal de situatie van alle Europeanen die afhangen van het nieuwe Sovjetblok, en inzonderheid dat van de onderdanen van de USSR zelf. Hoewel ze bij de volkstelling van 1947 slechts minder dan 3 % van de vreemdelingen uitmaken, maken de Sovjetonderdanen nog 19 % van de genaturaliseerden uit in de jaren dadelijk na de oorlog (1946-1950). Gedurende deze periode telt de Romeense gemeenschap in België, die nooit erg talrijk is geweest, eveneens mee in termen van naturalisatie daar, de Roemenen tussen 1946 en 1950 meer dan 5 % van de genaturaliseerden uitmaken. Voor dezelfde periode maken de Italianen dan weer amper 4 % van de naturalisaties uit. Met de interventie van de troepen van het Warschaupact in Hongarije in 1956 en in Tsjechoslowakije in 1968 wordt dit fenomeen opnieuw versterkt. In de statistieken van 1964 worden de Hongaren, Tsjecho-Slovaken en Joegoslaven als volwaardige nationaliteiten beschouwd en vallen ze niet meer onder de categorie 'andere'. Over de periode 1964-1970 maken de Hongaren 13 % van de nieuwe Belgen uit. Van 1966 tot 1973 is het aantal Hongaren dat Belg wordt overigens groter dan het aantal Italianen en komen ze op de tweede plaats achter de Polen. Hoewel tijdens het interbellum Centraal- en Oost-Europa circa 40 % van de nieuwe Belgen had geleverd, schommelde dat percentage van 1946 tot 1970 voortdurend rond de 50 %. Deze verhouding daalt weer naar 30 % in de jaren 1971 tot 1980, waardoor het toch de voornaamste groep van herkomst van nieuwe Belgen is tijdens die periode.

198. Beda Claes, *De sociale integratie van de Italiaanse en Poolse immigranten in Belgisch-Limburg*. Hasselt: Heideland, 1962, pp. 89-99.

Figuur 8. Aandeel van de genaturaliseerden van 1911 tot 1980 volgens grote regio's van herkomst (bron: *Statistische Jaarboeken van België, ministerie van Justitie en provinciebesturen*)¹⁹⁹

Copy Pers

De naoorlogse periode (1945-1984) wordt door nog twee andere fenomenen gekenmerkt. Eerst blijkt dat het aandeel van de onderdanen van de buurlanden onder de genaturaliseerden blijft dalen (zij maken na 1946 minder dan 20 % van de nieuwe Belgen uit). Terzelfder tijd neemt het aantal naturalisaties van vreemdelingen afkomstig uit Mediterraan Europa toe, Turkije uitgezonderd²⁰⁰. Voor het eerst na 1976 wordt Italië, dat de eerste buitenlandse gemeenschap uitmaakte na het einde van de oorlog, de nationaliteit die de meeste nieuwe Belgen levert. Spanje en Griekenland leveren respectievelijk 3 en 4 % van de nieuwe Belgen van de jaren 1971 tot 1980, dus tamelijk weinig in vergelijking met de omvang van de groepen die in België wonen²⁰¹, wat verklaart dat Centraal- en Oost-Europa ondanks alles de voornaamste regio van herkomst van de nieuwe Belgen blijft. De Marokkanen, die nog niet onderscheiden zijn in de statistieken, komen in het begin van de jaren 1970 in groten getale naar België (nagenoeg 40.000 bij de volkstelling van 1970, dit wil zeggen net geen 6 % van de vreemdelingen) en beginnen zeker voor naturalisatie te kiezen, wat de lichte toename van de categorie 'andere' in de naturalisatiestatistieken vanaf 1975 verklaart.

199. De statistische categorie Centraal-Europa telt de Hongaren, Tsjecho-Slovaken en Joegoslaven niet vóór 1964. Mediterraan Europa telt de Turken niet en ook niet de burgers van Griekenland vóór 1964.

200. De naturalisaties van Turken begint zeer duidelijk van de grond te komen na 1980.

201. De aanwezigheid van de Portugezen blijft verwaarloosbaar tot in de jaren 1980.

De verwerving van de nationaliteit: een pijnlijke evolutie

De naoorlogse periode tot in 1973 vormt een meer homogene periode in de geschiedenis van de naturalisaties. Het aantal aanvragen van Polen, die al een van de voornaamste nationaliteiten in termen van naturalisaties in het interbellum uitmaakten, neemt nog toe. De Poolse immigranten gaan stilaan over van het statuut van buitenlandse arbeidskracht naar het statuut van vluchteling. Aan de hand van dit fenomeen kon reeds de massale naturalisatie van de Russen tijdens het interbellum worden verklaard. Bijna alle Polen zijn zeer snel Belg geworden. Daarbij komen de – beperktere – immigraties uit het oosten, naar aanleiding van de gebeurtenissen van Boedapest in 1956 en van Praag in 1968. Na 1973 steekt een andere logica de kop op: er blijft geen grote ‘vluchtelingenpopulatie’ meer over, maar de ‘sluiting van de poorten voor immigranten’ zal de duizenden arbeiders afkomstig uit alle landen van het Middellandse Zeegebied, eerst die van het noorden die hier reeds lang wonen, en daarna die van het zuiden en het oosten die recenter zijn aangekomen, alsnog over de streep halen.

CONCLUSIE

De wijziging van de grenzen van het Belgische grondgebied heeft de Belgische natie ingrijpend beïnvloed. Het Belgische grondgebied was in 1830 beduidend groter dan in 1839, terwijl in 1919 België een gebiedsuitbreiding heeft kunnen realiseren. Gedurende jaren hebben de inwoners van deze verloren en gewonnen territoria faciliteiten gekregen om de Belgische natie te verwoegen. Niet zozeer de grenzen die verschoven, maar vooral mensen die zich verplaatsten hebben de Belgische natie veranderd. Er waren Belgen die België verlieten en die vervolgens zelf of hun nakomelingen de natie verlieten, maar soms kwamen deze emigranten en/of hun nakomelingen terug en vroegen dan de nationaliteit aan. Buitenlanders immigrerden, velen van hen trokken verder of keerden terug naar hun geboorteland. Anderen besloten zich in België permanent te vestigen en verwoegden de Belgische natie als bevestiging van deze vestigingsbeslissing.

De gender-dimensie van de nationaliteitsverwerving wijst op een andere veranderingsdynamiek binnen de Belgische natie. In de 19de eeuw verloren Belgische vrouwen die huwden met een buitenlandse man hun Belgische nationaliteit. De procedure van herverkrijging stond enkel open na een scheiding of het overlijden van de echtgenoot. Na de Eerste Wereldoorlog konden deze vrouwen wel hun Belgische nationaliteit behouden mits ze hun wil uitdrukten om bij de Belgische natie te blijven. De Belgische nationaliteit bleek een gegeerd goed voor deze vrouwen, want deze vrouwen tekenden massaal voor het behoud van hun oorspronkelijke nationaliteit.

De kwantitatieve gegevens betreffende nationaliteitsverwerving voor 1984 zijn weinig gedetailleerd. Enkel voor de immigranten, zij die bijna enkel via de naturalisatieprocedure de Belgische natie konden verwoegen, hebben we meer dan het globale aantal. Voor de genaturaliseerde Belgen hebben we een opdeling volgens nationaliteit sinds 1830. Voor de andere procedures hebben we enkel globale gegevens per decennium vanaf 1871 en enkel het jaarlijkse globale aantal vanaf 1886. Over de tweedegeratiemigranten die konden opteren voor de Belgische nationaliteit en de voormalige Belgen die de Belgische nationaliteit konden herverkrijgen, procedures die gedurende de hier behandelde periode (1830-1984) kwantitatief beduidend belangrijker waren dan de naturalisatie hebben we dus enkel de globale cijfers.

Kwalitatieve onderzoeken geven ons toch het inzicht dat in de 19de eeuw de noodzaak blijkbaar minder gevoeld werd om ook juridisch op te gaan in het immigratieland. Evenwel tegen de eeuwwisseling opteerden blijkbaar meer kinderen van de immigranten die vooral uit de buurlanden kwamen voor de Belgische nationaliteit, terwijl hun ouders, de immigranten zelf nog steeds weinig geneigd waren een naturalisatieaanvraag in te dienen. Vanaf het einde van de 19de eeuw werd een buitenlandse nationaliteit een steeds belangrijker criterium om mensen toegang te

Conclusie

weigeren tot de integrale Belgische maatschappij. Dat na de Eerste Wereldoorlog Belgische vrouwen, na hun huwelijk met een buitenlander, massaal hun Belgische nationaliteit wilden behouden is te begrijpen daar ze zo vermeden om toegang ontzegd te worden tot de integrale Belgische arbeidsmarkt, welvaartsmaatschappij, ... Als onderdeel van het vreemdelingenbeleid speelde ook het nationaliteitsbeleid een belangrijke rol in de dynamiek van nationaliteitsverwerving. De faciliteiten die het verleende op het einde van de 19de eeuw en de drempels die het opwierp in de eerste helft van de 20ste eeuw beïnvloedden in sterke mate het aantal nieuwe Belgen. Evenwel ook de motivatie van de betrokkenen zelf speelde een grote rol. Niet enkel materiële redenen speelden hierbij een rol. Het geringe aantal Duitse immigranten van voor 1914 die na de Eerste Wereldoorlog in België konden blijven waren sterk gemotiveerd om de Belgische natie te vervoegen. Massaal deden ze beroep op de dure en omslachtige naturalisatieaanvraag om hun Duitse herkomst te wissen. Deze immigranten uit Duitsland wilden niet terug naar het land dat hun gastland had overvallen, maar kozen voor het ongemerkt opgaan in de Belgische natie. Voor de vluchtelingen uit Sovjet-Rusland in de jaren twintig was een veilige terugkeer naar het geboorteland uitgesloten. Ook de Oost-Europese immigranten zagen, na 1945, door het IJzeren Gordijn de terugkeer afgesloten. Deze vluchtelingen waren sterk gemotiveerd om hun gedwongen vestiging in België te bekronen met een opgaan in de Belgische natie. De cijfers betreffende de naturalisatietoekenningen bevestigen dit overwicht van vluchtelingen onder deze nieuwe Belgen. Wat deze cijfers evenwel niet aangeven is de zware financiële opofferingen die vele van deze vluchtelingen zich moeten getroosten om de Belgische nationaliteit te kunnen verwerven. De diverse immigratiegolven die België heeft gekend hebben zich steeds met enige vertraging geuit in de naturalisatiecijfers, maar voor de vluchtelingen die de terugkeer niet als keuze hadden, was het naturalisatieverzoek een snellere en collectiever gemaakte keuze. Een keuze bij gebrek aan de terugkeeroptie die andere immigranten wel hadden.

Copy Pers

DEEL 2: De Belgische nationaliteitswetgeving 1984-2013

Bernadette Renauld

Copy Pers

Copy Pers

Hoofdstuk 1

Het Wetboek van de Belgische nationaliteit van 1984 tot 1999

Het eerste deel van dit werk geeft Professor Michel Verwilghen gelijk wanneer hij schrijft dat ‘politieke feiten te allen tijde hun weerslag hebben op de Belgische wetgeving in verband met nationaliteit’²⁰². De recente geschiedenis van deze wetgeving, die een opeenvolging is van wijzigingen in verschillende richtingen, bevestigt dat deze analyse pertinent en actueel is.

202. M. Verwilghen, *Le Code de la nationalité belge*, Bruxelles, Bruylant, 1985, p. 71.

1. DE GOEDKEURING VAN HET WETBOEK: DE WET VAN 28 JUNI 1984

1.1. De context en de parlementaire debatten

De hervorming van het nationaliteitsrecht²⁰³ vond zijn aanvang in het begin van de jaren tachtig, toen de economie instortte. Dat was niet lang na de goedkeuring van de wet van 15 december 1980, die alle bepalingen bevat in verband met de toegang tot het grondgebied en de voorwaarden voor toekenning van verblijfsrecht aan vreemdelingen. In het tweede deel van de twintigste eeuw kent de economische situatie van het land een moment van groei, waardoor talrijke buitenlandse werknemers worden aangetrokken. Daarna volgt een periode van recessie en stijging van de werkloosheid. Door deze evolutie verschijnt de thematiek van immigratie inderdaad in het politieke discours. Het vreemdelingenrecht wordt een problematiek op zich. Het Belgische nationaliteitsrecht staat nu in direct verband met het vreemdelingenbeleid, dat aan belang wint in wetgevende en bestuurlijke handelingen.

Wanneer het Wetboek van de Belgische nationaliteit wordt goedgekeurd, vormt het eigenlijk Titel II van een wet met een veel ruimer onderwerp. Die wet werd aangenomen op 28 juni 1984, onder de titel ‘wet betreffende sommige aspecten van de toestand van de vreemdelingen en houdende invoering van het Wetboek van de Belgische nationaliteit’.

Titel I van deze wet wijzigt grondig meerdere bepalingen van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. Het verkrijgen van een verblijfsvergunning door gezinshereniging en voor studenten werd bemoeilijkt. Bepaalde gemeentelijke besturen kregen de mogelijkheid het verblijf of de vestiging van vreemdelingen te beperken en het recht op maatschappelijke bijstand werd beperkt voor vreemdelingen die niet beschikken over verblijfsrecht. Bovendien richt dezelfde wet ook een studiecommissie voor de immigratie op ‘die als opdracht heeft de problemen van de immigratie, in zover ze een geheel vormen, en de mogelijke oplossingen, te onderzoeken’.

Titel II bevat uiteindelijk het nieuwe Wetboek van de nationaliteit, ter vervanging van de Belgische wetgeving op de nationaliteit die ‘een vervallen monument’²⁰⁴ was geworden. Meerdere auteurs hebben het kunstmatige karakter van deze samenvoeging in eenzelfde wet belicht, van bepalingen die betrekking hebben op twee verschillende juridische materies²⁰⁵. We kunnen hen alleen maar gelijk geven. Dit

203. *Ibid.*, pp. 71-74

204. *Parl. Doc.*, Kamer, 1983-1984, n°756/1, p. 12.

205. M. Verwilghen, *op. cit.*, p. 134; R. De Valkeneer, ‘Condition des étrangers et Code de la nationalité belge’, *Rev. not. belge*, 1984, p. 391; F. Rigaux, ‘Condition des étrangers et nationalité’, *Journal des Procès*, n°30, 1987, p. 17.

amalgam maakt echter wel het politieke verband duidelijk tussen de materie van toekenning en verkrijging van de nationaliteit enerzijds en de regeling van de toegang tot het grondgebied voor vreemdelingen anderzijds.

Volgens de memorie van toelichting beantwoordt de goedkeuring van de wet van 28 juni 1984 aan de wil van de wetgever om ‘een stel maatregelen met betrekking tot de immigranten voor te stellen’ die alle hetzelfde doel nastreven: komen tot een ‘Belgische samenleving waarin de verscheidenheid van herkomst en van bepaalde culturele eigenschappen tenslotte wordt aanvaard’. Deze intentie is, in de geest van de toenmalige wetgever, opgebouwd uit drie luiken. Het gaat in de eerste plaats om ‘de integratie van de vreemdelingen bevorderen onder meer door de naturalisatie en andere vormen van nationaliteitsverwerving’. Vervolgens ‘dient elke vorm van discriminatie, zoals elke vorm van racisme, bestreden te worden’. Ten slotte ‘in het perspectief van het tewerkstellingsbeleid dat zij wil bewerkstelligen, zal de regering alle maatregelen nemen die de situatie vereist wat de strikte beperking betreft van de immigratie enerzijds, en anderzijds, wat de vreemdelingen van buiten de [Europese Unie] betreft (met uitzondering van de politieke vluchtelingen) die langdurig werkloos zijn, ten einde, door financiële stimuli, hun terugkeer en hun wederinschakeling in hun land van oorsprong mogelijk te maken’²⁰⁶. De dichotomie tussen de pool ‘integratie van wie er al is’ en de pool ‘halt aan nieuwe immigratie’ is zo duidelijk in de wet van 28 juni 1984 dat sommige parlementsleden tijdens de besprekingen in de commissie de tekst als ‘politieke koehandel’ bestempelden. Reden daarvoor was dat ‘het ontwerp (...) een samenraapsel is van losstaande bepalingen die uitsluitend samen worden voorgesteld om een geheel van maatregelen te vormen dat het mogelijk maakt een politiek evenwicht te bewerken tussen de voorstanders van een beperking van de immigratie en degenen die de integratie van de vreemdelingen gunstig gezind zijn’²⁰⁷.

Toekenning van de Belgische nationaliteit treedt dus bij het begin van de jaren 1980 duidelijk op de voorgrond als een instrument van het integratiebeleid voor de bevolking van buitenlandse oorsprong die zich duurzaam op het grondgebied heeft gevestigd. Sinds de regeringsverklaring van 18 december 1981 is het ook evident dat dit integratiebeleid zelf deel uitmaakt van een coherent geheel dat men zou kunnen omschrijven met de term ‘immigrantenbeleid’. Als we de zaken vereenvoudigen, kunnen we dat laatste terugbrengen tot twee pijlers: enerzijds de integratie van duurzaam in België gevestigde vreemdelingen en anderzijds de effectieve stopzetting van nieuwe immigratie, waartoe al beslist werd in 1974, maar die tot dusver weinig effect had. Met andere woorden: men neemt nota van de onomkeerbaarheid van reeds gerealiseerde immigratie door de immigranten en hun nakomelingen zo veel

206. *Parl. Doc.*, Kamer, 1983-1984, n°756/1, pp. 1-2.

207. *Parl. Doc.*, Kamer, 1983-1984, n°756/21, p. 18.

mogelijk te integreren en tegelijkertijd weigert men de komst van nieuwkomers en probeert men de immigranten te verwijderen die langdurig werkloos zijn en zo hun 'niet-integratie' hebben aangetoond. We stellen terloops vast dat het verband tussen economische inclusie in België en integratie vanaf 1981 aanwezig is in het politieke discours. Het verband zal echter pas expliciet in het Wetboek verschijnen bij de herziening van eind 2012 (zie deel 2, hoofdstuk 2, 3), hoewel het al aanwezig is in de concrete toepassing van het Wetboek gedurende het hele bestaan ervan.

Toen aan de Adviesraad voor Vreemdelingen het advies werd gevraagd over het wetsontwerp dat het Wetboek van de nationaliteit zou worden, sprak die zich algemeen positief uit. Toch onderstreepte de Raad duidelijk dat een beleid dat naturalisatie vergemakkelijkt, hoe voordelig het ook mag zijn, op zichzelf niet kan worden beschouwd als de oplossing voor de problematiek van de immigratie, dat de toegang tot de Belgische nationaliteit steeds als een mogelijkheid voor de vreemdeling moet worden weerhouden en nooit een verplichting mag zijn en ten slotte dat de vrijheid van nationaliteitskeuze gewaarborgd moet blijven aan de vreemdeling zodat het feit dat hij aan de Belgische nationaliteit verzaakt hem niet als een verwijt toegeschreven kan worden²⁰⁸.

Uit het verslag van de besprekingen in de commissie blijkt dat toen de parlementsleden de wet van 28 juni 1984 stemden, ze er zich van bewust waren dat ze slechts een gedeeltelijk antwoord gaven op de 'problemen van de immigratie'. De minister van Justitie pleitte er echter voor 'dat de bespreking van het wetsontwerp geen vertraging zou oplopen ingevolge het streven naar een globaal beleid voor de integratie van vreemdelingen en dat de Commissie voor de Justitie enkel zou beraadslagen over wat politiek haalbaar en juridisch mogelijk is.' Hij herinnerde eraan dat het ontwerp 'een essentieel element van het regeringsbeleid' was²⁰⁹. In dit verband merken we op dat het integratiebeleid voor de bevolking van vreemde oorsprong grotendeels binnen de bevoegdheid van de gemeenschappen ligt en dat de federale wetgever dus niet over alle hefboomen beschikt om een coherente en volledige integratie te bewerkstelligen²¹⁰.

Integratie is dus een essentieel element van het immigrantenbeleid zoals het zich ontwikkelt in het begin van de jaren 80. Het is daardoor ook een centraal begrip in het nieuwe Wetboek van de nationaliteit. Dat begrip wordt als volgt uitgelegd in de memorie van toelichting van de wet van 28 juni 1984: 'Aan de vreemdelingen

208. Advies van de Raad van Advies voor Vreemdelingen aangehecht bij het wetsontwerp, *Parl. Doc.*, Kamer, 1983-1984, n°756/1, p. 63.

209. *Parl. Doc.*, Kamer, 1983-1984, n°756/21, p. 20.

210. M. Van de Putte en J. Clement, Het migrantenbeleid, in G. van Haegendoren en B. Seutin (eds), *De bevoegdheidsverdeling in het federale België*, Brugge, Die Keure, 2000; J. Clement en M. Van de Putte, De bevoegdheidsverdeling inzake vreemdelingen en allochtonen, in F. Judo en G. Geudens (eds), *Staatsrechtsconferentie 2006 Vlaamse Juristenvereniging, Burgerschap, inburgering, migratie*, Brussel, Larcier, 2007, pp. 27-46.

wordt niet gevraagd op alle punten de gelijken van de Belgen te worden. Nogmaals, het doel is tot een samenleving te komen waarbinnen de diversiteit wordt aanvaard. Maar hoewel dit doel niet betekent dat van de vreemdelingen een totale assimilatie wordt vereist, impliceert het hunnerzijds op zijn minst een bepaalde graad van integratie. Anders gezegd, het is niet de bedoeling dat de vreemdelingen die in België wensen te blijven hun onderscheidende geaardheid volkomen zouden verliezen en in alles de inheemse bevolking gaan nabootsen, doch moeten zij zich inspannen om zich geleidelijk in de gemeenschap te integreren en met deze harmonisch samen te leven.²¹¹

Deze wil om de integratie te bevorderen door middel van de nationaliteit vertaalt zich enerzijds in de vereenvoudiging en de versnelling van de procedures tot vaderlandskeuze, naturalisatie en herkrijging van de nationaliteit. Anderzijds door maatregelen te nemen ter bevordering van de integratie van buitenlandse kinderen van de tweede en de derde generatie en van de buitenlandse echtgenoten van Belgen. De voorgestelde wijzigingen waren omvangrijk en het was nodig de gecoördineerde wetten te herzien over het verkrijgen en verliezen van de nationaliteit om vele andere redenen. Zo was België verplicht zich te houden aan meerdere internationale verdragen over de materie en waren bepaalde principes waarop het oude nationaliteitsrecht gebaseerd was, verouderd. Dit leidt de regering er in 1984 toe een aanzet te geven tot de herziening van de hele materie, op voorstel van minister van Justitie Jean Gol, die tot de liberale familie behoort. Die herziening neemt de vorm aan van het Wetboek van de Belgische nationaliteit dat op 1 januari 1985 in voege treedt en dat, hoewel het sindsdien veel wijzigingen heeft ondergaan, nog altijd de wettelijke basis van de materie vormt.

1.2. Het Wetboek van de Belgische nationaliteit bij zijn aanneming

1.2.1. Basisprincipes

De volgende basisprincipes hebben de opstellers van het Wetboek van de nationaliteit geïnspireerd:

- Gendergelijkheid. Het was een van de doelstellingen van de wetgever elke discriminatie tussen man en vrouw op het gebied van nationaliteit weg te werken, zowel wat betreft de gevolgen van het huwelijk voor de nationaliteit van de echtgenoot als op het vlak van de overdracht van de nationaliteit aan de kinderen van het echtpaar. Het gaat hier om een aanzienlijke vooruitgang vergeleken bij de oude wetgeving, die de lijn volgde van de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen waarmee het burgerlijk recht doorspekt is, en dus het overwicht bevestigde

211. *Parl. Doc.*, Kamer, 1983-1984, n°756/21, p. 3.

van de echtgenoot en de vader in het gezin. Gendergelijkheid in het kader van de nationaliteit had al de (onvolledige) aandacht gekregen van de wetgever in 1922 (zie deel 1, hoofdstuk 2, 1), maar wordt dus volledig in 1984. Vanaf dan kan zowel de echtgenoot als de echtgenote van een persoon met de Belgische nationaliteit de nationaliteit van zijn/haar huwelijkspartner verkrijgen onder dezelfde voorwaarden. Zowel de moeder als de vader geven dan ook hun Belgische nationaliteit door aan hun kinderen, op strikt identieke wijze. De toepassing van deze regels veroorzaakte een toename van het aantal Belgische kinderen bij de geboorte en van het aantal gevallen van bipatridie bij de kinderen van ouders van verschillende nationaliteit. We zullen later zien dat er toch een evenwicht komt door andere bepalingen die de automatische overdracht van de nationaliteit aan nakomelingen willen beperken wanneer de banden met België zijn weggevallen.

- Gelijkheid van afstamming. De regering was, bij de goedkeuring van het Wetboek, van mening dat het onderscheid tussen wettige en onwettige kinderen niet langer tot uiting zou mogen komen in de regels met betrekking tot de Belgische nationaliteit. Dat onderscheid was immers niet relevant gezien de redenen die in bepaalde gevallen leiden tot toekenning van de Belgische nationaliteit op basis van afstamming. Dat is, alweer, een opmerkelijke vooruitgang vergeleken bij de vroegere bepalingen. Het resultaat is een volkomen gelijkheid van kinderen, in welke omstandigheden ze ook geboren zijn, van zodra er een juridisch afstammingsverband is met een ouder van Belgische nationaliteit.
- Het onderscheid tussen toekenning en verkrijging van de nationaliteit. Dit fundamentele onderscheid stamt uit de oude wetgeving en vormt de ruggengraat van het nieuwe Wetboek van de nationaliteit. Toekenning gebeurt bij kinderen van minder dan 18 jaar die als Belg geboren worden of Belg worden krachtens de wet. Voor 18 jaar is de instemming van het kind nooit vereist en het kind kan zich ook niet verzetten tegen de toekenning van de nationaliteit. Voor de manieren waarop de nationaliteit kan worden verkregen, komen echter alleen personen boven 18 jaar in aanmerking. Ze houden altijd een vrijwillige handeling van de betrokkene in met het oog op de verwerving van de Belgische nationaliteit. In het verlengde van artikel 15 van de Universele Verklaring van de rechten van de mens – dat het recht van ieder individu verkondigt om van nationaliteit te veranderen – bevestigt de wetgever in 1984 zo de rol van de wil van het individu bij de verkrijging en het verlies van de nationaliteit door middel van bepaalde beperkingen die enerzijds bedoeld zijn om de staatsbelangen te beschermen en anderzijds om de toename van het aantal gevallen van staatloosheid te vermijden.
- Beperking van de gevallen van staatloosheid. Sinds de wet van 1909 (zie deel 1, hoofdstuk 1, 3.3) wil de Belgische wetgeving de toegang van staatlozen tot de nationaliteit bevorderen. Conform de internationale verdragen in dat verband, is de wetgever erop beducht geen situaties van staatloosheid te creëren en het aantal

gevallen van staatloosheid te verminderen. Zo kennen meerdere bepalingen van het Wetboek de Belgische nationaliteit toe aan kinderen die, wanneer ze die nationaliteit niet zouden hebben, staatloos zouden zijn. Tegenover volwassen staatlozen toont het Wetboek zich dan weer niet zo gul: zij worden niet bevoordeeld voor toegang tot de nationaliteit behalve door vermindering van de verblijfsduur die vereist is voor toekenning van een naturalisatieaanvraag.

Deze algemene principes en fundamentele kenmerken zijn stabiel gebleven gedurende de hele evolutie van het Wetboek. We vinden ze er nu nog in terug.

Bepaalde andere principes daarentegen, die waren aangenomen in 1984, zijn sindsdien grotendeels verdwenen. Van nog andere werd volledig afgestapt.

Volgens het Wetboek van 1984 was het, in talrijke hypothesen, mogelijk een verblijf in het buitenland gelijk te stellen met een verblijf in België als de betrokkene, naargelang het geval, wezenlijke banden met België had verworven of bewaard. Het was dus algemeen genomen mogelijk voor een volwassene die in het buitenland verbleef de Belgische nationaliteit te verwerven in een procedure buiten Belgisch grondgebied. We zullen later zien dat die mogelijkheid vandaag niet meer bestaat (zie deel 2, hoofdstuk 2, 3).

De wetgever van 1984 stond overigens – in zijn verklaringen tenminste – vrij vijandig tegenover meervoudige nationaliteit. Daarmee gaf hij de oude opvattingen weer over het unieke karakter van de nationaliteit, die we onder meer terugvinden in de wet van 1922. Volgens die opvattingen was het bezit van de dubbele nationaliteit abnormaal ten aanzien van het beginsel van trouw aan één enkele staat. Zo voorzag het Wetboek het automatische verlies van de Belgische nationaliteit in geval van vrijwillige verwerving van een vreemde nationaliteit. Ondanks de verklaringen bevatte het Wetboek echter ook meerdere bepalingen die tot gevolg hadden dat vele gevallen van multipatridie werden gecreëerd, zoals bijvoorbeeld de overdracht van de Belgische nationaliteit door een Belgische moeder die gehuwd is met een vreemdeling. Daarenboven was het Wetboek zeer innovatief in de wijze waarop het een vreemdeling die Belg werd niet langer verplichtte afstand te doen van zijn oorspronkelijke nationaliteit. Het Wetboek veroorzaakte zo een asymmetrie: de vreemdeling die Belg werd kon twee nationaliteiten hebben, terwijl de Belg die vrijwillig een vreemde nationaliteit verwierf zijn hoedanigheid van Belg verloor. Vandaag de dag is de dubbele nationaliteit zonder beperking toegelaten.

Ten slotte bevatte het Wetboek van 1984 nog de statuutverschillen tussen de Belgen, een erfenis uit het verleden, die enerzijds voortvloeit uit het bestaan van twee soorten naturalisatie, de ‘grote naturalisatie’ en de ‘gewone naturalisatie’ en anderzijds uit het onderscheid tussen ‘Belgen’ en ‘Belgen door geboorte’. Deze manieren van onderscheid maken, creëren ‘tweederangs-Belgen’ en hebben sinds de goedkeuring van het Wetboek felle kritiek uitgelokt, als zijnde ‘een rem op de samenhang

van de nationale gemeenschap'²¹². Ze zijn daarna snel verdwenen. Vandaag blijft als enige onderscheid tussen de Belgen nog het verschil tussen hen van wie de nationaliteit kan worden afgenomen en hen bij wie dat niet kan (zie deel 2, hoofdstuk 2, 3).

1.2.2. Regels in verband met de toekenning van de nationaliteit

Het Wetboek definieert vier hypothesen voor toekenning van de nationaliteit aan een kind van minder dan 18 jaar: overdracht door de vader of de moeder, adoptie door een Belg of een Belgische, binnen bepaalde beperkingen, toekenning door geboorte op Belgische bodem en ten slotte het gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging door de vader of de moeder. Het Wetboek van de nationaliteit voegt dus op een voorzichtige en evenwichtige manier bepalingen die samenhangen met het *jus soli* toe aan een systeem dat bepaald blijft door de regels die samenhangen met het *jus sanguinis*. Het doel is natuurlijk de integratie van de jonge vreemdelingen die geboren zijn in België, van verschillende generaties immigranten waarvan de overheid eindelijk heeft begrepen dat ze zich duurzaam hebben gevestigd op het grondgebied.

Nu het *jus soli* wordt opgenomen in de toekenningsregels, wordt de overdracht van de nationaliteit door afstamming gebonden aan de voorwaarde van geboorte op Belgische bodem. Zo wordt vermeden dat de Belgische nationaliteit wordt overgedragen van generatie op generatie in gezinnen die België al lang verlaten hebben en die geen werkelijke band meer hebben met het land. Op grond van artikel 8 van het Wetboek is het kind geboren in België uit een Belgische ouder automatisch Belg. Dat geldt ook voor een kind dat in het buitenland wordt geboren uit een Belgische ouder, die zelf in België geboren is (of op grondgebied onder Belgische soevereiniteit of onder Belgisch bestuur). Een kind dat in het buitenland wordt geboren uit een Belgische ouder die zelf in het buitenland is geboren, zal daarentegen enkel de Belgische nationaliteit krijgen wanneer enerzijds zijn Belgische ouder een verklaring aflegt, binnen vijf jaar na de geboorte, waarin hij verzoekt om toekenning van de Belgische nationaliteit aan zijn kind of, anderzijds, wanneer het kind staatloos zou zijn als het de Belgische nationaliteit niet zou krijgen.

Dezelfde principes zijn toepasbaar op de overdracht van de Belgische nationaliteit door de adoptant naar het geadopteerde kind. In toepassing van artikel 9 van het Wetboek is een kind dat geboren wordt in België en geadopteerd wordt door een Belg automatisch Belg, net als een kind dat geboren wordt in het buitenland en geadopteerd wordt door een Belg die zelf in België geboren is. Een kind dat in het buitenland geboren wordt en geadopteerd wordt door een Belg die eveneens in het buitenland geboren is, zal pas Belg zijn als de Belgische adoptant een verklaring aflegt waarin hij verzoekt om toekenning van de Belgische nationaliteit aan het kind of wanneer het kind staatloos is.

212. M. Verwilghen, *op.cit.*, p. 55.

Een kind dat geboren werd in België krijgt de Belgische nationaliteit toegekend als het op gelijk welk moment voor de leeftijd van 18 jaar of zijn ontvoogding, staatloos zou zijn als het de Belgische nationaliteit niet zou hebben. Van gevonden kinderen wordt, voor toepassing van deze bepaling, verondersteld dat ze geboren zijn in België.

De integratiedoelstelling van de wetgever wordt concreet op het niveau van de toekenningsregels. Daar verschijnt een dubbel *jus soli*, vastgelegd in artikel 11 van het Wetboek. Aan een kind dat op Belgische bodem geboren werd uit buitenlandse biologische ouders of werd geadopteerd door buitenlandse adoptieouders kan de Belgische nationaliteit toegekend worden op voorwaarde dat minstens één van beide ouders zelf in België werd geboren en een verklaring aflegt waarin hij verzoekt om toekenning van de Belgische nationaliteit aan het kind. De verklaring moet worden afgelegd voor het kind de leeftijd van twaalf jaar bereikt en de ouder of adoptant die in België geboren is, moet op het ogenblik van de verklaring op het grondgebied verblijven. Deze bepaling gaat dus over de zogenaamde buitenlandse kinderen 'van de derde generatie', geboren uit ouders die zelf in België zijn geboren en bijgevolg verondersteld geïntegreerd te zijn. Artikel 11 van het wetsontwerp dat werd ingediend door de regering voorzag een ander systeem, dat nauwer aansloot bij dat van de wet van 1909 (zie deel 1, hoofdstuk 1, 3.3). Daarin werd de nationaliteit automatisch toegekend aan vreemdelingen van de derde generatie maar pas vanaf de leeftijd van 18 jaar en op voorwaarde dat ze zonder onderbreking in België hadden verbleven sinds de leeftijd van 15 jaar en dat ze op hun 18e nog steeds in België verbleven. Het dwingende karakter van die bepaling werd in vraag gesteld tijdens de werkzaamheden in de parlementaire commissie omdat ze geen keuze liet aan de jongere geboren uit buitenlandse ouders. Gedurende de hele bespreking werd het doel van de wetgever, namelijk de integratie van immigrantenjongeren, herhaaldelijk in herinnering gebracht. De minister benadrukte meer bepaald het feit dat 'het in het belang is van het land althans de vreemdelingen van de derde generatie te integreren. Zulks impliceert dan dat ingegaan wordt op de wil al was het maar van één enkele ouder die in België geboren is', en desgevallend tegen de wil in van de andere ouder. Uiteindelijk werd voor de oplossing gekozen die, volgens de leden van de commissie, het best de wil tot bevordering van de integratie van de migrantenkinderen verzoende met respect voor hun vrije keuze voor de nationaliteit²¹³.

Zo wordt een parallel gemaakt door het Wetboek: de derde generatie vreemdelingen in België krijgt de mogelijkheid tot toekenning van de Belgische nationaliteit door een wilsverklaring van hun ouders en de derde generatie Belgen in het buitenland krijgt de Belgische nationaliteit nog enkel door een gelijkaardige verklaring van hun ouders.

213. Parl. Doc., Kamer, 1983-1984, n°756/21, p. 108-109.

Ten slotte creëert artikel 12 van het Wetboek het gezamenlijke gevolg van de akte van vrijwillige verkrijging of van de herverkrijging van de nationaliteit door een ouder of een adoptant, ten voordele van zijn kinderen of adoptiekinderen die minder dan 18 jaar oud zijn en over wie hij ouderlijk gezag uitoefent. Aan de minderjarige kinderen van een vreemdeling wordt dus automatisch de Belgische nationaliteit toegekend, zonder aanvraag in die zin en zonder de mogelijkheid eraan te verzaken voor de leeftijd van 18 jaar, op het ogenblik dat aan hun vader of moeder de nationaliteit wordt toegekend.

1.2.3. De regels in verband met de verkrijging van de nationaliteit

Het Wetboek van 1984 voert twee manieren in om de Belgische nationaliteit te verkrijgen: de nationaliteitskeuze en de naturalisatie. Deze twee mogelijkheden om de nationaliteit te verkrijgen hebben alleen betrekking op personen ouder dan 18 jaar en veronderstellen in alle gevallen de uitdrukking van de wil van de vreemdeling de Belgische nationaliteit te verkrijgen. De Belgische nationaliteit wordt nooit automatisch toegekend aan een persoon van 18 jaar of ouder.

Een groot verschil met de oude regels in verband met verkrijging van de nationaliteit is de toelating op dit niveau van de dubbele nationaliteit. Inderdaad, omwille van zijn bekommernis de toegang tot de Belgische nationaliteit te bevorderen, laat de wetgever de eis varen dat de vreemdeling die Belg wordt afstand moet doen van zijn vorige nationaliteit of deze verliest. Die eis vormde een niet te verwaarlozen drempel voor veel personen om de nationaliteit te verkrijgen.

1. De nationaliteitskeuze

De verkrijging van de nationaliteit door keuze staat open voor vreemdelingen die met België banden hebben op grond van hun geboorte in België of via een Belgische ouder, of door hun verblijf op het grondgebied gedurende hun kinder- of jeugd jaren, of door een huwelijksband met een Belgische onderdaan. Hier wordt dus het verkrijgen van de nationaliteit vergemakkelijkt voor personen die omwille van hun banden met de nationale gemeenschap beschouwd worden als, ten minste gedeeltelijk, geïntegreerd. Deze procedure ter verkrijging van de nationaliteit laat onder andere toe die jongeren in de nationale gemeenschap op te nemen wier ouders nagelaten zouden hebben een verklaring van toekenning af te leggen of de kinderen die in het buitenland zijn geboren uit Belgische ouders die banden hebben met België, maar van wie de ouders ook zouden hebben nagelaten de verklaring af te leggen.

Artikelen 13 en 14 van het Wetboek definiëren de voorwaarden die vervuld moeten worden om te kunnen kiezen voor de Belgische nationaliteit. De optant moet in België geboren zijn. Als hij in het buitenland geboren is, moet één van zijn ouders of adoptieouders de Belgische nationaliteit bezitten op het ogenblik van de verklaring

ofwel moet een van zijn ouders of adoptieouders Belg op grond van geboorte zijn geweest op het ogenblik van zijn geboorte. Ofwel moet de optant, ten slotte, in België gewoond hebben gedurende minstens één jaar voor hij de leeftijd van zes jaar bereikte, samen met een persoon aan wiens gezag hij wettelijk gezien onderworpen was. In alle gevallen moet de optant bovendien zijn hoofdverblijfplaats gehad hebben in België gedurende minstens één jaar op het ogenblik van de verklaring van nationaliteitskeuze. Daarenboven moet de optant zijn hoofdverblijfplaats in België hebben gehad tussen de leeftijd van 14 en 18 jaar of gedurende minstens 9 jaar, behalve in het geval van de vreemdeling van wie één van de ouders Belg was of geweest was op grond van geboorte op het ogenblik van de geboorte van de optant. Een verblijf in het buitenland kan gelijkgesteld worden met een verblijf in België wanneer de verklaarder bewijst dat hij werkelijke banden heeft onderhouden met België. Ten slotte kan de verklaring van nationaliteitskeuze enkel afgelegd worden door vreemdelingen tussen 18 en 22 jaar.

Wat de echtgenoten van Belgen betreft, wijkt het Wetboek af van de vroegere wetgeving. Enerzijds oefent het huwelijk van rechtswege geen invloed meer uit op de nationaliteit. Anderzijds wordt de echtgenoten een mogelijkheid geboden de Belgische nationaliteit te verkrijgen, of het nu over echtgenoten of echtgenotes gaat, nadat ze minstens zes maanden hebben samengewoond in België en zolang het samenleven duurt. Ook hier kan samenwonen in het buitenland gelijkgesteld worden met samenwonen in België, voor zover de buitenlandse echtgenoot kan bewijzen dat hij echte banden heeft verkregen met België.

Ook personen die zich bevinden in de zeer uitzonderlijke situatie die toch het overwegen waard is, waarbij ze gedurende ten minste tien jaar Belg zijn geweest en van wie de Belgische nationaliteit wordt betwist, kunnen de Belgische nationaliteit verkrijgen via nationaliteitskeuze.

De procedure voor nationaliteitskeuze is vrij eenvoudig. De verklaring wordt afgelegd voor de ambtenaar van de burgerlijke stand van de hoofdverblijfplaats van de verklaarder. Ze kan ook in het buitenland afgelegd worden voor het hoofd van een Belgische diplomatieke zending of consulaire post, aangezien een verblijf in het buitenland kan worden gelijkgesteld met een verblijf in België wanneer de betrokkene echte banden met België kan aantonen. Er wordt een onderzoek gevoerd door het parket, dat enerzijds een advies geeft in verband met de integratiewil van de verklaarder en anderzijds een advies geeft in verband met de aan- of afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon in hoofde van de verklaarder (over deze begrippen, zie deel 2, hoofdstuk 1, 1.3). De rechtbank van eerste aanleg spreekt zich daarna uit over de toekenning van de nationaliteitskeuze. Beroep tegen de uitspraak is mogelijk. Het hof van beroep onderzoekt het hele dossier dan opnieuw, hoort de betrokkene en neemt een nieuwe beslissing. Weigering van de toekenning staat de indiening van een nieuwe verklaring niet in de weg. Wanneer het om een verklaring

door een echtgenoot van een Belg gaat, kan de rechtbank de uitspraak opschorten gedurende maximum twee jaar, als ze van oordeel is dat de duur van het samenwonen onvoldoende is om te kunnen oordelen over de integratiewil van de verklaarder.

2. De naturalisatie

Conform artikel 9 van de Grondwet, wordt naturalisatie verleend door de wetgevende macht. Krachtens artikel 18 van het Wetboek van de nationaliteit, kent zij de Belgische nationaliteit toe. Het Wetboek behoudt in 1984 het onderscheid dat in 1830 was gecreëerd door de Grondwetgever (zie deel 1, hoofdstuk 2, 2) tussen de gewone naturalisatie, die de genaturaliseerde de Belgische nationaliteit toekent maar niet alle politieke rechten, en de grote naturalisatie, die de genaturaliseerde volledig gelijkmaakt met de Belg wat de uitoefening van politieke rechten betreft waarvoor de Grondwet of de wetten de grote naturalisatie vereisen. Het gaat meer bepaald om het recht om verkozen te kunnen worden voor Kamer of Senaat en voor de Provincieraad en om het recht om minister te zijn.

De naturalisatie is een individuele akte van de wetgevende macht die de nationaliteit verleent aan een bepaalde persoon.

In 1984 moet men, om de Belgische nationaliteit te verkrijgen door gewone naturalisatie, de volle leeftijd van 18 jaar hebben bereikt en zijn vaste hoofdverblijfplaats 5 jaar in België hebben. Die termijn wordt verkort tot 3 jaar voor vluchtelingen en staatlozen. De hoofdverblijfplaats in het buitenland kan gelijkgesteld worden met een hoofdverblijfplaats in België wanneer de kandidaat voor naturalisatie bewijst dat hij gedurende 5 (of 3) jaar voor de aanvraag echte banden met België had. Men moet ook voldoen aan de subjectieve voorwaarden die gelden voor alle kandidaten die de Belgische nationaliteit willen verkrijgen, namelijk zich niet schuldig gemaakt hebben aan gewichtige feiten eigen aan de persoon en zijn bereidheid te integreren kunnen bewijzen (over deze begrippen, zie deel 2, hoofdstuk 1, 1.3).

Om grote naturalisatie aan te vragen moet men de volle leeftijd van 25 jaar hebben bereikt, voldoen aan de voorwaarden om gewone naturalisatie te verkrijgen en ofwel minstens 5 jaar Belg zijn door gewone naturalisatie of nationaliteitskeuze als echtgenoot van een Belg ofwel buitengewone verdiensten hebben bewezen of kunnen bewijzen aan België door zijn capaciteiten en talenten. Hiermee worden geleerden en kunstenaars bedoeld, maar ook sportbeoefenaars van een hoog niveau die België medailles en titels zouden kunnen bezorgen in internationale competities. De grote naturalisatie wordt, net als vóór het Wetboek, opgevat als een gunst die wordt verleend aan de vreemdeling in ruil voor het leveren van buitengewone diensten aan het land. Het belang dat het land erbij heeft op deze manier nieuwe burgers aan te nemen, is duidelijk. Zij zullen immers, in termen van prestige of op economisch vlak, zeker bijdragen aan de uitstraling van de nationale gemeenschap.

Artikel 21 van het Wetboek stelt dat het verzoek om naturalisatie wordt gericht aan de minister van Justitie en dat het wordt neergelegd bij het parket van de rechtbank van eerste aanleg die bevoegd is voor de verblijfplaats van de kandidaat of, als deze in het buitenland verblijft, op de bevoegde diplomatieke of consulaire post. Het verzoek is enkel ontvankelijk als de aanvrager vooraf de registratierechten heeft betaald. Die zijn vastgesteld op zestienduizend Belgische frank. Op dat bedrag worden door het Wetboek reducties voorzien in functie van de leeftijd of het vermogen van de aanvrager. De procureur des Konings wordt gevraagd een advies te formuleren enerzijds in verband met de eventuele gewichtige feiten eigen aan de persoon waaraan de aanvrager zich schuldig zou hebben gemaakt en anderzijds over de wil tot integratie. Hij kan ook gevraagd worden een onderzoek te starten naar alle elementen waarover het Parlement meer informatie wenst. Het verzoek en het advies van het parket worden naar de wetgevende Kamers verstuurd. In beide Kamers is een naturalisatiecommissie opgericht, die zich buigt over alle aanvragen. In de praktijk worden de dossiers echter verdeeld onder de leden van de commissie en enkel de dossiers die bijzondere problemen met zich meebrengen, worden besproken²¹⁴. De ontvankelijke dossiers worden dan gegroepeerd en vormen een wetsontwerp. In elke Kamer wordt met geheimhouding gestemd over elk individueel verzoek en daarna nog eens openbaar over het geheel van de dossiers. De akte van naturalisatie wordt bekrachtigd door de Koning en bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad.

De Kamers zijn soeverein in het toekennen van de naturalisatie. De akte van naturalisatie wordt niet gemotiveerd. De beslissing waarmee de Kamers de nationaliteit weigeren te verlenen, moet ook niet gemotiveerd worden. In geval van weigering, wordt de belanghebbende van die beslissing op de hoogte gebracht door de minister van Justitie. Tegen deze beslissing is geen enkel beroep mogelijk.

1.2.4. Verlies, vervallenverklaring en herkrijging

1. Verlies van de nationaliteit

De wetgever van 1984 breekt met het verleden. Hij wil absoluut het verlies van de Belgische nationaliteit gemakkelijker maken. Artikel 22 van het Wetboek voorziet zes hypothesen waarbij de Belg zijn nationaliteit verliest.

De wet bevestigt de autonomie van de wil en laat vanaf nu meerderjarige Belgen toe door middel van een verklaring afstand te doen van deze nationaliteit. Op dit vlak is het Wetboek vernieuwend: de verwerping van de nationaliteit was niet bekend, noch in de Code Napoléon, noch in de vroegere Belgische wetten betreffende de nationaliteit. De afstand van de nationaliteit is enkel ontvankelijk op voorwaarde dat de verklaarder bewijst dat hij een vreemde nationaliteit heeft of dat hij die

214. B.V., Kamer, zitting van woensdag 21 maart 1984, p. 819.

verkrijgt of herkrijgt als gevolg van de afstand van de Belgische nationaliteit. Dit is om gevallen van staatloosheid te voorkomen. Deze mogelijkheid om afstand te doen van de nationaliteit kan ook gezien worden als tegenhanger van de invoering, op het vlak van de toekenning, van bepalingen betreffende het *jus soli*. Personen met dubbele nationaliteit die de Belgische nationaliteit die hen toegekend werd bij de geboorte niet willen behouden, hebben nu inderdaad de mogelijkheid er zich zonder problemen van te ontdoen.

Meerderjarige Belgen verliezen de nationaliteit in twee gevallen. Ten eerste: de Belg die vrijwillig een vreemde nationaliteit verkrijgt, verliest automatisch de staat van Belg. Dat is een overblijfsel van de opvatting waarbij het niet normaal zou zijn tegelijkertijd aan twee staten trouw te zijn. Die opvatting staat met name vermeld in het Europees Verdrag betreffende beperking van de gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit, dat werd ondertekend in Straatsburg op 6 mei 1963. Ten tweede: de Belg die in het buitenland geboren is en er continu verblijft van zijn 18e tot zijn 28e jaar en die een andere nationaliteit bezit, verliest de Belgische nationaliteit als hij niet verklaart dat hij de Belgische nationaliteit wil behouden voor hij de leeftijd van 28 jaar bereikt en daarna om de tien jaar. We kunnen deze hypothese de impliciete verwerping noemen, tenminste wanneer de betrokken persoon er bewust voor kiest de verklaring niet af te leggen. De wetgever wil hier vermijden dat de Belgische nationaliteit tot in het oneindige wordt doorgegeven binnen families die België al generaties lang hebben verlaten en die geen echte banden meer hebben met het land.

Minderjarige Belgen verliezen hun nationaliteit in drie gevallen. Wanneer de ouders van een Belgisch kind afstand doen van de Belgische nationaliteit of die nationaliteit verliezen omdat ze vrijwillig een vreemde nationaliteit verkrijgen, verliest het kind de Belgische nationaliteit samen met zijn Belgische ouder of ouders op voorwaarde dat het de vreemde nationaliteit van zijn ouders bezit of verkrijgt. Een Belgisch kind dat geadopteerd wordt door een vreemdeling verliest ook de Belgische nationaliteit door de vaststelling van afstamming, ook op voorwaarde dat het de vreemde nationaliteit van zijn adoptieouder heeft of verkrijgt. Ten slotte verliest ook het kind van wie de ouder de Belgische nationaliteit verliest ten gevolge van een verblijf in het buitenland tussen 18 en 28 jaar en later, de Belgische nationaliteit samen met zijn Belgische ouder.

2. Vervallenverklaring van de nationaliteit

In artikel 23 herneemt het Wetboek een bepaling die sinds 1934 aanwezig is in de Belgische wetgeving. Deze bepaling voorziet dat Belgen die hun Belgische nationaliteit niet hebben verkregen van een Belgische ouder op de dag van hun geboorte van de Belgische nationaliteit vervallen kunnen worden verklaard als zij ernstig tekortkomen aan hun verplichtingen als Belgische burger. De vervallenverklaring

kan enkel uitgesproken worden door het hof van beroep, op dagvaarding door het openbaar ministerie. De goedkeuring van deze bepaling, die niet meer was toegepast sinds de naoorlogse periode en trouwens later pas werd toegepast in 2009, was geen punt van discussie tijdens de voorbereidende werken aan het Wetboek.

3. Herkrijging

Artikel 24 van het Wetboek voorziet dat een persoon, Belg door geboorte, die de Belgische nationaliteit heeft verloren op een andere manier dan door vervallenverklaring, deze nationaliteit kan herkrijgen door een verklaring volgens dezelfde procedure als de verklaring van nationaliteitskeuze. De verklaarder moet, in principe, in België gewoond hebben gedurende de twaalf maanden voorafgaand aan de verklaring. Het Wetboek breekt dus met het verleden en voorziet ook voor personen die vrijwillig afstand hebben gedaan van de Belgische nationaliteit, de mogelijkheid die nationaliteit te herkrijgen via een vereenvoudigde procedure. In deze hypothese wordt echter meer gerechtelijk toezicht voorzien. De rechtbank van eerste aanleg beoordeelt immers de omstandigheden van de afstand en de redenen waarom de verklaarder de nationaliteit wil herkrijgen. Het ging er hoofdzakelijk maar niet uitsluitend om te controleren of de verwerping van de nationaliteit gevolgd door de aanvraag voor herkrijging niet dienden om de wettelijke bepalingen in verband met de militaire dienstplicht te omzeilen.

Een persoon die van de Belgische nationaliteit vervallen is verklaard, kan enkel opnieuw Belg worden door naturalisatie.

1.3. De krachtlijnen van het Belgisch nationaliteitsrecht in 1985

1.3.1. Samenhang en evenwicht

Zoals de minister van Justitie het uitdrukte toen hij het ontwerp van het Wetboek voorstelde in de Kamercommissie 'hangt alles in dit ontwerp samen, zoals alles moet samenhangen in de wettelijke regeling die elk land toepast op een zo delicaat gebied. Dit wezenlijke streven naar samenhang en volledigheid heeft de regering tot uitdrukking willen brengen door de vernieuwing die erin bestaat, aan dit geheel de naam van wetboek te geven, zoals dat trouwens in sommige andere landen gebeurt'.

Het Wetboek van 1984 vormt inderdaad een samenhangend en evenwichtig geheel. Het is opgebouwd rond het begrip van banden met België: 'dat sommige bepalingen het aantal Belgen zullen doen toenemen in de gevallen waar er voldoende banden met België bestaan, doch dat ook het verlies van de Belgische nationaliteit

moet worden vergemakkelijkt, waar deze banden verdwenen zijn'²¹⁵. Het *jus soli* doet dan op een positieve manier voorzichtig zijn intrede op het vlak van de toekenning. Zo kan de nationaliteit toegekend worden aan buitenlandse kinderen van de derde generatie. De verklaring tot toekenning die gedaan wordt door de ouders bewijst, in de geest van de wetgever, immers hun banden met België. Het *jus soli* is ook in negatieve zin aanwezig: om te vermijden dat de Belgische nationaliteit wordt overgedragen aan kinderen van geëmigreerde Belgen die in het buitenland geboren zijn en die geen banden met België meer hebben. Parallel daarmee biedt de invoering van vrijwillige afstand van de Belgische nationaliteit, op voorwaarde dat men er een andere heeft, immigrantenkinderen de mogelijkheid zich te ontdoen van de nationaliteit die ze niet wensen te behouden.

Het fundamenteel principe van de gelijkheid tussen man en vrouw heeft een toename tot gevolg van het aantal Belgische kinderen bij geboorte. Ook hier wordt evenwicht gebracht door de bepalingen die voorzien dat de nationaliteit vanaf de tweede generatie kinderen die in het buitenland geboren worden, niet meer automatisch wordt toegekend. Zo draagt de Belg die een vreemdeling(e) huwt en zich vestigt in het vaderland van de echtgenoot(o)t(e) zijn nationaliteit enkel automatisch over aan de eerste generatie descendanten. Het principe van de gelijkheid tussen man en vrouw wordt ook nog gecompenseerd door het feit dat de echtgenoot van een Belg niet langer automatisch de nationaliteit verwerft, maar Belg kan worden door middel van een eerder gemakkelijke procedure.

De twee procedures waarmee vreemdelingen boven 18 jaar de nationaliteit kunnen verkrijgen, verschillen duidelijk. De nationaliteitskeuze en de naturalisatie zijn elk op een andere doelgroep gericht en worden elk op een andere manier uitgevoerd. Ze hebben ook elk een eigen rechtskarakter. De vaderlandskeuze houdt dan wel, net als de naturalisatie, de controle in van de integratiewil in hoofde van de toekomstige Belg, maar wordt omringd door procedurele garanties. Daardoor kunnen we stellen dat ze een werkelijk subjectief recht creëert op verkrijging van de nationaliteit voor hen die voldoen aan de voorwaarden vermeld in het Wetboek. De naturalisatie van haar kant, ingesteld door de grondwetgever vanaf 1830, is en blijft een gunst die soeverein wordt verleend door de wetgevende macht. Wie naturalisatie aanvraagt, wordt niet gehoord. Er is geen enkel beroep mogelijk tegen een weigering tot naturalisatie. Die weigering moet trouwens niet gemotiveerd worden.

Naturalisatie is trouwens de enige procedure waarmee de Belgische nationaliteit kan verkregen worden door volwassen buitenlandse nieuwkomers in België die geen andere band met de natie hebben dan een verblijf van een zekere periode op het grondgebied. De wetgever heeft in 1984 wel aangekondigd dat hij van de verkrijging van de Belgische nationaliteit door deze vreemdelingen een instrument wou maken ten dienste van zijn integratiebeleid voor de immigranten. Toch heeft hij geen

215. *Parl. Doc.*, Kamer, 1983-1984, n°756/21, p. 15.

nieuwe procedure opgesteld voor die categorie vreemdelingen. Zoals we ze hebben geërfd uit het verleden, heeft de naturalisatie inderdaad niet tot doel gemeenrecht te worden van toegang tot de nationaliteit. Ze is zeker niet zo opgevat. Deze procedure blijkt in werkelijkheid al in 1984 weinig aangepast aan de doelstelling van integratie van de migrantenbevolking die de wetgever wil nastreven door de verkrijging van de nationaliteit aan te moedigen.

Ten slotte gaat men ervan uit dat de betrokken persoon voldoende banden heeft met België wanneer de persoon gedurende een bepaalde periode in België heeft gewoond, wanneer hij/zij er geboren is of er een gedeelte van zijn/haar schoolloopbaan heeft doorlopen. Een verblijf in België is echter in 1985 geen essentiële voorwaarde voor verkrijging van de Belgische nationaliteit. Als de persoon in het buitenland heeft gewoond gedurende de periode waarin hij/zij in België had moeten verblijven om te kunnen kiezen voor de nationaliteit of om naturalisatie aan te vragen, kan hij/zij bewijzen dat hij/zij wezenlijke banden heeft verworven of bewaard met het land en de nodige stappen ondernemen bij een Belgische diplomatieke zending of consulaire post in het buitenland.

1.3.2. Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en integratiewil

De veronderstelde banden door het verblijf in België of bewezen door de kandidaat voor de Belgische nationaliteit die in het buitenland verblijft, moeten nog aangevuld worden met twee subjectieve voorwaarden die door het parket worden nagekeken bij elke aanvraag tot verkrijging van de nationaliteit: de afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en het bewijs van zijn integratiewil. Het systeem van verkrijging van de nationaliteit, uitgewerkt door het Wetboek, is duidelijk: het feit dat een vreemdeling de objectieve voorwaarden van leeftijd en verblijf op het grondgebied vervult, dus wezenlijke banden met het land heeft, is niet voldoende om hem de Belgische nationaliteit te gunnen. Hij mag zich daarenboven niet schuldig hebben gemaakt aan gewichtige feiten eigen aan de persoon en hij moet kunnen bewijzen dat hij bereid is zich te integreren in de nationale gemeenschap.

De voorbereidende werken van het Wetboek zijn niet erg duidelijk over het begrip 'gewichtige feiten eigen aan de persoon'. Strafrechtelijke veroordelingen bewijzen algemeen genomen dat de betrokkene zich schuldig gemaakt heeft aan gewichtige feiten eigen aan de persoon, maar ze zijn noch noodzakelijk, noch voldoende. De rechter die wordt gevraagd zich uit te spreken over de goedkeuring van de nationaliteitskeuze en het parlement dat de naturalisatieaanvraag onderzoekt, beschikken inderdaad over een ruime beoordelingsmarge. Zo kan de nationaliteit geweigerd worden omwille van een veroordeling in het buitenland of van feiten die niet strafrechtelijk zijn bestraft, maar die als gewichtig worden beschouwd. Veroordelingen in België voor lichte feiten of feiten van lang geleden vormen dan weer niet altijd

een hinderpaal voor het verkrijgen van de nationaliteit. De feiten moeten door het parket bewezen zijn; het mag niet gaan over algemene of politieke opvattingen. De feiten moeten trouwens eigen zijn aan de persoon van de aanvrager. Rond dit onderwerp heeft zich een ruime jurisprudentie ontwikkeld²¹⁶.

Het begrip integratie vervangt formeel het concept van idoneïteit²¹⁷ dat werd gehanteerd tot het Wetboek in voege trad. Het begrip verschilt er essentieel van, volgens het discours van de wetgever van destijds, omdat het uitgaat van 'het volledig weglaten van het controleren of de vreemdeling banden onderhoudt met zijn vroegere nationaliteit, met zijn land van oorsprong'²¹⁸. De integratiewil ondergaat dus geen invloed van het onderhouden van zekere banden met het land van oorsprong, ook niet van het vasthouden aan gebruiken of gewoonten van dat land. In werkelijkheid en ondanks dit officiële discours, is het niet zeker dat de integratiewil echt anders is dan de idoneïteit. Het begrip 'integratiewil' is op dit punt weinig gedefinieerd en kneedbaar zodat men bij sommige toepassingen tegenover exact hetzelfde concept komt te staan als voordien.

Volledig in lijn met de doelstelling van de wetgever bij de goedkeuring van het Wetboek, vormt het begrip 'integratiewil' de centrale hal tussen de verschillende trappen die leiden naar het verkrijgen van de nationaliteit. Een integratiewil die onvoldoende wordt geacht, leidt tot verwerping van de nationaliteitskeuze of van het verzoek om naturalisatie. Ook hier is een overvloed aan jurisprudentie ontstaan²¹⁹. Aangezien het begrip niet gedefinieerd wordt door het Wetboek van 1984, heeft het heel wat vragen doen rijzen en inkt doen vloeien²²⁰. Van bij het ontstaan wordt het begrip gekenmerkt door een fundamentele dubbelzinnigheid. De wet eist immers voldoende *wil* tot integratie, niet voldoende *integratie*. Daardoor is de integratie, afhankelijk van het standpunt, een voorwaarde voor het verkrijgen van de nationaliteit, ofwel een gevolg van het verkrijgen ervan. Deze dubbelzinnigheid weerspiegelt het verdeelde standpunt van de regering van destijds²²¹. Meerdere parlementsleden hebben trouwens het risico op intrinsieke contradictie opgemerkt: 'U stelt [het Wetboek] voor als één van de elementen om het immigratieprobleem in zijn globaliteit

216. Zie de jurisprudentie geciteerd door Ch.-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, 2ème éd. bijgewerkt door B. Renauld, Bruxelles, Larcier, 2004, pp. 237 en volgenden, S. Isbiai, 'Code de la nationalité belge: chronique de jurisprudence', *Rev. Dr. étr.*, 2003, pp. 352 en volgenden en M. Van de Putte en J. Clement, 'Gewichtige feiten als beletsel voor nationaliteitsverwijzing', *T. Vreemd.*, 2011, pp. 347-349.

217. Zie het glossarium achteraan in dit werk voor de omschrijving van dit begrip

218. M. Verwilghen, *op. cit.*, p. 172.

219. Ch.-L. Closset, *op. cit.*, p. 297; M. De Decker en M. Suykerbuyk, *Nationaliteit en integratiewil*, in Velaers, J. (ed.), *Recht en verdraagzaamheid in de multiculturele samenleving*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 1993, pp. 294-301; E. Sluys, 'Het gerechtelijk toezicht op de nationaliteitskeuze', *T.P.R.*, 1991, pp. 1089-1126.

220. G. de Moffarts, 'De betekenis van de 'integratiewil' in het Wetboek van de Belgische nationaliteit', *T. Vreemd.*, 1987, nr 43, pp. 27-31.

221. D. de Jonghe et M. Doutrepoint, *Obtention de la nationalité et volonté d'intégration*, Courrier hebdomadaire du CRISP, 2012, n°2152/2153, p. 21.

op te lossen. Anderzijds onderstreept u echter duidelijk dat men voldoende geïntegreerd moet zijn om de Belgische nationaliteit te verkrijgen en dat is tegenstrijdig met de doelstellingen die u wil bereiken. U toont immers aan dat u geen echt samenleven nastreeft met respect voor de verschillende culturen²²². We zullen zien dat de concrete uitvoering van de controle op de integratiewil van de kandidaten voor de Belgische nationaliteit het voorgevoel van Professor Verwilghen zal bevestigen. Hij had in één van zijn eerste commentaren bij het Wetboek al opgemerkt dat door controles in te voeren van de integratiewil van de immigranten, ‘alsof het mogelijk zou zijn zich te mengen in andermans bewustzijn’, de wetgever zeker aanleiding zou geven tot ‘intentieprocessen die iedereen veroordeelt’²²³.

1.3.3. Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht

Opvallend aan het Wetboek van 1984 is dat het de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijf van vreemdelingen lijkt te negeren. Het Wetboek vormt op zich een logisch en samenhangend geheel en ook met de regels van het burgerlijk recht betreffende de staat van personen. Het houdt echter geen enkel juridisch verband met de wet van 15 december 1980 over de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen.

Copy Pers
Wanneer het Wetboek vraagt naar het bewijs van een ‘band’ met het land, drukt het dat meestal uit als een aantal jaren dat de betrokkene in België heeft verbleven. Het verblijf wordt in deze context, net zoals in het burgerlijk recht, beschouwd als een notie van feit, desgevallend verschillend van het begrip domicilie. Daarom kunnen een huurovereenkomst, een attest van de school, facturen ... bewijs leveren van een verblijf op het grondgebied. De wetgever eist in 1984 niet dat de hele duur van het verblijf voorafgaand aan de aanvraag voor toekenning of verkrijging van de nationaliteit gedekt is door een wettelijk verblijfsrecht. Hij eist enkel dat de kandidaat voor de nationaliteit een wettelijk verblijfsrecht heeft op het ogenblik dat hij zijn verklaring van nationaliteitskeuze of verzoek tot naturalisatie indient.

Overigens biedt het Wetboek van 1984 ruim de mogelijkheid om de Belgische nationaliteit te vragen en te krijgen, of het nu via nationaliteitskeuze of naturalisatie is, terwijl men in het buitenland verblijft. In dat geval moet de kandidaat voor de nationaliteit kunnen bewijzen dat hij ‘wezenlijke banden’ met België heeft opgebouwd of bewaard. Het begrip ‘wezenlijke banden’ wordt niet beschreven in het Wetboek. Dit zal een gevarieerde jurisprudentie doen ontstaan, aangezien het over feitelijke situaties gaat die in elke hypothese verschillend zijn.

222. B.V., Senaat, 19 juni 1984, p. 888.

223. M. Verwilghen, *op. cit.*, pp. 482 et 484.

2. HET WETBOEK VAN DE NATIONALITEIT VAN 1985 TOT 1999

2.1. *De evolutie in de wetgeving de eerste vijftien jaar*

Aan het Wetboek is zeer systematisch gewerkt. We hebben ook gezien dat er veel over nagedacht en geredeneerd is. Daarom zou men kunnen verwachten dat na de aanneming van het Wetboek, de wetgeving over de nationaliteit een periode van stabiliteit zou kennen. Dat was echter niet het geval. Men kan zelfs spreken van een zeker wetgevend activisme, zowel in het parlement als in de regering. Onder de vele specialisten die dit hebben opgemerkt in het Belgisch nationaliteitsrecht sinds 1985, stelt M.-Cl. Foblets dat het geen toeval is dat de lijst met wetwijzigingen en reglementaire teksten over deze materie zo lang is: van zodra de bevolkingsgroepen van migraties na de tweede wereldoorlog zich in België stabiliseren, is de wetgeving in verband met de nationaliteit een centraal instrument geworden van het integratie- en immigratiebeleid²²⁴. De wetgeving wordt beïnvloed door de talrijke wijzigingen en evoluties in het vreemdelingenbeleid.

2.1.1. Wijzigingen in verband met de toekenning van de nationaliteit aan minderjarigen

De eerste jaren waarin het Wetboek werd toegepast, werden vele wetsvoorstellen gedaan in verband met de toekenning van de nationaliteit aan migrantenkinderen die in België gevestigd waren. Een aantal van die wetsvoorstellen wilden de toegang tot de nationaliteit afremmen, terwijl andere voorstander waren van een verruiming. De regering mengde zich in het debat en nam daarbij duidelijk een standpunt van openheid in toen ze een wetsontwerp voorlegde tot wijziging van het Wetboek met de bedoeling ‘de verwerving van de Belgische nationaliteit te vereenvoudigen voor migrantenkinderen van de tweede en derde generatie om zo hun kans op integratie in de Belgische samenleving te vergroten.’²²⁵ Dit ontwerp was rechtstreeks geïnspireerd op de aanbevelingen van de Koninklijk Commissaris voor het Migrantenbeleid, die oordeelde dat de regels van het Wetboek van de nationaliteit, voor zover ze bijdroegen aan de integratie, ‘op onvoldoende wijze’ tegemoetkwamen aan deze doelstelling²²⁶. Al deze initiatieven mondden uit in de goedkeuring van de wet van 13 juni 1991 ‘tot wijziging van het Wetboek van de Belgische nationaliteit en van de artikelen 569 en 628 van het Gerechtelijk Wetboek’.

224. M.-Cl. Foblets, Een nieuw nationaliteitsrecht? De Wet van 1 maart 2000 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de Belgische nationaliteit, *R.W.*, 2000-2001, p. 1150.

225. *Parl. Doc.*, Kamer, 1990-1991, n° 1314/1, p. 1.

226. *Ibid.*, pp. 2-3.

Deze wet versterkt aanzienlijk het aandeel van het *jus soli* in de regels in verband met de toekenning van de nationaliteit door een automatisch ‘dubbel *jus soli*’ te bevestigen, zonder nog een verklaring van de ouders te eisen. Dat ligt vrij dicht bij wat in 1909 was ingesteld (zie deel 1, hoofdstuk 1, 3.3). Op grond van het nieuwe artikel 11 van het Wetboek, zijn vanaf dan van rechtswege Belg, de kinderen geboren in België uit ouders van wie minstens één ook geboren is in België. Met andere woorden: buitenlandse kinderen van de derde generatie krijgen bij hun geboorte de Belgische nationaliteit toegekend. Hun ouders hoeven daarvoor geen stappen meer te ondernemen en kunnen zich er ook niet tegen verzetten. Dezelfde regel geldt in het geval van adoptie. De enige voorwaarde die moet vervuld zijn is in verband met het verblijf in België in hoofde van de ouder die zelf in België is geboren: deze ouder moet zijn hoofdverblijfplaats in België gehad hebben gedurende minstens vijf jaar in de loop van de tien jaar die voorafgaan aan de geboorte van het kind. Deze verblijfsvoorwaarde, waarover lang is gediscussieerd tijdens de voorbereidende werkzaamheden, is bedoeld om te vermijden dat de nationaliteit zou worden toegekend aan kinderen die ‘toevallig’ op Belgische grond geboren worden, tijdens een kort verblijf van hun ouders op het grondgebied.

De kinderen die van deze nieuwe bepaling genieten, zijn op alle punten gelijkgesteld met Belgen door afstamming. De wet van 13 juni 1991 wijzigt inderdaad de bepaling in verband met de vervallenverklaring van de nationaliteit. Op die manier vallen deze kinderen niet meer in het toepassingsveld, net zoals de Belgen die hun nationaliteit van een Belgische ouder krijgen.

Toen de wet van kracht werd, op 1 januari 1992, zijn alle buitenlandse kinderen, geboren in België uit een ouder die zelf in België was geboren, en die de leeftijd van achttien jaar nog niet bereikt hadden, automatisch Belg geworden. Ze hadden geen mogelijkheid dat cadeau te weigeren. Dat kan pas door vrijwillige afstand na hun achttiende verjaardag.

Dezelfde wet vergemakkelijkt ook de toekenning van de nationaliteit aan buitenlandse kinderen van de tweede generatie: zij die geboren worden in België uit ouders die in het buitenland geboren zijn en die gedurende een zeker aantal jaren op het grondgebied verblijven. De wetgever beschouwt deze kinderen als niet voldoende sterk gebonden met België om hen de Belgische nationaliteit op te leggen zoals de kinderen van de derde generatie. Naarmate zij en hun ouders echter verblijven en wonen op het grondgebied, lijkt het aangewezen hen de nationaliteit toe te kennen als dat de wens is van hun ouders. Voor deze kinderen gebeurt de toekenning dus niet automatisch, maar hangt ze af van een verklaring afgelegd door de ouders waarin ze vragen om toekenning van de nationaliteit aan hun kind, volgens het nieuwe artikel 11*bis* van het Wetboek. Het systeem van de verklaring dat voordien bestond voor de kinderen van de derde generatie staat dus nu, mits enkele wijzigingen, open voor de kinderen van de tweede generatie. De wetgever was in dit verband van oordeel dat ‘deze aanpak zal getuigen van de wil van de ouders of van het kind zelf het

zich te zien integreren in onze samenleving door de plichten op zich te nemen die hieruit voortvloeien en tegelijkertijd de rechten te genieten die verbonden zijn aan de nationaliteit'²²⁷.

De verklaring tot verkrijging moet afgelegd worden voor de twaalfde verjaardag van het kind en de ouders moeten op het ogenblik van de verklaring hun hoofdverblijfplaats in België gehad hebben gedurende minstens tien jaar. Het is dus mogelijk dat aan de voorwaarde van verblijf in hoofde van de ouders pas voldaan wordt meerdere jaren na de geboorte van het kind in België. De procedure van verklaring veronderstelt een controle door het parket, die bij negatief advies uitmondt in een procedure voor de rechtbank van eerste aanleg. De procureur des Konings kan zich inderdaad verzetten tegen de toekenning van de nationaliteit aan het kind 'als de verklaring een ander doel beoogt dan het belang van het kind bij de toekenning van de Belgische nationaliteit'. Deze formule, die moeilijk te begrijpen is, is behouden na een geanimeerde discussie over de mogelijkheid toekenning van de nationaliteit te weigeren aan kinderen van wie de ouders zich schuldig zouden hebben gemaakt aan gewichtige feiten eigen aan de persoon. De wetgever heeft geoordeeld dat het niet rechtvaardig was een kind te straffen voor feiten waarvoor het niet verantwoordelijk kan worden gehouden. Daarom heeft hij geopteerd voor deze formule die uiteindelijk, zo blijkt, weinig weigeringen tot gevolg heeft gehad. Veel rechtbanken zijn er inderdaad van uitgegaan dat het praktisch altijd in het belang van een kind is de nationaliteit te hebben van de staat waar het is geboren en waarin het waarschijnlijk zal opgroeien en dat eventuele manoeuvres geregeld door de ouders om op deze manier een verblijfsrecht te bekomen of te behouden niet van aard waren om te bewijzen dat toekenning van de nationaliteit een ander doel diende dan dat van het kind. Indien er geen verzet is van de procureur des Konings, wordt de ambtenaar van de burgerlijke stand van de verblijfplaats daarvan op de hoogte gebracht. Hij gaat onmiddellijk over tot de vermeldingen en inschrijvingen in de registers.

2.1.2. Wijzigingen in verband met de naturalisatie

De wet van 22 december 1989 houdende fiscale bepalingen vermeldt in artikelen 193 en 194 een belangrijke vermindering van de registratierechten verschuldigd bij neerlegging van een aanvraag tot naturalisatie. Deze rechten worden vanaf dan vastgelegd op 6000 frank voor de gewone naturalisatie en voor de grote naturalisatie. Dit bedrag wordt teruggebracht tot 2000 frank wanneer de aanvrager van de gewone naturalisatie jonger is dan 22 jaar en, voor de grote naturalisatie, wanneer de aanvrager eerder al het recht voor de gewone naturalisatie heeft betaald. De memorie van toelichting bij de wet van 22 december 1989 legt uit dat deze vermindering wordt doorgevoerd in het kader van de vereenvoudiging van de fiscale wetgeving.

227. *Ibid.*, p. 7.

Het vorige systeem, dat een vermindering van het recht in functie van de inkomsten van de aanvrager voorzag, was een bron van geschillen en moeilijkheden voor de belanghebbenden en voor de administratie. Het gaf ook aanleiding tot een zekere onrechtvaardigheid tegenover de minst gegoeden. Zij moesten immers de volledige som voorschieten om naturalisatie te verkrijgen en konden desgevallend pas achteraf gedeeltelijk worden terugbetaald. De afschaffing van het verband tussen het effectief verschuldigde bedrag van het recht en de inkomsten van de kandidaat voor naturalisatie leidt tot de invoering van een eenvormig tarief waar uiteindelijk iedereen voordeel bij heeft²²⁸.

Op 1 februari 1991 leidt de opheffing van lid 2 van artikel 5 (momenteel artikel 9) van de Grondwet²²⁹ tot het verdwijnen van de dualiteit van de naturalisaties. Al bij de goedkeuring van het Wetboek werd gevraagd het verschil tussen de grote en de gewone naturalisatie af te schaffen. Wanneer de Grondwet dan in die zin wordt herzien, wordt daarover nog weinig gediscussieerd. De leden van de commissie zijn unaniem: dit verschil in de toekenning van de politieke rechten aan de Belgen is een erfenis uit een periode waarin het stemrecht nog niet ‘universeel’ was. Dat verschil behouden, is niet langer te rechtvaardigen. Deze wijziging wordt door de grondwetgever beschouwd als ‘wenselijk omdat ze de verwerving van de Belgische nationaliteit – en bijgevolg van dezelfde rechten en plichten als de Belgen – door de migranten vlotter zal doen verlopen en hun integratie zal bevorderen’²³⁰. Bijgevolg heft de wet van 6 augustus 1993 artikel 20 van het Wetboek van de nationaliteit op en wijzigt de verschillende wettelijke bepalingen die verschillen tussen genaturaliseerden bevatten. Er worden ook correcties aangebracht aan de grondwettelijke bepalingen in verband met de voorwaarden waaraan men moet voldoen om te kunnen verkozen worden als lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers of van de Senaat of om tot minister benoemd te worden. Sindsdien bestaat er maar één vorm van naturalisatie meer die kan verkregen worden door de aanvragers die voldoen aan de eerder bepaalde voorwaarden voor de gewone naturalisatie. Daaruit vloeit voort dat er maar één categorie genaturaliseerden bestaat. Die bezit alle rechten en alle plichten van de Belgische burgers. Het begrip ‘uitzonderlijke diensten verleend aan de natie’ verdwijnt op dat moment samen met de grote naturalisatie. Het verschijnt opnieuw, onder een licht andere vorm, in 2012 (zie deel 2, hoofdstuk 2, 3).

De wet van 6 augustus 1993 schaft ook het begrip ‘Belg door geboorte’ af, waardoor ze een einde maakt aan een andere vorm van discriminatie tussen Belgen. Uit de besprekingen in het parlement blijkt dat men dit begrip al even achterhaald vindt als de dualiteit van de naturalisaties. Van zodra het onderscheid tussen twee categorieën genaturaliseerden niet langer te rechtvaardigen bleek, verloor ook het begrip

228. *Parl. Doc.*, Senaat, 1989-1990, n°806/1, pp. 36-37.

229. *B.S.*, 15 februari 1991.

230. *Parl. Doc.*, Kamer, 1989-1990, n°10/5-942/2.

‘Belg door geboorte’ zijn relevantie²³¹. Sindsdien is er nog slechts één categorie Belgen met identieke rechten en plichten, als we abstractie maken van het feit dat sommigen van de nationaliteit vervallen kunnen worden verklaard en anderen niet.

Verder maakt de grondwetsherziening van 5 mei 1993 een einde aan het volledige tweekamerstelsel in België. De wetten over de naturalisatie maken deel uit van de wetten die men van dan af ‘monocameraal’ noemt. De Senaat komt niet meer tussen in de procedure. Alleen de Kamer van Volksvertegenwoordigers is voortaan bevoegd voor de naturalisatieaanvragen.

De wet van 13 april 1995 wijzigt vervolgens de eerste fase van de procedure voor het verlenen van naturalisatie. De wetgever stelde vast dat de naturalisatieprocedures buitensporig lang (gemiddeld 4 of 5 jaar) duurden. Dat was grotendeels te wijten aan het feit dat de meest gevraagde parketten letterlijk werden verlamd door het aantal aanvragen. Daarom probeert de wetgever de procedure te rationaliseren door minder administratieve instanties te laten tussenkomen en door de controle over de procedure bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers te leggen. De aanvraag wordt voortaan rechtstreeks naar de Kamer gestuurd en gaat niet meer langs het ministerie van Justitie. De parketten krijgen een termijn van vier maanden om hun advies te verlenen. Bij uitblijven van een advies binnen vier maanden, wordt het als gunstig beschouwd en kan het onderzoek van de aanvraag verdergaan. De ontwikkelingen van het wetsvoorstel dat heeft geleid tot deze wijzigingen tonen aan dat de auteurs ervan op dat ogenblik de nationaliteit nog altijd beschouwen ‘als een belangrijke factor in het integratieproces’ en dat, hoewel op de eerste plaats ‘de sociale integratie’ wordt nagestreefd, ‘de nationaliteitsverwerving verder maximale aanmoediging verdient’, want die ‘waarborgt op alle niveaus een deelneming aan de politieke besluitvoering’²³².

De wet van 22 december 1998, waarover hieronder meer, brengt ten slotte enkele wijzigingen aan in de naturalisatieprocedure. De procedures voor de nationaliteitskeuze en de verklaring (*infra*, punt 1.3.), worden gewijzigd. Dat veroorzaakt vooral een aanzienlijke toename van het aantal dossiers dat door de Kamer van Volksvertegenwoordigers wordt behandeld.

2.1.3. Wijzigingen in verband met de andere manieren van nationaliteitsverwerving

De wet van 13 juni 1991 introduceert een nieuwe manier om de nationaliteit te verkrijgen. Artikel 12*bis* van het Wetboek voorziet voortaan, voor vreemdelingen die in België geboren zijn en er hun hoofdverblijf hebben gehad sinds hun geboorte, een vereenvoudigde procedure voor verkrijging van de nationaliteit door verklaring. De

231. *Parl. Doc.*, Kamer, 1991-1992, n°560/4, pp. 6-7.

232. *Parl. Doc.*, Senaat, 1994-1995, n°1247/1, p. 2.

verklaring moet worden afgelegd tussen de achttiende en de dertigste verjaardag. Net als voor de kinderen van de tweede generatie immigranten aan wie de Belgische nationaliteit kan worden toegekend op basis van een verklaring door hun ouders (artikel 11*bis*), maakt men het voor jonge volwassenen mogelijk die verklaring zelf af te leggen van zodra ze meerderjarig zijn, als hun ouders dat zouden hebben nagelaten. De verklaring wordt afgelegd voor de ambtenaar van de burgerlijke stand en doorgestuurd naar het parket. De procureur des Konings kan zich enkel verzetten tegen het verlenen van de nationaliteit als hij een beletsel vaststelt wegens gewichtige feiten eigen aan de persoon waaraan de belanghebbende zich schuldig zou hebben gemaakt. Als de procureur des Konings meent zich niet te moeten verzetten tegen de verlening van de nationaliteit, brengt hij de ambtenaar van de burgerlijke stand daarvan op de hoogte. Die gaat over tot de nodige vermeldingen en inschrijvingen. De Belgische nationaliteit is vanaf dat moment verkregen. Als de procureur des Konings het bestaan noteert van gewichtige feiten eigen aan de persoon die volgens hem een beletsel vormen voor verkrijging van de nationaliteit, dan wordt de rechtbank van eerste aanleg gevraagd uitspraak te doen over de gegrondheid van het verzet.

De verklaring tot verkrijging van artikel 12*bis* is dus een nieuwe manier om de nationaliteit te verkrijgen, voorbehouden voor jonge vreemdelingen van de tweede generatie. Aangezien men uitgaat van jonge volwassenen die geboren zijn in België, die er altijd hebben gewoond en van wie men dus kan veronderstellen dat ze er ook school gelopen hebben, wordt de integratiewil van deze kandidaten voor de nationaliteit logischerwijze niet geverifieerd, maar onweerlegbaar vermoed. Daardoor wordt de verklaring van artikel 12*bis*, in tegenstelling tot de nationaliteitskeuze, niet systematisch onderworpen aan de goedkeuring van de rechtbank. Die wordt pas om tussenkomst gevraagd in geval van verzet door de procureur des Konings. De rechtbank controleert dan de gegrondheid van het verzet en heft het waar nodig op.

De wet van 6 augustus 1993 wijzigt op haar beurt artikel 16 van het Wetboek dat gaat over de mogelijkheid tot verkrijging van de Belgische nationaliteit door nationaliteitskeuze voor echtgenoten van Belgen. Om schijnhuwelijken te bestrijden, die enkel worden afgesloten met het doel de buitenlandse echtgenoot de Belgische nationaliteit te laten verkrijgen, maakt de wet vanaf nu een onderscheid tussen de echtgenoten van Belgen naargelang ze al dan niet een verblijfsrecht van meer dan drie maanden of een recht van vestiging hadden voor het huwelijk. Wanneer de buitenlandse echtgenoot dit verblijfsrecht op het grondgebied niet had voor het huwelijk, wordt de duur van het samenwonen van de echtgenoten die vereist wordt voor het indienen van de verklaring van nationaliteitskeuze op drie jaar gebracht.

De wet van 22 december 1998 ten slotte, met de te beperkende titel 'wet tot wijziging van het Wetboek van de Belgische nationaliteit wat de naturalisatieprocedure betreft', brengt grondige wijzigingen aan in de verschillende procedures voor verkrijging van de nationaliteit. Opnieuw lagen er heel wat wetsvoorstellen, van

verschillende strekkingen, bij de Kamer ter tafel. Men heeft echter geen gebruik gemaakt van de gelegenheid om een grondig debat te houden over het geheel van de voorwaarden voor toegang tot de nationaliteit. De wetgever heeft zich in 1998 immers beperkt tot procedurele wijzigingen. Die zijn echter niet gering. We zouden de impact van de wijzigingen aangebracht in 1998 als volgt kunnen samenvatten: welke procedure ook wordt gevolgd ter verkrijging van de nationaliteit, wanneer er zich geen enkel negatief advies in het dossier bevindt, wordt de nationaliteit ‘onmiddellijk’ toegekend, in elk geval, zonder bijkomend onderzoek. Wanneer er anderzijds een negatief advies in het dossier voorkomt, ligt de uiteindelijke beslissing in principe bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers, zelfs wanneer het gaat om een verklaring of een nationaliteitskeuze, tenzij de belanghebbende uitdrukkelijk verzoekt om de gerechtelijke procedure voort te zetten.

De procedures voor verklaring (art. 12*bis*) en vaderlandskeuze voor jonge volwassenen en voor de echtgenoten van Belgen (art. 15), die vroeger louter gerechtelijk waren, worden dus ‘gemengd’. Vanaf nu kunnen ze worden omgezet in aanvragen tot naturalisatie, wanneer de belanghebbende daarvoor kiest of niet reageert. Bovendien wordt voor de procedure van nationaliteitskeuze, waarvoor altijd een rechterlijke goedkeuring nodig was, vanaf nu de procedure van verklaring als model genomen. De rechter is dus niet langer bevoegd behalve bij negatief advies van het parket. De procedures voor verklaring en nationaliteitskeuze verschillen vanaf 1999 dus niet meer en worden in het algemeen, bij negatief advies, omgezet in naturalisatieaanvragen.

De naturalisatieaanvraag moet vanaf nu vergezeld zijn van een formele verklaring van onderwerping aan de Grondwet en aan de wetten van het Belgische volk. Die verklaring heeft geen praktische uitwerking. Elke persoon, Belg of vreemdeling, die op het grondgebied verblijft, wordt immers verondersteld de grondwettelijke en wettelijke bepalingen die er van kracht zijn te respecteren. De naturalisatieprocedure wordt trouwens nog vereenvoudigd. Wanneer een advies van het parket uitblijft binnen vier maanden, wordt het hier ook als gunstig beschouwd. Aangezien de Kamer echter soeverein is, verhindert niets haar de uitspraak uit te stellen tot alle gevraagde adviezen in haar bezit zijn.

2.2. Krachtlijnen van het Belgische nationaliteitsrecht in 1999

Twee vooraanstaande auteurs, onderzoekers die op de hoogte zijn van de evolutie van de wetgeving over de nationaliteit, vroegen zich al in 1991 af waarom deze materie zoveel metamorfoses onderging in een zo korte tijdspanne. Ze gaven het volgende antwoord op die vraag: ‘omdat de politieke wereld al sinds tien jaar heeft besloten een sterk verband te leggen tussen de nationaliteit en de toestand van de vreemdelingen’, zodat ‘de nationaliteit zich vandaag de dag in de kern van het debat

bevindt over de immigratie in België'. Ze stelden vast dat dankzij de eerste wijzigingen van het Wetboek, dat verband almaar sterker werd²³³.

Zo wees een andere specialist inzake nationaliteitskwesties er in 1993 op: 'het is in het spoor van een zeker liberalisme dat de wetgever zich uiteindelijk heeft geëngageerd'²³⁴. De wijzigingen van het Wetboek tussen 1984 en 1999 hadden algemeen tot doel de integratie van de immigranten en van hun nakomelingen verder te bevorderen door de toegang tot de Belgische nationaliteit te vergemakkelijken, soms ten koste van een zekere logica en de leesbaarheid van het Wetboek.

2.2.1. Samenhang en evenwicht

De meeste wijzigingen doorgevoerd tussen 1984 en 1999 passen in de opvatting van de wetgever op het ogenblik dat het Wetboek werd goedgekeurd. Bij het begin van de besprekingen van de wet van 13 juni 1991 in de commissie, verklaarde de minister van Justitie: 'de verwerving van de Belgische nationaliteit wordt beschouwd als een van de factoren die het integratieproces kunnen bevorderen'²³⁵. Ook in 1998 is de doelstelling de verwerving van de nationaliteit te vergemakkelijken, want ze is een 'middel tot integratie.'

Een andere factor die de steeds verder reikende versoepeling van de regels in verband met verkrijging van de nationaliteit bevordert, is het verschijnen van een beweging die stemrecht eist voor vreemdelingen die in België wonen. Die beweging ontstaat in het begin van de jaren 1990 in het verenigingsleven en later in de wereld van de politiek. Bepaalde partijen staan volkomen vijandig tegenover deze evolutie en zien in de versoepeling van de voorwaarden voor nationaliteitsverwerving een alternatief voor toekenning van stemrecht aan niet-onderdanen en bijgevolg een manier om het debat hierover te omzeilen. We komen hier later op terug omdat deze trend, die al aanwezig is in de debatten over elke stap voorwaarts wat betreft nationaliteitsverwerving, zijn hoogtepunt bereikt bij de goedkeuring van de wet van 1 maart 2000 (zie deel 2, hoofdstuk 2, 1).

De bepalingen in verband met de toekenning van de nationaliteit aan minderjarige kinderen behouden de samenhang die ze hadden in 1984. De versterking van het *jus soli* ten gunste van buitenlandse kinderen van de tweede en de derde generatie, die deze kinderen uiteindelijk automatisch of quasi-automatisch Belg maakt van bij hun geboorte, is ook coherent met het algemene doel om de integratie van duurzaam, lees definitief, op het grondgebied gevestigde immigranten te bevorderen. Het invoeren van de mogelijkheid de nationaliteit te verkrijgen door een eenvoudige verklaring voor buitenlandse jongeren die op het grondgebied geboren zijn en die

233. M. Verwilghen et C. Debroux, 'Le nouveau visage de la nationalité belge', *J.T.*, 1992, p. 2.

234. Ch.-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, Bruxelles, Larcier, 1993, 1ère éd., p. 58.

235. *Parl. Doc.*, Kamer, 1990-1991, n°1314/ 7, p. 1.

er altijd gewoond hebben, past ook logisch in de realisatie van die doelstelling. Ten slotte worden de bepalingen ter vereenvoudiging van de procedures voor nationaliteitskeuze en naturalisatie ook aangenomen om de integratie te bevorderen van vreemdelingen die zich door hun keuzes of de onzekerheden van het leven duurzaam op het grondgebied vestigen.

In 1991 doet een nieuwe procedure van verklaring haar intrede. Die is voornamelijk administratief en vereist enkel aanhangigmaking bij de rechtbank van eerste aanleg in geval van een negatief advies. Deze nieuwe procedure past in het procedurele landschap van het Wetboek. Ze belangt inderdaad vreemdelingen aan die beschouwd worden als de meest geïntegreerde. Van hen wordt geen bewijs gevraagd van hun integratiewil. Van zodra het advies van het parket enkel betrekking heeft op de basisvoorwaarden en op de afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon, is het begrijpelijk dat een passage langs de rechter wordt vermeden, en de gerechtelijke achterstand die dat met zich meebrengt, wanneer het advies van het parket gunstig is. Op dit moment wordt de procedure voor nationaliteitskeuze, die nog steeds goedkeuring door de rechtbank veronderstelt, niet gewijzigd. De naturalisatieprocedure blijft volledig anders.

Het Wetboek van 1999 blijft dan wel grotendeels trouw aan de doelstellingen die het in 1984 waren toegewezen en coherent met die doelen, wanneer in 1998 de verschillen tussen de procedures wegvallen, gaat de interne logica die het Wetboek sinds zijn opstelling bezat, grotendeels verloren. De hervorming van 1998 beantwoordt aan de nobele doelstelling de procedures voor nationaliteitsverwerving te vereenvoudigen. Die procedures worden, met reden, als traag bestempeld, bezaaid met administratieve obstakels en zelfs onnodig lastig²³⁶. De hervorming zal het landschap vager maken, want de essentiële verschillen tussen de procedures worden weggegomd. De procedure van nationaliteitskeuze is sindsdien afgestemd op de procedure van verklaring. De aanhangigmaking bij de rechtbank gebeurt enkel nog in geval van negatief advies en niet meer automatisch voor alle procedures van nationaliteitskeuze. Nochtans worden beide procedures nog beschreven in twee verschillende artikelen van het Wetboek, artikelen 12*bis* en 15, wat de leesbaarheid van het Wetboek zeker niet ten goede komt.

Op een ergere en meer inconsequente manier bouwt de wetgever in 1998 een procedurele brug tussen de procedures van de verklaring en de nationaliteitskeuze en de naturalisatieprocedure. De verklaring en de nationaliteitskeuze die een negatief advies krijgen, worden vanaf dat moment automatisch omgezet in een aanvraag tot naturalisatie, behalve als de aanvrager de gerechtelijke procedure kiest en dat uitdrukkelijk laat weten. Deze maatregel wil een oplossing bieden voor het aanhoudende probleem van de gerechtelijke achterstand. Het gevolg zal echter zijn dat de diensten van de Kamer aanzienlijk zwaarder belast worden en dat de commissie een

236. *Parl. Doc.*, Kamer, 1997-1998, n°1334/1, p. 2.

grotere achterstand zal oplopen in de behandeling van de naturalisaties. Die situatie was er al aanzienlijk op achteruitgegaan ten gevolge van de wet van 1995. De voorzitter van de commissie had nochtans duidelijk gemaakt dat de commissie niet opgewassen was tegen deze toevloed. Een ander gevolg van deze maatregel is dat het fundamentele verschil verdwijnt tussen de verklaring en de nationaliteitskeuze, die in principe een subjectief recht creëren op het verwerven van de nationaliteit, en de naturalisatie, die een gunst blijft die soeverein door de wetgever wordt toegekend. Personen die een procedure van verklaring of nationaliteitskeuze hadden opgestart en die worden doorverwezen naar de naturalisatieprocedure naar aanleiding van een negatief advies dat mogelijk niet gegrond was, verliezen op die manier de garantie op een proces op tegenspraak, waarin ze zouden gehoord worden, hun argumenten zouden kunnen uiteenzetten en kennis nemen van de argumenten van het parket.

Naturalisatie wordt overigens meer en meer aangevraagd door vreemdelingen die geen enkele band met België hebben, behalve een verblijf van een zekere duur op het grondgebied. Dat is begrijpelijk aangezien volwassen nieuwkomers enkel over die procedure beschikken om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. De naturalisatie blijkt bijgevolg, bij de eeuwwisseling, een belangrijk instrument voor de integratie van volwassen vreemdelingen van de eerste generatie. Deze procedure is echter niet geëvolueerd in haar oorspronkelijke zin van gunst die soeverein en op een weinig transparante manier door de wetgevende macht wordt toegekend. Ze blijkt daardoor meer en meer afgeweken van de politieke rol die men haar wil laten spelen.

2.2.2. Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en integratiewil

De afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon blijft een fundamentele voorwaarde om de Belgische nationaliteit te verwerven. Welke procedure ook wordt gevolgd, van de verklaring op basis van artikel 12*bis* tot de naturalisatie, over de vaderlandskeuze, het onderzoek dat gevoerd wordt door het parket gaat altijd in de eerste plaats over deze fundamentele voorwaarde. Het Wetboek vermeldt in 1999 niet duidelijker dan in 1984 wat men moet verstaan onder dat begrip. De omzendbrieven van 6 augustus 1984 en van 8 november 1991 bevatten niet meer dan enkele voorbeelden. De concrete inhoud van het begrip 'gewichtige feiten eigen aan de persoon' is dus volkomen pretoriaans.

Een auteur die een analyse heeft gemaakt van een aantal beslissingen waarbij uitspraak werd gedaan over een negatief advies op basis van gewichtige feiten eigen aan de persoon in het dossier, concludeert dat er op dit vlak verschillende categorieën kandidaten zijn. De eerste categorie bestaat uit vreemdelingen die onbekend zijn bij politie en parket, die niet gesignaleerd staan bij de Staatsveiligheid en die nooit problemen hebben gehad met de dienst Vreemdelingenzaken. Deze kandidaten voor de nationaliteit wordt geen enkel gewichtig feit eigen aan de persoon

ten laste gelegd. Een tweede categorie wordt gevormd door aanvragers die enkele ‘uitschuiwers’ hebben gemaakt: lichte en/of oude veroordelingen, lopend opsporingsonderzoek of gerechtelijk onderzoek voor betrekkelijk lichte feiten of personen die bekend zijn bij de Staatsveiligheid als eerder passieve sympathisanten van een vereniging of organisatie die wordt geobserveerd. In het algemeen biedt één van deze elementen niet voldoende grond voor een negatief advies van het parket. Een combinatie van meerdere elementen kan dan weer wel een reden zijn om iemand de nationaliteit te weigeren. Een laatste categorie dossiers, ten slotte, bevat één of meerdere correctionele veroordelingen of zware criminele feiten, persistentie in de criminaliteit, recente en gewichtige feiten die het onderwerp uitmaken van een opsporingsonderzoek of gerechtelijk onderzoek of een dossier bij de Staatsveiligheid wegens deelname aan bewezen en strafbare feiten. In die dossiers wordt het negatieve advies van het parket meestal bevestigd door de rechtbank²³⁷. Hoewel we algemene tendensen kunnen vaststellen, is het toch onvermijdelijk dat er verschillen in de interpretatie van het begrip ontstaan van het ene parket tot het andere²³⁸. Dat geeft aanleiding tot een vorm van ongelijkheid bij de behandeling van de procedures van nationaliteitsverwerving.

Ondanks enkele pogingen van het parlement om het af te schaffen²³⁹, is het begrip ‘integratiewil’ nog altijd duidelijk aanwezig in het Wetboek in 1999. De integratiewil wordt nochtans logischerwijze enkel onderzocht in de procedure van nationaliteitskeuze en de naturalisatieprocedure. Voor de verklaring wordt de verklaarder niet verondersteld zijn integratiewil te bewijzen. Van de jonge volwassen vreemdeling die geboren is in België en er altijd heeft gewoond, wordt verondersteld dat hij geïntegreerd is en dat vermoeden is niet weerlegbaar. Voor personen die daarentegen voldoen aan de voorwaarden om de nationaliteit te verkrijgen door nationaliteitskeuze, die dus zekere familiebanden hebben met België, gaat het onderzoek dat versneld wordt uitgevoerd door het parket ook over de integratiewil. Hetzelfde geldt logischerwijze voor de aanvragers van naturalisatie, van wie men vermoedt dat ze nog minder banden met de Belgische gemeenschap hebben. Zo gaat de wetgeving uit ‘van het principe dat hoe intenser de banden van de aanvrager met België zijn, hoe minder strenge voorwaarden worden opgelegd’²⁴⁰.

Het Wetboek bevat nog altijd geen enkele definitie van ‘integratiewil’. Het is aan de onderzoekers, onder het gezag van de parketten, om dat begrip inhoud te geven. In dat verband draagt artikel 24bis van het Wetboek, dat werd ingevoerd door de wet van 22 december 1998, de minister van Justitie op de richtlijnen vast te leggen met

237. S. Isbiai, Code de la nationalité belge: chronique de jurisprudence, *Rev.dr.étr.*, 2003, p. 370.

238. M. Bietlot, F. Caestecker, F. Hardeman et A. Réa, Evaluation de l’application de la loi du 1er mars 2000, in M.-Cl. Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen (dir.), *Naar de Belgische Nationaliteit / Devenir belge*, Bruxelles-Anvers, Bruylant-Maklu, 2002.

239. Zie vooral het wetsvoorstel ingediend door de liberale kamerleden, *Parl.St.*, Kamer, 1997-1998, n°1334/1.

240. *Parl. Doc.*, Kamer, 1997-1998, n°1334/11, p. 13.

betrekking tot de wijze waarop het parket bij de rechtbank van eerste aanleg onderzoek verricht met het oog op het advies van de procureur des Konings.

De agenten die de integratiewil van de aanvragers van naturalisatie of nationaliteitskeuze moeten onderzoeken, gebruiken daarvoor vragenlijsten die door de verschillende parketten werden opgesteld. Die vragenlijsten gaan in het algemeen over de kennis van één van de landstalen, over de taal die in het gezin wordt gesproken, over behaalde diploma's, het uitgeoefende beroep, over de kennis van de Belgische media, over het lidmaatschap van een vereniging of club waardoor het mogelijk is contact te hebben met Belgen en desgevallend over de contacten met het schoolbestuur en de buitenschoolse activiteiten van de kinderen. De vragen en antwoorden worden onvermijdelijk op verschillende manieren geïnterpreteerd door de onderzoekers en de procureurs des Konings. Dat creëert een gevoel van willekeur, ondanks de inspanningen van de autoriteiten om het begrip eenvormig te maken.

In een lovenswaardige poging tot transparantie, heeft de commissie voor de Naturalisaties van de Kamer in 1997 een document aangenomen en openbaar gemaakt met de titel: 'Rechtspraak van de commissie voor de Naturalisaties'. In het document staat meer bepaald dat naturalisatie wordt geweigerd aan personen die veroordeeld zijn voor bepaalde gewichtige feiten, aan personen die deelnemen aan extremistische bewegingen, aan studenten en aan personen met een beperkt verblijfsrecht. De aanvraag wordt verdaagd in geval van onvoldoende integratiewil, wat kan vertaald worden als 'onvoldoende kennis van één van de landstalen, weinig of geen contacten met Belgische onderdanen, gebrek aan belangstelling voor de aanvraag, het verkrijgen van sociale uitkeringen als eerste beweegreden ...'²⁴¹. Toch blijft de concrete behandeling van de naturalisatieaanvragen betrekkelijk duister aangezien de beslissingen genomen door de Kamer niet gemotiveerd moeten worden.

De rechtspraak van zijn kant identificeert een aantal criteria om de integratiewil te beoordelen van de kandidaten voor de nationaliteit door nationaliteitskeuze. Eén van de landstalen beheersen of minstens inspanningen leveren om dat te bereiken, staat bovenaan de lijst. Dat is niet verwonderlijk. De omgekeerde situatie geeft duidelijk blijk van afwezigheid van integratiewil. De rechtbanken beschouwen in het algemeen de werkelijke, ook niet perfecte kennis van één van de landstalen, zelfs al gaat het niet om de taal van het gewest, als bewijs van de wil zich te integreren²⁴². Omgekeerd wordt geoordeeld dat 'geen enkele kennis of een summiere kennis van één van de landstalen bewijst dat er geen integratiewil aanwezig is omdat dit een hindernis vormt voor een goede integratie in België'²⁴³. Belangstelling voor de

241. *Ibid.*, p. 82.

242. Bruxelles, 24 octobre 1985, *J.T.*, 1986, p. 50; Civ. Namur, 2 mai 1990, *J.L.M.B.*, 1990, p. 899; Civ. Brugge, 10 oktober 1989, *R.W.*, 1990-1991, p. 1070.

243. Antwerpen, 12 oktober 1988, *Turnh. rechtstl.*, 1989, p. 172.

cultuur van het gastland is ook een indicatie voor de bereidheid zich te integreren²⁴⁴, net zoals de wil te werken of werkervaring²⁴⁵, familierelaties en de opvoeding van de kinderen²⁴⁶, goed gedrag en sociale relaties met Belgen²⁴⁷. In principe nemen de rechtbanken enkel de handelingen van de belanghebbende in overweging en niet zijn mening of overtuigingen.²⁴⁸

Zoals de auteurs van een belangrijke studie over ‘het verkrijgen van de Belgische nationaliteit en de integratiewil’ onderstrepen: ‘spreekt het voor zich dat het onmogelijk is al deze criteria, die zo complex zijn, op een perfect objectieve en eenduidige manier te beoordelen’ en dat op vele punten ‘de praktijk tegelijk verschillende toepassingen kent en vaak anders is dan de theorie’²⁴⁹. Zulke moeilijkheden zullen ongetwijfeld het gevoel van willekeur versterken én de frustraties die daar onvermijdelijk uit volgen.

2.2.3. Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht

De wet van 15 december 1980 over de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen definieert de begrippen ‘verblijfsrecht van meer dan drie maanden’ en ‘recht van vestiging’. Ze komen voor het eerst voor in het Wetboek van de Belgische nationaliteit dankzij de herziening van artikel 16 betreffende het recht op vaderlandskeuze voor de echtgenoten van Belgen, door de wet van 6 augustus 1993. Een wet van dezelfde dag wijzigt trouwens de wet van 15 december 1980 op meerdere punten in verband met het verkrijgen van een verblijfsrecht door gezinshereniging. Om een welbepaalde vorm van misbruik van het instituut van het huwelijk tegen te gaan, verlengt de wetgever de duur van het gemeenschappelijk verblijf van de echtgenoten wanneer de buitenlandse echtgenoot geen langdurig verblijfsrecht had voor het huwelijk. De oprechtheid van de echtgenoten wordt dus op de proef gesteld wanneer men gezien de omstandigheden zou kunnen vermoeden dat het huwelijk misschien enkel aangegaan wordt om de toegang tot de nationaliteit te vergemakkelijken voor de partner van vreemde afkomst.

244. Civ. Liège, 14 avril 1989, *J.L.M.B.*, 1989, p. 1504; Bruxelles, 24 octobre 1985, *J.T.*, 1986, p. 50; Civ. Bruxelles, 1er janvier 1987, *T.V.R.*, n°43, p. 35.

245. Mons, 20 décembre 1988, *R.D.E.*, 1989, p. 81; Civ. Liège, 17 avril 1989, *J.L.M.B.*, 1989, p. 1504; Civ. Brugge, 10 oktober 1989, *R.W.*, 1990-1991, p. 1070.

246. Zie de onuitgegeven jurisprudentie geciteerd door Ch-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, 1ère éd., Bruxelles, Larcier, 1993, pp. 268 à 270.

247. Bruxelles, 24 octobre 1985, *J.T.*, 1986, p. 50 en de onuitgegeven jurisprudentie geciteerd door Ch-L. Closset, *op. cit.*

248. Ch-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, 1ère éd., Bruxelles, Larcier, 1993, pp. 259 en volgende.

249. D. de Jonghe et M. Doutrepoint, *Obtention de la nationalité et volonté d'intégration*, Courrier hebdomadaire du CRISP, 2012, n°2152/2153, pp. 26-29.

We moeten onderstrepen dat deze eerste keer dat de wetgeving in verband met het verblijfsrecht van vreemdelingen voorkomt in het nationaliteitsrecht niet tot doel heeft het bezit te eisen van gelijk welk verblijfsrecht in hoofde van de kandidaat voor de nationaliteit. Het gaat er alleen om de voorwaarde van verblijf te versterken in de hypothese waarbij het verblijfsrecht niet verworven is voor het huwelijk.

Voor het overige negeert de wetgever in het algemeen grotendeels de administratieve vereisten in verband met verblijfsrecht en vestiging van vreemdelingen wanneer hij handelt in het kader van de nationaliteit. Het begrip 'hoofdverblijfplaats in België' komt in meerdere bepalingen voor als voorwaarde om de nationaliteit te verkrijgen ofwel op het ogenblik waarop de aanvraag wordt ingediend, ofwel gedurende een bepaalde periode voor de aanvraag. Dat begrip blijft in 1999 net als in 1984 een notie van feit. Tijdens de parlementaire werken in verband met de wet van 13 juni 1991 werd de kwestie ter sprake gebracht. De minister van Justitie heeft bij die gelegenheid bevestigd dat het begrip 'hoofdverblijfplaats' in de geest van het Wetboek van de Belgische nationaliteit een feitenkwestie is die kan worden bewezen met alle rechtsmiddelen. Wat bewijs betreft, is de inschrijving in het gemeenteregister een niet te verwaarlozen aanwijzing van verblijf. Nochtans blijkt die inschrijving niet absoluut noodzakelijk om een verblijf te bewijzen. 'Te lakse of veel te tolerante situaties mogen niet aangemoedigd worden'. Daarom verklaarde de minister van Justitie toen besproken werd dat een illegaal verblijf niet in aanmerking kon worden genomen dat het Wetboek zelf geen enkele vereiste bevat wat betreft de wettigheid van het verblijf. De minister onderstreepte het als volgt: 'het Wetboek van de Belgische nationaliteit heeft nooit aangegeven wat de officiële grond voor de verblijfsvergunning voor vreemdelingen is. Mocht dat toch het geval zijn dan zou men een zeer gedetailleerde inventaris moeten maken van alle soorten verblijfsperiodes die zich kunnen voordoen en daaruit een keuze maken tussen die waarop de huidige bepalingen al of niet van toepassing kunnen zijn.'

Het lijkt dus of in de geest van de wetgever van destijds, de twee rechtsgebieden zeer verschillend zijn. Eventuele misbruiken moesten opgespoord worden en afgehandeld door de bevoegde autoriteiten voor ze gevolgen konden hebben op het vlak van nationaliteitsverwerving. Zo lijkt de wetgever van mening dat een verblijf beperkt tot de duur van de studies gevolgd in België niet aan de basis kan liggen van automatische toekenning van de Belgische nationaliteit aan de kinderen van de buitenlandse student. Het Wetboek sluit echter nergens die mogelijkheid uit. Om die situatie te vermijden, meent de wetgever dat de uitvoerende macht 'niet zou mogen dulden dat 'studies' tien of zelfs vijftien jaar lang 'gerokken' worden'²⁵⁰.

In 1999 beschouwen de wetgevende instanties de wetgeving in verband met de nationaliteit dus nog niet uitdrukkelijk als een middel dat zou kunnen gebruikt worden om een verblijfsstatus op het grondgebied te verkrijgen of te verlengen.

250. *Parl. Doc.*, Kamer, 1990-1991, n°1314/7, p. 22.

Het wetboek van 1999 voorziet trouwens nog altijd de mogelijkheid, in de meeste gevallen van nationaliteitsverwerving, om een verblijf in het buitenland gelijk te stellen met een verblijf in België wanneer de aanvrager kan bewijzen dat hij wezenlijke banden met de Belgische natie heeft verworven of bewaard. Enkel de procedure van verklaring van artikel 12*bis* kan niet opgestart worden vanuit het buitenland. Dat is logisch, want deze procedure is voorbehouden voor jonge vreemdelingen die geboren zijn in België en er altijd hebben gewoond.

Hoofdstuk 2

Het Wetboek van de Belgische nationaliteit vanaf 2000

Aan het begin van de 21ste eeuw heeft het Wetboek van de Belgische nationaliteit twee ingrijpende wijzigingen ondergaan: één in 2000 en één in 2012. Het waren dan wel twee tegenstrijdige wijzigingen, maar op politiek vlak hangen ze nauw samen, aangezien de tweede een logisch antwoord vormt op de eerste.

1. DE WET VAN 1 MAART 2000

1.1. De context en de parlementaire debatten

Op zich kadert de totstandkoming van de hervorming van 2000 perfect binnen de doelstellingen die de wetgever sinds 1984 nastreeft. De memorie van toelichting bij het wetsontwerp begint dan ook als volgt: ‘Overeenkomstig de regeringsverklaring strekt dit ontwerp van wet ertoe de procedures voor de verkrijging van de Belgische nationaliteit te vereenvoudigen. Het beginsel dat aan het ontwerp ten grondslag ligt, is de integratie van vreemdelingen in onze samenleving. De verkrijging van de Belgische nationaliteit wordt beschouwd als een bevoorrecht instrument om die integratie te bevorderen’²⁵¹. De intentie van de auteur van de tekst is glashelder: via het verlenen van de Belgische nationaliteit verder vooruitgang boeken in de integratie van vreemdelingen.

De herziening van het Wetboek is daardoor zo verstrekkend, dat er een opmerkelijke breuk ontstaat met de amendementen die door de voorgaande wetgevingen zijn aangebracht. Een deskundige in de materie heeft haar, twaalf jaar na de feiten, beschreven als ‘een radicale heroriëntering in de evolutie van de Belgische nationaliteitswetgeving’²⁵².

Bovendien staat het moment waarop deze wijziging is ingevoerd niet los van de politieke agenda. De hervorming van 2000 gebeurt duidelijk niet zonder achterliggende bedoelingen.

1.1.1. De problematiek van het verlenen van stemrecht aan niet-Belgen

De hierboven aangehaalde intentieverklaring van de regering richt zich uitsluitend op de integratie van de volkeren uit immigratie. Uiteindelijk is ze maar een goedkoop voorwendsel van de verkozen meerderheid van 1999, gevormd door socialisten, liberalen en groenen, om af te rekenen met een ander heikel debat binnen het verenigingsleven en het maatschappelijk middenveld dat vooral de politieke wereld verdeelt: dat over het toekennen van stemrecht aan de migranten. Opmerkelijk genoeg riep de regering de parlementaire spoedprocedure in voor de stemming van de wet van 1 maart 2000, terwijl de bestaande wet tot wijziging van het Wetboek pas in 1998 was gestemd en net van kracht was geworden. We bevonden ons ook aan het begin van de legislatuur, op minder dan één jaar na de verkiezingen van 1999. De

251. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/001, p. 4.

252. M.-Cl. Foblets, De Belgische nationaliteit in eer hersteld? Nieuwe wendingen in de appreciatie van integratie, Europees burgerschap en procedures van nationaliteitsverkrijging, in M.-Cl. Foblets, M. Hildebrandt en J. Steenbergen (red.), *Liber amicorum René Focqué*, Gent, Larcier, 2012, p. 321.

enige verklaringen voor deze haast zijn de naderende, deze keer lokale, verkiezingen in oktober 2000 en de wens van de verdeelde meerderheid om paal en perk te stellen aan het debat over het toekennen van politieke rechten aan vreemdelingen.

Vanop de banken van de oppositie tonen de Vlaamse christendemocraten en socialisten op eloquente wijze aan dat er een politiek verband bestaat tussen de dringende wens om nationaliteitsverwerving te bevorderen en de uitbreiding van de politieke rechten van vreemdelingen tegen te houden: 'De pertinente weigering van de regering om de vreemdelingen te laten stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen heeft ertoe geleid dat wetsontwerpen werden goedgekeurd die inzake de nationaliteit de fundamenteën van zowel de Belgische als de Europese wetgeving aantasten'²⁵³. Ze spuien ook hun kritiek op de volgens hen overdreven versoepeling van de voorwaarden om aanspraak te maken op de nationaliteit. Hun Franstalige tegenhangers, die positiever staan tegenover de doelstelling van het wetsontwerp, 'betreuren wel ' dat 'politieke afwegingen werden gemaakt, [en uiteindelijk werd] gekozen om het dossier uitsluitend op het vlak van de nationaliteit te doen vorderen ', want 'Het ware tevens interessant geweest ook het dossier van de verlening van het stemrecht aan vreemdelingen bij de gemeenteraadsverkiezingen (althans die van 2006) te doen opschieten'. Ze betreuren ten stelligste dat de wetsontwerpen die aan de grondslag liggen van de hervorming van 2000 'het debat [verengen] rond de plaats die vreemdelingen in de samenleving moeten innemen: men gaat ervan uit dat zij er *volledig moeten in opgaan*.'²⁵⁴

Deze situatie is het gevolg van het taboe dat de partij van de Vlaamse liberalen, die de post van eerste minister bekleedt, ophangt rond het toekennen van het stemrecht aan migranten.²⁵⁵ Zo sluit de minister van Justitie het debat in de senaatscommissie nog voor het geopend is als volgt: 'Het onderhavige wetsontwerp betreft vreemdelingen die zich integreren door de verkrijging van de Belgische nationaliteit met alle daaraan verbonden rechten en plichten, onder meer de stemplicht'²⁵⁶.

Nu het erop lijkt dat de politieke impasse over de stemrecht kwestie niet doorbroken kan worden, kiest de regeringsmeerderheid de weg van de versoepelde verlening van de nationaliteit om de voorstanders van een grotere deelname aan de democratie voor de laatste nieuwkomers tevreden te stellen.

Deze link tussen de kwestie over het stemrecht voor niet-Belgen en de politieke vraagstelling over de nationaliteit en de integratie, die in 1999 onder de grote aandacht kwam bij de besprekingen voorafgaand aan de regeringsvorming en in

253. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/007, p. 11.

254. *Ibid.*, p. 16.

255. B. Louis, 2000-2001: Odyssee de la nationalité et de la citoyenneté en Belgique, in M.-Cl. Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen (dir.), *Naar de Belgische Nationaliteit / Devenir belge*, Bruxelles-Anvers, Bruylant-Maklu, 2002, p. 480.

256. *Parl.St.*, Senaat, 1999-2000, n°2-308/3, p. 15.

2000 bij de uitvaardiging van de wet van 1 maart, is nochtans niet helemaal nieuw. Deze kwestie over het uitoefenen van politieke rechten door vreemdelingen duikt al ruim tien jaar hier en daar op in de besprekingen over het verlenen van de nationaliteit. Al bij de besprekingen die voorafgingen aan de goedkeuring van de wet van 13 juni 1991, antwoordde de minister van Justitie aan volksvertegenwoordigers die deze kwestie hadden aangesneden dat ‘het stemrecht moet verbonden blijven aan de voorwaarde van nationaliteit’ en dat dit debat ‘niet relevant is’ in het kader van onderhavig wetsontwerp²⁵⁷. Bij de verdere ontwikkeling van het wetsontwerp dat zou uitmonden in de wet van 13 april 1995 hebben de auteurs, die van socialistische en liberale strekking waren, toegegeven dat in deze materie voorzichtigheid geboden was: ‘Zelfs degenen die pleiten voor stemrecht, uitgaande van een constructie waarbij echte integratie wordt gekoppeld aan gelijke rechten, zijn zich ervan bewust dat in de huidige context geen plotse beslissingen mogelijk zijn.’ Hun conclusie luidde: ‘het proces van politieke integratie moet eveneens voortgezet worden door aan de in België verblijvende vreemdelingen veel gemakkelijker de Belgische nationaliteit toe te kennen’²⁵⁸. De ontwikkelingen van het wetsontwerp dat in 1997 door de liberale volksvertegenwoordigers werd ingediend en uitmondde in de goedkeuring van de wet van 22 december 1998 laten er ook geen twijfel over bestaan: ‘De indieners van dit voorstel zijn niet erg te vinden voor een versnippering van de diverse politieke rechten die het nationaliteitsbeginsel met zich brengt. Voor de uitoefening van die rechten achten zij de nationaliteitsvereiste van wezenlijk belang’. De versoepeling van de voorwaarden voor het verkrijgen van de nationaliteit leek toen al een toegeving om het stemrecht voor vreemdelingen van buiten de Unie tegen te houden.’²⁵⁹

1.1.2. De constructie van het Europees burgerschap

Het stemrecht voor vreemdelingen verschijnt rond de eeuwwisseling op de Belgische politieke agenda. De kwestie overstijgt de strikt nationale context. Het is immers de Europese Unie die de uitbreiding van de politieke rechten van niet-onderdanen als één van de te verwezenlijken taken van de lidstaten beschouwt.

Het Verdrag over de Europese Unie, dat op 7 februari 1992 in Maastricht ondertekend werd, legt het Europese burgerschap vast. Sinds de inwerkingtreding van het Verdrag²⁶⁰ genieten de vreemdelingen die onderdaan zijn van een lidstaat van de Europese Unie actief en passief kiesrecht in de andere staten van de Unie, niet enkel voor de Europese verkiezingen maar ook voor de lokale verkiezingen. Bijgevolg

257. *Parl.St.*, Kamer, 1990-1991, n°1314/7, p. 12.

258. *Parl.St.*, Senaat, 1994-1995, n°1247/1, pp. 1-2.

259. *Parl.St.*, Kamer, 1997-1998, n°1334/1, p. 1-2.

260. Artikel 19 van het EG-verdrag, Richtlijn 94/80 van de Raad van 19 december 1994.

biedt Europa hiermee de unieke kans om de vraagstelling rond de eventuele scheiding tussen nationaliteit en burgerschap door te trekken naar het politieke debat. Het Europese burgerschap slaat effectief een kloof in het onlosmakelijk verband dat traditioneel wordt aangehouden tussen nationaliteit en burgerschap en dat als noodzakelijk wordt beschouwd om binnen een natiestaat politieke rechten uit te oefenen.

In België veronderstelde de goedkeuring van het Verdrag en op zijn minst de toekenning van het lokaal stemrecht aan vreemdelingen van binnen de Unie de herziening van artikel 8, lid 2, van de Grondwet, op grond waarvan de uitoefening van de politieke rechten tot dan voorbehouden was aan de onderdanen²⁶¹. Tijdens de debatten die voorafgingen aan deze noodzakelijke herziening rees de onafwendbare vraag of het opportuun was ook politieke rechten toe te kennen aan vreemdelingen van niet-EU landen, of enkel aan vreemdelingen die de nationaliteit van een lidstaat van de Unie hadden. Dat laatste was voor België een minimumvoorwaarde om zijn Europese engagementen na te komen. Het feit dat Portugezen of Duitsers zouden kunnen stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen terwijl Marokkanen of Turken, die vaak al veel langer op het grondgebied verblijven, van dit recht verstoken zouden blijven, deed dan ook de vraag rijzen of die ongelijke behandeling te rechtvaardigen was. Er zijn meerdere uiteenlopende voorstellen tot herziening van artikel 8 van de Grondwet geformuleerd. Uiteindelijk hebben twee opties het gehaald: de 'open' formule stelde voor om het beschikken over de Belgische nationaliteit als voorwaarde voor het genieten van politieke rechten af te schaffen en de wetten te laten bepalen welke de te vervullen voorwaarden zijn om op de verschillende beleidsniveaus stemrecht te genieten; de 'gesloten' formule ging niet verder dan in de Grondwet voor EU-onderdanen een uitzondering te voorzien op de nationaliteitsvoorwaarde²⁶². Sinds 1994 is het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding 'vurig pleitbezorger van de voorstellen tot herziening van artikel 8 van de Grondwet die in de richting gaan van een 'ingrijpende' wijziging die op termijn vreemdelingen, ongeacht hun nationaliteit, toegang moet verlenen tot het actief en passief kiesrecht'²⁶³.

In samenhang met dit debat zijn in het decennium 1990-2000 de meest uiteenlopende wetsvoorstellen tot wijziging van het Wetboek van de Belgische nationaliteit ingediend²⁶⁴, die aantonen hoezeer de kwestie van het vreemdelingenstemrecht en de versoepeling van het verwerven van de Belgische nationaliteit politiek verweven zijn.

261. Advies van de Raad van State van 6 mei 1992, *Parl.St.*, Kamer, 1991-1992, nr.482/1, p. 71.

262. Zie over deze voorstellen: B. Louis, *La nationalité et la citoyenneté à l'aune des droits de l'homme. A propos de quelques propositions de loi*, *R.D.E.*, 1995, pp. 14-26.

263. C.G.K.R., *Jaarverslag*, december 1994, Deel I, Inbel, pp. 36-37.

264. Voor een overzicht van deze voorstellen, zie B. Louis, *La nationalité et la citoyenneté à l'aune des droits de l'homme. A propos de quelques propositions de loi*, *R.D.E.*, 1995, pp. 14-26.

1.1.3. De herziening van artikel 8 van de Grondwet

De Europese en gemeenteraadsverkiezingen vonden respectievelijk in juni en oktober 1994 plaats. De onderdanen van een EU-lidstaat die dat wensten, hebben op grond van het Verdrag van Maastricht Europees kunnen stemmen. Aan de gemeenteraadsverkiezingen hebben enkel Belgen deelgenomen, aangezien de nodige herziening van artikel 8 van de Grondwet niet tijdig rond was. De volgende gemeentelijke stembusgang vond plaats in oktober 2000. Inmiddels zijn op 11 december 1998 een derde en vierde lid toegevoegd aan artikel 8 van de Grondwet. Het nieuwe lid 3 belast de wetgever met het organiseren van de stemming voor EU-onderdanen overeenkomstig de internationale verplichtingen van België. Het vierde lid voorziet dat de wet het stemrecht voor vreemdelingen afkomstig uit EU-lidstaten doortrekt naar vreemdelingen uit derde landen. In een overgangsbepaling wordt echter toegelicht dat deze wet niet voor 1 januari 2001 aangenomen kan worden. Bijgevolg is het uitgesloten dat niet-Europeanen kunnen stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2000.

Ook al werd artikel 8 van de Grondwet uiteindelijk in ‘open’ zin herzien, zijn complexe formulering draagt nog de sporen van het politieke compromis waaruit het is ontstaan en de grondwetgever heeft de knoop over de toekenning van het gemeentelijk stemrecht aan niet-Europese migranten nog niet definitief doorgehakt. Hiervoor wordt eenvoudigweg naar de wetgever gewezen. De haast van de regering in 1999-2000 om de toegang tot de Belgische nationaliteit open te stellen, hing duidelijk samen met het feit dat het toen nog moeilijk, lees: onmogelijk, was bij de meerderheid een draagvlak te vinden voor het toekennen van stemrecht aan niet-Europese vreemdelingen. Het versoepelen van de toegang tot de procedures voor het verwerven van de Belgische nationaliteit en in het bijzonder het wegvallen van de toetsing van de integratiewil, moeten duidelijk het politieke verzet tegen de toekenning van vreemdelingenstemrecht compenseren. Zo luidt ook de samenvatting van een volksvertegenwoordiger uit de oppositie: ‘Er werd beslist [tijdens de onderhandelingen voor de regeringsvorming] de migranten geen stemrecht te verlenen. In ruil daarvoor werd de wil tot integratie losgekoppeld van het bekomen van de nationaliteit.’²⁶⁵

We zullen verder zien (zie deel 2, hoofdstuk 2, 2) dat de wetgever vrij snel op dat standpunt zal terugkomen. Hij verleent uiteindelijk bij de gemeenteraadsverkiezingen stemrecht aan vreemdelingen uit landen die geen lid zijn van de Europese Unie in een wet die wordt goedgekeurd in 2004 en van toepassing is bij de verkiezingen van 2006. Voorlopig is het belangrijk te onthouden dat de wet van 1 maart 2000 werd aangenomen in het kader van de politieke impasse rond het toekennen van stemrecht aan migranten uit derde landen.

265. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/007, p. 27.

1.2. Inhoud van de wet van 1 maart 2000

De wet van 1 maart 2000 kreeg oorspronkelijk door de Vlaamse pers de naam ‘*Snel Belg-Wet*’ opgeplakt. Die naam, met duidelijk negatieve bijklank, kwam er niet toevallig en werd later in heel het land gangbaar. De doelstelling van de wetgever om het verwerven van de Belgische nationaliteit aan te moedigen heeft zich vertaald in een aantal maatregelen. Enerzijds is het doel van die maatregelen vroeger in het migratie- en vestigingsproces van de vreemdeling in België een procedure tot verwerving van de Belgische nationaliteit te kunnen opstarten en anderzijds de procedures te vereenvoudigen en te versnellen door de toegangsvoorwaarden te verminderen. De Belgische wetgeving betreffende de verwerving van de nationaliteit behoort op die manier momenteel bij de meest soepele van Europa²⁶⁶, ook al duikt er verzet op, zoals we verder zullen zien, waardoor de praktische toepassing van deze wetgeving niet altijd van dezelfde soepelheid getuigt.

1.2.1. Stopzetting van de toetsing van de integratiewil

We hebben gezien dat alle kandidaat-Belgen onderworpen werden aan een ‘toetsing van de integratiewil’ behalve zij die in België geboren waren en steeds op Belgisch grondgebied verbleven hadden en dus terecht verondersteld werden ‘ingeburgerd’ te zijn. Deze toetsing van de integratiewil had op het terrein voor heel wat moeilijkheden gezorgd en bijgevolg tot heel wat frustratie geleid onder de direct betrokken bevolkingsgroepen. In 2000 is het antwoord van de wetgever op deze moeilijkheden eenvoudig en kordaat. De integratiewil wordt voortaan verondersteld aanwezig te zijn omwille van het feit dat een procedure wordt opgestart tot verkrijging van de Belgische nationaliteit.²⁶⁷ Met andere woorden: niemand is nog bevoegd om te controleren of deze voorwaarde is vervuld en het gebrek aan inburgering of integratiewil van de kandidaat-Belg mag geen reden meer zijn om de nationaliteit te weigeren, welke procedure ook gevolgd wordt. De wetgever kiest dus de gemakkelijkheidsoplossing: hij verwijdert de voorwaarde die het struikelblok vormt en zet niets anders in de plaats.

In de procedure voor nationaliteitsverklaring op grond van artikel 12*bis* en de procedure voor nationaliteitskeuze op grond van artikel 15 mag het parket zich dus enkel nog tegen het verkrijgen van de Belgische nationaliteit verzetten indien de kandidaat niet voldoet aan de basisvoorwaarden om gebruik te maken van deze procedures (leeftijd, verblijfplaats, band van verwantschap of eventueel huwelijksband, ...) of indien hem gewichtige feiten eigen aan de persoon ten laste zijn gelegd die

266. M.-Cl. Foblets, Een nieuw nationaliteitsrecht? De wet van 1 maart 2000 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de Belgische nationaliteit, *R.W.*, 2000-2001, p. 1152.

267. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/001, p. 6.

een beletsel vormen. Zo kan de Kamer een kandidaat-Belg de naturalisatie ook niet meer weigeren op grond van een gebrek aan integratie. Ze beperkt zich ertoe na te gaan of alle voorwaarden vervuld zijn (leeftijd, verblijfplaats en het ontbreken van gewichtige feiten eigen aan de persoon).

Het schrappen van dit begrip, dat de ruggengraat vormt van het Wetboek van de nationaliteit, heeft tot gevolg dat de logica waarop het Wetboek destijds werd gebouwd, grotendeels teniet wordt gedaan. Op die manier kan de vereenvoudigde procedure van nationaliteitsverklaring opengesteld worden voor categorieën vreemdelingen die vroeger eerder in de richting van nationaliteitskeuze of naturalisatie werden geleid. Er is immers geen gradatie meer tussen de drie manieren om de Belgische nationaliteit te verkrijgen in functie van de integratie van de aanvrager. Het resultaat is een aanzienlijke verzwakking van de verschillen tussen de procedures voor nationaliteitsverwerving. Kortom: enkel de duur van het verblijf van de vreemdeling op het grondgebied bepaalt momenteel de keuze tussen de administratieve procedure van de nationaliteitsverklaring en de parlementaire procedure van de naturalisatie.

1.2.2. Uitbreiding van de categorieën vreemdelingen die Belg kunnen worden door nationaliteitsverklaring (art. 12*bis*)

Artikel 12*bis*, ingevoegd in het Wetboek door de wet van 13 juni 1991, wordt grondig gewijzigd in 2000. Deze bepaling voorziet een vereenvoudigde procedure voor verkrijging van de nationaliteit, zonder juridische procedure als het advies van het parket niet negatief is. De procedure van nationaliteitsverklaring was in 1991 enkel ingevoerd voor vreemdelingen van 18 tot 30 jaar die geboren waren in België en er altijd hadden gewoond. De procedure die in het leven geroepen wordt door artikel 12*bis* staat vanaf dan open voor drie verschillende categorieën vreemdelingen.

Het gaat nog altijd om personen die in België geboren zijn en er van bij hun geboorte hebben gewoond. Nieuw voor hen is dat ze niet meer beperkt zijn tot een maximumleeftijd. Het plafond van 30 jaar, dat vooral zin had toen er nog militaire dienstplicht bestond in België, verdwijnt. Vanaf nu zijn alle meerderjarige vreemdelingen die op Belgische bodem zijn geboren en altijd in België hebben gewoond, ongeacht hun leeftijd, gerechtigd om een verklaring tot verkrijging van de nationaliteit af te leggen.

De tweede categorie personen waarop artikel 12*bis* betrekking heeft, bestaat uit vreemdelingen die geboren zijn 'in het buitenland en van wie één van de ouders de Belgische nationaliteit bezit op het tijdstip van de verklaring'. De personen in deze categorie, die vroeger de nationaliteit konden verkrijgen door nationaliteitskeuze volgens artikelen 13 en 14, op voorwaarde dat ze aan bepaalde vereisten voldeden

in verband met leeftijd en verblijf op het grondgebied, kunnen vanaf nu Belg worden zonder te voldoen aan één enkele bijkomende voorwaarde dan een Belgische ouder te hebben op het ogenblik van de aanvraag. We bemerken een zekere legislatieve haast. Door deze categorie personen van artikel 13 eenvoudigweg onder artikel 12*bis* te schuiven, heeft de wetgever per ongeluk de vreemdelingen ‘verloren’ die geboren zijn in België en van wie één van de ouders de Belgische nationaliteit bezit op het tijdstip van de verklaring. Dat is een paradoxale situatie die niet gewild kan zijn geweest aangezien vreemdelingen die geboren zijn in België benadeeld worden ten opzichte van vreemdelingen die in het buitenland geboren zijn. De situatie wordt rechtgezet in 2006 (zie deel 2, hoofdstuk 2, 2.1.2).

Fundamenteler is het verrassende resultaat van de combinatie van deze nieuwe bepaling met artikel 10, 2° van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. Artikel 10, 2° voorzag op dat moment dat ‘van rechtswege toelating heeft langer dan drie maanden in het Rijk te verblijven de vreemdeling die de wettelijke voorwaarden vervult om de Belgische nationaliteit te verkrijgen door nationaliteitsverklaring of door nationaliteitskeuze’. Het openstellen van de procedure van nationaliteitsverklaring voor meerderjarige kinderen van Belgen die geboren waren in het buitenland had dus tot gevolg dat deze kinderen sindsdien van rechtswege toegelaten waren tot een langdurig verblijf, zonder aan enige andere voorwaarde te voldoen dan zoon of dochter te zijn van een Belg of Belgische. Op die manier creëerde het Wetboek van de nationaliteit een soort ‘gezinshereniging’ voor de meerderjarige buitenlandse kinderen van Belgen, terwijl de wetgeving die eigenlijk bevoegd was in de materie, namelijk de wet van 15 december 1980, datzelfde recht op gezinshereniging enkel openstelde voor meerderjarige kinderen van Belgen onder een veel strengere voorwaarde, namelijk dat ze te hunnen laste waren.

De derde categorie personen die vanaf nu Belg kunnen worden op eenvoudige verklaring bestaat uit vreemdelingen die minstens 7 jaar in België verblijven en die op het tijdstip van indiening van de procedure van nationaliteitsverklaring beschikken over een verblijfsvergunning van onbepaalde duur of het recht zich te vestigen op het grondgebied. Het gaat hier zeker om de meest spectaculaire wijziging ingevoegd in het Wetboek door de wet van 1 maart 2000. Nu het toetsen van de integratiewil geschrapt is uit alle procedures, wordt de integratie van de kandidaat-Belgen van deze categorie verondersteld door hun zevenjarig verblijf in België en door het feit dat ze een levenslang recht hebben verkregen om op het grondgebied te blijven, geconcretiseerd in een verblijfsvergunning van onbepaalde duur of in het recht zich te vestigen. Bijgevolg geeft een verblijf op het grondgebied gecombineerd met een definitieve verblijfsvergunning vanaf nu toegang tot de meest eenvoudige procedure tot verkrijging van de nationaliteit. Voor het eerst in de geschiedenis van het Wetboek hebben meerderjarige buitenlandse nieuwkomers die geen andere banden met België hebben dan een verblijf op het grondgebied gedurende een bepaalde periode

en die tevoren beperkt waren tot de naturalisatieprocedure, een subjectief recht op het verkrijgen van de nationaliteit.

De wetgever preciseert dan wel de verblijfsvergunning waarover men moet beschikken op het tijdstip van de aanvraag, maar hij zegt geen woord over het verblijfsstatuut tijdens de periode van 7 jaar die eraan voorafgaat. We lezen hoogstens in de memorie van toelichting: ‘Vanzelfsprekend kan een onwettig verblijf niet in aanmerking worden genomen’²⁶⁸, maar verder volstaat het dat de vreemdeling gedurende de vereiste 7 jaar beschikte over verblijfsvergunningen, zelfs voorlopige. We zullen zien dat die vereiste een kluwen aan geschillen vormt in de toepassing van de wet.

De procedure voor nationaliteitsverklaring die door artikel 12*bis* wordt gecreëerd kan enkel worden opgestart in België, in tegenstelling tot de naturalisatieaanvraag en de nationaliteitskeuze die nog altijd vanuit het buitenland kunnen worden ingeleid, op voorwaarde dat de aanvrager echte banden met België heeft verworven of behouden.

1.2.3. Uitbreiding van de toegang tot de naturalisatie

Ook de toegangsvoorwaarden tot de naturalisatie worden versoepeld: een verblijf in België van drie jaar, teruggebracht tot twee jaar voor erkende vluchtelingen en staatlozen, volstaat om naturalisatie te kunnen aanvragen. Vroeger was vijf jaar (drie voor vluchtelingen en staatlozen) verblijf vereist. Opnieuw wordt de integratie van de aanvrager verondersteld enkel door het feit dat hij een naturalisatieaanvraag indient. De integratie wordt in principe niet meer gecontroleerd door de Kamer.

De handgeschreven vermelding die op het aanvraagformulier voor de naturalisatie moet staan en waardoor de aanvrager zich ertoe verbindt de Grondwet en de wetten van het Belgische volk na te leven, wordt trouwens aangevuld met het engagement het Europees Verdrag voor de rechten van de mens te respecteren. Deze wijziging heeft enkel symbolische waarde.

1.2.4. De procedures

Door het afschaffen van de toetsing van de integratiewil voor alle procedures, stemt de procedure van nationaliteitskeuze *de facto* overeen met de procedure van nationaliteitsverklaring (als we buiten beschouwing laten dat de procedure van nationaliteitskeuze in het buitenland kan worden opgestart en dat die mogelijkheid niet bestaat voor de nationaliteitsverklaring). Toch behoudt de wetgever van 2000 de beschrijving van beide procedures in twee aparte bepalingen, artikelen 12*bis* en 15. Dat draagt zeker niet bij aan een betere leesbaarheid van het hele Wetboek.

268. *Ibid.*, p. 11.

Om de toegang tot de nationaliteit te vergemakkelijken en de procedures te versnellen, verkort de wetgever drastisch de termijn die aan de parketten wordt toegestaan om hun advies te verlenen in verband met de nationaliteitsverklaringen, nationaliteitskeuzes en naturalisatieaanvragen. De procureur des Konings moet daardoor nu zijn advies verlenen binnen een maand na de aanvraag die hem is overgemaakt door de ambtenaar van de burgerlijke stand of door de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Hetzelfde geldt voor aanvragen van de Dienst Vreemdelingenzaken en de Staatsveiligheid. Als er binnen de termijn geen advies is, wordt het als positief beschouwd en kan de procedure worden verdergezet. De wetgever meent dat de taak van het parket nu lichter is dan in het verleden omdat het nu geen onderzoek meer moet doen naar de integratiewil van de kandidaat-Belg en dat het parket zich dus binnen kortere termijnen van die taak kan kwijten. De termijn van één maand begint echter te lopen vanaf verzending van het ontvangstbewijs door de diensten van het parket. Daardoor kunnen de meest overbelaste parketten tijd winnen voor ze het ontvangstbewijs verzenden.

Ten slotte wordt nog een andere nieuwigheid ingevoerd om de toegang tot de Belgische nationaliteit te vergemakkelijken. De wetgever neemt in overweging dat bepaalde personen die in het buitenland geboren zijn ernstige, lees: soms onoverkomelijke, moeilijkheden hebben om een geboorteakte voor te leggen zodat dat voor hen een definitieve belemmering is om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. Daarom laat hij voortaan toe de geboorteakte onder bepaalde voorwaarde te vervangen door een document dat wordt afgeleverd door de diplomatieke of consulaire overheden van het geboorteland of door een akte van bekendheid of ten slotte nog door een beëdigde verklaring. Het nieuwe artikel 5 van het Wetboek roept dus een subsidiair systeem in het leven dat in principe aan alle kandidaat-Belgen moet toelaten de onmogelijkheid te omzeilen om zich een geboorteakte te verschaffen in de voorgeschreven vorm.

Copy Pers

1.2.5. Kosteloosheid

De wet van 1 maart 2000 past ook het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten aan en maakt de naturalisatieprocedure gratis, net zoals de procedure voor nationaliteitsverklaring al was. De kosteloosheid 'vloeit voort uit de basisidee van de zo groot mogelijke toegang tot de naturalisatieprocedure.'²⁶⁹ In principe is de toegang tot de Belgische nationaliteit voortaan dus gratis, welke weg ook wordt gevolgd, behalve dan de rechten die moeten betaald worden voor het verkrijgen van de documenten die bij het dossier moeten worden gevoegd van de verklaring of de naturalisatieaanvraag.

269. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/007, p. 47.

1.3. Synthese: toekenning, verkrijging en verlies van de Belgische nationaliteit in 2000

De hervorming van 1 maart 2000 brengt geen wijzigingen aan in de regels en principes voor toekenning van de Belgische nationaliteit aan kinderen en jongeren onder 18 jaar. Kinderen geboren in België uit Belgische ouders krijgen de nationaliteit bij de geboorte, net als zij die geboren worden in het buitenland uit ouders die in België zijn geboren. De tweede generatie kinderen die wordt geboren in het buitenland (dus uit Belgische ouders die ook in het buitenland zijn geboren) kan Belg zijn door een verklaring die daartoe door hun ouders wordt afgelegd. De kinderen die in België worden geboren uit buitenlandse ouders die zelf in België zijn geboren zijn Belg, onder voorbehoud van een verblijfsvoorwaarde. Aan de kinderen die in België worden geboren uit buitenlandse ouders die in het buitenland zijn geboren kan de Belgische nationaliteit toegekend worden door een verklaring van de ouders. De kinderen die in België geboren worden en staatloos zijn bij de geboorte of op gelijk welk moment voor ze de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt, zijn ook Belgen. Voor meer details kunnen we verwijzen naar het hoofdstuk dat gewijd is aan de periode van 1984 tot 1999 (zie deel 2, hoofdstuk 1, 1).

De bepalingen rond de mogelijkheden die buitenlandse meerderjarigen hebben om de Belgische nationaliteit te verkrijgen zijn voor het grootste deel nieuw. De drie mogelijkheden: verklaring, keuze en naturalisatie bestaan naast elkaar, maar het onderscheid tussen de procedures lijkt alleen maar te vervagen. De integratiewil wordt voortaan verondersteld in hoofde van alle vreemdelingen die de Belgische nationaliteit aanvragen, wat ook hun situatie in België is, de duur van hun verblijf op het grondgebied of de intensiteit van hun banden met de Natie. Enkel het feit zich schuldig te hebben gemaakt aan gewichtige feiten eigen aan de persoon is nog een belemmering voor nationaliteitsverwerving.

De procedure van nationaliteitsverklaring, die geen controle door de rechter veronderstelt behalve bij verzet van het parket, staat open voor meerderjarige vreemdelingen die geboren zijn in België en er altijd gewoond hebben, voor meerderjarige buitenlandse kinderen van Belgen en voor vreemdelingen die sinds zeven jaar op het grondgebied verblijven en die beschikken over een verblijfsrecht van onbepaalde duur. De vaderlandskeuze, die ook geen controle meer veronderstelt door de rechter behalve bij verzet van het parket, belangt nog enkele categorieën jonge volwassenen aan die tijdens hun jeugd in België hebben verbleven en de echtgenoten van Belgen. De procedures van nationaliteitskeuze en -verklaring zijn op alle punten identiek en snel: als er geen ongunstig advies van het parket is, wordt de verkrijging van de nationaliteit gerealiseerd door inschrijving in de gemeentelijke registers, enkele maanden na inleiding van de procedure. In geval van een negatief advies kan de belanghebbende aanhangigmaking bij de rechtbank vragen. Die zal zich uitspreken

over de gegrondheid van het advies. Als de belanghebbende niet reageert op het negatieve advies wordt zijn aanvraag automatisch omgevormd tot een naturalisatie-aanvraag. De Kamer wordt gevraagd zich uit te spreken over het negatieve advies.

Ten slotte kan naturalisatie gevraagd worden na slechts drie jaar verblijf op het grondgebied, in principe zonder één enkele bijkomende voorwaarde. De wettelijke bepalingen bevatten inderdaad geen enkele andere vereiste. De praktijk daarentegen is niet altijd zo eenvoudig. Naturalisatie blijft immers een gunst die in eerste aanleg door de Kamer wordt toegekend of geweigerd, zonder dat de criteria die ze daarvoor werkelijk toepast effectief openbaar moeten worden gemaakt. De nationaliteitskeuze en de naturalisatie kunnen ook nog worden aangevraagd en verkregen door personen die in het buitenland verblijven als ze hun echte banden met de Belgische gemeenschap kunnen bewijzen.

De bepalingen in verband met het verlies, de vervallenverklaring en de herkrijging van de Belgische nationaliteit worden niet gewijzigd in 2000. Voor dat onderwerp verwijzen we naar het hoofdstuk dat gewijd is aan de periode van 1984-1999 (zie deel 2, hoofdstuk 1, 1.2.4).

2. WETWIJZIGINGEN IN HET EERSTE DECENNIUM VAN DE 21E EEUW

2.1. Herzieningen van het Wetboek tussen 2000 en 2011

De inkt van de wet van 1 maart 2000 was nog niet droog of de Vlaamse oppositie van socialisten en christendemocraten, die al snel bijgetreden werd door de Vlaamse liberalen, sprak zich in de pers uit voor een nieuwe, grondige hervorming van het recht in verband met nationaliteitsverwerving. Naar aanleiding van het evaluatieverslag over de wet van 1 maart 2000, gaf de ministerraad in november 2001 een interkabinettenwerkgroep opdracht een voorontwerp van wet voor te bereiden tot wijziging van het Wetboek van de nationaliteit. Tegelijkertijd werden in de commissie Binnenlandse Zaken van de Senaat debatten gehouden over de toekenning van politieke rechten op gemeentelijk niveau aan vreemdelingen die al een zekere tijd in België verbleven²⁷⁰.

Uiteindelijk werd, ondanks een zekere wetgevingswoede in de maanden na de inwerkingtreding van de wet van 1 maart 2000²⁷¹, tijdens deze legislatuur geen enkele wijziging gestemd. In de volgende legislatuur kunnen we wel twee wijzigingen aan het Wetboek noteren: de goedkeuring van een interpreterende bepaling in 2004 en het invoeren van belangrijke wijzigingen in 2006.

2.1.1. Artikel 299 van de programmawet van 27 december 2004

Artikel 12*bis*, zoals het werd gewijzigd door de wet van 1 maart 2000, opent de toegang tot de Belgische nationaliteit voor 'de vreemdeling die sedert ten minste zeven jaar zijn hoofdverblijf in België heeft gevestigd en die, op het tijdstip van de verklaring gemachtigd is of toegelaten werd tot een verblijf van onbepaalde duur in het Rijk of toegelaten werd om er zich te vestigen.' We hebben eerder al onderstreept dat deze bepaling geen enkele vereiste bevat in verband met het verblijfsrecht en het type verblijf van de belanghebbende in de zeven jaar van zijn verblijf op het grondgebied voorafgaand aan de verklaring.

Traditioneel werd het begrip 'hoofdverblijf op het grondgebied' altijd geïnterpreteerd als een feitelijke situatie, namelijk de plaats waar de persoon zijn belangen

270. Hierover, B. Louis, 2000-2001: *Odyssée de la nationalité et de la citoyenneté en Belgique*, in M.-Cl. Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen (dir.), *Naar de Belgische Nationaliteit / Devenir belge*, Bruxelles-Anvers, Bruylant-Maklu, 2002, p. 483.

271. Zie hierover meer bepaald S. Bouckaert, Het parlementaire denkwerk over het nieuwe nationaliteitsrecht, Een overzicht van de wetsvoorstellen tot wijziging van het Belgische nationaliteitsrecht die na de inwerkingtreding van de Wet van 1 maart 2000 werden ingediend, in M.-Cl. Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen (dir.), *Naar de Belgische Nationaliteit / Devenir belge*, Bruxelles-Anvers, Bruylant-Maklu, 2002, pp. 187-242.

heeft gevestigd, onafhankelijk van het administratief statuut van de resident²⁷². Zo kan 'een persoon (...) zijn hoofdverblijf gevestigd hebben op het grondgebied zonder de toelating te hebben gekregen die daarvoor nodig is volgens de wetgeving betreffende de toegang tot het grondgebied en tot het verblijf'²⁷³. De memorie van toelichting was duidelijker dan de bepaling zelf. Ze stelde dat het begrip 'hoofdverblijf' moest begrepen worden als gedekt door een verblijfsvergunning, ten minste precair of tijdelijk. Ze beschouwde het ook als 'vanzelfsprekend' dat een onwettig verblijf niet in aanmerking kon worden genomen²⁷⁴. Het verslag aan de Koning dat voorafging aan het Koninklijk Besluit tot uitvoering van deze tekst en de ministeriële omzendbrief gingen in dezelfde richting. Veel auteurs onderstreepten echter dat de bedoeling van de wetgever die tot uitdrukking was gekomen in de voorbereidende werken of in een omzendbrief, minder doorslaggevend was dan een duidelijke tekst²⁷⁵.

In die periode is de situatie gespannen door de druk op de toegang tot het grondgebied. De vaagheid van de wetgever in verband met het type verblijf dat personen moeten voorleggen wanneer ze een hoofdverblijf van zeven jaar in België willen bewijzen om de Belgische nationaliteit te verkrijgen door nationaliteitsverklaring, zal talrijke geschillen veroorzaken. Er verschijnen onmiddellijk verschillen in de administratieve behandeling door de gemeenten²⁷⁶ en de jurisprudentie vertoont ook belangrijke verschillen tussen de parketten en tussen de rechtbanken²⁷⁷.

Het is dus tegen de achtergrond van juridische controverses dat een arrest van het Hof van Cassatie tussenkamt op 16 januari 2004. Het Hof meent dat door te eisen dat het hoofdverblijf zou worden gedekt door verblijfsmachtigingen gedurende minstens zeven jaar, de rechter 'aan de wet een voorwaarde heeft toegevoegd die deze niet bevat'²⁷⁸. Volgens de letter van de wet moest dit arrest wel een wetgevende actie teweegbrengen omdat het duidelijk het licht wierp op de leemte tussen de bedoelingen van de wetgever en de tekst.

De reactie kwam onder de vorm van een interpreterende bepaling die werd ingevoegd in de programmawet van 27 december 2004. De wetgever bevestigt daarvoor zijn bedoeling 'het illegale verblijf van vreemdelingen op het vlak van het

272. M. Van de Putte en J. Clement, *Nationaliteit*, A.P.R., Antwerpen, Kluwer, 2001, p. 22.

273. Ch.-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, 2e ed., Bruxelles, Larcier, 2004, p. 223.

274. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/001, p. 11.

275. B. Louis, La loi du 1er mars 2000 modifiant certaines dispositions relatives à la nationalité belge: 'une révolution par défaut', *A.P.T.*, 2001, p. 8; Ch. Guillaïn, De l'évaluation de la loi du 1er mars 2000 et de quelques modifications en matière de nationalité, *R.D.E.*, 2002, p. 605.

276. M. Bietlot, F. Caestecker, F. Hardeman en A. Réa, Evaluation de l'application de la loi du 1er mars 2000, in M.-Cl. Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen (dir.), *Naar de Belgische Nationaliteit / Devenir belge*, Bruxelles-Anvers, Bruylant-Maklu, 2002, p. 164.

277. Zie de beslissingen geciteerd door Ch.-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, 2e ed., Brussel, Larcier, 2004, pp. 226 en volgende en door S. Isbiai, Code de la nationalité belge: chronique de jurisprudence, *R.D.E.*, 2003, pp. 371 en volgende.

278. Cass., 16 januari 2004, *Larcier cass.*, 2004, nr.39.

bekomen van de Belgische nationaliteit niet te valoriseren. Dit is (...) moeilijk te rechtvaardigen op het principiële vlak²⁷⁹. Volgens de interpreterende bepaling moet artikel 12*bis* geïnterpreteerd worden 'in die zin dat het enkel van toepassing is op vreemdelingen die zeven jaar hoofdverblijf kunnen bewijzen dat gedekt is door een wettelijk verblijf'²⁸⁰.

Deze interpretatie door een wetgevende autoriteit heeft nochtans geen einde gemaakt aan alle moeilijkheden. Het was nu wel duidelijk dat een hoofdverblijf in België dat niet was gedekt door een verblijfsrecht niet in rekening gebracht kon worden voor de zeven jaar die toegang verleenden tot de procedure voor nationaliteitsverklaring, maar er bleven nog vragen onopgelost. Zo was de nodige verblijfsstatus niet gespecificeerd, wat aanleiding kon geven tot uiteenlopende interpretaties. De interpreterende bepaling ging trouwens enkel over de verklaring na 7 jaar verblijf. Zo bleef dezelfde vraag onbeantwoord voor de vreemdelingen die op het grondgebied waren geboren en er altijd hadden verbleven, voor de vreemdelingen die in aanmerking kwamen voor de bepalingen in verband met de vaderlandskeuze en voor wie naturalisatie aanvroeg. Ten slotte was er niet voldoende duidelijkheid over de vraag of de zeven jaar verblijf mochten onderbroken zijn en, in dat geval, berekend mochten worden over een langere periode, net als over de vraag of die jaren vlak voor de verklaring moesten liggen. Een nieuwe interventie van de wetgever was onvermijdelijk.

2.1.2. Artikelen 379 tot 389 van de wet van 27 december 2006 houdende diverse bepalingen

Terwijl de hervorming van het Wetboek, doorgevoerd door de wet van 1 maart 2000, tijdens de parlementaire en regeringsonderhandelingen het tegengewicht vormde voor de weigering lokale politieke rechten te verlenen aan vreemdelingen, wordt op 19 maart 2004 een wet goedgekeurd 'tot toekenning van het actief kiesrecht bij de gemeenteraadsverkiezingen aan vreemdelingen'. Vreemdelingen die sinds vijf jaar in België verbleven en die in het bevolkingsregister of in het vreemdelingenregister waren ingeschreven, hebben dus, als kiezer, kunnen deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006. De twee luiken van wat politiek was voorgesteld als enig alternatief worden allebei realiteit binnen een periode van vier jaar en bestaan sindsdien naast elkaar. Aan de ene kant is de wetgeving in verband met het verwerven van de Belgische nationaliteit versoepeld om verlening van naturalisatie voor velen mogelijk te maken. Aan de andere kant wordt gemeentelijk stemrecht

279. *Parl.St.*, Kamer, 2004-2005, DOC 51 1437/001, p. 173.

280. Door arrest nr.102/2006, heeft het grondwettelijk hof een beroep verworpen tot vernietiging ingediend tegen artikel 299 van de programmawet van 27 december 2004. Het arrest bevestigde dat het wel degelijk ging over een interpretatieve bepaling waarvan de terugwerkende kracht gerechtvaardigd was op deze grond. Zie ook arrest nr.9/2007.

toegekend aan de vreemdelingen die geen naturalisatie hebben aangevraagd of gekregen.

De aanhangers van de ene en de andere optie zijn dus met gelijke tred vooruitgegaan en zijn elk aan hun kant geslaagd. Het paradoxale eindresultaat blijkt wanneer we de twee wetgevingen vergelijken: bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 was het gemakkelijker te voldoen aan de voorwaarden om de nationaliteit te verkrijgen door naturalisatie (3 jaar verblijf zonder vereiste in verband met het administratief verblijfsstatuut op het moment van de naturalisatieaanvraag of tijdens de periode daarvoor). Dit gaf uiteraard toegang tot actief en passief kiesrecht op alle beleidsniveaus. Als buitenlander het recht uitoefenen om enkel lokaal te stemmen, was stukken moeilijker (5 jaar verblijf en houder zijn van een verblijfsvergunning van lange duur)²⁸¹.

De wetgeving betreffende de nationaliteit werd in 2000 gebruikt als instrument om het verlenen van stemrecht aan vreemdelingen te vermijden. De goedkeuring van de wet van 19 maart 2004 die precies dat recht toekende, kon niet anders dan een omgekeerde reactie veroorzaken op het vlak van nationaliteitsrecht. De wijzigingen aan het Wetboek op het einde van 2006 zijn genesteld in een wet houdende diverse bepalingen. Daardoor kon er zich geen echt politiek debat ontwikkelen over een kwestie die dat zeker wel had verdiend²⁸². Deze bepalingen zijn ver van onschuldig, hoewel de wetgever ze afdoet als 'nodige legislatieve aanpassingen' of 'verbeteringen' en zich verdedigt 'de belangrijke opties niet in vraag te stellen die (...) tot regel werden verheven tijdens de hervorming van 1 maart 2000, die het referentiekader blijft'²⁸³. We vinden er een beetje van alles: een bepaling van openheid, maar vooral beperkende regels die verschijnen als eerste reactie op de 'Snel Belg-Wet' die door velen, ook bij de meerderheid, als veel te liberaal wordt beschouwd.

1. Invoering van uitdrukkelijke vereisten in verband met het verblijfsrecht

De wetgever voorzag een antwoord op de moeilijkheden die bovenkwamen doordat het verblijfsstatuut vereist voor kandidaten voor de nationaliteit niet precies bepaald was en een degelijke legislatieve reactie in 2004 uitbleef. Hij maakte voor de eerste maal het normatieve verband duidelijk tussen het Wetboek van de Belgische nationaliteit en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied,

281. Vergelijk artikel 18 van het Wetboek van de Belgische nationaliteit en artikel 1ter van de gemeentekieswet.

282. Voor een bespreking van het gebruik van deze wetgevingstechniek op het gebied van de nationaliteit, zie M.-Cl. Foblets en S. Loones, Het Wetboek van de Belgische nationaliteit andermaal herzien (2006): het Parlement ontzien of gezien?, *T. Vreemd.*, 2007, pp. 29-39.

283. *Parl.St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51 2760/001, pp. 243-244.

het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. Dat verband, dat van toen af bewust aangenomen wordt, neemt hoofdzakelijk de vorm aan van een nieuw artikel *7bis* dat wordt ingevoegd in het Wetboek. Het geeft voor de eerste maal een duidelijke boodschap in de tekst van het Wetboek zelf: de wetgever wil uitsluiten dat de bepalingen die de nationaliteitsverwerving regelen, kunnen gebruikt worden als een ultiem middel om een illegaal verblijfsstatuut te regulariseren of zelfs om een precair of voorlopig administratief statuut te consolideren.

Het nieuwe artikel *7bis* vereist van elke vreemdeling die de nationaliteit wil verkrijgen door verklaring, nationaliteitskeuze of naturalisatie dat hij wettelijk in het land verblijft op het ogenblik van de aanvraag. Onder 'wettelijk verblijf' moeten we, volgens artikel *7bis* zelf, verstaan: 'toegelaten of gemachtigd zijn tot een verblijf van meer dan drie maanden in het Rijk of om er zich te vestigen op basis van de bepalingen van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen'. Met andere woorden: vanaf nu moet men, om in aanmerking te komen voor het verkrijgen van de Belgische nationaliteit, beschikken over een verblijfsrecht van lange duur. Het administratief statuut moet echter niet van onbepaalde duur zijn, zodat personen die een verblijfsvergunning hebben voor de duur van hun studies of voor het uitvoeren van een arbeidscontract van bepaalde duur ook de Belgische nationaliteit kunnen verkrijgen als ze beantwoorden aan de andere voorwaarden voor nationaliteitsverwerving van de verschillende procedures. Vreemdelingen die echter in België verblijven onder een precair of tijdelijk statuut, bijvoorbeeld asielzoekers, kunnen geen procedure tot verkrijging van de nationaliteit starten zolang ze het statuut van vluchteling of een regularisatie van hun verblijf nog niet hebben verkregen. *A fortiori* geldt dat ook voor vreemdelingen die onregelmatig of illegaal in het land verblijven. Wel moeten we beklemtonen dat artikel *7bis*, zoals het werd ingevoerd in het Wetboek in 2006, enkel gaat over het verblijfsstatuut van de vreemdeling op het ogenblik waarop hij de aanvraag indient of de verklaring aflegt om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. Het gaat niet over de geschiedenis van zijn verblijfsstatuut voor dat moment.

Naast artikel *7bis* van het Wetboek worden andere wijzigingen doorgevoerd om te vermijden dat nationaliteitsverwerving wordt gebruikt om problemen om een stabiel verblijfsrecht te verkrijgen, op te lossen: de wijzigingen aan artikelen 10, *11bis*, *12bis*, § 1, 3° en 19.

Artikel 10 van het Wetboek kent de nationaliteit toe aan het kind, geboren in België, dat staatloos zou zijn als het die nationaliteit niet had. Uit de praktijk in verband met deze bepaling blijken in die periode wat de Raad van State 'juridische constructies'²⁸⁴ noemt, namelijk ouders die moedwillig de geboorte van hun kind in

284. EG, arresten nr.128.020 van 10 februari 2004, nr.130.055 van 1 april 2004, nr. 130.199 van 8 april 2004, nr.133.845 van 13 juli 2004.

België niet melden bij hun consulaat om er een staatloze van te maken en later, door toepassing van artikel 10, een Belg. Deze ouders, die illegaal of precair in het land verblijven, beroepen zich daarna op de Belgische nationaliteit van hun kind om regularisatie te bekomen van hun administratieve situatie. De wetgever meent dat deze praktijk gelijkstaat met het ‘misbruiken’²⁸⁵ van de wetgeving. Hij wil de toekenning van de nationaliteit voorbehouden voor kinderen die geboren werden in België en die staatloos zijn maar de nationaliteit van hun ouders niet kunnen verkrijgen door een administratieve formaliteit te vervullen bij de diplomatieke of consulaire autoriteiten van hun land van herkomst.

Artikel 11bis van het Wetboek voorziet toekenning van de Belgische nationaliteit aan buitenlandse kinderen geboren in België, de zogenoemde tweede generatie, op verklaring van hun ouders. Ook dit artikel wordt gewijzigd om de eisen te verstrengen in verband met het verblijfsrecht van de ouders, of ten minste van één van hen: vanaf nu wordt enkel nog de nationaliteit toegekend aan de kinderen van wie één van de ouders op het tijdstip van de verklaring tot toekenning een verblijfsrecht van onbepaalde duur heeft. Vanaf nu worden dus de kinderen uitgesloten van buitenlandse studenten of doctoraatstudenten, van asielzoekers en, *a fortiori*, van vreemdelingen die illegaal in het land verblijven.

De nieuwe vereisten die worden ingesteld door de wijzigingen van 2006 hebben niet alleen betrekking op het verblijfsstatuut op het ogenblik van de verklaring of de aanvraag, maar ook op het statuut tijdens de jaren die daaraan voorafgaan. Wat de verklaring na zeven jaar verblijf en de naturalisatie betreft, procedures tot verkrijging van de Belgische nationaliteit waarvoor onder andere als voorwaarde geldt een voorafgaandelijk verblijf van een bepaalde duur op het grondgebied, preciseert de wet vanaf nu dat het hoofdverblijf gedekt moet zijn door een ‘wettelijk verblijf’. Dit ‘wettelijk verblijf’ is niet van dezelfde aard als het verblijf dat nodig is op het ogenblik van de indiening van het verzoek. Zoals werd uitgelegd tijdens de voorbereidende werken en bevestigd in de omzendbrief van 25 mei 2007, moet het begrip hier worden verstaan als elk type verblijf, zelfs tijdelijk of precair, bijvoorbeeld als asielzoeker tijdens de procedure, zolang het maar niet illegaal is. Het is vanaf nu duidelijk dat de zeven jaar verblijf op het grondgebied, in het geval van de nationaliteitsverklaring, en de drie jaar voor de naturalisatie, gedekt moeten zijn door één of meerdere verblijfsvergunningen. Eigenaardig genoeg heeft de wet van 2006 het echter niet over de andere hypothesen van nationaliteitsverwerving waarvoor een bepaalde verblijfsduur in België wordt vereist. Dat lijkt erop te wijzen dat in die gevallen een illegaal verblijf nog wel in aanmerking zou kunnen worden genomen²⁸⁶.

285. *Parl.St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51 2760/001, p. 249.

286. M. Van de Putte en J. Clement, Het ‘perpetuum mobile’ van de nationaliteitsverkrijging en de wettigheid van het vereiste verblijf, *T. Vreemd.*, 2010, pp. 145-148.

2. Openstelling van de procedure van nationaliteitsverklaring voor meerderjarige kinderen van Belgen die in het buitenland verblijven

De nieuwe tendens is algemeen genomen een verharding van de toon als het op de voorwaarden aankomt die toegang verlenen tot de procedures voor nationaliteitsverwerving. De wijzigingen van 2006 bevatten echter ook een openstelling van de procedure van nationaliteitsverklaring voor nieuwe categorieën vreemdelingen. Daarin wordt voorzien door artikel 12*bis* van het Wetboek. In twee gevallen gaat het om rechtzettingen van vergissingen uit het verleden, waardoor kinderen van Belgen geboren in België en bepaalde geadopteerde kinderen op discriminerende wijze uitgesloten waren van deze procedure. In het derde geval echter kunnen we spreken van een echte openstelling. Dat lijkt verrassend in de beperkende context van alle wijzigingen. De meerderjarige vreemdeling die in het buitenland verblijft en van wie één van de ouders Belg is of wordt, kan vanaf nu een verklaring tot verkrijging van de nationaliteit afleggen op basis van artikel 12*bis* in een Belgische diplomatieke of consulaire post, waar ook ter wereld. Het is dus voortaan mogelijk voor een vreemdeling die geboren is in het buitenland, er altijd heeft gewoond en er zijn hoofdverblijf heeft, Belg te worden door de Belgische nationaliteit van één van zijn ouders te doen gelden – voor zover die ouder zijn hoofdverblijf in België heeft – en het feit dat hij echte banden heeft onderhouden met die ouder. Deze wijziging is in werkelijkheid verbonden met een herziening van artikel 10 van de wet van 15 december 1980. Die maakt een einde aan het automatisch toekennen van een verblijfsrecht aan de vreemdelingen die voldoen aan de wettelijke voorwaarden om Belg te worden door nationaliteitsverklaring, dat we hierboven hebben vermeld (zie deel 2, hoofdstuk 1, 1.2.2). Een vreemdeling die in het buitenland woont en van wie één van de ouders Belg is of wordt, zal bijgevolg geen verblijfsvergunning meer krijgen uitsluitend in die hoedanigheid. Hij moet vooraf de Belgische nationaliteit aanvragen en verkrijgen maar hij hoeft daarvoor niet meer naar België te komen. Op die manier krijgen meerderjarige vreemdelingen die niet voldoen aan de strengere voorwaarden om verblijfsrecht in België te krijgen een subjectief recht op de nationaliteit.

3. Verlenging van de vooropgestelde termijn voor de parketten en adviserende diensten

De wetgever van 2006 heeft akte genomen van de moeilijkheden die bepaalde diensten hadden om een advies te verlenen binnen de vooropgestelde termijn van een maand. Hij maakt nu gebruik van de herziening van het Wetboek om de vooropgestelde termijn te verlengen. De parketten hebben vanaf nu vier maanden om advies uit te brengen.

4. Minder verliezen, meer vervallenverklaringen

Ten slotte wordt ook hoofdstuk IV van het Wetboek, dat handelt over het verlies van de Belgische nationaliteit, grondig gewijzigd in 2006. Ook hier lijken de nieuwigheden tegenstellingen: aan de ene kant schaft de wetgever het automatisch verlies van de Belgische nationaliteit af bij vrijwillige verkrijging van een vreemde nationaliteit en vergemakkelijkt hij het behoud van de nationaliteit door Belgen die zich in het buitenland hebben gevestigd. Aan de andere kant creëert de wetgever een nieuwe oorzaak van vervallenverklaring.

Het Verdrag van Straatsburg van 6 mei 1963, dat het principe van de enige nationaliteit huldigde, wordt opgezegd. Het idee van trouw aan één staat verliest aanhang. Daardoor kan de wetgever de bepaling afschaffen die voorziet in het automatische verlies van de Belgische nationaliteit bij vrijwillige verwerving van een vreemde nationaliteit door een Belg. De dubbele nationaliteit is vanaf nu toegelaten ‘in de twee richtingen’: sinds de goedkeuring van het Wetboek in 1984 heeft men nooit van een vreemdeling die Belg werd geëist dat hij zijn oorspronkelijke nationaliteit zou verliezen of er afstand van zou doen. Op dezelfde manier verwachten we nu ook niet meer dat een Belg die vrijwillig een vreemde nationaliteit verkrijgt zijn oorspronkelijke nationaliteit verliest. Zo wordt een einde gemaakt aan een anomalie die al geruime tijd aan de kaak werd gesteld door vooraanstaande auteurs²⁸⁷. De wetgever van 2006 maakt trouwens ook het leven gemakkelijker voor de Belgen die geboren en gevestigd zijn in het buitenland en die hun Belgische nationaliteit willen behouden. Dat doet hij door de verklaring van behoud eenmalig te maken, voor de leeftijd van 28 jaar en de verplichting af te schaffen die verklaring om de tien jaar te herhalen. Deze twee maatregelen hadden tot gevolg dat minder Belgen die in het buitenland verbleven automatisch hun nationaliteit verloren. Daardoor verhoogde het aantal Belgen buiten het grondgebied. Het is interessant op te merken dat niet lang daarvoor de wetgever het Kieswetboek had gewijzigd om Belgen die in het buitenland verbleven gemakkelijker hun stemrecht te laten uitoefenen²⁸⁸.

In een totaal andere optiek wijzigt de wetgever ook artikel 23 van het Wetboek. Daardoor zullen er meer procedures van vervallenverklaring worden opgestart. Tot dat ogenblik waren die zo goed als onbestaande. De bepaling wordt inderdaad aangevuld met een nieuwe mogelijkheid van vervallenverklaring om de gevallen van fraude bij de procedure van nationaliteitsverkrijging tegen te gaan. De procedure van vervallenverklaring moet in dat geval worden opgestart binnen vijf jaar na de

287. M. Verwilghen, *Les réformes successives du droit de la nationalité belge et leurs effets sur la multipatridie et l'apatridie*, in M.-Cl. Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen (dir.), *Naar de Belgische Nationaliteit / Devenir belge*, Bruxelles-Anvers, Bruylant-Maklu, 2002, p. 505.

288. Wet van 7 maart 2002 tot wijziging van het Kieswetboek om het stemrecht toe te kennen aan de Belgen die in het buitenland verblijven, voor de verkiezing van de federale Wetgevende Kamers en tot instelling van de vrijheid van keuze van de gemachtigde in geval van stemming per volmacht, *B.S.*, 8 mei 2002.

verkrijging. Ze is in principe beperkt tot de gevallen van ernstige en bewezen fraude die een bepalende invloed hebben gehad op de beslissing van toekenning, bijvoorbeeld wanneer de betrokken persoon gebruik heeft gemaakt van een valse identiteit of vervalste documenten.

2.2. *De krachtlijnen van het Belgisch nationaliteitsrecht in 2011*

2.2.1. Samenhang en evenwicht

De regels in verband met de toekenning van de nationaliteit aan kinderen onder 18 jaar zijn niet fundamenteel gewijzigd door de hervormingen van 2000 en 2006. Het algemene evenwicht op dit niveau, tussen de overdracht van de Belgische nationaliteit omwille van afstamming van een Belgische ouder (*jus sanguinis*) en de toekenning van diezelfde nationaliteit omwille van geboorte op het grondgebied (*jus soli*) blijft behouden.

De principes van nationaliteitsverkrijging door meerderjarige vreemdelingen, die meestal behoren tot de eerste generatie migranten, worden dan weer wél grondig gewijzigd. Het Wetboek van 2011 lijkt nog maar van ver op wat het was in 1999 als we de voorwaarden bekijken voor nationaliteitsverwerving voor plus-achttien-jarigen. De wijzigingen in 2000 werden echter met dringendheid ingevoerd en door een wetgever die verblind was door het debat over het toekennen van stemrecht aan vreemdelingen. Ze werden in zekere mate ingevoerd ten koste van de interne en externe samenhang van het Wetboek van de Belgische nationaliteit²⁸⁹.

Intern leidt de afschaffing van het toetsen van de integratiewil van de kandidaat-Belg tot het verlies van gradatie tussen de verschillende procedures, waarbij de vreemdeling wordt beschouwd als minder of meer geïntegreerd in functie van zijn persoonlijke situatie en de banden die hij heeft met België. Voor 2000 moest wie naturalisatie aanvraag en slechts een verblijf van enkele jaren in België kon inbrengen, zijn integratiewil kunnen bewijzen en hopen op een ‘gunst’ van het parlement. Voor de vreemdeling die geboren was in België en er was opgegroeid, ging men er daarentegen vanuit dat hij geïntegreerd was. Hij had toegang tot de Belgische nationaliteit via een eenvoudigere en snellere procedure die een subjectief recht op de verwerving van de nationaliteit verleende. De categorieën daartussen, zoals echtgenoten van Belgen, hadden een subjectief recht op de nationaliteit op voorwaarde dat ze voldoende integratiewil aan de dag legden, wat werd gecontroleerd door de rechtbank van eerste aanleg. Na 2000 kan de vreemdeling die sinds zeven jaar legaal gevestigd is in België en die beschikt over een verblijfsrecht van onbepaalde duur,

289. M.-Cl. Foblets, Een nieuw nationaliteitsrecht? De wet van 1 maart 2000 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de Belgische nationaliteit, *R.W.*, 2000-2001, p. 1154.

net zoals de vreemdeling die 3 jaar legaal in België verblijft, volgens de wet de nationaliteit verkrijgen zonder aan een enkele bijkomende voorwaarde te voldoen ten opzichte van wie in België geboren is en er altijd heeft gewoond.

De memorie van toelichting van de wet van 1 maart 2000 verkondigde nochtans: 'De aard van de nationaliteitsverklaring en van de naturalisatieaanvraag wordt geenszins gewijzigd: de nationaliteitsverklaring verleent een werkelijk subjectief recht tot verkrijging van de Belgische nationaliteit en de nationaliteitsaanvraag bestaat erin dat een gunst wordt gevraagd, die de Kamer in laatste aanleg toestaat of weigert te verlenen.'²⁹⁰ Twee factoren dragen echter bij tot de vervaging van het oorspronkelijke onderscheid tussen de procedures van de nationaliteitsverklaring en de nationaliteitskeuze enerzijds en de naturalisatieprocedure anderzijds.

Enerzijds gaan de toegangsvoorwaarden tot de verschillende procedures dichter bij elkaar liggen en beginnen ze meer en meer op elkaar te lijken. Schematisch gezien kunnen we stellen dat voor de vreemdelingen van de eerste generatie enkel de duur van het verblijf op Belgisch grondgebied de keuze bepaalt voor de procedure van verklaring of die van naturalisatie. De gradatie in de complexiteit van de procedure voor het verkrijgen van de nationaliteit was omgekeerd evenredig met objectieve elementen in het parcours van de vreemdeling. Die elementen bewezen immers al dan niet zijn integratie. Nu de integratiewil niet meer wordt getoetst, verliest die gradatie zijn rechtvaardiging en relevantie. Men zou zich in deze context met recht kunnen afvragen of het behoud van verschillende procedures nog gerechtvaardigd is.

Anderzijds worden procedures van nationaliteitsverklaring en nationaliteitskeuze omgezet in naturalisatieaanvragen door de convergentie van de procedures zelf, waartoe beslist werd in 1998, in geval van een negatief advies van het parket en wanneer er geen bereidheid is tot aanhangigmaking bij de rechtbank. Vanuit deze optiek is het opmerkelijk dat de vermenging van de procedures van nationaliteitsverklaring, nationaliteitskeuze en naturalisatie gebeurt door opsorping van de twee eersten door de derde. Dat leidt onvermijdelijk tot het verlies van de kwalificatie 'subjectief recht' en van de garanties in de zin van motivatie en beroep die eraan verbonden zijn, voor alle nationaliteitsverklaringen en -keuzes die deze weg volgen. Naturalisatie wordt inderdaad nog steeds beschouwd als een gunst toegekend door het parlement. Deze opvatting wordt nog in herinnering gebracht tijdens de voorbereidende werken van de wet van 2006: 'de Kamer van Volksvertegenwoordigers als hoogste instantie de grondvoorwaarden bepaalt waaraan de aanvragen tot naturalisatie moeten beantwoorden', ze heeft alle 'ruimte om de rechtspraak in één of andere zin te laten evolueren'²⁹¹. De voorwaarden vastgelegd door de naturalisatiecommissie liggen daardoor niet vast bij wet en kunnen ook niet bij wet vastgelegd worden.

290. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/001, p. 3.

291. *Parl.St.*, Kamer, 2006-2007, DOC 51 2760/001, p. 258.

Dat betekent dat de betrokkene de voorwaarden niet kent en dat de Kamer er zich zelf niet aan moet houden. Een 'subjectief recht' dat geweigerd kan worden door een parlementaire vergadering zonder motivatie en zonder beroep is geen subjectief recht meer, maar wordt een gunst die de Kamer in laatste aanleg verleent of weigert.

Extern is de samenhang tussen de wetgeving betreffende de nationaliteit en de wetgeving in verband met het verblijfsrecht, hoewel die al verbeterd was in 2006, niet altijd leesbaar. Het feit dat het Wetboek het begrip 'wettelijk verblijf' gebruikt met een veel beperkender betekenis dan die men kan afleiden uit de bepalingen van de wet van 15 december 1980, die in deze materie de basiswetgeving vormen, draagt zeker niet bij aan een duidelijke en eenvoudige wetgeving. Trouwens, de mogelijkheid die wordt geboden aan meerderjarige kinderen van 'nieuwe' Belgen die in het buitenland verblijven om tot december 2006 een verblijfsrecht te bekomen en na die datum de Belgische nationaliteit, zonder enige andere voorwaarde te vervullen, is niet consistent met de bepalingen in verband met gezinshereniging. Die voorzien hereniging van buitenlandse meerderjarige kinderen met hun ouders enkel onder strenge voorwaarden waaraan slechts in enkele gevallen kan worden voldaan. Ook hier bezondigt het Wetboek zich aan een zeker gebrek aan logica.

2.2.2. Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en integratiewil

De voorwaarde verbonden aan de afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon ondergaat geen legislatieve wijziging in het eerste decennium van de 21e eeuw. Het begrip krijgt nog steeds geen definitie in de wet, ondanks een poging, tenminste in die richting, tijdens de voorbereidende werken van de wet van 1 maart 2000. De amendementen die werden ingediend door de oppositie van socialisten en christendemocraten om tenminste een indicatie van inhoud te geven aan de gewichtige feiten eigen aan de persoon worden niet aangenomen²⁹². Eén van deze amendementen probeerde trouwens de voorwaarde de integratiewil te bewijzen opnieuw in te voeren door: 'elke aanduiding dat belanghebbende zich niet integreert of geen bereidheid vertoont om zich te integreren' als gewichtig feit eigen aan de persoon op te nemen. Ook daar liep de poging uit op een mislukking. De meerderheid van de parlementsleden schaarde zich immers achter de verklaring van de minister waarin hij stelde dat integratie los moest worden gezien van de wetgeving betreffende de nationaliteit.

In een ministeriële richtlijn van 20 juli 2000, een aanvulling op de vorige richtlijn van 25 april van hetzelfde jaar, herinnert de minister van Justitie eraan dat 'niet iedere strafrechtelijke veroordeling een beletsel wegens gewichtige feiten eigen aan de persoon vormt. Zo kunnen de anciënniteit van de veroordeling, de mindere ernst of

292. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/004, amendementen nr. 22 en 23.

de eventueel verschoonbare aard van de gepleegde inbreuk – naar gelang de omstandigheden – inhouden dat een veroordeling niet constitutief is voor gewichtige feiten eigen aan de persoon. Omgekeerd kan dit beletsel bestaan zonder enige strafrechtelijke veroordeling, bijvoorbeeld de omstandigheid dat tegen belanghebbende een besluit van uitzetting of een maatregel tot terugwijzing uit het Belgisch grondgebied is genomen. Het kan bijvoorbeeld ook gaan om feiten van zware delinquentie die al dan niet worden gestraft, om inbreuken op de veiligheid van de Staat, terroristische activiteiten, spionage of uitgesproken weigering om de Belgische wetten na te leven. Zo kan ook een in het buitenland uitgesproken veroordeling in aanmerking worden genomen²⁹³. Deze herinnering brengt geen enkel nieuw element aan ten opzichte van de klassieke rechtspraak in verband met dit begrip²⁹⁴.

De voorwaarde bewijs te leveren van voldoende integratiewil is daarentegen verdwenen uit alle bepalingen van het Wetboek. Tot het volledig schrappen van die voorwaarde werd beslist zonder echt debat ten gronde in 2000. De toepassing en de interpretatie van het begrip hadden sinds 1985 al te veel moeilijkheden veroorzaakt. Zoals D. de Jonghe en M. Doutrepoint het schrijven: ‘de integratiewil is blijkbaar slachtoffer geworden van zijn oorspronkelijke Achilleshiel: aan het begrip was nooit een lang debat gewijd in de parlementaire ruimte. Dat had het nochtans duidelijk kunnen definiëren, zijn contouren duidelijk kunnen aflijnen en de criteria kunnen vastleggen waardoor men de integratiewil had kunnen controleren en zo veel mogelijk het risico op willekeur had kunnen verminderen’²⁹⁵. Uiteindelijk heeft integratie, een vaag begrip dat voor uiteenlopende interpretatie vatbaar is, niet echt de aandacht van de wetgevende macht. Dat was niet het geval toen het Wetboek werd aangenomen; de wetgever ging er toen blijkbaar van uit dat de inhoud duidelijk was. Maar ook toen het begrip werd geschrapt wou de wetgever er zich eenvoudigweg van ontdoen in plaats van te proberen de belangrijkste elementen te definiëren om zo het werk van de onderzoekers en de parketten te vergemakkelijken.

Zoals we eerder vermeldden, was een gevolg van het wegvallen van de toetsing van de integratiewil het verzwakte onderscheid tussen de manieren om de nationaliteit te verwerven, de verminderde gradatie tussen de toegang tot de procedures naar gelang men van de betrokken vreemdeling kon veronderstellen dat hij geïntegreerd was of niet en, tot slot van rekening, de afgenomen interne samenhang en logica van het Wetboek.

De wetgever van 2000 wou duidelijk geen verzet meer tegen verkrijging van de nationaliteit op grond van een weigering te integreren of van onvoldoende

293. B.S., 27 juli 2000.

294. Zie de beslissingen geciteerd door Ch.-L. Closset, *Traité de la nationalité en droit belge*, 2e ed., Bruxelles, Larcier, 2004, pp. 237 en volgende en door S. Isbiai, *Code de la nationalité belge: chronique de jurisprudence*, R.D.E., 2003, pp. 352 en volgende.

295. D. de Jonghe en M. Doutrepoint, *Obtention de la nationalité et volonté d'intégration*, *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 2012, n°2152-2153, p. 30.

integratiebereidheid. Toch merken we in de loop van het volgende decennium weerstand van personen uit de praktijk om volledig de controle van de integratiewil op te geven. Zo blijven bepaalde procureurs en rechters duidelijk beïnvloed door ‘elementen in verband met de integratie van de aanvrager die gehoord zijn ter zitting: kennis van de taal, werk, enz.’²⁹⁶ Een omzendbrief van een procureur des Konings aan de ambtenaren van de burgerlijke stand van zijn ambtsgebied in 2006 nodigt hen zelfs uit om ‘zorgvuldig te controleren of de betrokken persoon voldoende de Franse taal beheerst’ en hun bevindingen daarover aan het parket door te geven, want dat element lijkt de procureur des Konings ‘bepalend voor de evaluatie van de bereidheid te integreren binnen de bevolking van het Rijk en bijgevolg voor de verkrijging van de Belgische nationaliteit’. Een voorbeeld van die weerstand is een arrest van het Hof van Beroep van Luik dat vaststelt dat ‘de facto, het feit sinds tien jaar in België te verblijven, er nooit geprobeerd hebben te werken (...) maar zich tevreden stellen met een bedrag van het OCMW en uiteindelijk geen inspanning gedaan hebben om één van de drie landstalen te leren, zelfs gebrekkig, zijn elementen waaruit blijkt dat de aanvraag van de nationaliteit vandaag wordt ingediend omwille van andere motieven dan die men zou moeten veronderstellen wanneer zulk een stap wordt ondernomen, namelijk de band met dit nieuwe land en dus noodzakelijkerwijze met zijn cultuur’²⁹⁷. Evenzo lijkt de ‘rechtspraak’ van de Naturalisatiecommissie van de Kamer in die zin vast te leggen dat ‘het bewust en aangetoond weigeren één van de drie landstalen van België te leren spreken, terwijl men er geen van de drie begrijpt en spreekt, kan beschouwd worden (...) als gewichtig feit eigen aan de persoon’²⁹⁸.

Ook al is de toetsing van de integratiewil dan in 2000 door de wetgever weggeveegd, ze is nog niet volledig uit de praktijk verdwenen in de loop van de volgende jaren. Daardoor stellen we een kloof vast tussen de bepalingen van het Wetboek, die zeer open kunnen genoemd worden, en de praktijk van het verlenen van de nationaliteit, die meer restrictief is.²⁹⁹

2.2.3. Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht

Sinds de herziening van 2006 is de bedoeling van de wetgever duidelijk en expliciet: elke stap die een vreemdeling die met een illegaal of precair verblijfsstatuut in België verblijft, onderneemt om de Belgische nationaliteit te verkrijgen, moet vanaf nu tot mislukken gedoemd zijn. Met andere woorden: als het verkrijgen van

296. Ch. Guillaïn, De l'évaluation de la loi du 1er mars 2000 et de quelques modifications en matière de nationalité, *Annales de droit*, 2003, pp. 305-306.

297. Liège, 1er février 2005, *Rev. Rég. Dr.*, 2005, pp. 143-144.

298. Critères généraux pour l'appréciation d'une demande de naturalisation, aangenomen door de Commissie naturalisaties van de Kamer op 10 februari 2004.

299. Zie het onderzoek door het Robert Shuman Center for advanced studies van het Europees Universitair Instituut: <http://eudo-citizenship.eu/indicators/citimpindicators>.

de Belgische nationaliteit een centraal instrument is en blijft in het integratiebeleid voor de immigranten die aanwezig zijn op het grondgebied, kan ze geen toegang tot immigratie of tot het grondgebied zijn. In principe komt het verwerven van de Belgische nationaliteit na het stabiliseren van het verblijfsstatuut van de belanghebbende. Ze is geen instrument dat toegang verleent tot een verblijf of een administratief statuut consolideert en kan dat ook niet zijn.

Hoewel de intentie duidelijk is, blijft het in 2011 in bepaalde gevallen nog gemakkelijker de Belgische nationaliteit te verkrijgen dan een verblijfsrecht, zelfs tijdelijk, op het grondgebied. Dat feit is gedeeltelijk te wijten aan het zeer restrictieve beleid van de autoriteiten op het vlak van toegang tot het grondgebied en verblijfsrecht. Daardoor worden vreemdelingen die willen immigreren naar België, voor een beperkte tijd of definitief, naar andere toegangswegen geleid dan degenen die ze eigenlijk ter beschikking hebben. Zo ondergaan de asielprocedure en in mindere mate de procedures ter verkrijging van de nationaliteit onweerlegbaar een gedeelte van de migratiedruk. Van zodra een visum voor kort verblijf om geïmmigreerde ouders in België te bezoeken moeilijker te krijgen is dan het is om Belg te worden, meer bepaald als één van die ouders, eventueel recent, de Belgische nationaliteit heeft gekregen, is het enthousiasme voor de procedures voor nationaliteitsverwerving vanuit het buitenland wel te begrijpen, zelfs wanneer dat enthousiasme in vele gevallen getemperd wordt door een weinig vriendelijke houding van de administratie.

2.2.4. Interesse voor de vervallenverklaring

Tijdens de voorbereidende werken van de wet van 2000 hadden bepaalde parlementsleden het idee geopperd dat het interessant zou kunnen zijn de procedure van de vervallenverklaring te gebruiken voor ernstige tekortkomingen aan verplichtingen als Belgisch burger wanneer na de verkrijging van de nationaliteit zou blijken dat de 'nieuwe' Belg helemaal niet geïntegreerd was en weigerde inspanningen in die zin te doen. Dat voorstel had tot doel de effecten te verzachten van de afschaffing van het toetsen van de integratiewil. Sommigen schatten die immers nogal overdreven in. Het voorstel berustte uiteraard op een verkeerd begrip van wat de vervallenverklaring van de nationaliteit was, ingesteld door artikel 23 van het Wetboek³⁰⁰. Nochtans kunnen we er achteraf het begin lezen van een vernieuwde belangstelling voor het instituut van de vervallenverklaring, dat nog nooit was gebruikt sinds het Wetboek van 1984 in voege was.

De interesse van de wetgever voor dit instituut blijkt duidelijk in 2006, bij de invoering in artikel 23 van het Wetboek, van de mogelijkheid van vervallenverklaring wegens fraude bij de verkrijging van de nationaliteit. Deze mogelijkheid antwoordt

300. *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/007, pp. 38, 44.

duidelijk op een gevoelige malaise in de gerechtelijke en de politieke wereld³⁰¹ in gevallen van fraude die werd ontdekt na verkrijging van de nationaliteit. De parketten en rechters waren hiertegen niet gewapend aangezien het Wetboek geen mogelijkheid voorzag om de nationaliteit in dat geval weer in te trekken.

Naast deze nieuwe mogelijkheid tot vervallenverklaring wegens fraude, die vanaf deze periode door de rechtbanken zal worden uitgevoerd³⁰², komt ook duidelijk een nieuwe belangstelling naar voren in de gerechtelijke wereld voor de vervallenverklaring wegens ernstige tekortkomingen aan verplichtingen als Belgisch burger. Artikel 23 van het Wetboek was tot dan dode letter gebleven, maar in 2009 zien we een eerste toepassing van deze bepaling door het hof van beroep van Brussel³⁰³. De ten laste gelegde feiten waren bijzonder ernstig aangezien het ging over personen die veroordeeld waren voor terroristische feiten. Daarna waren er nog enkele gelijkaardige gevallen. De vervallenverklaring van de nationaliteit omwille van fraude of wegens ernstige tekortkomingen aan verplichtingen als burger, heeft zo op het einde van het eerste decennium van de 21e eeuw en na meer dan een halve eeuw afwezigheid, zijn comeback gemaakt in de rechtszalen van de hoven van beroep.

301. Zie de nota van de minister van Justitie over de vraag over fraude tijdens de voorbereidende werken van de wet van 1 maart 2000: *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, DOC 50 0292/007, pp. 151-153.

302. Zie bijvoorbeeld Gent, 11 december 2008 (2008/AR/828), 5 februari 2009 (2008/AR/831) en 4 juni 2009 (2008/AR/2471).

303. Bruxelles, 26 janvier 2009, *R.D.E.*, 2009, p. 15.

3. DE WET VAN 4 DECEMBER 2012

3.1. De politieke context en de intenties van de wetgever

Tijdens de legislatuur 2007-2010 worden talrijke parlementaire initiatieven genomen om opnieuw het Wetboek van de Belgische nationaliteit te wijzigen. Geen enkel van die voorstellen komt verder dan het stadium van indiening of inoverwegingneming en ze vervallen allemaal door de vroegtijdige beëindiging van de legislatuur in 2010. De meeste van deze voorstellen worden opnieuw ter tafel gelegd in de Kamer die verkozen werd in juni 2010³⁰⁴. Het is duidelijk, bij het begin van deze nieuwe legislatuur: de bereidheid tot een beleidswijziging op het vlak van het verlenen van de nationaliteit die in het parlement aanwezig was voor de verkiezingen is er nog steeds en zou binnen afzienbare tijd concrete vormen moeten aannemen.

Na de verkiezingen van 2010 beleeft België de langste politieke crisis van zijn geschiedenis. 541 dagen zijn nodig om een regering te vormen die erin slaagt het vertrouwen te krijgen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Tijdens de periode tussen de lente van 2010 en de herfst van 2011, behandelt de ontslagnemende regering de lopende zaken. Ze mag dus geen niet-dringende politieke initiatieven nemen. De in 2010 verkozen parlementsleden wachten echter niet op het einde van de schijnbaar eindeloze onderhandelingen om aan het werk te gaan. Hun aandacht gaat meer bepaald uit naar het migratiebeleid en het vreemdelingenrecht. Drie wetten worden in de steigers gezet op initiatief van de Vlaamse liberale verkozenen, gesteund door alle Vlaamse volksvertegenwoordigers met uitzondering van de groenen en bijgetreden door de Franstalige liberalen: het verkrijgen van verblijfsrecht via gezinshereniging³⁰⁵, de strijd tegen de schijnhuwelijken of gedwongen huwelijken³⁰⁶ en het verkrijgen van de nationaliteit. In elk van deze domeinen is het duidelijk dat de meerderheid van de parlementsleden een strengere toon wil aanslaan. Zelfs de verkozenen van de Franstalige linkse of centumpartijen komen overeen

304. D. de Jonghe en M. Doutrepoint vermelden zes voorstellen aan de Kamer en vijf voorstellen aan de Senaat, ingediend in de herfst van 2010, *Obtention de la nationalité et volonté d'intégration*, Courrier hebdomadaire du CRISP, 2012, n°2152-2153, p. 59; zie ook M.-Cl. Foblets, De Belgische nationaliteit in eer hersteld? Nieuwe wendingen in de appreciatie van integratie, Europees burgerschap en procedures van nationaliteitsverkrijging, in Foblets, M.-Cl., Hildebrandt, M., en Steenbergen, J., (red.), *Liber Amicorum René Focqué*, Gent, Larcier, 2012, pp. 344.

305. Zie de wet van 8 juli 2011 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen wat betreft de voorwaarden tot gezinshereniging, *B.S.*, 12 september 2011, 3e ed.

306. Zie de wet van 2 juni 2013 tot wijziging van het burgerlijk Wetboek, de wet van 31 december 1851 met betrekking tot de consulaten en de consulaire rechtsmacht, het Strafwetboek, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken en de schijnwettelijke samenwoningen, *B.S.*, 23 september 2013.

dat het nodig is ‘de malaise te begrijpen die rond deze vragen bestaat’³⁰⁷ en zelfs ‘de haakjes te sluiten’³⁰⁸. De context van economische crisis die in Europa woedt, de migratiedruk aan de Europese toegangspoorten en de overtuigingskracht van de verkozenen van rechts maken samen dat het klimaat gunstig is voor de goedkeuring van strengere en aanzienlijk minder gastvrije wetten dan in het verleden. De wijzigingen aangebracht aan het nationaliteitsrecht worden dus nog een keer grondig beïnvloed door het migratiebeleid³⁰⁹.

Doordat er zo veel uiteenlopende voorstellen waren om het Wetboek van de nationaliteit te wijzigen, hebben de volksvertegenwoordigers geen eensgezindheid kunnen bereiken over het voorstel waarmee ze hun werken zouden beginnen³¹⁰. Het eerst ingediende voorstel, getekend door Open-Vld, werd daarom als basis gebruikt. Daarna is het volledig vervangen door een ‘consensusamendement’ ondertekend door de volksvertegenwoordigers van Open-Vld, CD&V, Sp.a en N-VA³¹¹ en uiteindelijk door een ‘globaal amendement’³¹². Dat hield rekening met de verbeteringen die de Raad van State had gesuggereerd, verbeterde dus de vorige tekst en vormde uiteindelijk de tekst van de wet van 4 december 2012.

Het regeerakkoord dat uiteindelijk wordt gesloten op 1 december 2011 terwijl met het parlementaire werk wordt begonnen op het gebied van de nationaliteit, vat de doelstellingen samen waaraan de volksvertegenwoordigers al gewerkt hebben op dit gebied: ‘Ononderbroken verblijf en integratie kunnen leiden tot het verwerven van de nationaliteit en niet andersom. De hervorming zal de wetgeving meer migratieneutraal maken, vereisten inzake kennis van de taal en integratie van de kandidaten invoeren. De economische participatie zal een element voor de appreciatie van de integratie kunnen zijn. Naturalisatie via de Kamer blijft mogelijk, maar wordt een uitzonderingsprocedure. Ten slotte zal worden voorzien in een registratierecht en worden de mogelijkheden om de Belgische nationaliteit te ontnemen, uitgebreid.’³¹³

Het College van procureurs-generaal had de wetgever trouwens al geruime tijd gevraagd het Wetboek te herzien. Dit orgaan richtte in 2011 een verslag aan het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie nadat het een aantal moeilijkheden had opgemerkt bij de toepassing van het Wetboek en meerdere oplossingen had voorgesteld die zullen opgenomen worden in de wet van 4 december 2012. Het verslag concludeert dat ‘Algemeen (...) het Wetboek Belgische Nationaliteit dringend

307. F. Corbiau, Gesprek met Rachid Madrane (P.S.), *Migrations magazine*, nr.10, zomer 2013, p. 29.

308. F. Corbiau, Gesprek met Georges Dallemagne (voorzitter CdH van de Commissie naturalisaties van de Kamer), *Migrations magazine*, nr.10, zomer 2013, p. 31.

309. M.-Cl. Foblets, Z. Yanasmayan, P. Wautelet, *Country Report: Belgium*, EUDO Citizenship Observatory, 2013, p. 2.

310. *Parl.St.*, Kamer, DOC 53 0476/015, p 11.

311. Amendement nr.124, *Parl.St.*, Kamer, DOC 53 0476/010.

312. Amendement nr.151, *Parl.St.*, Kamer, DOC 53 0476/013.

313. Regeringsakkoord van 1 december 2011, p. 134.

nood heeft aan verduidelijking van de verschillende bepalingen en verstrenging van de voorwaarden³¹⁴.

Het belangrijkste doel dat de wetgever in 2012 wil bereiken, wordt uitdrukkelijk vernoemd in de titel van de wet van 4 december: ‘het verkrijgen van de Belgische nationaliteit migratieneutraal maken’. Zo drukt de auteur van het eerste wetsvoorstel, die ook coauteur van het ‘consensus’-amendement is, het uit: ‘In geen geval mag de nationaliteit een middel zijn om een verblijfstitel te bekomen of om het administratief statuut van de vreemdeling te consolideren’³¹⁵. Het doel de ‘neutraliteit’ van het Wetboek te garanderen op het vlak van migratie vertaalt zich in twee soorten maatregelen. Aan de ene kant worden de voorwaarden voor toegang tot de procedures voor nationaliteitsverwerving strenger wat het verblijf en de wettigheid van het verblijf betreft. Met de wet van 4 december 2012 onderkent de wetgever duidelijk de noodzaak, ingegeven door de logica en de samenhang van de wetgeving, verbanden vast te leggen tussen de wetgeving betreffende de toegang tot het grondgebied en het verblijf van vreemdelingen en het Wetboek van de Belgische nationaliteit: ‘Met de voorwaarde van een onbeperkt verblijf, die vereist is op het ogenblik van het onderschrijven van de verklaring of de aanvraag, wil men juist vermijden dat een tijdelijk verblijfsrecht zou kunnen worden omgezet in een onbeperkt verblijfsrecht door middel van een nationaliteitsverkrijging’³¹⁶. Aan de andere kant schaft de wetgever elke mogelijkheid af om een procedure tot verkrijging van de nationaliteit op te starten vanuit het buitenland. Voortaan kan geen enkele meerderjarige vreemdeling nog Belg worden als hij niet vooraf met een verblijfsrecht in België verblijft. Het gelijkstellen van een verblijf buiten het grondgebied met een verblijf in België wanneer de kandidaat echte banden met het land kan bewijzen, verdwijnt volledig uit de wetgeving.

Naast deze verkondigde doelstelling, brengt de wet van 4 december 2012 nog heel wat andere omwentelingen teweeg in het Wetboek. De wet van 2012 is duidelijk een reactie op de ‘Snel Belg-Wet’ van 2000, die door talrijke politieke groepen beschouwd werd als te laks. De nieuwe wet, die door M. Van de Putte en J. Clement volkomen terecht de ‘Betere Belg-Wet’³¹⁷ wordt genoemd, haalt de schroeven weer aan: voortaan moet men om de Belgische nationaliteit te verkrijgen, voldoen aan veel strengere voorwaarden dan tijdens het afgelopen decennium. Het doel is hier de Belgische nationaliteit op te waarderen. Ze moet nu verdiend worden, waar ze onder de wet van 2000 eerder versjacherd werd. Een zeer duidelijk teken van de waardevermindering van de nationaliteit in de geest van de wetgever verschijnt trouwens in de wet van 8 juli 2011 over de gezinshereniging. Die wet creëert strengere

314. Verslag van het College van procureurs-generaal aan het Parlementair Comité belast met de wets-evaluatie 2010-2011, DOC 53 1414/005, p. 129.

315. *Parl.St.*, Kamer, 2011-2012, DOC 53 0476/015, p. 4

316. *Ibid.*

317. M. Van de Putte en J. Clement, De ‘Betere Belg’-Wet, *T. Vreemd.*, 2013, p. 6.

voorwaarden voor gezinshereniging voor de gezinsleden van een Belg dan voor de gezinsleden van een Europees burger. Wanneer deze wet wordt goedgekeurd, rechtvaardigt de wetgever dat verschil in behandeling door precies te wijzen op het feit dat talrijke vreemdelingen Belg zijn geworden in de afgelopen tien jaar ‘dankzij de Snel Belg-wet’³¹⁸.

De nieuwe voorwaarden voor nationaliteitsverwerving bevestigen opnieuw de vereiste van voorafgaande integratie in hoofde van de kandidaat, maar op een meer precieze en heel andere manier dan wat die vereiste voor 2000 was. Men wil de voorwaarden voor nationaliteitsverkrijging objectiveren. De wetgever laat inderdaad niet meer aan gelijk welke autoriteit de zorg over om de integratie of integratiewil te peilen van de vreemdeling die Belg wil worden. Hij definieert zelf op een uiterst precieze manier de voorwaarden die moeten vervuld worden om de procedure op te starten en de middelen om zijn integratie te bewijzen. Daarvoor stelt hij een exhaustieve lijst op van de manieren om bewijs te leveren van integratie. Ondanks die formele, precieze omschrijvingen van de wetgeving gaat het nochtans wel nog steeds over integratie. In dat opzicht is de wet zeer instructief: men kan vrij duidelijk lezen wat, in de ogen van de vertegenwoordigers van de Natie, een ‘geïntegreerde vreemdeling’ is. Er is trouwens geen sprake meer van ‘integratiewil’ in 2012. Volledige integratie is een basisvoorwaarde om de nationaliteit te verkrijgen. D. de Jonghe en M. Doutrepoint³¹⁹ stellen zo pertinent dat men overgegaan is van ‘Wees Belg en integreer’ naar een expliciet ‘Integreer en wees Belg’.

Welke vorm de waarde ‘integratie’ ook aanneemt in het Wetboek van 2012, haar terugkeer is geen verrassing. Enerzijds vermeldde de algemene beleidsverklaring van april 2008 al dat het verkrijgen van de nationaliteit moest afhangen van ‘een bewijs van de bereidheid tot integratie die moet bewezen worden aan de hand van een attest van de lokale overheid of van een andere dienst die daarvoor bevoegd is’. Alle teksten van wetsvoorstellen die werden ingediend of opnieuw werden ingediend in 2010 bevatten de terugkeer, op een of andere manier, van de dimensie integratie als onderdeel van nationaliteitsverwerving. Anderzijds zagen we hierboven tussen de signalen die de terugkeer van het concept integratie aankondigden, bepaalde beslissingen van gerechtelijke overheden en van de Kamer van Volksvertegenwoordigers toen de wet van 2000 in voege was (zie deel 2, hoofdstuk 2, 1). Ze getuigden van een duidelijke weerstand van de auteurs om toe te geven aan het onweerlegbaar vermoeden van integratie dat nochtans ondubbelzinnig in de wet beschreven stond. Bovendien kunnen we niet ontkennen dat in tien jaar tijd het begrip integratie een hele weg heeft afgelegd op het niveau van het beleid van de deelstaten, die bevoegd zijn voor de opvang van vreemdelingen. Zo start de Vlaamse Gemeenschap vanaf

318. *Parl.St.*, Kamer, 2010-2011, DOC 53-0443/018, p. 166. Zie ook het arrest van het Grondwettelijk Hof nr.121/2013 van 26 september 2013 (B.52) dat deze rechtvaardiging toegeeft.

319. D. de Jonghe en M. Doutrepoint, *Le Code de la nationalité belge, version 2013*; De ‘sois Belge et intègre-toi’ à intègre-toi et sois Belge’, *J.T.*, 2013, p. 313.

2003 een ‘inburgering’-programma in het kader van zijn bevoegdheid op het gebied van onthaal en integratie van migranten³²⁰. Dit programma houdt een ‘inburgerings-traject’ in dat wordt voorgesteld en zelfs opgelegd aan verschillende categorieën migranten, enerzijds om hun zelfredzaamheid te verhogen. Anderzijds draagt het ertoe bij ‘dat de samenleving die personen als volwaardige burgers erkent, met als doel een volwaardige, actieve participatie en een gedeeld burgerschap van éénieder (...)’³²¹. Het Waals Gewest heeft meer recent ook een ‘parcours d’intégration’³²² uitgestippeld. Ook in Brussel zien gelijkaardige programma’s het daglicht en banen zich een weg naar efficiëntie ondanks de institutionele complexiteit van het Hoofdstedelijk Gewest³²³.

Ten slotte is de wetgever van eind 2012 ook veel preciezer dan in het verleden over wat volgens hem, negatief geformuleerd, een persoon is die het waard is de Belgische nationaliteit te verkrijgen of te behouden. Hij vermeldt uitdrukkelijk het gedrag dat een persoon buiten de gemeenschap van de Belgen plaatst. Hij geeft ook meer details over wat ‘gewichtige feiten eigen aan de persoon’ zijn die een beletsel vormen voor verkrijging van de nationaliteit en over het gedrag dat vervallenverklaring van de nationaliteit kan rechtvaardigen.

3.2. *Het nieuwe Wetboek van de nationaliteit, van toepassing vanaf 1 januari 2013*

3.2.1. Toekenning (minderjarigen)

De wet van 4 december 2012 brengt weinig veranderingen in de regels voor het toekennen van de nationaliteit aan minderjarigen. Artikelen 8 en 9 van het Wetboek worden niet gewijzigd: de bepalingen die de overdracht voorzien van de nationaliteit door de ouders naar hun kinderen blijven onveranderd, ook de regels die van toepassing zijn op kinderen van Belgen die in het buitenland geboren zijn. Hetzelfde geldt voor artikel 10 dat toekenning van de nationaliteit voorziet aan kinderen die geboren zijn op Belgische bodem en die op gelijk welk moment tijdens hun minderjarigheid staatloos zijn.

De bepalingen van artikelen 11 en 11*bis*, in verband met het toekennen van de Belgische nationaliteit aan kinderen die op Belgisch grondgebied geboren zijn uit niet-Belgische ouders (zogenoemde kinderen van de tweede en derde generatie)

320. Vlaams decreet van 28 februari 2003 betreffende het Vlaamse inburgeringsbeleid, herhaaldelijk gewijzigd sindsdien

321. Vlaams decreet van 28 februari 2003, art.2, 1°

322. Décret de la Région wallonne du 27 mars 2014 remplaçant le livre II du Code wallon de l’action sociale et de la santé relatif à l’intégration des personnes étrangères ou d’origine étrangère

323. Decreet van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 18 juli 2013 betreffende het onthaalproject voor nieuwkomers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

worden ook niet ten gronde gewijzigd. Ze worden gewoon herschreven en samengevoegd in één enkel artikel 11. Artikel 11*bis* wordt opgeheven. In toepassing van het nieuwe artikel 1, § 1, 1° moet de hoofdverblijfplaats van de buitenlandse ouders in België, voorwaarde voor toekenning van de nationaliteit aan het kind dat geboren is op het grondgebied, voortaan overeenkomen met de inschrijving van de betrokkenen in het bevolkingsregister, in het vreemdelingenregister of nog in het wachtregister.

Artikel 12, dat handelt over de toekenning van de nationaliteit aan minderjarige kinderen door een gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging door een ouder, wordt aangevuld met de voorwaarde dat het kind op het grondgebied moet verblijven. Die voorwaarde bestond daarvoor niet en hangt samen met de algemene doelstelling om de wetgeving in verband met de nationaliteit ‘migratieneutraal’ te maken. Ze neemt nu voor minderjarige kinderen de vereiste over die algemeen geworden was voor nationaliteitsverkrijging door meerderjarigen: de betrokkene wordt pas Belg als hij vooraf wettelijk op het grondgebied verbleef. Vanaf 1 januari 2013 heeft verkrijging van de Belgische nationaliteit door een meerderjarige vreemdeling enkel de toekenning van de Belgische nationaliteit tot gevolg aan zijn minderjarige kinderen als die laatsten in België verblijven.

3.2.2. Verkrijging (meerderjarigen)

De wet van 4 december 2012 heeft de onmiskenbare verdienste de procedures te rationaliseren. Er worden nog slechts twee procedures aangeboden aan vreemdelingen van meer dan achttien jaar die de nationaliteit willen verkrijgen: de nationaliteitsverklaring en de naturalisatie. De vaderlandskeuze behoort vanaf nu tot het verleden, artikelen 13, 14, 16 en 17 worden opgeheven. Bovendien wordt er een duidelijk verschil gemaakt tussen de nationaliteitsverklaring en de naturalisatie, de verklaringen worden niet langer automatisch omgevormd tot naturalisatie. Die laatste wordt een uitzonderingsprocedure. Het gemeenrecht van het verkrijgen van de nationaliteit wordt nu gevormd door de nationaliteitsverklaring.

1. Nieuwe vereisten in verband met verblijfplaats en wettigheid van het verblijf

Voor het eerst sinds 1984 preciseert de wetgever wat we moeten verstaan onder ‘hoofdverblijfplaats op het grondgebied’. Dat begrip is niet langer een notie van feit die met alle rechtsmiddelen kan bewezen worden. Het valt, in toepassing van het nieuwe artikel 1, § 2, 1° van het Wetboek, samen met de plaats waar de belanghebbende is ingeschreven in het bevolkingsregister, in het vreemdelingenregister of in het wachtregister, met andere woorden in een van de registers die worden bijgehouden door de gemeentelijke administratie. Daaruit vloeit voort dat elke periode van verblijf op het grondgebied die niet gedekt is door een inschrijving in een van de vermelde registers niet meer in aanmerking kan worden genomen aangezien het

Wetboek van de nationaliteit een bepaalde duur vereist voor het hoofdverblijf in het Rijk.

Artikel 7bis van het Wetboek wordt herschreven door de wet van 4 december 2012. Het werd in 2006 ingevoerd om de vereiste van een wettelijk verblijf in te voeren op het tijdstip van indiening van de procedure om de nationaliteit te verwerven. De nieuwe tekst is duidelijk en vertaalt ondubbelzinnig de wil van de wetgever om de wetgeving betreffende de nationaliteit migratie'neutraal' te maken. Artikel 7bis, § 1 vereist inderdaad vanaf nu dat, voor de toepassing van de bepalingen in verband met de verkrijging en de her verkrijging van de nationaliteit, de vreemdeling vooraf zijn hoofdverblijf in België heeft gevestigd, hij moet er dus ingeschreven zijn in een van de gemeentelijke registers. De mogelijkheid een procedure van nationaliteitsverkrijging op te starten terwijl men in het buitenland verblijft, verdwijnt volledig met de wet van 4 december 2012. Tot het einde van 2012 stond die procedure in het buitenland open voor echtgenoten van Belgen, voor meerderjarige kinderen van Belgen die in België verbleven, voor bepaalde jonge volwassenen die een verklaring van nationaliteitskeuze aflegden en voor kandidaten voor naturalisatie.

De wetgever van 2012 is voor de toegang tot de nationaliteit niet tevreden met de vereiste van een hoofdverblijfplaats in België gedekt door een verblijfsrecht en bekrachtigd door inschrijving in een van de registers. Hij verstrengt ook de voorwaarden op het vlak van het type verblijf dat wordt vereist. Terwijl vroeger een vreemdeling die het recht had langer dan drie maanden in het Rijk te verblijven toegang had tot de meeste procedures voor nationaliteitsverkrijging, zijn nu enkel nog die verklaringen en aanvragen ontvankelijk die ingediend worden door vreemdelingen die beschikken over een verblijfsvergunning van onbepaalde duur. De bestaansreden van die maatregel is duidelijk. Hij is het logisch gevolg van de wens te vermijden dat nationaliteitsverwerving zou dienen om een precair of beperkt administratief statuut te consolideren. Aangezien een verblijfsrecht van onbepaalde duur de vreemdeling in principe het recht garandeert om in België te verblijven tot het einde van zijn dagen, kan het verkrijgen van de nationaliteit geen enkele verbetering meer betekenen voor een situatie die op dat vlak al de best mogelijke is.

Maar de wetgever gaat verder, want artikel 7bis, § 2 eist vanaf nu dat het verblijfsrecht waarover de vreemdeling beschikt gedurende de hele periode van het hoofdverblijf die vereist is om in aanmerking te komen voor de verschillende procedures van nationaliteitsverkrijging, een verblijfsrecht van meer dan drie maanden moet zijn, anders gezegd: een verblijfsrecht van lange duur. Vroeger konden alle periodes van wettelijk verblijf worden samengeteld om de vereiste verblijfsduur op het grondgebied te bereiken, zelfs al ging het om een precair verblijfsrecht, bij voorbeeld in afwachting van erkenning van het recht op gezinshereniging of van het statuut van vluchteling. Vanaf nu komen enkel de verblijfsperiodes die gedekt worden door een stabiel verblijfsrecht, van lange duur, in aanmerking om de nationaliteit te verkrijgen.

Deze vereiste, die verder lijkt te gaan dan wat nodig was om het doel van de wetgever te bereiken, verlengt in de praktijk de vereiste duur van verblijf voor vele kandidaat-Belgen omdat in de meeste migratietrajecten de belanghebbende eerst beschikt over een precair verblijfsrecht en pas een stabiel verblijfsrecht krijgt na meerdere maanden of jaren van administratieve procedures. Daarnaast riskeert die nieuwe vereiste België in een moeilijke situatie te brengen ten opzichte van zijn internationale verplichtingen in verband met de opvang en de bescherming van vluchtelingen. De periode waarin de erkende vluchteling nog in de asielpcedure zat, wordt immers niet meer in aanmerking genomen voor verkrijging van de nationaliteit, terwijl men weet dat de erkenning van het statuut van vluchteling declaratoir is³²⁴.

Ten slotte brengt de wet van 4 december 2012 een welkome verklaring van de toegelaten periodes van onderbreking in het hoofdverblijf en in het verblijfsrecht voorafgaand aan de indiening van de procedure voor nationaliteitsverkrijging. In principe moeten zowel het verblijf als het verblijfsrecht ononderbroken zijn. Maar ook wanneer er tijdelijke afwezigheden van maximum zes opeenvolgende maanden zijn, die in totaal een vijfde van de totale vereiste verblijfsduur niet overschrijden, wordt een verblijf als ononderbroken beschouwd.

2. Nieuwe toelatingsvoorwaarden voor de nationaliteitsverklaring

De verkrijging van de nationaliteit door verklaring bedoeld in artikel 12*bis* belangt voortaan vijf categorieën vreemdelingen aan, die precies worden gedefinieerd door het Wetboek. Deze nieuwe categorieën hangen samen met het feit dat de naturalisatie voortaan voorbehouden is aan 'uitzonderlijke' personen, als we de erkende staatlozen buiten beschouwing laten. Uit de definitie blijkt duidelijk dat de wetgever de toegang tot de nationaliteit moeilijker wil maken dan voordien, zelfs los van de strengere vereisten in verband met verblijfplaats en verblijfsstatuut. Als we het nieuwe Wetboek lezen, blijkt duidelijk de bedoeling van de auteurs van de tekst: de Belgische nationaliteit voorbehouden voor personen die, door het feit dat ze beantwoorden aan nieuwe vereisten, hun succesvolle integratie aantonen aan de maatschappij. Het Wetboek definieert vanaf nu zelf de bewijzen die van die integratie moeten worden geleverd.

We kunnen een zekere gradatie vaststellen in de vereisten die blijken uit de nieuwe voorwaarden voor nationaliteitsverwerving. Zo wordt er meer bewijs van integratie gevraagd van een vreemdeling die nog maar 5 jaar in België verblijft dan van een vreemdeling die er al 10 jaar verblijft. Tussen beide categorieën in geniet de

324. D. de Jonghe en M. Doutrepoint, *op. cit.*, p. 316; B. Renauld, 'Le Code de la nationalité, version 2013', *R.D.E.*, 2012, p. 553.

vreemdeling die sinds 5 jaar in België verblijft en een band heeft met een Belg door het huwelijk of vader/moederschap van voorwaarden daartussenin.

De eerste categorie wordt gevormd door de meerderjarige vreemdelingen die geboren zijn in België en er sinds hun geboorte hebben gewoond. Zij vielen vroeger al onder artikel 12*bis*, maar voortaan moeten ze voldoen aan de strengere eisen in verband met het verblijfsstatuut en het ononderbroken verblijf.

De tweede categorie vreemdelingen die de nationaliteit kunnen verkrijgen door verklaring bestaat uit vreemdelingen die sinds ten minste 5 jaar in België verblijven. Om de Belgische nationaliteit te verkrijgen, moeten ze hun kennis van een van de drie landstalen kunnen bewijzen, hun maatschappelijke integratie en hun economische participatie. Het Koninklijk Besluit van 14 januari 2013 bepaalt voor deze categorie dat de kennis van de taal op dezelfde manier wordt bewezen als de maatschappelijke integratie zodat die twee vereisten samenvallen. De wetgever definieert precies en exhaustief de manier waarop maatschappelijke integratie kan worden bewezen. Ofwel moet men minstens een diploma van hoger secundair onderwijs hebben behaald in België, ofwel moet men een beroepsopleiding van minstens 400 uur hebben gevolgd die door een bevoegde overheid is erkend, ofwel moet men een integratietraject of inburgeringscursus gevolgd hebben die door een van de bevoegde deelstaten wordt georganiseerd, ofwel ononderbroken gedurende de vijf jaar voor de verklaring gewerkt hebben als werknemer, ambtenaar of zelfstandige. Ten slotte moeten de vreemdelingen van deze categorie ook nog hun economische participatie kunnen bewijzen. Daarvoor moeten ze minstens 468 dagen gewerkt hebben in de loop van de laatste vijf jaar. Wat dat laatste betreft, voegt de wet hier echter aan toe dat de jaren besteed aan beroepsopleiding of geslaagde secundaire of hogere studies kunnen worden omgezet in gewerkte dagen en afgetrokken van de vereiste 468 dagen.

De derde categorie vreemdelingen bedoeld in artikel 12*bis* zijn zij die minstens 5 jaar in België verblijven en echtgeno(o)t(e) van een Belg zijn, of vader of moeder van een minderjarig Belgisch kind. Wat de echtgenoten betreft, eist het Wetboek dat ze minstens drie jaar voor de verklaring hebben samengewoond in België. De kandidaat-Belgen die aan die voorwaarden voldoen moeten bovendien hun kennis van een van de drie landstalen en hun maatschappelijke integratie bewijzen. Ook hier geldt het bewijs van de maatschappelijke integratie ook als bewijs van de kennis van de taal. Van personen die zulke familieband met een Belg of Belgische kunnen laten gelden, wordt geen bewijs geëist van economische participatie behalve, en dat is toch wel eigenaardig, als ze hun integratie bewijzen door het feit dat ze een beroepsopleiding hebben gevolgd.

De vierde categorie vreemdelingen beschreven in artikel 12*bis* getuigt van de aandacht van de wetgever voor personen die, om een gegronde reden, hun economische participatie niet kunnen bewijzen. Hier worden personen bedoeld die minstens 5 jaar in België verblijven en die gehandicapt of invalide zijn of op pensioengerechtigde

leeftijd gekomen zijn. Van deze categorie vreemdelingen wordt geen enkele bijkomende voorwaarde geëist: ze hoeven geen kennis van één van de drie landstalen noch hun maatschappelijke integratie te bewijzen.

De vijfde categorie vreemdelingen die de Belgische nationaliteit kunnen verkrijgen door verklaring wordt ten slotte gevormd door de vreemdelingen die minstens 10 jaar in België wonen. Om de nationaliteit te verkrijgen, moeten ze hun kennis van één van de drie landstalen en hun deelname aan het leven van hun onthaalgemeenschap bewijzen. De wet en het Koninklijk Besluit bepalen de manieren waarop de talenkennis kan worden bewezen. Het bewijs van deelname aan het leven van de onthaalgemeenschap kan 'door alle rechtsmiddelen geleverd worden, en bevat elementen waaruit blijkt dat de aanvrager deelneemt aan het economische en/of socioculturele leven van die onthaalgemeenschap'.

3. Wijzigingen in de procedures voor nationaliteitsverklaring

De belangrijkste verandering op het vlak van de procedure, is het feit dat het niet meer mogelijk is de procedure voor nationaliteitsverklaring over te dragen aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers in geval van een negatief advies. De procedures van nationaliteitsverklaring en van naturalisatie zijn voortaan zeer verschillend en wanneer de Kamer de oude dossiers, die werden ingediend tot 31 december 2012, heeft afgehandeld, zal ze haar werklast aanzienlijk zien verminderen.

De rol van de ambtenaar van de burgerlijke stand wordt groter vanaf 1 januari 2013. Hij is voortaan belast met het verifiëren van de volledigheid van het dossier bij de verklaring en moet, aan het einde van dat onderzoek, beslissen of de verklaring ontvankelijk is. De wetgever heeft op gemeentelijk niveau voor een eerste filter gezorgd om te vermijden dat geen verklaringen bij het parket aankomen die duidelijk niet kunnen leiden tot verkrijging van de nationaliteit, bijvoorbeeld omdat de verklaarder geen geschikt verblijfsrecht heeft of omdat hij de vereiste duur van zijn verblijf op het grondgebied niet kan bewijzen.

De wet introduceert een nieuwigheid in de procedure. Ze stelt dat als de schrijfwijze van de naam of de voornaam van de vreemdeling niet dezelfde is in het gemeentelijk register, het strafregister of op de voorgelegde documenten, de aanvraag wordt opgeschort totdat de schrijfwijze in alle registers en documenten gelijk is gemaakt. De vreemdeling die geen naam of geen voornaam heeft, kan trouwens gratis een procedure opstarten om er een te bekomen, volgens de wetgeving betreffende de wijziging van namen of voornamen.

Ten slotte zijn de wet en de reglementen hierover niet extreem duidelijk, maar het lijkt wel of de wetgever heeft geprobeerd de mogelijkheid om een geboorteakte te vervangen door een consulaire document te beperken tot enkele landen waarvoor bij Koninklijk Besluit is vastgesteld dat het onmogelijk is een document te verkrijgen

dat de waarde heeft van een geboorteakte³²⁵. In de andere gevallen waarbij de betrokkene kan bewijzen dat het onmogelijk is een geboorteakte voor te leggen, kan hij ze vervangen door een akte van bekendheid. Dat veronderstelt een specifieke procedure die de duur van de hele procedure ter verkrijging van de nationaliteit nog eens verlengt.

Voor het overige blijft de procedure vergelijkbaar met wat ze was toen de oude wet van kracht was. Ze voorziet nog steeds dat de procureur des Konings zich kan verzetten tegen verkrijging van de nationaliteit als hij meent dat niet voldaan is aan de basisvoorwaarden of dat gewichtige feiten eigen aan de persoon een beletsel vormen. In geval van een negatief advies moet de verklaarder, als hij dat wenst, aanhangigmaking vragen bij de rechtbank van eerste aanleg. Van zodra er geen automatische overdracht meer is van het dossier naar de Kamer, eindigt de procedure als de verklaarder een negatief advies krijgt van het parket en nalaat erop te reageren binnen de termijn van vijftien dagen die hij heeft om de zaak aanhangig te maken.

4. Nieuwe toelatingsvoorwaarden voor de naturalisatie

De wijzigingen in verband met de toegang tot de naturalisatie zijn indrukwekkend. Tot 31 december 2012 stond de procedure voor naturalisatie open voor elke vreemdeling die beschikte over een verblijfsrecht en die sinds 3 jaar op het grondgebied verbleef. Zo was naturalisatie de koninklijke weg om de Belgische nationaliteit snel en gemakkelijk te verkrijgen. Het aantal dossiers dat jaarlijks werd ingediend was dan ook groot³²⁶.

Met de wet van 4 december 2012 vindt de naturalisatie haar ware aard terug van bij het ontstaan van de Belgische staat: een gunst die soeverein en discretionair door het parlement wordt toegekend aan vreemdelingen van wie de verdiensten zodanig zijn dat ze in staat zijn 'een bijzondere bijdrage te leveren aan de internationale uitstraling van België'. De wetgever preciseert zorgvuldig wat we moeten verstaan onder 'uitzonderlijke verdiensten', die zich kunnen situeren op het wetenschappelijk, sportief of sociocultureel vlak. Als we het nieuwe artikel van het Wetboek lezen, begrijpen we goed dat de genaturaliseerden van 2013 en de volgende jaren geen gewone stervelingen zullen zijn.³²⁷ Om uitzonderlijke verdiensten te bewijzen op wetenschappelijk gebied, moet men houder zijn van een doctoraatstitel. Op sportief

325. KB van 17 januari 2013 tot vaststelling van de lijst van landen waar het verkrijgen van akten van geboorte onmogelijk is of op zware moeilijkheden botst. De betrokken landen zijn: Afghanistan, Angola (enkel enclave Cabinda), Somalië en Zuid-Soedan.

326. Gemiddeld ontving de Naturalisatiecommissie van de Kamer ongeveer 12 000 aanvragen per jaar, met een 'aanzuigefect' eind 2012 door de aangekondigde wetswijziging. Hierdoor kwam het aantal ingediende dossiers dat jaar op 20 000. *Migrations Magazine*, nr. 10, zomer 2013, p. 32

327. Georges Dallemagne, voorzitter van de Naturalisatiecommissie; verklaarde in de zomer van 2013 dat de Commissie sinds het begin van dat jaar geen enkel ernstig dossier had ontvangen in het kader van de nieuwe wet: *Migrations magazine*, nr. 10, zomer 2013, p. 32

gebied moet men de internationale selectiecriteria halen of de door het BOIC opgelegde criteria van een Europees Kampioenschap, een Wereldkampioenschap of de Olympische Spelen, ofwel moet de federatie van de betrokken sporttak van oordeel zijn dat de betrokkene een meerwaarde kan betekenen in het kader van een kampioenschap. Om ten slotte verdienstelijk te zijn op sociocultureel vlak, moet men de eindselectie van een internationale cultuurwedstrijd gehaald hebben of internationaal geprezen worden omwille van zijn verdiensten of van zijn inzet.

Het oude artikel 19 liet erkende vluchtelingen en staatlozen in België toe een aanvraag tot naturalisatie in te dienen na twee jaar verblijf op het grondgebied. Die mogelijkheid wordt enkel behouden voor de erkende staatlozen. De vluchtelingen hebben die gemakkelijke toegang tot de nationaliteit, zonder enige uitleg, verloren.

5. Meer bijzonderheden in verband met het beletsel wegens ‘gewichtige feiten eigen aan de persoon’

Voor de eerste keer sinds het Wetboek werd aangenomen, geeft de wetgever uitleg over hoe we de uitdrukking ‘gewichtige feiten eigen aan de persoon’ moeten verstaan. In artikel 1, § 2, 4° van het Wetboek vinden we voortaan een lijst van gewichtige feiten eigen aan de persoon die aanleiding kunnen geven tot een negatief advies van de procureur des Konings in de procedures voor verkrijging van de nationaliteit. Die lijst is niet exhaustief; de Koning wordt uitgenodigd hem aan te vullen. De lijst met gewichtige feiten eigen aan de persoon die in het Wetboek is vermeld, bevat het feit een van de veroordelingen te hebben opgelopen die aanleiding kunnen geven tot vervallenverklaring van de nationaliteit (zie deel 2, hoofdstuk 2, 3.2.3) of het feit geprobeerd te hebben de nationaliteit door fraude te verkrijgen, lid zijn van een beweging of organisatie die door de Staatsveiligheid als gevaarlijk beschouwd wordt, de onmogelijkheid de identiteit of de hoofdverblijfplaats te controleren of de identiteit van de kandidaat-Belg te garanderen, een veroordeling tot een onherroepelijke straf voor fiscale of sociale fraude. Het Koninklijk Besluit van 14 januari 2013 breidt het begrip uit tot elke strafrechtelijke veroordeling die leidt tot een effectieve gevangenisstraf, behalve eerherstel, tot elk feit dat een dergelijke veroordeling tot gevolg kan hebben en waarvoor een vooronderzoek of onderzoek aan de gang is, tot het feit zich bezig te houden met activiteiten die een bedreiging vormen of zouden kunnen vormen voor de fundamentele belangen van de staat of tot het feit een verblijfsvergunning te hebben verkregen op basis van een schijnhuwelijk of gedwongen huwelijk of van een schijnwettelijke samenwoning of gedwongen samenwoning afdwingbaar door gerechtelijke beslissing. Deze lijst geeft ook slechts voorbeelden en is niet exhaustief.

6. Herinvoering van registratierecht

Vanaf 1 januari 2013 zijn de procedures ter verkrijging van de nationaliteit onderworpen aan een vast registratierecht van 150 euro. Dat recht moet vereffend zijn voor neerlegging van de verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand of voor neerlegging van de naturalisatieaanvraag bij de Kamer. Het betaalde bedrag kan enkel gerecupereerd worden wanneer de procedure wordt stopgezet of de nationaliteit wordt geweigerd.

3.2.3. Verlies en vervallenverklaring

De wet van 2012 wijzigt de oorzaken van verlies van de nationaliteit niet, maar brengt wel vernieuwing wat de vervallenverklaring betreft. Naast de vervallenverklaring voor ernstige tekortkomingen aan verplichtingen als Belgisch burger en de vervallenverklaring wegens fraude bij de verkrijging van de nationaliteit, creëert de wetgever inderdaad een nieuwe vorm van vervallenverklaring. Die maakt geen voorwerp meer uit van een specifieke procedure voor het hof van beroep, maar kan voortaan uitgesproken worden door de strafrechter die veroordeelt voor bepaalde feiten of door de burgerlijke rechter die een schijnhuwelijk nietig verklaart. Het gaat over veroordelingen tot minstens 5 jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor verscheidene ernstige inbreuken gepleegd in de 10 jaar na verkrijging van de Belgische nationaliteit³²⁸, veroordelingen tot minstens 5 jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor een inbreuk waarvan de uitvoering duidelijk werd mogelijk gemaakt door het bezit van de Belgische nationaliteit, gepleegd in de 5 jaar na verkrijging van de nationaliteit en de nietigverklaring van het huwelijk wegens schijnhuwelijk voor zover de betrokken persoon de Belgische nationaliteit heeft verkregen door de huwelijksband te laten gelden. Al deze feiten kunnen waarschijnlijk wel als ‘ernstige tekortkomingen aan verplichtingen als Belgisch burger’ worden bestempeld. De belangrijkste vernieuwing van de wet van 4 december 2014 ligt op dit vlak dus niet zozeer in de ‘nieuwe’ oorzaken van vervallenverklaring die de wet opsomt. Ze is wel te vinden in de mogelijkheid die de wet voortaan biedt aan de feitenrechter om, op verzoek van het openbaar ministerie, de vervallenverklaring van de nationaliteit uit te spreken tegelijkertijd met zijn burgerrechtelijke of strafrechtelijke beslissing in verband met de feiten waarop ze gebaseerd is. Om de Belgische nationaliteit in te trekken van personen die voor ernstige feiten veroordeeld zijn, beschikken de gerechtelijke overheden dus voortaan over een duidelijk snellere procedure die zeker minder aanleiding zal geven tot mediatisering. In vergelijking met de procedure van vervallenverklaring voor ernstige tekortkomingen aan verplichtingen als Belgisch

328. De beperking tot tien jaar verdwijnt in 2015 voor de plegers van daden van terrorisme: Wet van 20 juli 2015 tot versterking van de strijd tegen het terrorisme, *BS*, 5 augustus 2015.

burger, die blijft bestaan, biedt de nieuwe procedure de belanghebbende het voordeel in beroep te kunnen gaan tegen de beslissing.

Behalve bij vervallenverklaring wegens fraude, zal de rechter geen vervallenverklaring uitspreken die tot gevolg zou hebben dat de betrokkene staatloos wordt. Deze expliciete bescherming tegen staatloosheid werd ingevoerd naar aanleiding van een opmerking van de Raad van State. Die had duidelijk gemaakt dat de verplichting staatloosheid te vermijden deel uitmaakt van het internationaal gewoonterecht. Ook dat is een vernieuwing in het Belgisch nationaliteitsrecht.

3.3. De krachtlijnen van het Belgisch nationaliteitsrecht in 2013

3.3.1. Samenhang en evenwicht, breuk en continuïteit

Op het vlak van de regels in verband met de toekenning van de nationaliteit aan kinderen en jongeren onder 18 jaar, bewaart het Wetboek van 2013 de samenhang en het evenwicht van voor de wet van 4 december 2012. Er blijft een evenwicht tussen de overdracht van de nationaliteit door afstamming van een Belgische ouder, getemperd door de impact van de geboorteplaats, en de toekenning van de nationaliteit op grond van de geboorte in België wanneer de ouders er zelf ook geboren zijn of er duurzaam verblijven. De bepalingen die de integratie in de nationale gemeenschap bevorderen van kinderen van de tweede en derde generatie vreemdelingen blijven behouden. Hieruit blijkt de interesse van de wetgever voor de verderzetting van een beleid dat erop gericht is de kinderen zo veel mogelijk te integreren die op Belgische bodem geboren zijn uit buitenlandse ouders die zich duurzaam in België hebben gevestigd.

De wet van 4 december 2012 introduceert daarentegen een fundamentele verandering in de wetgeving betreffende de verkrijging van de nationaliteit door migranten van de eerste generatie: het toekennen van de nationaliteit wordt niet meer gezien als een instrument ten dienste van het integratiebeleid, maar wel als een bekroning van een afgeronde en geslaagde integratie. Voor de migranten van de eerste generatie verschuift het tijdstip van verkrijging van de nationaliteit in het migratietraject verder weg van het tijdstip van aankomst in België. Dat is het resultaat van het verstrengen van de vereisten in verband met verblijfsrecht en van de voorwaarden verbonden met maatschappelijke en economische integratie van de kandidaat-Belg, voorwaarden die zelden in de eerste jaren van verblijf vervuld kunnen worden. In dat opzicht breekt het Wetboek van 2013 dan ook met wat het tot dan was, vooral in vergelijking met het Wetboek zoals het was gewijzigd door de wet van 1 maart 2000, maar ook in vergelijking met het Wetboek van 1984 dat verkrijging van de nationaliteit beschouwde als een belangrijk element in het integratietraject van de migrant.

Het is voortaan duidelijk dat voor nieuwkomers het verwerven van de nationaliteit niet meer haalbaar is in een nabije toekomst.

Anderzijds plaatst de wet van 4 december 2012 het Wetboek perfect in het verband van de doelstellingen van de wetgever van 2006 in verband met de neutraliteit van de wetgeving betreffende de nationaliteit in verhouding tot het beleid betreffende de toegang tot het grondgebied dat door de overheden wordt gevoerd. In dit opzicht lijkt het werk, in vergelijking met wat het voor 2013 was, afgerond: we zien nergens hoe het nu nog mogelijk zou zijn de bepalingen van het Wetboek van de nationaliteit te gebruiken om de strenge regels voor toegang tot het grondgebied en het verkrijgen van verblijfsrecht te omzeilen door Belg te worden.

Op het vlak van structurele samenhang doet het Wetboek van 2013 het ook beter dan dat van 2012. Er is immers opnieuw een duidelijk onderscheid tussen de procedure van nationaliteitsverklaring, die gemeenrecht wordt voor verkrijging van de nationaliteit, en de naturalisatieprocedure, die voortaan is voorbehouden – als we abstractie maken van de speciale situatie van de staatlozen – voor vreemdelingen die blijf geven van uitzonderlijke verdiensten.

Nationaliteitsverklaringen worden niet meer automatisch omgevormd tot naturalisaties. De vreemdelingen die beantwoorden aan de voorwaarden opgesomd door artikel 12*bis* van het Wetboek zijn houder van een subjectief recht om Belg te worden. Een negatief advies van het parket moet gemotiveerd worden en er kan beroep tegen worden aangetekend voor een rechtbank van de rechterlijke orde, met alle procedurele waarborgen die zulk beroep veronderstelt.

De nationaliteitskeuze hield altijd, al sinds het Wetboek in 1984 werd aangenomen, een rechterlijke goedkeuring in. Later werd ze in lijn gebracht met de procedure van nationaliteitsverklaring waarvoor eventueel tussenkomst van de rechter nodig was in geval van negatief advies. In 2013 verdwijnt deze procedure volledig.

Ten slotte behoudt de naturalisatieprocedure haar kenmerken van 1984: aangezien het een parlementaire procedure is, houdt ze geen enkele garantie in op motivatie en mogelijk beroep in geval van weigering. De toekenning van naturalisatie is een bevoegdheid die soeverein en discretionair wordt uitgeoefend door de Kamer.

We mogen dan al blij zijn dat de wetgever van 2012 een specifieke voorkeursbehandeling heeft behouden voor staatlozen, het verbaast ons des te meer dat zoiets niet voorzien is voor erkende vluchtelingen. Het zou ongetwijfeld consequenter zijn geweest een gemakkelijke toegang te voorzien tot de Belgische nationaliteit via de procedure van nationaliteitsverklaring in plaats van via naturalisatie voor deze twee categorieën vreemdelingen ten overstaan van wie België internationale verdragen heeft ondertekend.

Het Wetboek van 2013 valt ook nog op door het detail van de regelgeving. De wetgever heeft duidelijk zelf zo precies mogelijk willen beschikken. Hij heeft slechts een kleine marge voor interpretatie gelaten voor de overheden die het Wetboek

moeten uitvoeren. Het meest frappante voorbeeld van die nauwgezetheid zien we bij het begrip 'integratie'. In 1984 nam de wetgever er genoeg mee te voorzien dat de gerechtelijke overheden zouden nagaan of de kandidaat-Belg voldoende integratiewil aan de dag legde. In 2012 geeft hij zelf grotendeels aan wat naar zijn mening de definitie is van een vreemdeling die voldoende geïntegreerd is om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. De intentie van de wetgever om weinig ruimte te laten voor interpretatie bij de toepassing van het Wetboek blijkt ook uit de bepalingen in verband met gewichtige feiten eigen aan de persoon en uit de nieuwe vorm van vervallenverklaring van de nationaliteit.

Het dirigisme van de wetgever komt ook, en dat is vrij verwonderlijk, tot uiting in de Kamer zelf, in haar bevoegdheid naturalisatie toe te kennen. Onder de wetgeving van voor 2012 hadden de Commissie voor de naturalisaties en nadien de Kamer de grootste vrijheid om naturalisatie toe te kennen of te weigeren. De voorwaarden vastgelegd bij wet waren immers minimaal. Dat gaat niet meer op voor de aanvragen die ingediend worden vanaf 1 januari 2013. In dit verband moeten we vaststellen dat de wetgever van het ene uiterste in het andere is gevallen: de regels zijn voortaan overdreven gedetailleerd en precies. Dat lijkt tegenstrijdig met het grondwettelijk principe op basis waarvan naturalisatie soeverein wordt toegekend door de Kamer, die aan niemand rekenschap verschuldigd is. Niets lijkt haar inderdaad bij het toekennen of weigeren van naturalisatie op te leggen zich te houden aan wat ze zelf heeft beslist toen ze de wet van 4 december 2012 aannam.

Ten slotte zullen we zien dat de wetgever zich in een meer en meer Europese context, in 2012 niet meer dan in het verleden, zorgen lijkt te maken over de convergenties die zouden kunnen worden vastgesteld met de wetgevingen van de andere EU-lidstaten. Ondanks de constructie van het Europees burgerschap en de steeds meer uitgebreide rechten die daarmee gepaard gaan, meer bepaald maar niet enkel wat het verkeer binnen de Unie betreft, geven de bepalingen betreffende de toegang tot de nationaliteit in het begin van de 21e eeuw nog altijd blijk van de ingesteldheid 'ieder voor zich'.

3.3.2. Subjectieve voorwaarden voor de verkrijging: afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon, sociale integratie, economische participatie en uitzonderlijke verdienstswen

Eén van de doelstellingen die de wetgever in 2012 nastreefde, was de voorwaarden voor het verwerven van de Belgische nationaliteit zo objectief mogelijk te maken. In die zin zijn de 'subjectieve' voorwaarden voor verkrijging van de nationaliteit almaar minder subjectief. Die objectiviteitswens heeft de wetgever afgebracht van de oplossing, die in andere landen wordt gebruikt, namelijk een integratietest *ad hoc* opstellen die elke kandidaat voor de nationaliteit moet afleggen. De parlementsleden

zien er duidelijk op toe dat de overheden die het nieuwe Wetboek moeten toepassen zo weinig mogelijk beoordelingsruimte krijgen. Dat kunnen we waarschijnlijk verklaren door een zeker wantrouwen tegenover de rechterlijke macht, geïnspireerd op de moeilijkheden met het eenvormig interpreteren van het begrip integratiewil. Ook het wantrouwen tussen de verschillende politieke fracties onderling speelde zeker mee. Ze wilden niets aan het toeval overlaten.

Door daarom veel verder te gaan dan tevoren in het definiëren van bepaalde sleutelbegrippen als de afwezigheid van gewichtige feiten eigen aan de persoon en integratie – die maatschappelijke integratie en economische participatie wordt – tekent de wetgever zelf de modelomtrek van de geïntegreerde migrant die de Belgische nationaliteit waardig is: de vreemdeling die de laatste vijf jaar gewerkt heeft of die met vrucht studies heeft gevolgd tijdens die periode en die onbekend is bij het parket en de Staatsveiligheid, verwerft de nationaliteit zonder enig probleem door nationaliteitsverklaring. Er wordt geen ander bewijs van integratie gevraagd. Wie echter niet of niet genoeg heeft gewerkt in de laatste vijf jaar zal moeilijker de nationaliteit kunnen verkrijgen na vijf jaar verblijf omdat hij zijn economische participatie niet kan bewijzen. Een vreemdeling die bekend is bij de Staatsveiligheid, ten slotte, of bij de gerechtelijke politie zal waarschijnlijk geen toegang krijgen tot de nationaliteit.

Kennis van één van de landstalen bekleedde lang een centrale plaats in het bewijs van integratie van de kandidaat-Belg. Toen de integratiewil van de vreemdeling die Belg wilde worden, moest nagegaan worden door het parket, was kennis van een landstaal meestal het eerste criterium. Onvoldoende kennis van de taal kon volstaan om een negatief advies uit te brengen. Het Wetboek van 2013 heeft het ook vaak over voldoende kennis van één van de landstalen als één van de voorwaarden om de nationaliteit te kunnen verwerven: één enkele categorie kandidaat-Belgen (de vreemdeling die niet kan werken omwille van handicap, invaliditeit of leeftijd) ontsnapt aan die voorwaarde.

Het controleren van de talenkennis praktisch organiseren is verre van gemakkelijk, te meer wanneer er een grote verscheidenheid aan kandidaten is. Men moet er inderdaad over waken niet onnodig vaak te controleren voor hen die de betrokken taal regelmatig spreken maar tegelijkertijd moet men vermijden de indruk te wekken dat de controle geen praktische uitwerking heeft. Men moet ook alles in het werk stellen om zo veel mogelijk de subjectiviteit in hoofde van de eventuele examiner uit te sluiten, zodat gevoelens van willekeur en onrechtvaardigheid worden vermeden. Het is waarschijnlijk omdat ze rekening hebben gehouden met deze moeilijkheden dat de wetgever en de uitvoerende macht hebben besloten dat de kennis van één van de landstalen meestal bewezen wordt door het feit dat voldaan is aan de voorwaarde van maatschappelijke integratie. In de praktijk wordt de talenkennis daarom in de meeste gevallen eenvoudigweg niet onderzocht. De voorwaarde van de talenkennis wordt dus opgeslorpt door de voorwaarde van maatschappelijke integratie,

die wordt beschouwd als bewijs dat beide voorwaarden vervuld zijn. Daardoor verliest de eerste voorwaarde aan belang en wordt ze in sommige gevallen zelfs volledig overschaduwd. De manieren om maatschappelijke integratie te bewijzen, hebben echter niet dezelfde waarde als de talenkennis die ze eveneens zouden bewijzen. We kunnen er misschien wel van uitgaan dat de houder van een secundair of hoger diploma behaald in België of van een getuigschrift voor het volgen van een beroepsopleiding de taal van het onderwijs of van de opleiding beheerst. Het feit 5 jaar gewerkt te hebben, heeft niet noodzakelijk dezelfde bewijskracht³²⁹. Er is echter in het systeem geen plaats om het tegendeel te bewijzen. Vanuit deze optiek overtuigt de verantwoording gegeven door het verslag aan de Koning voorafgaand aan het Koninklijk Besluit van 14 januari 2013 niet volledig: 'Het feit dat de vreemdeling professioneel actief is geweest in België gedurende meerdere jaren, biedt ontegensprekelijk een ernstige waarborg voor het beheersen van de taal op het vereiste niveau, rekening houdend met de toepasselijke wetgevingen in verband met het taalgebruik in de sociale relaties binnen de bedrijven, die meestal de taal opleggen van de plaats waar de maatschappelijke zetel gevestigd is'³³⁰. We kunnen al voorzien dat dit strikte systeem zeker weerstand zal oproepen wanneer de gerechtelijke overheden vaststellen dat bepaalde kandidaat-Belgen de taal onkundig zijn.

Nog steeds in verband met de integratie door kennis van de taal, is het ook wel verwonderlijk dat personen die niet of niet meer kunnen werken, die logischerwijze vrijgesteld zijn van het voldoen aan de voorwaarde van maatschappelijke integratie en economische participatie, ook hun minimale kennis van één van de drie landstalen niet hoeven te bewijzen. Die vrijstelling is zeker gerechtvaardigd voor invaliden of personen met een handicap, maar geldt dat ook noodzakelijk voor personen die de leeftijd van 65 jaar bereikt hebben? Hier vinden we ook een spoor terug van de voorrang die de wetgever geeft aan integratie door werk. Daardoor wordt het criterium van de talenkennis overschaduwd, zelfs in de gevallen waarbij de kandidaat-Belg niet kan werken.

Terwijl hij veel belang hecht aan werken in België, heeft de wetgever, en dat is goed, ook gedacht aan de personen die ervoor hebben gekozen niet buitenshuis te werken om zich te wijden aan het huishouden en de opvoeding van de kinderen. De voorrang die aan de economische waarde werd gegeven, riskeerde inderdaad de echtgenoten die die keuze hadden gemaakt te benadelen. Dat zou hoogstwaarschijnlijk voor de onrechtstreekse discriminatie gezorgd hebben in het verwerven van de nationaliteit van vrouwen omdat zij meestal die keuze maken. De voorwaarde verbonden aan economische participatie wordt dus niet geëist van echtgenoten van Belgen of van vaders en moeders van een Belgisch kind. Die voorwaarde verschijnt

329. Tijdens de voorbereidende werken werden enkel het bezit van een diploma, getuigschrift of het feit een inburgeringstraject gevolgd te hebben beoogd als bewijs van talenkennis: *Parl.St.*, 2011-2012, DIC 53 0476/013, p. 25

330. KB van 14 januari 2013, Verslag aan de Koning, *BS*, 21 januari 2013.

echter, eigenaardig genoeg, opnieuw wanneer de personen van deze categorie hun maatschappelijke integratie bewijzen door het feit dat ze een beroepsopleiding hebben gevolgd. Het is moeilijk de logica te zien van deze voorwaarde die wil dat de buitenlandse echtgenoot of ouder van een Belg, als hij zijn maatschappelijke integratie bijvoorbeeld bewijst door het feit dat hij een inburgeringstraject heeft gevolgd, niet ook nog gewerkt moeten hebben, maar zal moeten voldoen aan deze voorwaarde als hij zijn maatschappelijke integratie bewijst door een beroepsopleiding. We zullen trouwens zien dat de keuze bij de haard te blijven enkel wordt gewaardeerd door de wetgever als het gezin ten minste één lid (echtgenoot of kind) telt dat al Belg is. De vreemdeling die ervan afziet buitenshuis te werken om zich te wijden aan zijn gezin waarvan alle leden vreemdelingen zijn, kan de nationaliteit pas verwerven na tien jaar verblijf en niet na vijf jaar zoals degene van wie het gezin een Belg telt.

Het enige nog subjectieve criterium, want niet bepaald door de wetgever, de 'deelname aan de onthaalgemeenschap' zal het voor vreemdelingen die niet voldoen aan de strikte voorwaarden voor verwerving van de nationaliteit na vijf jaar verblijf mogelijk maken de nationaliteit aan te vragen na tien jaar verblijf. De praktijk en de rechtspraak zullen de contouren van het begrip aflijnen.

De toegang tot naturalisatie, een gunst die soeverein door de Kamer wordt toegekend, wordt ook precies afgelijnd door het Wetboek van 2013. Het begrip 'uitzonderlijke verdiensten' staat op die manier centraal en wordt minutieus gedefinieerd door de wetgeving. Het is moeilijk in deze precieze definitie van deze criteria niet meer bepaald of zelfs vooral het silhouet te zien van de atleet die België een olympische medaille zal bezorgen of van de voetballer die de nationale ploeg kan versterken met het oog op het volgende Europees of wereldkampioenschap. Op dit niveau zitten we voortaan in een heel andere verhouding tot de nationaliteit dan de verhouding die de overhand heeft bij de vreemdelingen die een procedure van nationaliteitsverklaring indienen. Hoeveel sportieve talenten zijn er sinds Léon Mukuna, een Congolees die in het begin van de jaren 60 werd genaturaliseerd om in de Belgische nationale ploeg te kunnen spelen³³¹, met open armen ontvangen door een Belgische Natie die belust is op topprestaties en roem?

3.3.3. Verbanden met de wetgeving over de toegang tot het grondgebied en het verblijfsrecht

In 2013 is er geen twijfel meer mogelijk: het Wetboek van de nationaliteit is voortaan duidelijk en stevig gekoppeld aan de wet van 15 december 1980 over de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. De wetgever wil het volledig onmogelijk maken dat de wetgeving betreffende

331. G. Paepens, 'Le premier black du foot belge - portrait de Léon 'Trouet' Mukuna', *Migrations Magazine*, nr. 10, zomer 2013, p. 34.

de verkrijging van de nationaliteit een vreemdeling kan helpen toegang te krijgen tot het grondgebied en zich er tijdelijk of definitief te vestigen. In alle hypothesen waarbij de nationaliteit wordt verworven tijdens het leven, dus telkens wanneer de Belgische nationaliteit niet bij de geboorte wordt toegekend (of ook bij adoptie), moet men dus van tevoren het recht hebben voor onbepaalde duur op het grondgebied te verblijven.

We mogen ons enerzijds gelukkig prijzen dat de wetgeving over de nationaliteit zo de duidelijkheid verkrijgt die nodig is voor rechtszekerheid. Anderzijds kunnen we toejuichen dat de wetgeving voortaan consistent is met de reglementering betreffende de toegang tot het grondgebied.

De strenge eisen in verband met het verblijfsstatuut kunnen nochtans niet worden genegeerd. Het is waar dat in theorie kan worden gerechtvaardigd een verblijfsstatuut van onbepaalde duur te eisen voorafgaand aan elke stap om de nationaliteit te verkrijgen en een wettig verblijfsrecht van lange duur gedurende de hele periode van verblijf voor het afleggen van de verklaring. Die twee dingen kunnen de wil van de betrokkene aantonen om zijn levensproject in België te verankeren. De relevantie en de evenredigheid van deze vereisten kunnen echter in vraag worden gesteld wanneer we ze confronteren met de praktijk van de administratieve overheden die bevoegd zijn voor het afleveren van de kostbare documenten. Die praktijk verandert immers vaak de definitieve vestiging op het grondgebied in een ware hindernissenloop. Gezien deze praktijk, kunnen we zeker niet bevestigen dat de vreemdeling van wie het administratief traject chaotisch is geweest en bij momenten precair op die manier geen bewijs levert van de wil zijn belangen in België te vestigen en zijn eigen toekomst in te schrijven in de Belgische maatschappij. In het licht van de werkelijkheid van een groot aantal immigratietrajecten in België, blijken de vereisten in verband met het verblijfsstatuut vooral obstakels op de weg naar de nationaliteit.

Dit verband tussen verblijfsrecht en verwerving van de nationaliteit verdiende zeker verklaard te worden aangezien het onbestaande was in de wetgeving. Neemt het echter vandaag geen te grote proporties aan in het Wetboek, het andere uiterste? Verraadt de titel zelf van de wet van 4 december 2012, die de wil van de wetgever vertaalt om het Wetboek van de nationaliteit 'migratieneutraal' te maken, niet de obsessie van de politieke klasse om de deuren van de Belgische Natie te sluiten, om de aankomst van nieuwe immigranten te ontmoedigen, lees: stoppen, en de rechten van de vreemdelingen die aanwezig zijn op het grondgebied te beperken³³²? De tendens tot verstrenging in het vreemdelingenrecht is niet nieuw, hij komt ook tot uiting in andere wetgevingen, zoals de wet op de gezinshereniging³³³ en de wet met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken of schijnwettelijke samenwoningen³³⁴.

332. Zie in die zin I. Doyen, Une barre de plus en plus haute; *Migrations Magazine*, nr. 10, zomer 2013, p. 14.

333. Wet van 8 juli 2011, *op. cit.*

334. Wet van 2 juni 2013, *op. cit.*

Het politieke discours dat gepaard gaat met die tendens is niet zonder gevaar voor de sociale cohesie, omdat een beeld wordt opgehangen van de buitenlander die zich met alle middelen wil vestigen in België om er te kunnen profiteren van de welvaart waaraan hij niet heeft bijgedragen. De wet van 4 december 2012, voorgesteld als een onvermijdelijke reactie op de laksheid van de wet van 2000, versterkt mee het beeld van de vreemdelingen die Belg zijn geworden als tweede klasse-Belgen, tegenover wie het bijvoorbeeld legitiem zou zijn strenger op te treden dan tegenover Europese burgers wat betreft het recht zijn gezinsleden te laten overkomen³³⁵.

Het interfederaal centrum voor gelijke kansen en bestrijding van discriminatie deed in 2013 opmerken dat ‘gevoelens van haat en onverdraagzaamheid tegenover vreemdelingen, asielzoekers en nieuwkomers duidelijk zijn verbonden met het migratiebeleid’³³⁶. We kunnen alleen maar vaststellen dat de wetgeving betreffende verkrijging van de nationaliteit vandaag duidelijk en uitdrukkelijk meedoet aan dit restrictief beleid.

We kunnen zeker niet ontkennen dat toegang tot de nationaliteit, in de huidige context van migratiedruk onder andere op Europa, invloed heeft op het vreemdelingenrecht. De plaats die de vereisten hebben ingenomen in verband met het verblijfsrecht bij het verkrijgen van de nationaliteit versterkt de opvatting als zou ze beperkt zijn tot het bezit van een waardevol paspoort waarmee men in België mag blijven en gemakkelijk door een groot deel van de wereld kan reizen. Deze visie verscherpen kan echter enkel ten onrechte de andere essentiële dimensies van de wetgeving over de Belgische nationaliteit overschaduwen. Men gaat ervan uit dat ze bepaalt wat deelname aan een gemeenschappelijk project uitmaakt, wat ‘samenleving maakt’³³⁷, tussen hen die vergeten zijn hoeveel generaties lang hun familie al Belg is en hen die zich hun aankomst in het land nog kunnen herinneren.

3.3.4. Bevestigde aandacht voor de vervallenverklaring

In 1984 was de vervallenverklaring van de nationaliteit voor ernstige tekortkomingen aan verplichtingen als Belgisch burger in het Wetboek opgedoken zonder dat er echt over nagedacht was, bijna uit gewoonte, en zonder dat de wetgever overtuigd was van het nut of het belang van dat instituut. In 2013 is vervallenverklaring een belangrijk onderdeel van het gebouw geworden. Het instituut is geëvolueerd. Het is belangrijk de mogelijke toepassingen te onderscheiden.

Aan de ene kant kan vervallenverklaring nu uitgevoerd worden om de nationaliteit in te trekken wanneer die onterecht is verkregen, door fraude tijdens de procedure. De nationaliteit die door fraude verkregen wordt, is in werkelijkheid niet op

335. *Parl.St.*, Kamer, 2010-2011, DOC 52-0443/018, p. 166; GwH, arrest nr. 121/2013 van 26 september 2013, B.52

336. *Discriminatie Diversiteit*, jaarverslag 2013, p. 38.

337. F. Mawet, *Le débat qui vient trop tard*, *Migrations magazine*, nr. 10, zomer 2013, p. 65

een geldige manier verkregen. Ze heeft nooit echt bestaan in hoofde van de persoon die zich uitgeeft voor iemand anders. Deze vorm van vervallenverklaring, op voorwaarde dat ze enkel wordt gebruikt in de bewezen gevallen en de gevallen waarin de fraude bepalend is geweest, neemt specifieke vragen niet weg, zoals de vraag van de eventuele toepassing door afwenteling op de kinderen van de belanghebbende.

Aan de andere kant staat de ‘sanctie’ vervallenverklaring: een totaal andere hypothese, die de persoon aanbelangt die niet langer waardig geacht wordt Belg te zijn omwille van zijn gedrag. Ze is gericht op de Belg die op een geldige manier de nationaliteit heeft verkregen en die, na die verkrijging, een strafrechtelijke veroordeling oploopt. In dit verband zal de klassieke procedure, voor het hof van beroep, heel waarschijnlijk de uitspraak van de vervallenverklaring tot gevolg hebben door de feitenrechter, in het kielzog van de strafrechtelijke veroordeling. Ze is sneller, zuiniger en minder gemediatiseerd, maar de vervallenverklaring als gevolg van een beslissing ten gronde zou echter niet banaal mogen worden. Ze blijft een ernstige en zware beslissing met gevolgen voor wie er het voorwerp van uitmaakt. Het is een beslissing die in ieder geval overeenkomt met een mislukking, op het vlak van integratie, op het vlak van opvoeding misschien.

De interesse voor deze nieuwe vorm van vervallenverklaring getuigt van de, waarschijnlijk grotendeels denkbeeldige, overtuiging van de parlementsleden en ongetwijfeld van een groot deel van de samenleving, dat problemen van delinquentie of onveiligheid gemakkelijk kunnen worden opgelost door ‘bepaalde leden uit de maatschappij te verwijderen, gekozen in functie van hun origine’³³⁸. Het is inderdaad waarschijnlijk dat vervallenverklaring van de nationaliteit in de meerderheid van de gevallen gevolgd zal worden door uitzetting van de veroordeelde vreemdeling naar zijn land van herkomst of, als die uitzetting niet mogelijk is, bijvoorbeeld wegens familiebanden in België, door oneindige moeilijkheden om een verblijfsvergunning te bekomen en de rechten die eraan verbonden zijn. De delinquente Belg snel terugsturen naar zijn land van herkomst, wanneer hij terug vreemdeling is geworden, kan eventueel zin hebben wanneer de nationaliteit gemakkelijk en snel kan verkregen worden na aankomst op het grondgebied. Die zin verdwijnt echter in het licht van de huidige voorwaarden voor verkrijging van de nationaliteit. Met andere woorden: de gemakkelijke vervallenverklaring waardoor ‘recente’ Belgen gemakkelijk kunnen worden verwijderd die desgevallend de nationaliteit enkel hadden verkregen met de bedoeling om hun delinquente activiteiten gemakkelijker te kunnen uitoefenen, bindt aan betekenis in naarmate de reglementering betreffende nationaliteitsverwerving meer voorwaarden en controles kent. Paradoxaal genoeg komt de vereenvoudigde vervallenverklaring dus misschien te laat. De symbolische boodschap die de wetgever uitzendt, gaat zo voor op haar werkelijk praktisch nut.

338. F. Blanmailland, *Etre Belge et le rester*, *Migrations Magazine*, nr. 10, zomer 2013, p. 18.

De mogelijkheid tot vervallenverklaring van de nationaliteit in geval van nietigverklaring van een huwelijk wegens schijnhuwelijk kadert ten slotte duidelijk in de groeiende bezorgdheid van de ambtenaren van de burgerlijke stand en van de parketten³³⁹ om te strijden tegen zogenoemde ‘witte’ of ‘grijze’ huwelijken. Deze oorzaak voor vervallenverklaring bevindt zich eigenlijk op de grens tussen de vervallenverklaring wegens fraude en de vervallenverklaring gemotiveerd door het laakbare gedrag van de betrokkene. In de meest evidente gevallen van fraude is deze vorm van vervallenverklaring wel gerechtvaardigd. Toch draagt ze bij tot een sfeer van algemene achterdocht ten opzichte van de zuiverheid van de intenties van vreemdelingen die hun lot aan dat van een Belg/Belgische willen verbinden.

339. Zie het verslag van de procureurs-generaal aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie 2010-2011, DOC 53 1414/005, p. 111.

Copy Pers

Demografische analyse

Het verwerven van de Belgische nationaliteit: een demografische benadering

Thierry Eggerickx, met Elisabeth Martin en Quentin Schoonvaere

INLEIDING

Copy
Pers

Het in voege treden van het nieuwe Wetboek van de Belgische nationaliteit in 1985 en de opeenvolgende hervormingen ervan hebben geleid tot een grote evolutie van verkrijgingen en toekenningen van de Belgische nationaliteit. Nationaliteitswijzigingen³⁴⁰ zijn geen demografische gebeurtenissen in de strikte betekenis van het woord, zoals geboorten, overlijdens, immigratie en emigratie. Ze veranderen niets aan de grootte van de Belgische bevolking, maar beïnvloeden wel de statistische meting van de populatie van vreemde nationaliteit. Als we bovendien rekening houden met het belang van het fenomeen, kan de analyse van het gedrag en de demografische eigenschappen van de migrantenpopulatie niet enkel gaan over de vruchtbaarheid, de mortaliteit en de migratie, maar moet ze ook nationaliteitswijzigingen inhouden. Algemeen genomen is de analyse van de migrantenpopulatie via het enige en klassieke criterium van de huidige nationaliteit nutteloos en komt ze niet meer overeen met de realiteit van vandaag.

Deze demografische benadering is opgesplitst in drie delen.

Het eerste deel gaat over het concreet meten van het fenomeen en is gebaseerd op twee vragen: Hoe is het proces van nationaliteitswijziging geëvolueerd van 1984 tot 2014, voornamelijk ten aanzien van de verschillende hervormingen van het Wetboek van de nationaliteit? Hoe zijn tijdens dezelfde periode de voornaamste toegangswegen tot de Belgische nationaliteit geëvolueerd?

Het tweede deel meet de statistische invloed van nationaliteitswijzigingen en van de verschillende hervormingen van het Wetboek van de nationaliteit op de evolutie van het aantal vreemdelingen, de geboorten van vreemdelingen en de leeftijds-piramide van de buitenlandse bevolking. Vertekening of geïnduceerde statistische anomalieën zullen ons ertoe brengen een andere methode voor te stellen voor de

340. De term 'nationaliteitswijziging' moet in deze tekst enkel verstaan worden als de overgang van een vreemde nationaliteit naar de Belgische nationaliteit.

identificatie van de migrantenpopulatie, waarbij we rekening houden met de statistische effecten van nationaliteitswijzigingen.

In het derde deel onderzoeken we de kenmerken en het demografisch gedrag van de ‘nieuwe Belgen’. De verschillende hervormingen van het recht op de Belgische nationaliteit hebben inderdaad het profiel van de vreemdelingen die Belg geworden zijn gevoelig veranderd. We nemen de volgende variabelen in aanmerking: vorige nationaliteit, leeftijd, geslacht, geboorteplaats, verblijfplaats en ook de duur van het verblijf. Ten slotte is het belangrijk ons af te vragen of nationaliteitswijziging het gedrag en het worden van een persoon kunnen beïnvloeden. Aan de hand van een vergelijkende analyse van het vruchtbaarheidsgedrag van de buitenlandse bevolking en dat van de ‘nieuwe Belgen’ zullen we enkele antwoorden kunnen geven.

De gegevens over nationaliteitswijzigingen komen uit het Rijksregister (RR). Ze worden traditioneel gepubliceerd door de *Algemene Directie Statistiek* (ADS). Ze zijn ook te vinden in het jaarverslag *Migratie (in cijfers en in rechten)* en het *Statistisch en Demografisch Verslag* van Myria. Onze analyses zijn gebaseerd op de gegevens van het Rijksregister die behandeld werden door het Centre de recherche en démographie (DEMO-UCL). Hoewel de bron identiek is, stellen we toch verschillen vast in de verkregen statistische resultaten. In de cijfers van het Centrum DEMO vinden we een iets groter aantal ‘nieuwe Belgen’ terug dan gepubliceerd door de *AD Statistiek*. Van 1991 tot 2014, telt het Centrum DEMO gemiddeld 2,5 % ‘nieuwe Belgen’ meer. De cijfers van de AD Statistiek houden immers rekening met nationaliteitswijzigingen van de populatie die in België verblijft op het ogenblik van de wijziging. De cijfers die we hier gebruiken, houden ook rekening met nationaliteitswijzigingen van personen die in het buitenland verblijven op het ogenblik van de wijziging³⁴¹.

341. Als we enkel rekening houden met nationaliteitswijzigingen van personen die een woongemeente in België hebben, komen we inderdaad terug uit bij de cijfers van de AD Statistiek.

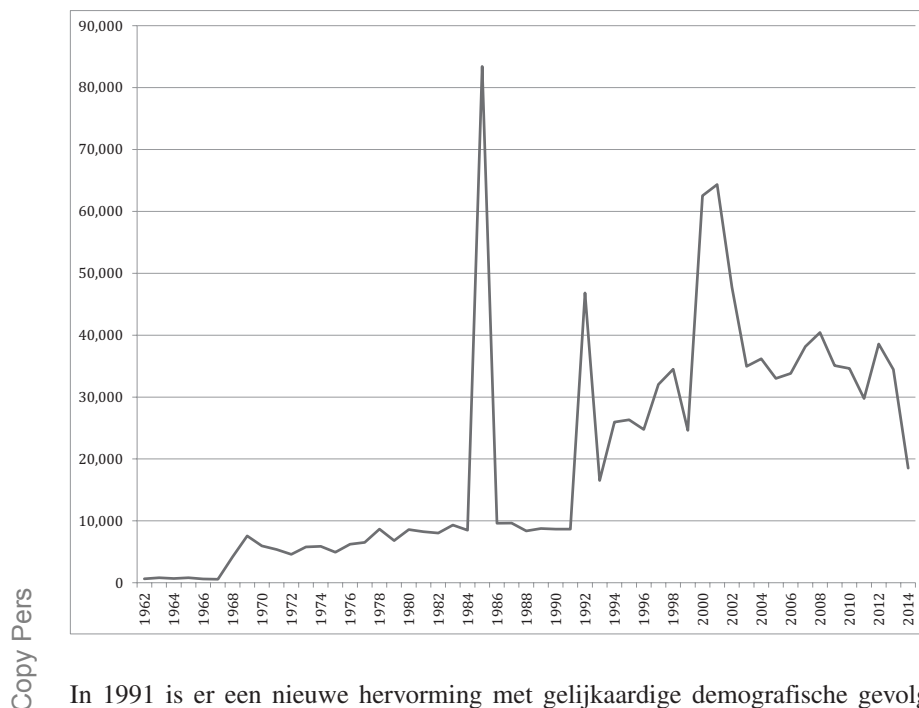
1. EVOLUTIE VAN DE NATIONALITEITSWIJZIGINGEN VAN 1984 TOT 2014

1.1. Impact van de verschillende hervormingen van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit

De laatste dertig jaar is het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit verwerft gevoelig toegenomen ten gevolge van de verschillende hervormingen van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit. Rond 1980 bedroeg het aantal vreemdelingen dat jaarlijks Belg werd ongeveer 9.000. De laatste jaren schommelt het tussen 30.000 en 40.000 van 2003 tot 2014. De evolutiecurve is echter niet regelmatig; ze vertoont meer bepaald drie in het oog springende pieken. De eerste kentering doet zich voor in 1985, met alleen al in de loop van dat jaar meer dan 80.000 nationaliteitswijzigingen. Vanaf dat jaar dragen zowel de moeder als de vader automatisch de Belgische nationaliteit over op hun kind. Met andere woorden: voortaan wordt de Belgische nationaliteit toegekend aan kinderen van een Belgische moeder en een buitenlandse vader, terwijl ze vroeger buitenlanders bleven en alleen de Belgische nationaliteit van de vader overging op het kind. De piek van 1985 is dus te verklaren door een zeer groot inhaaleffect³⁴². Niet alle effecten van deze hervorming zijn te zien op de curve in figuur 5. Door de hervorming werden nieuwgeborenen van een Belgische moeder en een buitenlandse vader inderdaad ‘automatisch ‘ beschouwd als Belgen vanaf hun geboorte. Dat heeft duidelijk geen statistisch gevolg voor de cijfers van verwerving van de Belgische nationaliteit. Deze wijziging heeft echter, zoals we eerder zagen, invloed op de evolutiecurves van het geboortecijfer van de Belgen (stijging) en van het aantal vreemdelingen (daling) (Figuren 2 en 3).

342. Debuissou, M., Poulain M., (1992), *Des étrangers, des immigrés... Combien sont-ils en Belgique ?*, Collection Migrations et Espaces, n°2, Louvain-la-Neuve, 20 p.

Figuur 1. Evolutie van het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit heeft verkregen, 1962-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

In 1991 is er een nieuwe hervorming met gelijkaardige demografische gevolgen als bij de vorige. Het aantal nationaliteitswijzigingen klimt in 1992 plots tot bijna 45.000, terwijl het na de piek van 1985 teruggevallen was op minder dan 10.000 per jaar. Dat komt doordat de Belgische nationaliteit voortaan wordt toegekend aan de kinderen van vreemde afkomst van de derde generatie, namelijk de kinderen die in België zijn geboren uit buitenlandse ouders die op Belgisch grondgebied geboren zijn. Ten slotte bracht ook de hervorming van 2000, die de procedures voor het verwerven van de Belgische nationaliteit vereenvoudigde, tevens een bruuske toename teweeg van het aantal nationaliteitswijzigingen dat een peil bereikt van meer dan 60.000 per jaar in 2000 en 2001. Sindsdien en tot in 2014 schommelt het aantal nationaliteitswijzigingen tussen 30.000 en 40.000. Terwijl bij de vorige hervormingen de toegangsvoorwaarden tot de Belgische nationaliteit konden worden versoepeld, beoogt de nieuwe wet van 4 december 2012, die van kracht is geworden op 1 januari 2013, daarentegen een aanscherping van die voorwaarden door te eisen dat de kandidaten voldoen aan taalkundige, sociale en economische integratiecriteria. Het aantal aanvragen is gedaald in 2013, waardoor het aantal nieuwe Belgen in 2014 een netto vermindering kende (Figuur 1). Er werden circa 18.500 nationaliteitswijzigingen vastgesteld, dit wil zeggen minder dan de helft van het cijfer van 2012!

1.2. Evolutie volgens de wijze van toekenning of verkrijging van de Belgische nationaliteit

Het eerste fundamentele onderscheid dat we vaststellen in het Wetboek van de nationaliteit van 1984 is het onderscheid dat gemaakt wordt tussen de toekenning en de verkrijging van de nationaliteit. Toekenning gebeurt bij kinderen van minder dan 18 jaar die als Belg geboren worden of Belg worden van rechtswege. Om de nationaliteit te verkrijgen is daarentegen een vrijwillige handeling nodig van personen boven 18 jaar. Sinds de invoering van het Wetboek zijn de meeste nationaliteitswijzigingen per jaar nationaliteitsverkrijgingen. De jaren 1985 en 1992 vormen daarop de algemeen bekende uitzondering met respectievelijk 87 % en 72 % toekenningen bij de nationaliteitswijzigingen. Voor die twee jaar zien we een inhaaleffect door de invoering en de toepassing van de nieuwe bepalingen voor toekenning van de Belgische nationaliteit. In 1985 zijn het de kinderen geboren uit een Belgische moeder en een buitenlandse vader aan wie automatisch de Belgische nationaliteit wordt toegekend. De inhaalbeweging van 1992 volgt op de wijziging van het Wetboek in juni 1991. Die kent de Belgische nationaliteit automatisch toe aan de kinderen van de derde generatie die geboren zijn in België van ten minste één ouder die in België geboren is (Tabel 1).

Copy
Pers

Met uitzondering van die twee jaar, vertegenwoordigt toekenning van de nationaliteit tussen een vierde en een derde van het aantal nationaliteitswijzigingen per jaar. De twee meest voorkomende vormen van toekenning betreffen enerzijds de kinderen aan die geboren zijn in België uit ouders die er al een zeker aantal jaren verblijven (toekenning van de nationaliteit aan de kinderen van de tweede generatie migranten). Anderzijds zijn er de toekenningen door gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging. Toekenning van de Belgische nationaliteit aan de kinderen van de tweede generatie die geboren zijn in België en waarbij toch nog een verklaring van de ouders nodig is, werd vooral toegepast tussen 1992 en 1999, naar aanleiding van de invoering van die nieuwe wijze van toekenning in 1991. Sinds het begin van de jaren 2000 worden minimum acht op tien toekenningen verleend door gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging door een ouder. Door de geleidelijke daling van het aantal buitenlandse kinderen dat de Belgische nationaliteit kan toegekend krijgen op basis van andere motieven, zoals bijvoorbeeld geboorte in België, is het gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging de jongste jaren de belangrijkste wijze van toekenning geworden.

Tot in 2012 worden de vrijwillige procedures voor verkrijging van de nationaliteit beheerst door vier grote manieren van verkrijging: de nationaliteitskeuze, de naturalisatie, de nationaliteitsverklaring en de verkrijging van de nationaliteit door de buitenlandse echtgenoot van een Belg. Sinds het Wetboek van kracht is, zijn negen op tien verkrijgingen gebaseerd op een van de vier volgende motieven die

qua belang variëren in de tijd³⁴³. De nationaliteitskeuze is een motief voorzien voor personen die gedurende hun kindertijd of adolescentie een band hebben gehad met België. Dit motief werd vooral ingeroepen tot het begin van de jaren 1990. Tijdens die periode werden 25 % tot 30 % van de nationaliteitswijzigingen per jaar verkregen door nationaliteitskeuze. Dit neemt aanzienlijk af in de loop van de jaren 1990 om zo goed als te verdwijnen in de jaren 2000, zoals de wetgever ook wou.

Naturalisatie is een gunst verleend door de wetgevende macht; ze gaat in stijgende lijn in de jaren 1990, van ongeveer 1.500 gevallen in het begin van de jaren 1990 tot 11.169 in 1998. De vereenvoudiging van de naturalisatieprocedure in 1995 is ongetwijfeld niet vreemd aan die vooruitgang. In 2000 worden de termijnen voor het verkrijgen van naturalisatie verkort en het aantal naturalisaties blijft hoog in 2000 en 2001, met iets meer dan 10.500 gevallen voor elk van die twee jaren. Sindsdien en tot in 2009 gaat het aantal naturalisaties opnieuw achteruit. Naturalisatie blijft toch de tweede manier om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. Tussen 2009 en 2012 komt naturalisatie na verkrijging van de nationaliteit door de buitenlandse echtgenoot van een Belg³⁴⁴.

Door de invoering van verkrijging van de nationaliteit door nationaliteitsverklaring in 1991 is dat motief het belangrijkste middel geworden om de Belgische nationaliteit te verwerven. In de jaren 1990 kregen gemiddeld ongeveer 5.600 personen per jaar de Belgische nationaliteit door nationaliteitsverklaring. In 2000, 2001 en 2002 bedraagt het jaarlijks aantal verkrijgingen door nationaliteitsverklaring meer dan 18.000, in 2001 zelfs niet minder dan 24.568. Deze piek in het aantal verklaringen houdt verband met de wijziging van het Wetboek in 2000. Daardoor kunnen meerdere categorieën personen Belg worden met deze procedure. Sindsdien is verkrijging van de nationaliteit door verklaring weer in dalende lijn gegaan, tot ze zich heeft gestabiliseerd rond 12.000 gevallen per jaar in de periode 2005-2009.

Ten slotte is de verkrijging van de nationaliteit door de echtgenoot van een Belg een manier om de Belgische nationaliteit te verwerven die een continue stijging heeft gekend sinds de invoering van het Wetboek. In 1985 kregen slechts 996 echtgenoten de Belgische nationaliteit, maar op het einde van de jaren 2000 bedraagt hun aantal bijna 7.000. Het feit dat deze reden voor verkrijging van de nationaliteit zo belangrijk is geworden, illustreert de groeiende internationalisatie van de huwelijken en de grotere diversiteit bij koppels.

343. Het resterende tiende van de verwervingen omvat de andere motieven, de bijzondere gevallen en de geregistreerde gevallen zonder rechtvaardiging.

344. Federaal centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen mensenhandel, (2014) *op. cit.*

Copy Pers

Tabel 1. De evolutie van de wijzen van verwerving en toekenning van de Belgische nationaliteit (absolute aantallen), 1985-2012 (bron: RR-AD Statistiek)

	1985	1986	1987	1988	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toekenning van de nationaliteit																							
Toekenning van de nationaliteit door de nationaliteit van de vader of de moeder (art. 8.) / toekenning door een adoptie (art. 9.)	71.641	931	887	809	974	675	621	721	748	842	738	822	801	1202	1507	1321	1316	1434	1487	1751	1849	1982	1925
Toekenning als gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging (art. 12)	1.412	1.605	1.721	1.492	1763	2471	1750	4441	4449	4317	7735	8617	4400	18830	20238	12448	7823	8532	7376	7120	8803	9253	7755
Toekenning door geboorte in België / 2 ^{de} generatie (art. 11bis)			0	2190	2760	3035	3459	2999	2246	1794	1652	1253	486	265	239	194	124	139	112	81	96		
Toekenning door geboorte in België / 3 ^{de} generatie (art. 11)			179	28683	46	35	50	28	37	31	40	27	68	53	35	40	29	23	45	35			
Totaal toekenningen	73.053	2.536	2.608	2.301	2.916	34.019	5.177	8.232	8.706	8.186	10.756	11.264	6.893	21.312	22.299	14.087	9.413	10.200	9.016	9.033	10.809	11.351	9.815
Verwerving van de nationaliteit																							
Verwerving door naturalisatie (Grote en gewone naturalisatie vóór 1991)	2.120	2.155	2.023	1.680	1.464	2.159	1.511	3.838	4.607	4.888	9.660	11.169	5.835	10.591	10.735	8.452	4.163	6.688	6.194	8.466	7.989	4.512	
Verwerving door de buitenlandse echtgenoot van een Belg (art. 16)	996	1.860	2.164	1.754	1.567	2.191	2.483	3.071	2.784	2.766	2.733	3.170	3.637	6.642	4.385	4.506	4.705	5.156	5.255	6.275	6.494	7.250	6.938
Verwerving door keuze (art. 13-15)	2.131	2.285	2.158	2.019	2.053	1.832	1.171	1.158	1.259	1.136	923	779	734	672	216	193	102	106	109	136	122	153	77
Verwerving door nationaliteitsverklaring (art. 12bis)						4.834	4.780	7.336	6.904	5.992	5.477	4.868	4.635	18.735	24.568	19.676	15.954	13.397	11.333	11.567	11.564	12.784	12.923
Door her krijging (art. 24)	133	152	93	88	57	75	80	70	66	78	53	67	57	122	131	163	104	139	131	169	199	253	275

Copy Pers

	1985	1986	1987	1988	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Andere redenen of geen rechtvaardiging	4.988	633	592	534	617	1.722	1.323	2.253	2.003	1.731	2.439	3.182	2.840	4.466	2.005	668	534	506	490	456	515	657	558
Totaal verwervingen	10.368	7.085	7.030	6.075	5.758	12.813	11.348	17.726	17.623	16.591	21.285	23.235	17.738	41.228	42.040	33.658	25.562	25.992	24.006	24.797	27.360	29.086	25.283
Algemeen totaal	83.421	9.621	9.638	8.376	8.674	46.832	16.525	25.958	26.329	24.777	32.041	34.499	24.631	62.540	64.339	47.745	34.975	36.192	33.022	33.830	38.169	40.437	35.098
Toekenning van de nationaliteit																							
Toekenning van de nationaliteit door de nationaliteit van de vader of de moeder (art. 8.) / toekenning door een adoptie (art. 9.)	85,9 %	9,7 %	9,2 %	9,7 %	11,2 %	1,4 %	3,8 %	2,8 %	2,8 %	3,4 %	2,3 %	2,4 %	3,3 %	1,9 %	2,3 %	2,8 %	3,8 %	4,0 %	4,5 %	5,2 %	4,8 %	4,9 %	5,5 %
Toekenning als gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging (art. 12.)	1,7 %	16,7 %	17,9 %	17,8 %	20,3 %	5,3 %	10,6 %	17,1 %	16,9 %	17,4 %	24,1 %	25,0 %	17,9 %	30,1 %	31,5 %	26,1 %	22,4 %	23,6 %	22,3 %	21,0 %	23,1 %	22,9 %	22,1 %
Toekenning door geboorte in België / 2 ^{de} generatie (art. 11/bis)																							
Toekenning door geboorte in België / 3 ^{de} generatie (art. 11)																							
Totaal toekenningen	87,6 %	26,4 %	27,1 %	27,5 %	33,6 %	72,6 %	31,3 %	31,7 %	33,1 %	33,0 %	33,6 %	32,7 %	28,0 %	34,1 %	34,7 %	29,5 %	26,9 %	28,2 %	27,3 %	26,7 %	28,3 %	28,1 %	28,0 %
Toekenning van de nationaliteit																							
Verwerving van de nationaliteit																							
Verwerving door naturalisatie (Grote en gewone naturalisatie vóór 1991)	2,5 %	22,4 %	21,0 %	20,1 %	16,9 %	4,6 %	9,1 %	14,8 %	17,5 %	19,7 %	30,1 %	32,4 %	23,7 %	16,9 %	16,7 %	17,7 %	11,9 %	18,5 %	20,3 %	18,3 %	22,2 %	19,8 %	12,9 %
Verwerving door de buitenlandse echtgenoot van een Belg (art. 16)	1,2 %	19,3 %	22,5 %	20,9 %	18,1 %	4,7 %	15,0 %	11,8 %	10,6 %	11,2 %	8,5 %	9,2 %	14,8 %	10,6 %	6,8 %	9,4 %	13,5 %	14,2 %	15,9 %	18,5 %	17,0 %	17,9 %	19,8 %

Evolutie van de nationaliteitswijzigingen van 1984 tot 2014

Copy Pers

	1985	1986	1987	1988	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Verwerving door keuze (art. 13-15)	2,6 %	23,8 %	22,4 %	24,1 %	23,7 %	3,9 %	7,1 %	4,5 %	4,8 %	4,6 %	2,9 %	2,3 %	3,0 %	1,1 %	0,3 %	0,4 %	0,3 %	0,3 %	0,3 %	0,4 %	0,3 %	0,4 %	0,2 %
Verwerving door nationaliteitsverklaring (art. 12bis)	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	10,3 %	28,9 %	28,3 %	26,2 %	24,2 %	17,1 %	14,1 %	18,8 %	30,0 %	38,2 %	41,2 %	45,6 %	37,0 %	34,3 %	34,2 %	30,3 %	31,6 %	36,8 %
Door herkrijging (art. 24)	0,2 %	1,6 %	1,0 %	1,1 %	0,7 %	0,2 %	0,5 %	0,3 %	0,3 %	0,3 %	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,3 %	0,3 %	0,4 %	0,4 %	0,5 %	0,5 %	0,6 %	0,8 %
Andere redenen of geen rechtvaardiging	6,0 %	6,6 %	6,1 %	6,4 %	7,1 %	3,7 %	8,0 %	8,7 %	7,6 %	7,0 %	7,6 %	9,2 %	11,5 %	32,0 %	3,1 %	1,4 %	1,5 %	1,4 %	1,5 %	1,3 %	1,3 %	1,6 %	1,6 %
Totaal verwervingen	12,4 %	73,6 %	72,9 %	72,5 %	66,4 %	27,4 %	68,7 %	68,3 %	66,9 %	67,0 %	66,4 %	67,3 %	72,0 %	65,9 %	65,3 %	70,5 %	73,1 %	71,8 %	72,7 %	73,3 %	71,7 %	71,9 %	72,0 %

2. VERKRIJGING VAN DE BELGISCHE NATIONALITEIT: STATISTISCHE EFFECTEN?

Als we rekening houden met de evolutie van de regels voor verkrijging en toekenning van de Belgische nationaliteit tijdens de afgelopen 30 jaar, dan volstaat het niet langer het criterium 'huidige nationaliteit' te gebruiken om de bevolking van vreemde origine, anders gezegd: de migrantenpopulatie, te identificeren. Zoals we later zullen zien, is het aantal personen dat de Belgische nationaliteit heeft verworven globaal toegenomen in de loop van de jongste decennia. Parallel daarmee blijft het aantal personen van vreemde nationaliteit relatief constant. Dat is tegenstrijdig met de meer intensieve immigratie van vreemdelingen en de relatief zwakke omgekeerde beweging van de emigraties³⁴⁵. Met andere woorden, enkel de populatie van vreemde nationaliteit bestuderen geeft hoe langer hoe meer een beperkt beeld van de situatie van de bevolking van vreemde origine.

In dit gedeelte willen we de gevolgen analyseren van de invoering van het Wetboek van de nationaliteit en de opeenvolgende wijzigingen ervan voor het meten van de populatie van vreemde nationaliteit. We willen duiden op nadelen of fouten in de statistieken en een alternatieve methode voorstellen om de populatie van vreemde origine te meten, waarbij we rekening houden met nationaliteitswijzigingen.

2.1. Impact van het Wetboek van de nationaliteit op het meten van de populatie van vreemde nationaliteit

Net na de Tweede Wereldoorlog nam België een migratiebeleid aan waarbij buitenlandse werknemers werden aangeworven om te kunnen voldoen aan de grote vraag naar arbeidskrachten in een periode van economische groei. Tijdens die fase van het recruterende van buitenlandse werknemers groeide hun aantal gevoelig aan, van iets minder dan 400.000 personen in 1948 tot iets meer dan 900.000 in het begin van de jaren 1980 (Figuur 1). In 1974 zal België zijn grenzen sluiten voor arbeidsmigratie om het hoofd te bieden aan de economische crisis die dan heerst. Daardoor zal de migratie-activiteit vertragen. Als gevolg daarvan zullen de internationale immigratie en de groei van de buitenlandse populatie vertragen. Maar vanaf het midden van de

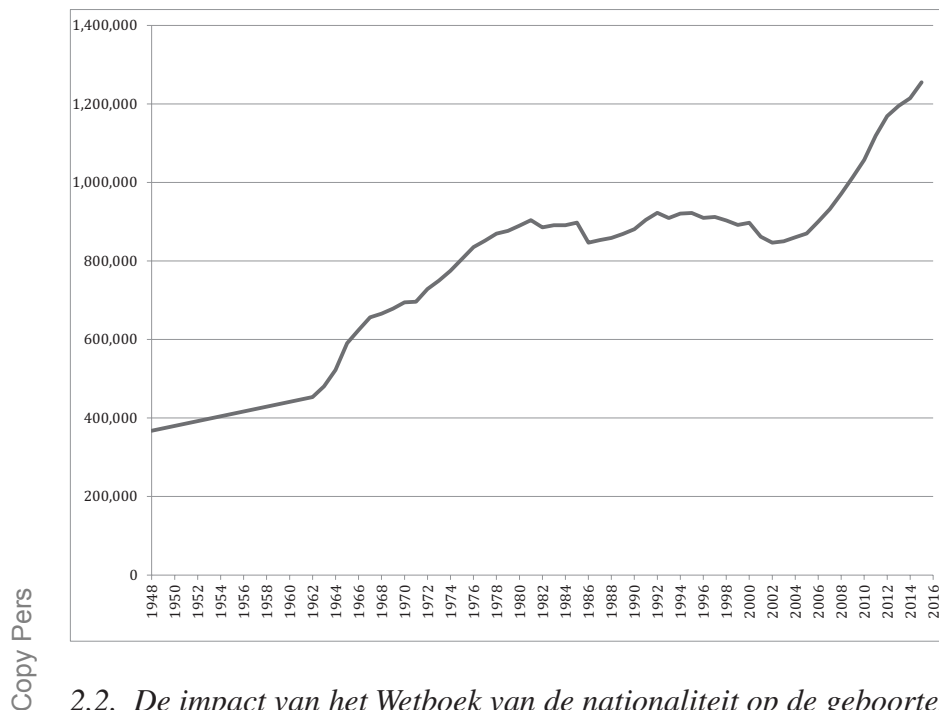
345. Caestecker F., (2006), 'Histoire de la migration en Belgique aux XIXe et XXe siècles (1830-2000)', *Penser l'immigration et l'intégration autrement*, sous la direction de B. Khader, M. Martiniello, A. Rea et C. Timmermans, Une initiative belge Inter-universitaire, Bruxelles, Ed. Bruylant, pp. 13-28.

jaren 1980 tot in 2003 stellen we een paradoxale situatie vast: een internationaal migratiesaldo van buitenlanders dat constant aangroeit en een populatie van vreemde nationaliteit die periodes van stagnatie kent en soms zelfs van bruuske daling. In de goedkeuring van het Wetboek van de nationaliteit in 1984 vinden we een verklaring voor deze bijzondere evolutie van de buitenlandse bevolking die in België verblijft.

We zien een eerste omwenteling in 1985. In de loop van dat jaar hebben iets meer dan 83.400 personen de Belgische nationaliteit gekregen. 86 % van hen waren kinderen van een Belgische moeder en een buitenlandse vader. Door de invoering van het Wetboek van de nationaliteit kregen al deze kinderen uit gemengde huwelijken, die tot dan werden beschouwd als buitenlanders, de Belgische nationaliteit toegekend. In 1985 daalt de buitenlandse bevolking dus voor het eerst sterk, met een afname van -5,6 %. Daarna gaat het aantal buitenlanders terug licht in stijgende lijn tot 1 januari 1992. In 1992 tekenen we opnieuw een daling op van het aantal buitenlanders (-1,4 %) door de automatische toekenning van de Belgische nationaliteit aan de kinderen van de derde generatie. In de loop van de jaren 90 stabiliseert het aantal buitenlanders zich rond 900.000. Tijdens die periode hebben de nationaliteitswijzigingen de natuurlijke aangroei en de aangroei door immigratie van vreemdelingen quasi gecompenseerd. Een derde belangrijke daling van het aantal buitenlanders zien we ten slotte ook tussen 1 januari 2000 en 2002. Die daling is het gevolg van de goedkeuring van de wet van 1 maart 2000. Die wet vereenvoudigde de regels voor verwerving van de Belgische nationaliteit en zorgde zo voor een toename van het aantal nationaliteitswijzigingen. Sinds 2003 kent de buitenlandse bevolking een nieuwe groeifase, waardoor ze het historische aantal van 1.255.270 personen bereikte op 1 januari 2015. Dit herstel wordt verklaard door een stijging van het migratiesaldo, terwijl het natuurlijke saldo en de nationaliteitswijzigingen relatief stabiel³⁴⁶ zijn gebleven, tot in 2013 voor deze laatste.

346. Federaal Centrum voor de Analyse van de Migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen mensenhandel, (2014) Jaarverslag Migratie 2013, Brussel, 247 p.

Figuur 2. Evolutie van de bevolking met een vreemde nationaliteit, 1962-2015 (bron: RR-AD Statistiek)

2.2. De impact van het Wetboek van de nationaliteit op de geboorten van vreemdelingen

Het Wetboek van de nationaliteit heeft via de regels van overdracht van de nationaliteit van de ouders aan een kind ook invloed op de evolutie van het aantal geboorten van vreemdelingen in België. Tijdens de decennia 1960 en 1970 zal het aantal geboorten van vreemdelingen parallel toenemen met de vooruitgang van de bevolking van vreemde nationaliteit. Vanaf 1985 zullen de nieuwgeborenen met een Belgische moeder en een buitenlandse vader beschouwd worden als Belgen. Dat heeft een sterke vermindering tot gevolg van het aantal geboorten van kinderen van vreemde nationaliteit (-28 % tussen 1984 en 1985) (Figuur 3). Het bruto geboortecijfer van de vreemdelingen is gedaald van 19 % naar 14 %³⁴⁷. Naast het grote aantal toekenningen van de nationaliteit zal het jaar 1985 dus een tweede breuk kennen in de demografische dynamiek van de buitenlandse populatie, waarvan de regels van natuurlijke groei op lange termijn zullen worden omgegooid.

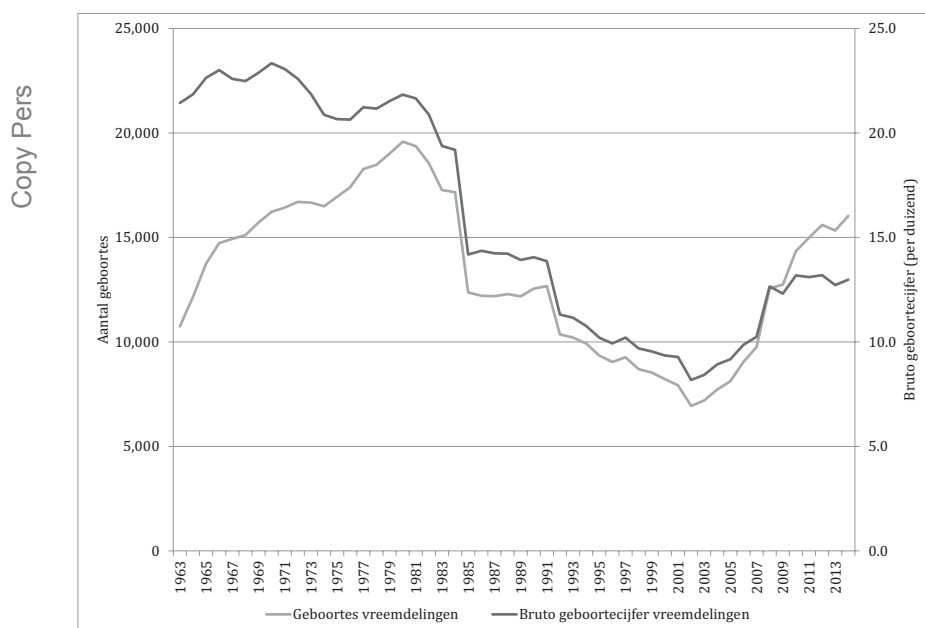
In 1992 zien we een vergelijkbaar fenomeen, maar dan heeft de daling van het aantal geboorten van vreemdelingen een kleinere omvang dan in 1985 (-18 % tussen

347. Het bruto geboortecijfer is de verhouding tussen het aantal geboorten en het totale bevolkingscijfer.

1991 en 1992). Tijdens het decennium 1990 zullen het aantal geboorten van vreemdelingen en het bruto geboortecijfer blijven dalen door de toename van het aantal Belg geworden vreemdelingen die daarna kinderen krijgen van Belgische nationaliteit. Sinds 2003 gaat het aantal geboorten weer in stijgende lijn. Dat valt samen met de stijging van het aantal vreemdelingen dat in België verblijft. Hoewel in een eerste fase het bruto geboortecijfer dezelfde beweging heeft gevolgd, stagneert het sinds 2007 op 13 %.

Deze daling op lange termijn van de geboorten van vreemdelingen maakt het moeilijker om uitvoerig in te gaan op de nationale afkomst van de personen. Meer en meer kinderen van vreemde oorsprong worden geboren met de Belgische nationaliteit en worden niet meer meegerekend in de cijfers van de bevolking afkomstig uit immigratie. Als we precies willen weten wat de nationale oorsprong is van personen die in België verblijven, dan moeten we nu rekening houden met de nationale afkomst van de ouders of zelfs de grootouders.

Figuur 3. Evolutie van het aantal geboorten van vreemdelingen en van het bruto geboortecijfer van de vreemdelingen (%), 1962-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

2.3. De impact van het Wetboek van de nationaliteit op de leeftijds piramides van vreemdelingen en Belgen

De wetten op de verwerving van de Belgische nationaliteit tijdens de laatste dertig jaar hebben ook een statistische impact gehad op de leeftijds piramides van de vreemdelingen, meer bepaald op de jonge leeftijden.

In 1981, voor de wet van 31 december 1984 van kracht wordt, is de buitenlandse bevolking in België relatief jong. De kinderen van 0 tot 9 jaar oud maken meer dan 21 % uit van het totaal van de buitenlandse populatie (Figuur 4). Ter vergelijking: de Belgische bevolking is aan het verouderen; het aandeel jongeren van 0 tot 9 jaar oud bedraagt niet meer dan 11,6 % van de totale bevolking en het percentage personen ouder dan 60 jaar bereikt 19 %.

Vanaf 1985 vermindert het percentage buitenlandse jongeren enigszins. Vanaf dan worden de kinderen van gemengde koppels met een buitenlandse vader en een Belgische moeder of vice versa beschouwd als Belgen. Vroeger konden enkel de kinderen van een Belgische vader de Belgische nationaliteit krijgen. In 1991 bedraagt het aandeel vreemdelingen van 0 tot 9 jaar niet meer dan 14,6 %. De Belgische bevolking van minder dan 10 jaar blijft daarentegen stabiel.

In 1991 wordt een nieuwe wet aangenomen waardoor kinderen die vanaf 1992 geboren worden uit buitenlandse ouders die zelf in België geboren zijn de Belgische nationaliteit kunnen verwerven. Ten gevolge van die wet blijft het aantal buitenlandse kinderen afnemen. Op 1 januari 2000, voor de invoering van de wet van 1 maart 2000, is slechts 9 % van de buitenlandse bevolking minder dan 10 jaar oud. Dat is een kleiner aandeel dan bij de Belgen, waar het stabiel is gebleven (11,7 %).

In maart 2000 wordt een wet aangenomen die voorziet in een vereenvoudigde procedure van nationaliteitsverwerving. Met toepassing van die wet wordt de categorie vreemdelingen die de Belgische nationaliteit kunnen verkrijgen groter met in het bijzonder grotere vooruitzichten op verwerving van de nationaliteit voor volwassenen. Op de leeftijds piramide van 2013 is een evenredige vermindering te merken van de vreemdelingen van 10 tot 19 jaar, van 50 tot 54 jaar en van 60 tot 79 jaar, ten opzichte van 2000. Het percentage personen van meer dan 80 jaar daarentegen blijft aangroeien, zoals bij de Belgische bevolking. De veroudering die duidelijk is in de structuur per leeftijd van de Belgen wordt verder versterkt door de toename van het aantal volwassen vreemdelingen die de Belgische nationaliteit krijgen.

Verkrijging van de Belgische nationaliteit: statistische effecten

Figuur 4. De vergelijkende leeftijdspiramides (voor 10.000 inwoners) van de Belgische en vreemdelingenbevolkingen (bron: RR-AD Statistiek)

2.4. Naar een andere definitie van bevolkingsgroepen van vreemde origine

Het Wetboek van de nationaliteit en de verschillende wijzigingen ervan hebben hun stempel gedrukt op de statistische meting van het aantal vreemdelingen en van enkele van hun kenmerken (geboorten, structuur per leeftijd...). Is het mogelijk een andere definitie voor te stellen om de bevolking van vreemde origine te identificeren en dus rekening te houden met de statistische effecten van nationaliteitswijzigingen?

In het kader van de monografieën over de volkstellingen van 1991 en van 2001 hebben we de ‘bevolkingsgroepen van vreemde origine’ kunnen identificeren door zowel gebruik te maken van het Rijksregister als van de volkstelling van 1991³⁴⁸.

In het Rijksregister vinden we de geboorteplaats en de huidige nationaliteit van elke persoon. Als we teruggaan in de historiek die opgenomen is in het register, kunnen we bepalen of de persoon Belg geworden is of het altijd geweest is. Op dezelfde manier kunnen we voor de migranten, d.w.z. voor de personen die in het buitenland geboren zijn, de datum bepalen waarop ze zich in België gevestigd hebben. Met de opstelling van het Rijksregister werd eind jaren 1980 begonnen. Toch kunnen we de levensloop van de inwoners pas vanaf 1991 reconstrueren, wanneer dit administratief instrument volledig operationeel wordt voor statistische doeleinden. Tijdens de volkstelling van 1991 worden aan alle inwoners twee vragen gesteld over hun nationaliteit bij geboorte en op het ogenblik waarop ze zich in België hebben gevestigd. Als we de twee koppelen, kunnen we dus voor alle inwoners van het Rijk de nationaliteit bepalen bij de geboorte: de volkstelling van 1991 laat toe de eerste nationaliteit te achterhalen van de vreemdelingen die voor 1991 Belg geworden zijn en de datum van immigratie van de migranten die voor 1991 in het land zijn aangekomen; in het Rijksregister vinden we de nationaliteit van de vreemdelingen die Belg geworden zijn vanaf 1991 en de datum van immigratie van de migranten die vanaf 1991 in het land zijn aangekomen³⁴⁹.

Op die basis kunnen we een onderscheid maken tussen de Belgen van geboorte en de personen die geboren zijn als buitenlander, de buitenlanders van geboorte die geboren zijn in België uit vreemdelingen van geboorte die geboren zijn in het buitenland (d.w.z. de migranten) met in alle gevallen de mogelijkheid het aantal personen te bepalen dat vreemdeling was van geboorte en Belg geworden is.

Het voornaamste voordeel van statistieken die gemaakt zijn volgens de nationaliteit bij de geboorte tegenover eenvoudige statistieken op basis van de huidige nationaliteit is dat ze rekening houden met nationaliteitswijzigingen. Het feit dat een buitenlander Belg wordt, houdt geen verandering van categorie in. De persoon blijft buitenlander van geboorte, zelfs als de informatie over zijn nationaliteitswijziging geregistreerd is. Het onderscheid tussen migranten en personen die als buitenlander in België geboren zijn, laat trouwens toe een onderscheid te maken tussen personen met een totaal verschillend parcours.

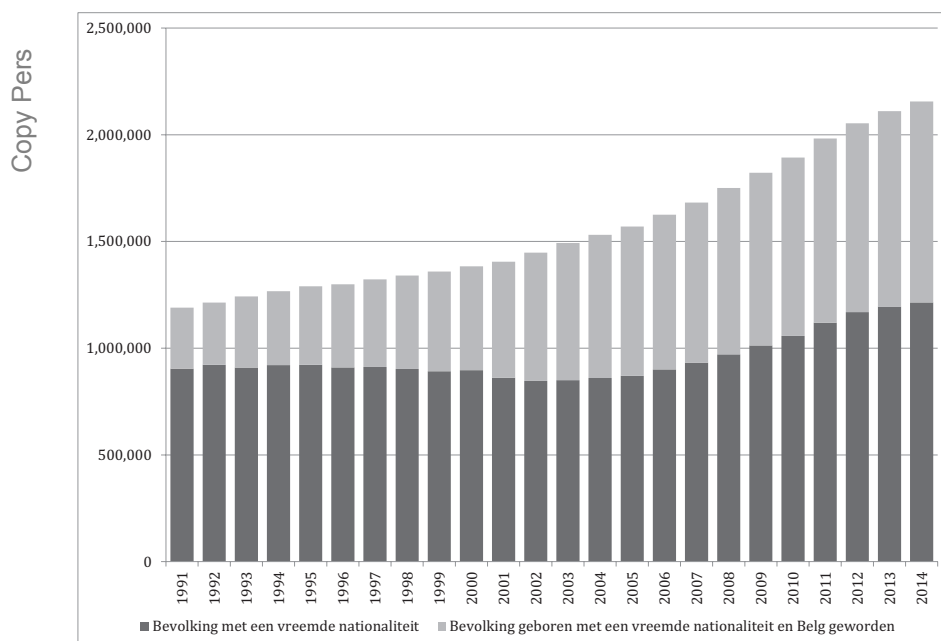
348. Eggerickx T., Poulain M., Kesteloot C. (2002), *La population allochtone en Belgique*, Monographie 3 du Recensement général de la population et des logements au 1er mars 1991, INS-SSTC, Bruxelles, 259 p. Eggerickx T., Bahri A., Perrin N., Wets J., (2010), *La migration internationale et la population d'origine étrangère en Belgique*, Monographie 3 de l'Enquête socio-économique de 2001, DGSIE, Bruxelles, 185 p. (te verschijnen).

349. Eggerickx T., Perrin N., Thomsin L., (2007), 'Les sources statistiques et démographiques sur l'immigration et les populations étrangères en Belgique, du XIXe siècle à nos jours', *Immigration et intégration en Belgique francophone. Etat des savoirs*, M. Martiniello, A. Rea, F. Dassetto (eds), Intellection 4, Académia-Bruylant, Louvain-la-Neuve, pp. 43-81.

De beperkingen van deze indeling komen voort uit het feit dat personen die als Belg geboren worden (zonder ooit als vreemdeling beschouwd te worden), hoewel ze geboren zijn uit buitenlandse ouders of als vreemdeling zijn geboren en Belg zijn geworden, worden beschouwd als Belg van geboorte.

De bevolkingsgroep die met een vreemde nationaliteit geboren wordt, is dus een statistische indicator die rekening houdt met de groep vreemdelingen die de Belgische nationaliteit heeft verkregen. Tussen 1 januari 1991 en 2014 is deze groep geëvolueerd van 285.308 tot 941.300 personen. Als we de de groep vreemdelingen die Belg is geworden bij de populatie van vreemde nationaliteit voegen, zien we een bevolkingsgroep die meer overeenkomt met de migratiegeschiedenis van ons land. Op 1 januari 2014 bedraagt de bevolkingsgroep die geboren is met een vreemde nationaliteit 2.115.905, waarvan 44 % de Belgische nationaliteit heeft gekregen door verkrijging of toekenning (Figuur 4). De continue groei van de bevolkingsgroep die met een vreemde nationaliteit geboren is, staat dus in contrast met de meer onregelmatige evolutie van de bevolking van vreemde nationaliteit.

Figuur 5. Evolutie van de bevolkingsgroep die met een vreemde nationaliteit is geboren, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

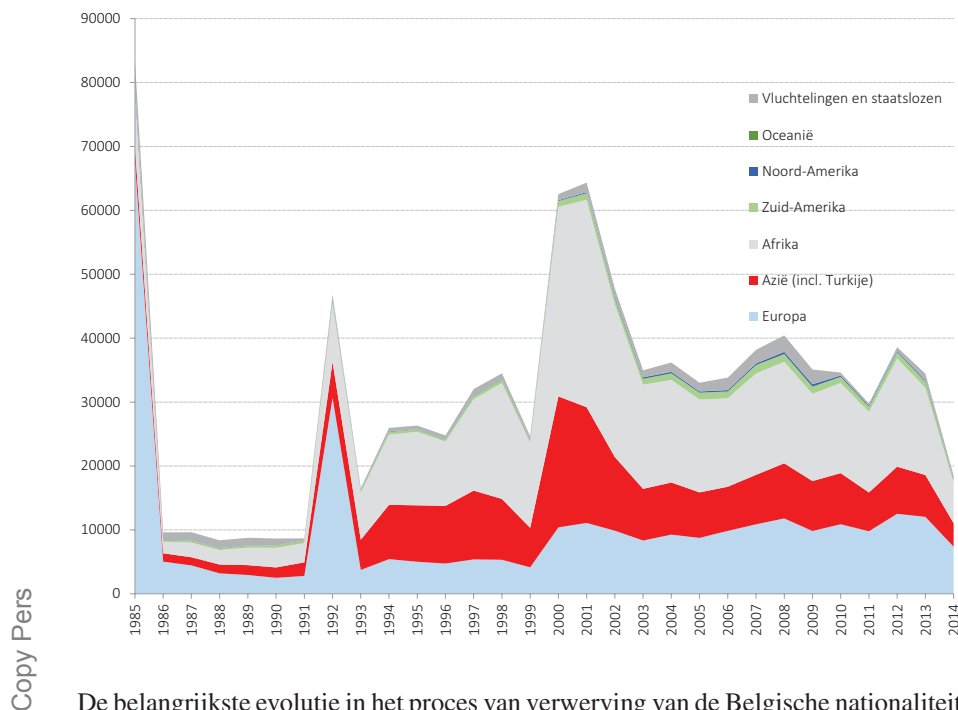
3. EVOLUTIE VAN DE KENMERKEN EN HET DEMOGRAFISCH GEDRAG VAN PERSONEN DIE DE BELGISCHE NATIONALITEIT VERWERVEN

3.1. De vorige nationaliteit van de nieuwe Belgen

Tijdens de jaren 1980 kregen de onderdanen van het Europese continent³⁵⁰ het vaakst de Belgische nationaliteit. Zij waren ook de belangrijkste begunstigen van de hervormingen van 1984 en 1991 (Figuur 6). In 1985 is zo 81 % van de personen die de Belgische nationaliteit krijgen Europeaan en meer precies nog onderdaan van een land dat destijds deel uitmaakte van de Europese Unie (78 %). De meest voorkomende nationaliteiten zijn de Italianen (30 %), de Fransen (20 %) en de Nederlanders (12 %). Ook in 1992 zijn 66 % van de Belg geworden vreemdelingen Europese onderdanen, met de hoogste plaats voor de Italianen (48 %). In de loop van de jaren 1990 vermindert het aandeel van de Europeanen in de verkrijging van de Belgische nationaliteit gevoelig. Het daalt onder de drempel van 20 % aan het begin van het derde millennium, om nadien terug op te veren en de kaap van 30 % te overschrijden in 2010. Deze trend heeft zich doorgezet en in 2014 bereikt het relatieve aandeel van de oorspronkelijke Europeanen bij hen die de Belgische nationaliteit hebben verworven 40 % (Figuur 7). Net als voor de andere groepen nationaliteiten is het aantal nationaliteitswijzigingen voor de oorspronkelijke Europeanen tussen 2013 en 2014 gedaald (Tabel 2).

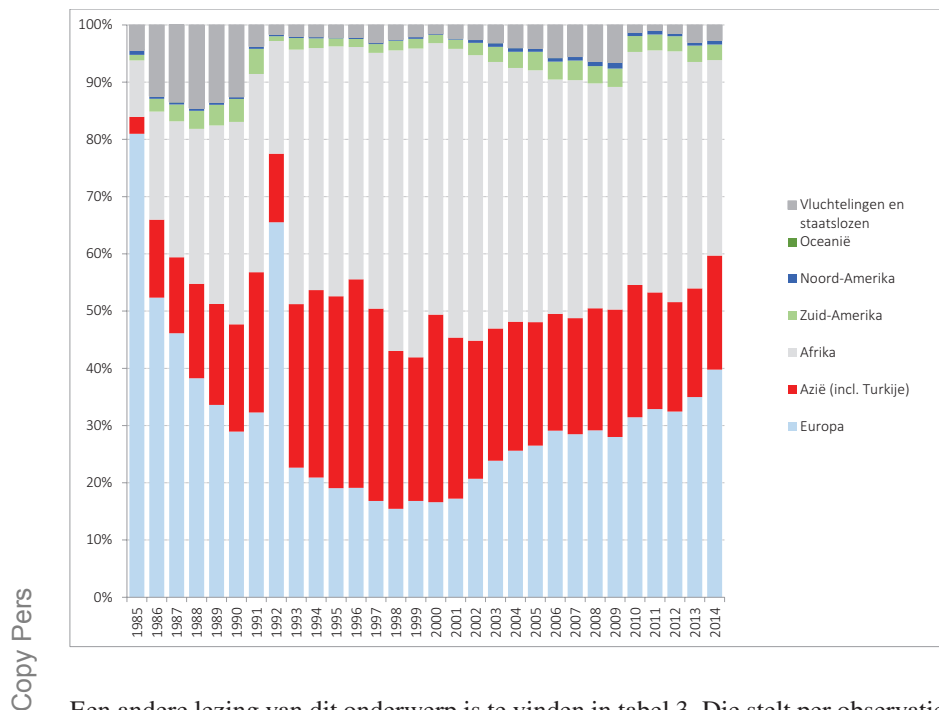
350. De landen van het Europese continent omvatten de onderdanen van de 27 landen van de Europese Unie alsmede de volgende Europese landen: Albanië, Andorra, Wit-Rusland, Bosnië en Herzegovina, Kroatië, IJsland, Kosovo, Liechtenstein, Monaco, Moldavië, Macedonië, Montenegro, Noorwegen, Rusland, San Martino, Servië, Zwitserland en Oekraïne. Turkije is opgenomen in de lijst van de landen van het Aziatisch continent want slechts 3 % van zijn territorium is in Europa gelegen

Figuur 6. Evolutie van het aantal verkrijgingen van de Belgische nationaliteit volgens grote geografische zone van herkomst, 1985-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

De belangrijkste evolutie in het proces van verwerving van de Belgische nationaliteit is sinds bijna een kwart eeuw het significante aandeel van Afrikaanse en Aziatische nationaliteiten, met op de eerste plaats Marokko en Turkije. Hun vooruitgang is belangrijk in de loop van de jaren 1990; het aandeel van de personen van Marokkaanse origine gaat van 15 % in 1992 tot bijna 40 % in 1998, terwijl in diezelfde periode het aandeel van de Turken groeit van 9 tot 28 %. Sinds het begin van de jaren 2000 behoren ze wel in absolute termen tot de nationaliteiten die het meest de Belgische nationaliteit verwerven (Tabel 2 en 3). Hun relatief aandeel is gevoelig verminderd. In 2014 bereikt het nog slechts 13 % van Marokkaanse kant en 4 % van Turkse kant. Die vermindering wordt gecompenseerd door de toename tot in 2013 van andere nationaliteiten uit Afrika, Azië en Europa die niet tot de Europese Unie behoren. Dat getuigt, na verloop van tijd, van de toenemende diversiteit van herkomst.

Figuur 7. Evolutie in percentage van het aantal verkrijgingen van de Belgische nationaliteit volgens grote geografische zone van herkomst, 1985-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

Een andere lezing van dit onderwerp is te vinden in tabel 3. Die stelt per observatieperiode van 6 jaar en in absolute cijfers de 50 nationaliteiten voor die het meest de Belgische nationaliteit verwerven. Een eerste belangrijk element is de onveranderlijke positie van de top drie (Marokko, Turkije, Italië) en de grotendeels dominante positie van de Marokkanen. We zien ook de betrekkelijke standvastigheid in de ‘top tien’ van de onderdanen van Frankrijk, Congo-Kinshasa, Algerije en de Federale Republiek Joegoslavië. Deze laatste groep staat door de aanwezigheid van talrijke vluchtelingen bovenaan in het klassement, wat uitmondt in hoge naturalisatiecijfers omdat ze gunstiger voorwaarden inzake verblijfsduur kunnen genieten³⁵¹. Dat verklaart ook de goede positie van de Rwandezen of ook nog van de groep ‘vluchtelingen’ van wie de oorspronkelijke nationaliteit niet wordt gepreciseerd in de gegevens van het Rijksregister.

Naast deze enkele constanten die vooral met de plaatsen in de top te maken hebben, is het duidelijk dat van de ene periode in de andere het klassement grondig wordt overhoop gehaald. Dat getuigt zowel van een zekere instabiliteit in de frequentie van de verwerving volgens de nationaliteit van herkomst als van een grotere

351. Vluchtelingen konden tot aan de wet van 4 december 2012 Belg worden door naturalisatie na twee jaar verblijf in vergelijking met de gebruikelijke drie jaar.

diversiteit in de betrokken nationaliteiten van herkomst. We zoomen even in op enkele gevallen van belangrijke vooruitgang tussen de observatieperiodes 1997-2002 en 2009-2014. Een van de meest spectaculaire evoluties zien we bij de komst van de Russische onderdanen bovenaan in het klassement. Zij gaan van de 24ste naar de 5de plaats en verzesvoudigen zo hun aantal. De Afghaanse onderdanen (48ste naar 28ste plaats), Iraniërs (41ste naar 19de plaats), Irakezen (40ste naar 28ste plaats) of ook nog de Togolezen (45ste naar 24ste plaats) onderscheiden zich door grote vooruitgang, terwijl de onderdanen van Kazachstan (van de 102de naar de 39ste plaats), van Oezbekistan (van de 131ste naar de 45ste plaats) en Wit-Rusland (van de 75ste naar de 48ste plaats) een opvallende entree maken in de 'top 50'.

Het jaar 2014 is een keerpunt in de evolutie van het proces, aangezien het, zoals reeds vermeld, wordt gekenmerkt door een significante vermindering van het aantal personen van vreemde origine dat de Belgische nationaliteit heeft verworven. Geen enkele nationaliteit ontsnapt aan deze trend maar zowel in absolute als relatieve termen is hij meer van toepassing op de onderdanen van Afrikaanse en Turkse herkomst. Dit betekent dat bij een vergelijking van de jaren 2013 en 2014 het aantal verwervingen van de Belgische nationaliteit met 63 % is gedaald voor de Turken, met 60 % voor de Marokkanen (die desondanks het klassement blijven aanvoeren), met 54 % voor de Congolezen, met 56 % voor de Guineeërs, met 58 % voor de Togolezen en met 64 % voor de Rwandezen. De aanscherping van de voorwaarden voor verkrijging van de Belgische nationaliteit heeft verhoudingsgewijs minder vat op de onderdanen van Europese en Aziatische herkomst: -39 % voor de Fransen, -37 % voor de Bulgaren, -36 % voor de Italianen, -29 % voor de Roemenen, -16 % voor de Polen...; -39 % voor de Irakezen, -31 % voor de Afghanen, -30 % voor de Iraniërs, -26 % voor de Indiërs...

Copy Pers

Tabel 2. Evolutie van het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit verkrijgt volgens vorige nationaliteit, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

In absolute aantallen	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-landen-15	1929	29501	2805	4208	3944	3598	3373	2992	2367	6302	6613	5182	5035	4874	4659	5113	4996	4614	4219	5136	5787	6469	5249	3250
12 nieuwe Lidstaten	586	564	452	601	471	558	932	1025	705	1282	1307	1265	994	1181	1129	1336	1477	1436	1361	1244	1033	2043	2801	2013
Europese landen buiten de EU	285	618	483	619	601	582	1084	1311	1073	2811	3171	3433	2312	3209	2964	3400	4397	5746	4251	4504	2971	4006	3996	2104
Noord-Afrika	2520	8299	6501	9978	10499	8913	12355	14915	10052	24040	26202	17511	11952	10150	9262	9062	10123	9899	8330	8660	8073	9402	7096	3041
Afrika andere	486	918	848	1000	996	1146	1961	3237	5618	6240	6306	4336	5899	5269	4779	5745	5987	5316	5436	4512	7508	6531	3285	
Turkije	1021	4054	3433	6522	6924	7063	7837	6936	4407	17284	14412	7860	5205	4504	3620	3206	3054	3201	2776	2760	2357	2514	1839	682
Azië andere	1105	1562	1289	1980	1908	1963	2931	2585	1773	3214	3696	3665	2878	3657	3499	3702	4695	5422	5042	5240	3715	4862	4711	3009
Noord-Amerika	35	163	56	70	44	61	77	82	80	120	164	248	225	232	185	210	244	322	358	206	183	180	195	121
Zuid-Amerika	381	387	333	440	370	349	493	585	417	903	1040	1032	923	1024	1071	1061	1309	1218	1127	963	829	1017	984	505
Oceanië	4	8	3	2	4	5	5	3	6	8	12	19	22	17	20	31	18	23	33	20	23	18	19	12
Vluchtelingen, staatlozen	323	758	322	538	568	540	993	866	514	958	1482	1224	1093	1445	1344	1930	2112	2569	2285	449	294	567	1031	501
Totaal	8675	46832	16525	25958	26329	24778	32041	34499	24631	62540	64339	47745	34975	36192	33022	33830	38170	40437	35098	34618	29777	38586	34452	18523

Evolutie van de kenmerken en het demografisch gedrag van personen die de Belgische

Copy Pers

In relatieve aantallen	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-landen-15	22,2 %	63,0 %	17,0 %	16,2 %	15,0 %	14,5 %	10,5 %	8,7 %	9,6 %	10,1 %	10,3 %	10,9 %	14,4 %	13,5 %	14,1 %	15,1 %	13,1 %	11,4 %	12,0 %	14,8 %	19,4 %	16,8 %	15,2 %	17,5 %
12 nieuwe Lidstaten	6,8 %	1,2 %	2,7 %	2,3 %	1,8 %	2,3 %	2,9 %	3,0 %	2,9 %	2,0 %	2,0 %	2,6 %	2,8 %	3,3 %	3,4 %	3,9 %	3,9 %	3,6 %	3,9 %	3,6 %	3,5 %	5,3 %	8,1 %	10,9 %
Europese landen buiten de EU	3,3 %	1,3 %	2,9 %	2,4 %	2,3 %	2,3 %	3,4 %	3,8 %	4,4 %	4,5 %	4,9 %	7,2 %	6,6 %	8,9 %	9,0 %	10,1 %	11,5 %	14,2 %	12,1 %	13,0 %	10,0 %	10,4 %	11,6 %	11,4 %
Noord-Afrika	29,0 %	17,7 %	39,3 %	38,4 %	39,9 %	36,0 %	38,6 %	43,2 %	40,8 %	38,4 %	40,7 %	36,7 %	34,2 %	28,0 %	28,0 %	26,8 %	26,5 %	24,5 %	23,7 %	25,0 %	27,1 %	24,4 %	20,6 %	16,4 %
Afrika andere	5,6 %	2,0 %	5,1 %	3,9 %	3,8 %	4,6 %	6,1 %	9,3 %	13,1 %	9,0 %	9,7 %	13,2 %	12,4 %	16,3 %	16,0 %	14,1 %	15,1 %	14,8 %	15,1 %	15,7 %	15,2 %	19,5 %	19,0 %	17,7 %
Turkije	11,8 %	8,7 %	20,8 %	25,1 %	26,3 %	28,5 %	24,5 %	20,1 %	17,9 %	27,6 %	22,4 %	16,5 %	14,9 %	12,4 %	11,0 %	9,5 %	8,0 %	7,9 %	7,9 %	8,0 %	7,9 %	6,5 %	5,3 %	3,7 %
Azië andere	12,7 %	3,3 %	7,8 %	7,6 %	7,2 %	7,9 %	9,1 %	7,5 %	7,2 %	5,1 %	5,7 %	7,7 %	8,2 %	10,1 %	10,6 %	10,9 %	12,3 %	13,4 %	14,4 %	15,1 %	12,5 %	12,6 %	13,7 %	16,2 %
Noord-Amerika	0,4 %	0,3 %	0,3 %	0,3 %	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,3 %	0,2 %	0,3 %	0,5 %	0,6 %	0,6 %	0,6 %	0,6 %	0,6 %	0,8 %	1,0 %	0,6 %	0,6 %	0,5 %	0,6 %	0,7 %
Zuid-Amerika	4,4 %	0,8 %	2,0 %	1,7 %	1,4 %	1,4 %	1,5 %	1,7 %	1,7 %	1,4 %	1,6 %	2,2 %	2,6 %	2,8 %	3,2 %	3,1 %	3,4 %	3,0 %	3,2 %	2,8 %	2,8 %	2,6 %	2,9 %	2,7 %
Oceanië	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,1 %	0,0 %	0,1 %	0,1 %	0,0 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,0 %	0,1 %	0,1 %
Vluchtelingen, staatlozen	3,7 %	1,6 %	1,9 %	2,1 %	2,2 %	2,2 %	3,1 %	2,5 %	2,1 %	1,5 %	2,3 %	2,6 %	3,1 %	4,0 %	4,1 %	5,7 %	5,5 %	6,4 %	6,5 %	1,3 %	1,0 %	1,5 %	3,0 %	2,7 %

Het verwerven van de Belgische nationaliteit: een demografische benadering

Tabel 3. Het klasement van de 50 nationaliteiten van herkomst die het meest betrokken zijn bij het verkrijgingsproces van de Belgische nationaliteit, per periode van zes jaar (*bron: RR-AD Statistiek*)

		1991-96		1997-02		2003-08		2009-14		2014	
Copy Pers	1	Marokko	40157	Marokko	95749	Marokko	52560	Marokko	37567	Marokko	2392
	2	Italië	30925	Turkije	58736	Turkije	22790	Italië	14466	Italië	1190
	3	Turkije	29017	Italië	13857	Italië	13153	Turkije	12928	Roemenië	818
	4	Frankrijk	5010	Congo-Kins.	13771	Congo-Kins.	11679	Congo-Kins.	8488	Polen	741
	5	Algerije	3725	FR Joegoslavië	6801	FR Joegoslavië	7897	Rusland	8149	Congo-Kins.	707
	6	Spanje	2892	Algerije	5168	Rusland	6062	Nederland	4662	Nederland	696
	7	Congo-Kins.	2700	Frankrijk	4265	Frankrijk	4816	Frankrijk	4589	Turkije	682
	8	Tunesië	2642	Tunesië	3595	Algerije	4608	Polen	3914	Rusland	649
	9	Nederland	2563	Vluchteling	3030	Rwanda	4150	Algerije	3884	Frankrijk	581
	10	FR Joegoslavië	2260	Rwanda	2964	Nederland	3923	Kameroen	3873	Kameroen	543
	11	Vietnam	2118	Polen	2719	Polen	3186	Roemenië	3868	Guinee	415
	12	Griekenland	2075	Nederland	2523	Pakistan	2487	FR Joegoslavië	3476	Irak	370
	13	Vluchteling	1920	Roemenië	2305	China	2414	Guinee	2861	Armenië	359
	14	Polen	1574	China	1918	Roemenië	2406	Pakistan	2639	Bulgarije	326
	15	Roemenië	1092	India	1907	Tunesië	2309	Iran	2416	Algerije	323
	16	Iran	1055	Iran	1900	Filipijnen	2222	Rwanda	2410	Iran	315
	17	India	944	Bosnië en Herz.	1704	India	1986	Armenië	2227	Spanje	264
	18	China	877	Pakistan	1700	Ghana	1958	Ghana	2201	Albanië	253
	19	Libanon	803	Vietnam	1656	Albanië	1934	Irak	2173	Kosovo	240
	20	Gr.-Brittannië	788	Filipijnen	1532	Kameroen	1814	India	1971	Ghana	238
	21	Duitsland	776	Griekenland	1501	Griekenland	1781	Albanië	1905	Vluchteling	223
	22	Filipijnen	734	Spanje	1368	Afghanistan	1723	China	1844	India	204
	23	Pakistan	719	Libanon	1340	Thailand	1697	Tunesië	1842	Afghanistan	191
	24	Portugal	686	Rusland	1334	Macedonië	1655	Togo	1809	Rwanda	185
	25	Chili	514	Burundi	1313	Spanje	1653	Bulgarije	1787	China	183
	26	Syrië	417	Angola	1200	Armenië	1496	Vluchteling	1762	Tunesië	179
	27	Rwanda	403	Ghana	1167	Duitsland	1469	Spanje	1714	Pakistan	170
	28	Colombia	381	Duitsland	1103	Portugal	1453	Afghanistan	1630	FR Joegoslavië	170
	29	Israël	370	Portugal	1048	Bosnië en Herz.	1328	Ivoorkust	1459	Ecuador	168
	30	Mauritius	349	Gr.-Brittannië	984	Burundi	1253	Duitsland	1414	Oekraïne	160
	31	Cambodja	313	Syrië	966	Vluchteling	1224	Filipijnen	1414	Togo	154
	32	Zwitserland	302	Kameroen	848	Iran	1155	Macedonië	1411	Kazachstan	147
	33	Thailand	294	Thailand	824	Nigeria	1138	Thailand	1374	Servië	141
	34	Ghana	292	Chili	817	Colombia	1123	Nigeria	1356	Nigeria	136
	35	Brazilië	274	Macedonië	813	Syrië	1110	Kosovo	1348	Griekenland	135
	36	Vereinigde Staten	274	Israël	780	Guinee	1089	Oekraïne	1311	Bosnië en Herz.	131

Evolutie van de kenmerken en het demografisch gedrag van personen die de Belgische

	1991-96	1997-02	2003-08	2009-14	2014
37	Laos 263	Albanië 706	Irak 1043	Syrië 1225	Oezbekistan 130
38	Hongarije 254	Colombia 681	Oekraïne 1037	Griekenland 1117	Burundi 125
39	Rusland 242	Bulgarije 665	Bulgarije 1027	Kazachstan 1069	Duitsland 123
40	Burundi 240	Nigeria 621	Togo 1024	Brazilië 1060	Ivoorkust 112
41	Haiti 222	Irak 586	Ecuador 1007	Burundi 1059	Portugal 111
42	Peru 204	Kroatië 548	Brazilië 979	Portugal 1047	Angola 109
43	Madagaskar 174	Peru 507	Angola 975	Ecuador 1023	Filipijnen 109
44	Staatloze 162	Verenigde Staten 503	Verenigde Staten 957	Libanon 992	Libanon 107
45	Canada 155	Togo 495	Libanon 843	Oezbekistan 964	Gr.-Brittannië 105
46	Nigeria 154	Mauritius 488	Kazachstan 825	Servië 949	Macedonië 105
47	Bulgarije 151	Brazilië 477	Senegal 799	Verenigde Staten 922	Nepal 102
48	Albanië 142	Afghanistan 444	Ivoorkust 783	Wit-Rusland 920	Kirgizië 97
49	Egypte 138	Hongarije 443	Somalië 758	Angola 892	Verenigde Staten 94
50	Taiwan 135	Egypte 432	Gr.-Brittannië 735	Senegal 887	Syrië 88

3.2. Gewest en gemeente waar de Belg geworden vreemdelingen verblijven

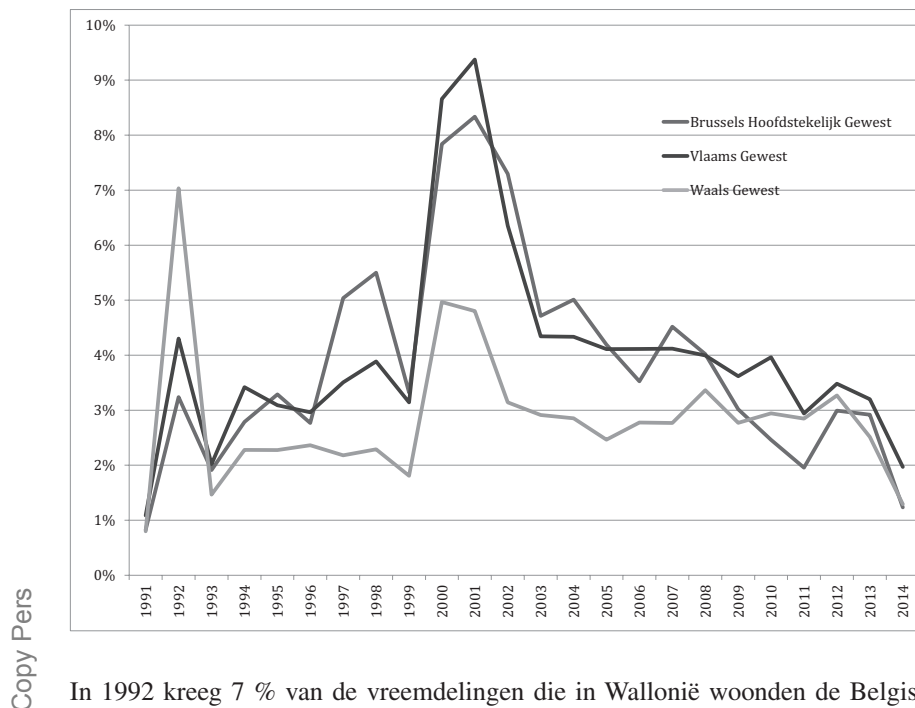
Copy Pers

Het is logisch dat we een groter aantal vreemdelingen die de Belgische nationaliteit verkrijgen aantreffen in geografische gebieden waar het grootste aantal vreemdelingen³⁵² woont. In de laatste 20 jaar kwamen nationaliteitswijzigingen dan ook meer voor in het Brusselse en het Vlaamse Gewest, aangezien een groot gedeelte van de vreemdelingen die recent zijn aangekomen zich in die twee regio's³⁵³ had gevestigd. Voor een fijnere meting berekenen we de verhouding van het aantal nationaliteitswijzigingen in een gegeven gebied tot de buitenlandse populatie die in datzelfde gebied woont. Dan krijgen we een bruto nationaliteitsverwervingscijfer waarmee we de verschillende gebieden kunnen vergelijken en de intensiteit kunnen meten van de verandering in die geografische gebieden (Figuur 8).

352. Kesteloot C. (2006), 'La répartition géographique de l'immigration étrangère : fondements, dynamiques et conséquences sociales', *Penser l'immigration et l'intégration autrement*, sous la direction de B. Khader, M. Martiniello, A. Rea et C. Timmermans, Une initiative belge Inter-universitaire, Bruxelles, Ed. Bruylant, pp. 73-103.

353. Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (CGKR), (2013), *Statistisch en demografisch verslag 2013, Migraties en migrantenpopulaties in België*, Brussel, 178 p.

Figuur 8. Evolutie van het jaarcijfer van verkrijging van de Belgische nationaliteit volgens verblijfsgebied, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

In 1992 kreeg 7 % van de vreemdelingen die in Wallonië woonden de Belgische nationaliteit, tegenover slechts 4,4 % van de vreemdelingen die in Brussel verbleven en 3,2 % van de vreemdelingen die in Vlaanderen verbleven. Dat is het laatste jaar dat de vreemdelingen van Wallonië meer nationaliteitswijzigingen hebben gekend dan in de twee andere gewesten. Die vaststelling kunnen we verklaren doordat de buitenlandse populaties al langer gevestigd zijn in Wallonië³⁵⁴. Bijgevolg zijn er in Wallonië meer kinderen van de derde generatie aanwezig die in 1992 automatisch de Belgische nationaliteit hebben gekregen. Tijdens de rest van het decennium zal het aantal nationaliteitswijzigingen verhogen in Vlaanderen en in het Brussels Gewest, terwijl het vrij stabiel blijft in Wallonië. We onderstrepen dat in 1997 en 1998 het cijfer van de nationaliteitswijzigingen sterk verhoogt in het Brussels Gewest en hoger lag dan 5 %. Die situatie valt samen met een piek in de naturalisatie die we diezelfde twee jaar opmerken (Figuur 5) en die dus meer de Brusselse vreemdelingengemeenschap betrof.

De uitbreiding, in 2000, van de categorieën vreemdelingen die de nationaliteit kunnen verwerven door nationaliteitsverklaring en naturalisatie, zal het cijfer van

354. Deze populatie is vooral van Italiaanse afkomst. In 1992 vormen de Italianen de nationaliteit van herkomst die het meest de Belgische nationaliteit verwerft; zij alleen vertegenwoordigen 48 % van de nieuwe Belgen.

de nationaliteitswijzigingen doen stijgen in de drie gewesten in 2000 en 2001. Van deze wijzigingen hebben echter vooral de vreemdelingen die in Vlaanderen en Brussel woonden, kunnen profiteren. Na deze piek daalt de intensiteit van de nationaliteitswijzigingen in het Vlaamse en Brusselse gewest om in de jaren 2010 meer de constante cijfers te benaderen die in Wallonië worden opgetekend. Deze daling was sterker in de jaren 2010 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in het Vlaamse Gewest. Bijgevolg verkrijgen vreemdelingen van het Brussels Gewest sinds 2010 gemiddeld minder vaak de Belgische nationaliteit dan vreemdelingen in Wallonië. Dat hadden we sinds 1992 niet meer gezien. Ten slotte zijn de verschillen tussen de drie gewesten in de loop van de afgelopen jaren aanzienlijk afgenomen.

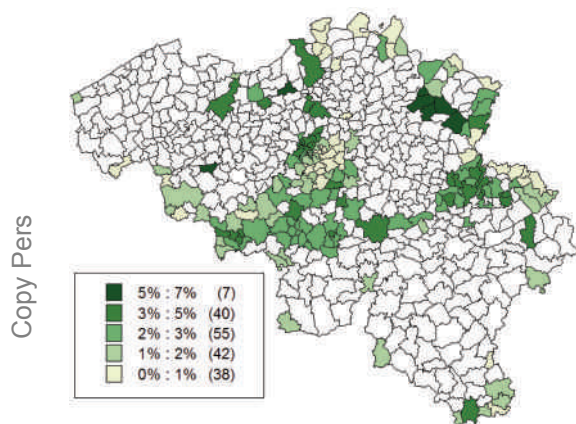
Het cijfer voor verwerving van de Belgische nationaliteit kan ook berekend worden op het niveau van de Belgische gemeenten. Voor deze oefening hebben we de gemeenten genomen waar de buitenlandse populatie minstens 5 % van de totale bevolking uitmaakt. We hebben het gemeentelijk gemiddelde in kaart gebracht van het jaarcijfer van de nationaliteitswijzigingen voor twee verschillende periodes: 1991-2001 en 2002-2012 (Figuren 9 en 10).

In de gemeenten van de voormalige Limburgse mijnbekkens is tussen 5 % en 7 % van de buitenlandse populatie per jaar Belg geworden in de periode van 1991 tot 2001. Hoewel minder dan in Limburg, stellen we ook een groot aantal nationaliteitswijzigingen vast op de oude Waalse industrie-as. De buitenlandse populaties van stadscentra als Antwerpen, Gent, Brussel, Mechelen, Namen en ook nog Luik kennen ook een hoog jaarlijks aantal nationaliteitswijzigingen, tussen 3 % en 5 %. Het is niet verwonderlijk dat het cijfer hoger ligt in de geografische gebieden die de buitenlandse werkkrachten en hun familie hebben onthaald in de jaren na de Tweede Wereldoorlog. De grensgemeenten in het oosten, noorden en zuiden van het land, met een hoge concentratie vreemdelingen, hebben minder hoge cijfers van nationaliteitswijziging. Dat geldt ook voor de randstedelijke gemeenten in Waals- en Vlaams-Brabant.

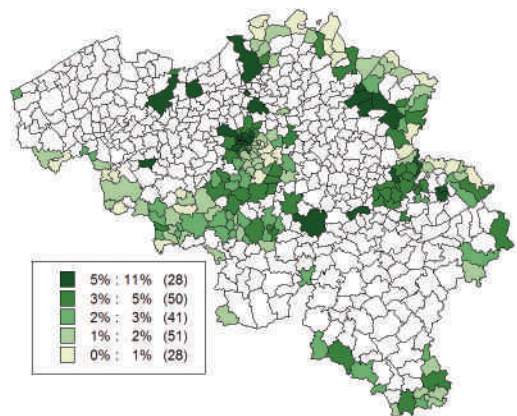
In de loop van de periode 2002-2012 behouden het voormalige Limburgse mijnbekken en de stadscentra hun hoge nationaliteitswijzigingsindex. In de gemeenten Molenbeek, Sint-Joost, Gent en Antwerpen verandert jaarlijks gemiddeld 7 % tot 8 % van de buitenlandse bevolking van nationaliteit. De stad Luik en haar randgemeenten en de grensstreek tussen Henegouwen en Waals Brabant hebben ook hoge cijfers. In tegenstelling tot de jaren 1990, hebben de buitenlandse populaties van bepaalde Brusselse randstedelijke gemeenten een hoger nationaliteitswijzigingscijfer in de jaren 2000. Zo hebben de gemeenten Asse, Vilvoorde, Court-Saint-Etienne, Nijvel, Wavre, Grimbergen, Drogenbos, Wemmel, Dilbeek, Sint-Pieters-Leeuw, Genappe of ook nog Tubeke een gemiddeld jaarcijfer van Belg geworden vreemdelingen dat hoger ligt dan 3 %. We stellen ook vast dat de grensgebieden in de jaren 2000 een hoger nationaliteitswijzigingscijfer hebben dan in de jaren 1990.

De verblijfplaats van de vreemdelingen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen kan niet los gezien worden van de gebieden waar migranten en hun afstammelingen zich vestigen. Vreemdelingen wonen vooral in stedelijke en randstedelijke gemeenten, in voormalige mijn- en industriebekkens en in de grensgebieden van het land. De vestigingshistoriek van migrantenpopulaties en de evolutie van het Wetboek van de nationaliteit hebben nationaliteitswijzigingen bevorderd bij vreemdelingen die op welbepaalde periodes woonden in bepaalde gebieden. Deze variaties in plaats en tijd tonen aan dat de categorieën vreemdelingen die de Belgische nationaliteit krijgen variëren, maar ook dat de buitenlandse populatie niet statisch is en een zekere interne mobiliteit kent.

Figuur 9. Jaarcijfer van verkrijging van de Belgische nationaliteit volgens gemeente in 1991-2001 (bron: RR-AD Statistiek)

Figuur 10. Jaarcijfer van verkrijging van de Belgische nationaliteit volgens gemeente in 2002-2012 (bron: RR-AD Statistiek)

3.3. Evolutie van de nationaliteitswijzigingen volgens geslacht

Van 2011 tot 2013 ligt het aantal buitenlandse vrouwen dat de Belgische nationaliteit krijgt lichtjes hoger dan het aantal mannen, zoals ook al het geval was in het begin van de jaren 1980 (Figuur 11). Tot in 1984 kregen buitenlandse vrouwen die met een Belg getrouwd waren automatisch de Belgische nationaliteit. Dat was niet het geval voor een buitenlandse man die getrouwd was met een Belgische vrouw. Belgische vrouwen die hun nationaliteit hadden verloren door te trouwen met een buitenlander, konden bovendien hun nationaliteit van bij de geboorte terugkrijgen. Door deze wettelijke bepalingen was het aantal vrouwen dat de Belgische nationaliteit kreeg dus hoger dan het aantal mannen dat Belg werd. In 1985 zorgde de vankrachtwording van het nieuwe Wetboek van de nationaliteit, dat de gelijkheid van de geslachten bevestigde, voor evenwicht tussen het aantal mannen en vrouwen dat de Belgische nationaliteit kreeg.

Op 6 augustus 1993 werd een nieuwe wet uitgevaardigd en vanaf 1994 nam het aantal vrouwen dat Belg werd sterk af. Volgens die wet werd de duur van het samenwonen die voor een vreemdeling nodig was om de Belgische nationaliteit van zijn huwelijkspartner te verkrijgen van 6 maanden op 3 jaar gebracht. Aangezien meer buitenlandse vrouwen dan mannen gebruik maakten van hun huwelijk met een Belg, hebben deze laatsten iets langer gewacht om de Belgische nationaliteit te krijgen. Bijgevolg is het aandeel van de vrouwen die Belg zijn geworden in 1994 en 1995 gedaald, om na een overgangperiode weer te stijgen en de mannen in de jaren 2000 in te halen. Sinds 2012 neemt het relatieve aandeel van de vrouwen die Belg worden af en in 2014 zijn ze opnieuw minder talrijk dan de mannen in dat geval.

Copy
Pers

Figuur 11. Evolutie van de verhouding (%) van vrouwen bij de Belg geworden vreemdelingen, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

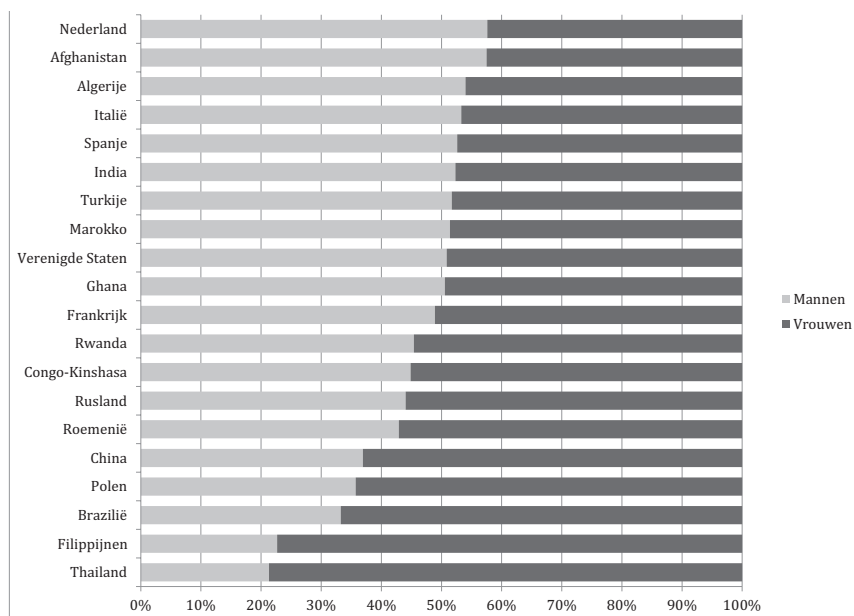

Hoewel over het algemeen ongeveer evenveel buitenlandse vrouwen als mannen de Belgische nationaliteit verkrijgen, blijken er toch grote verschillen te bestaan naar gelang van de nationaliteit van herkomst (Figuur 12).

Bepaalde groepen vreemdelingen vallen op door een groter aandeel vrouwen of mannen die de Belgische nationaliteit verkrijgen. De onderdanen van West-Europese landen zoals Nederland, Italië of Spanje vertonen een mannelijke meerderheid. Hetzelfde geldt voor de onderdanen van Afghanistan, India, Turkije, Algerije en Marokko. Vreemdelingen afkomstig uit Frankrijk, de Verenigde Staten, maar ook uit Ghana die de Belgische nationaliteit verkrijgen zijn voor de helft mannen. Andere nationaliteiten vertonen dan weer duidelijk een groter aandeel vrouwen dat de Belgische nationaliteit verkrijgt. Het zijn vooral de groepen vreemdelingen met een zeer vrouwelijke migratie. Meestal zijn ze afkomstig uit Centraal- en Oost-Europa (Roemenië, Polen, Rusland) of Zuidoost-Azië (Thailand en de Filipijnen)³⁵⁵. Ook in andere nationaliteitsgroepen zijn vrouwen meer vertegenwoordigd. Dat zijn de groepen waarvoor het aantal gemengde huwelijken tussen een buitenlandse vrouw en een Belgische man hoog ligt. De meeste van die vrouwen zijn afkomstig uit Zuidoost-Azië of Centraal- en Oost-Europa, maar ook uit Latijns-Amerika (Brazilië), China, Rwanda en Congo.

Figuur 12. Verdeling van de mannen en de vrouwen bij de nieuwe Belgen, volgens nationaliteit van herkomst, 1991-2014 (%) (bron: RR-AD Statistiek)

Copy Pers

355. Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (CGKR), (2013), *op. cit.*

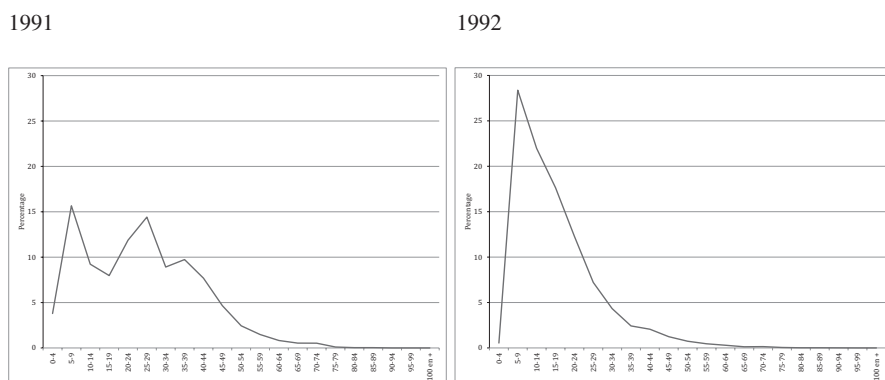
3.4. Evolutie van de nationaliteitswijzigingen volgens leeftijd

Voor de hervorming van 1991 verwierf een groot aantal kinderen de Belgische nationaliteit kort na hun geboorte. We stellen ook een sterke concentratie nationaliteitswijzigingen vast bij personen die de leeftijd van 12 jaar nog niet bereikt hadden en bij personen van 18 tot 40 jaar (Figuur 13).

In 1992, na de hervorming, zijn de nationaliteitswijzigingen meer geconcentreerd bij personen van 0 tot 12 jaar. Die sterke concentratie van verwerving van de Belgische nationaliteit neemt af met de leeftijd. Enkele jaren later monden deze veranderingen uit in de tijdelijke vorming van een piek van verkrijging van de Belgische nationaliteit op 12 jaar en 18 jaar. Deze pieken nemen mettertijd af naarmate het aantal kinderen afneemt dat geboren is in België voor 1992 uit buitenlandse ouders die ook in België geboren. Deze pieken in de verwerving van de Belgische nationaliteit op 12 jaar en 18 jaar zijn nu nog steeds zichtbaar, maar in mindere mate. Er vormt zich een nieuw patroon in de verwerving van de nationaliteit. De Belgische nationaliteit wordt voornamelijk verworven tijdens de kindertijd, maar ook in het leeftijdssegment 25-40 jaar, een levensfase waarin we de meeste migratie zien. Na de leeftijd van 40 jaar komen nationaliteitswijzigingen minder vaak voor. Dat zouden we kunnen interpreteren als een zeker conservatisme van oudere personen, die liever hun nationaliteit van herkomst behouden.

Kortom, de verdeling volgens leeftijd van de bevolkingsgroep die de Belgische nationaliteit heeft verworven is sinds meer dan minstens een decennium niet gewijzigd, en de hervorming van 2012 heeft die trend niet gewijzigd (Figuur 13).

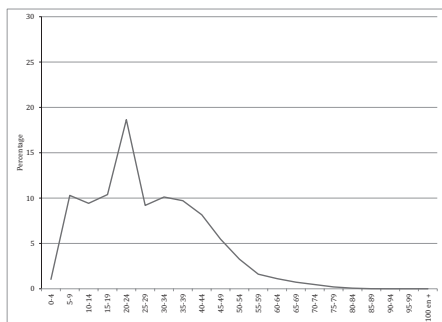
Figuur 13: Evolutie van de verdeling volgens leeftijd van de vreemdelingen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen (bron: RR-AD Statistiek)

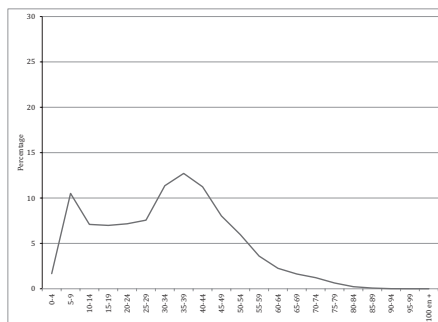
Copy Pers

Het verwerven van de Belgische nationaliteit: een demografische benadering

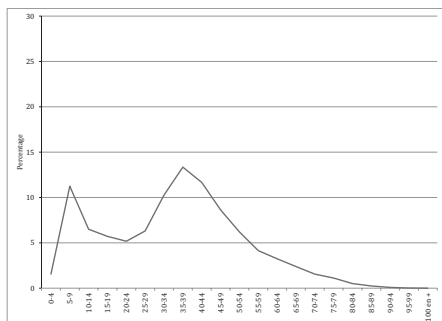
1999

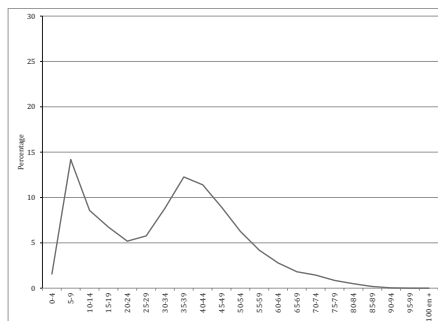
2004

2012

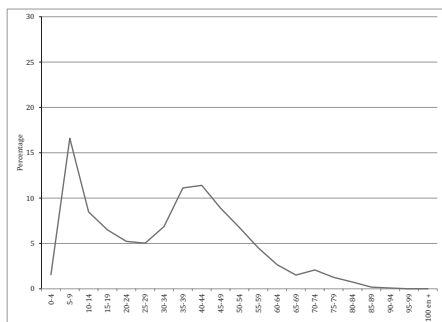

2013

Copy Pers

2014

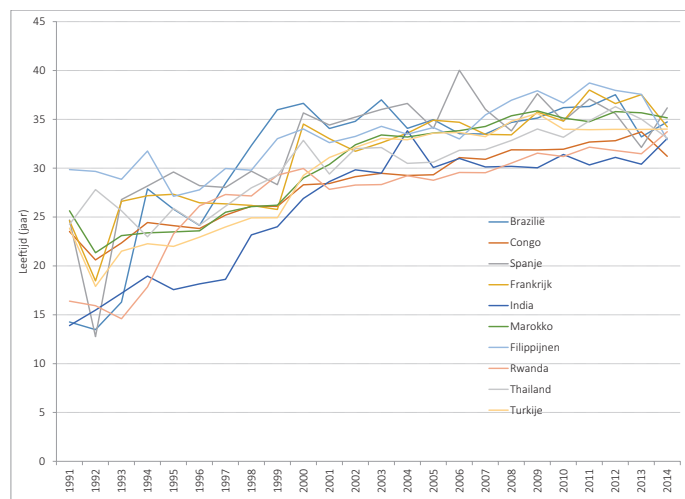
In de evolutie van de gemiddelde leeftijd van de personen die de Belgische nationaliteit verkrijgen, zien we ook de wetswijzigingen in verband met het verkrijgen van de nationaliteit. In 1992 gaat de gemiddelde leeftijd van de vreemdelingen die de Belgische nationaliteit verwerven, voor alle nationaliteiten, fors naar beneden. Terwijl die leeftijd nog 25,5 jaar bedroeg in 1991, is hij het volgende jaar nog maar 17 jaar. Daarna blijft de gemiddelde leeftijd waarop vreemdelingen naturalisatie verkrijgen constant stijgen en bereikt hij in 2011 36,2 jaar. Sindsdien is deze bevolkingsgroep verjongd en bedraagt zijn gemiddelde leeftijd 33,6 jaar in 2014, dankzij een verhoudingsgewijze groter aantal kinderen van 5 tot 15 jaar dan vroeger (Figuur 14).

Figuur 14: Evolutie van de gemiddelde leeftijd van de vreemdelingen (ongeacht de nationaliteit) die de Belgische nationaliteit hebben verkregen, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

Net als het geslacht, verschilt ook de gemiddelde leeftijd van de vreemdelingen bij het verwerven van de Belgische nationaliteit naargelang hun nationaliteit van herkomst. In de meeste gevallen stijgt de gemiddelde leeftijd metertijd, eerst snel tot in 2004 en dan langzamer (Figuur 15). De Maghrebijnen, Amerikanen, Congolezen, Rwandezers, Indiërs, de Fransen en Italianen behoren bijvoorbeeld tot deze categorie. Ook bij personen afkomstig uit Zuidoost-Azië, zoals de Thai of de Filipino's, verhoogt de gemiddelde leeftijd waarop ze van nationaliteit veranderen metertijd, maar minder sterk. Vreemdelingen afkomstig uit Nederland of Ghana daarentegen, verkrijgen de Belgische nationaliteit op een gemiddelde leeftijd die in de loop van de jaren lager wordt (Figuur 16).

Figuur 15: Evolutie van de gemiddelde leeftijd van de vreemdelingen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

Figuur 16: Evolutie van de gemiddelde leeftijd van de vreemdelingen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

Copy Pers

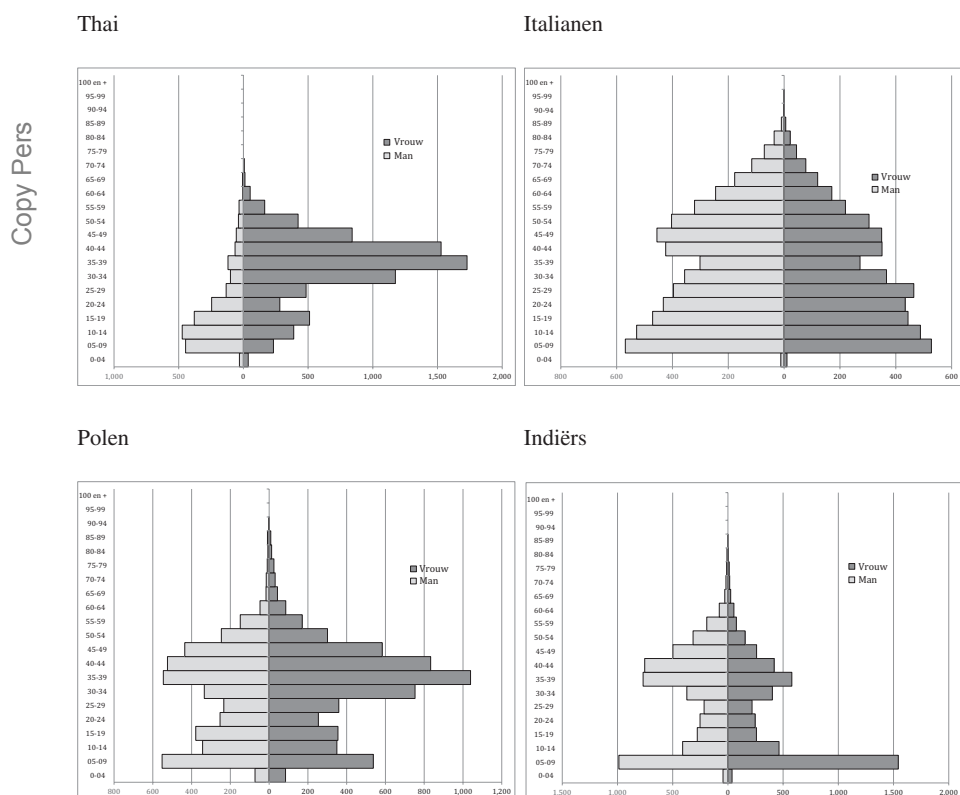
Bekijken we ten slotte kort de leeftijds piramide van de personen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen tussen 1991 en 2014 voor enkele representatieve nationaliteiten van herkomst. Buitenlandse onderdanen die de Belgische nationaliteit verwerven, vertonen verschillende leeftijd- en geslachtsstructuren naargelang hun nationaliteit van herkomst (Figuur 17).

Evolutie van de kenmerken en het demografisch gedrag van personen die de Belgische

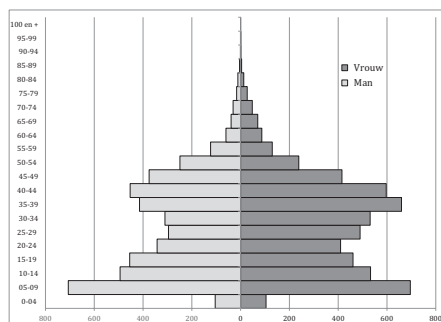
Zoals we eerder hebben vermeld, zijn de vreemdelingen uit Zuidoost-Azië (geval van de Thai) die de Belgische nationaliteit verkrijgen grotendeels vrouwen van 30 tot 50 jaar. Hetzelfde geldt voor personen afkomstig uit de landen van Centraal-Europa (geval van de Polen). Onderdanen uit West- en Zuid-Europa (geval van de Italianen) en de Verenigde Staten verkrijgen vaker de Belgische nationaliteit tussen 5 en 10 jaar, ongeacht hun geslacht. In diezelfde groep is het aandeel personen boven 60 jaar die de Belgische nationaliteit verkrijgen trouwens duidelijk hoger dan bij de Indische en Afrikaanse onderdanen (geval van de Congolezen). De Maghrebijnse en Turkse populaties verwerven de Belgische nationaliteit dan weer meer tussen 20 en 25 jaar.

Ten slotte zien we dat voor elke nationaliteit die we hebben geobserveerd, het aandeel kinderen tussen 0 en 4 jaar dat de Belgische nationaliteit verkrijgt, relatief laag ligt (1 à 2 % van de totale bevolking).

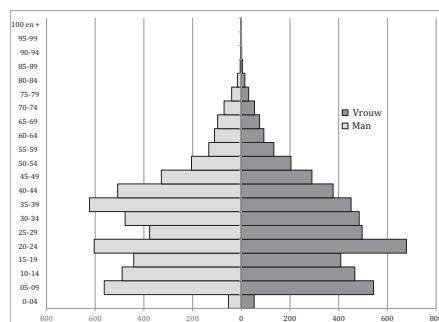
Figuur 17: Vergelijkende leeftijdspiramides (voor 10.000 inwoners) van de vreemdelingen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen, 1991-2014 (bron: RR-AD Statistiek)

Congolezen

Marokkanen

3.5. Evolutie van de verwerving van de Belgische nationaliteit volgens geboorteplaats

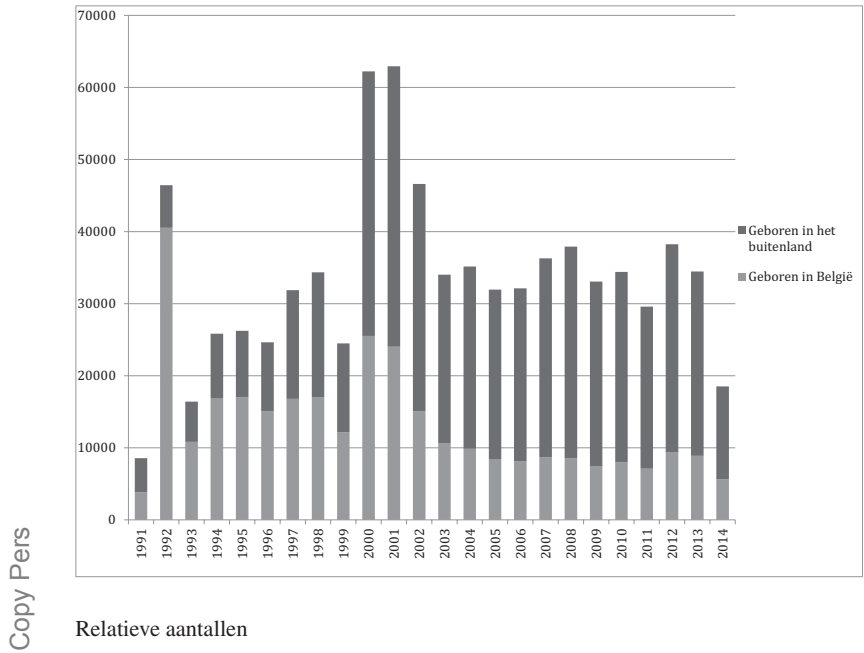
De vreemdelingen die geboren zijn in België (de tweede en derdegeneratiemigranten) hadden het meeste belang bij de hervormingen van het Wetboek van de nationaliteit in de jaren 1980 en in het begin van de jaren 1990 (Figuur 18). De hervorming van 1991 heeft in deze groep een belangrijke golf veroorzaakt van verwerving van de Belgische nationaliteit. In 1992 bijvoorbeeld, had bijna 90 % van de nationaliteitswijzigingen betrekking op vreemdelingen die geboren waren in België. Toch hebben deze hervormingen op lange termijn en onrechtstreeks geleid tot een vermindering van het aantal vreemdelingen geboren in België in de statistieken over verwerving van de nationaliteit. Meer en meer personen die in België geboren worden uit buitenlandse ouders hebben inderdaad de mogelijkheid Belg te worden vanaf hun geboorte en hoeven de Belgische nationaliteit dus later niet meer aan te vragen.

De hervormingen van 1999 hebben dan weer meer mogelijkheden gecreëerd voor verkrijging van de nationaliteit door migranten en zijn onrechtstreeks uitgemond in een toename van het aantal toekenningen van de nationaliteit door gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging van een van de ouders. Sinds het begin van de jaren 1990 vinden we meer migranten (personen geboren in het buitenland) terug bij de nationaliteitswijzigingen. Sinds 1998 zijn de nieuwe Belgen meer en meer hoofdzakelijk migranten. Die situatie was omgekeerd in het begin van de jaren 1990. Toen waren de meeste nieuwe Belgen vreemdelingen die in België geboren waren van de tweede of derde generatie (Figuur 18). Sinds 2010 neemt het relatieve aandeel van de personen die geboren zijn in België bij de nieuwe Belgen weer licht toe om in 2014 30 % te bereiken (Figuur 18). Vertonen deze trends verschillen naargelang de nationaliteit van herkomst (Figuur 19)?

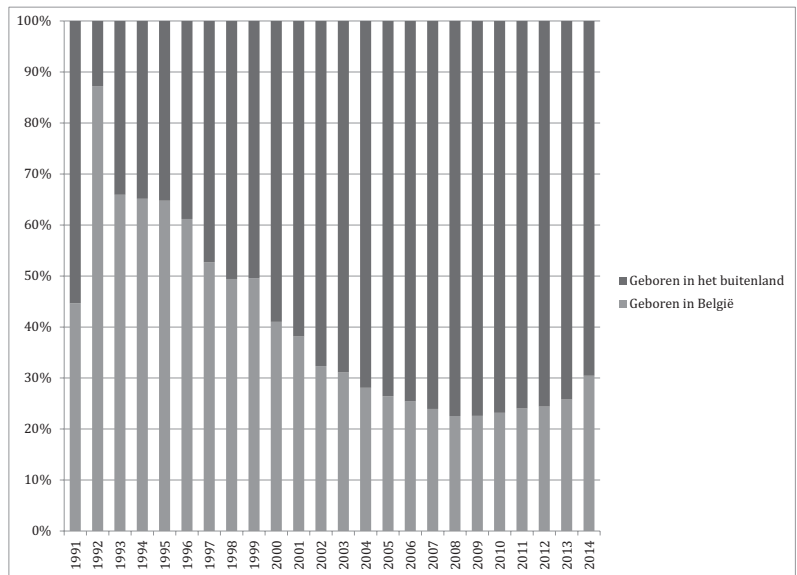
Evolutie van de kenmerken en het demografisch gedrag van personen die de Belgische

Figuur 18. Evolutie van het aantal vreemdelingen die Belg zijn geworden volgens geboorteplaats (bron: RR-AD Statistiek)

Absolute aantallen

Relatieve aantallen

Algemeen genomen volgt de evolutie van de verwerving van de Belgische nationaliteit voor alle bestudeerde nationaliteiten (de meest representatieve voor de buitenlandse aanwezigheid in België) volgens de geboorteplaats het algemene schema; het gaat mettertijd steeds meer over migranten (personen die in het buitenland geboren zijn). In 2013 was de situatie voor de onderdanen van Marokkaanse, Turkse en Congolese (DRC) origine als volgt: gemiddeld 80 % van hen die de Belgische nationaliteit verwierven waren migranten en 20 % waren personen die in België geboren waren. Voor de personen van Franse en Nederlandse origine is de verhouding wat evenwichtiger, maar de balans slaat ook door aan de kant van de migranten (60 % migranten en 40 % personen geboren in België). De Spaanse en Italiaanse onderdanen wijken een beetje af van de algemene tendensen: meer en meer migranten verkrijgen de Belgische nationaliteit, maar blijven toch alles bij elkaar in de minderheid, vergeleken bij de onderdanen die in België geboren zijn. Als we rekening houden met hun relatief jonge migratiegeschiedenis naar België, zien we bij de Polen en Roemenen ten slotte een overweldigende meerderheid van migranten die de Belgische nationaliteit verkrijgen. Maar naargelang ze langer in België aanwezig zijn en er nieuwe generaties geboren worden, vergroot het gedeelte ‘geborenen in België’ die de Belgische nationaliteit verkrijgen. Ten slotte wordt het jaar 2014, als gevolg van de recente aanscherping van de toegangsvoorwaarden tot de Belgische nationaliteit (wet van december 2012), voor alle beschouwde nationaliteiten van herkomst gekenmerkt door een toename van het relatieve aandeel van het aantal in België geboren vreemdelingen die Belg worden. Voor de oorspronkelijke Marokkanen, Turken, Congolezen en Spanjaarden-Italianen is er een trendbreuk, terwijl het in het geval van de Fransen, Nederlanders en Polen-Roemenen veeleer gaat om een voortzetting van de trend.

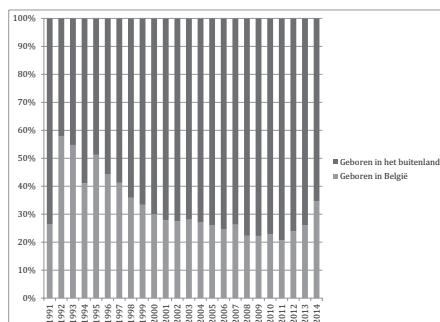
Copy Pers

Figuur 19. Evolutie van het aantal vreemdelingen die Belg worden volgens de geboorteplaats en de nationaliteit van herkomst (bron: RR-AD Statistiek)

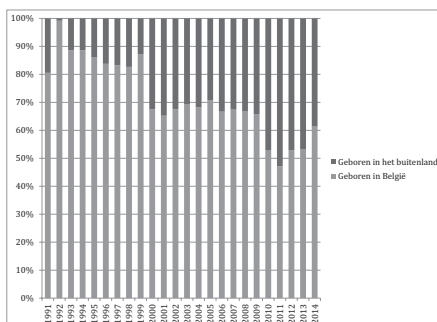

Evolutie van de kenmerken en het demografisch gedrag van personen die de Belgische

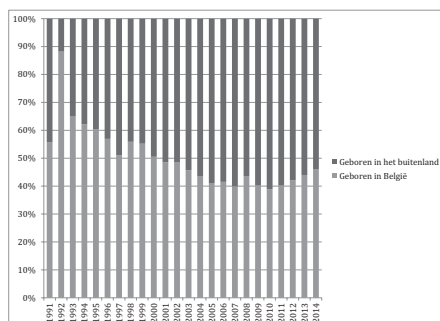
Congo DRC

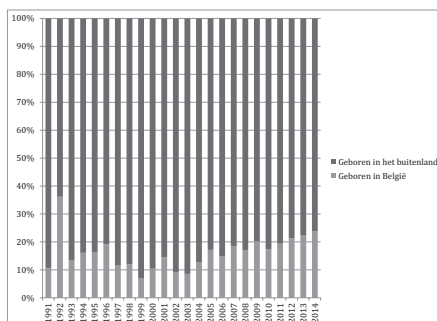
Spanje en Italië

Frankrijk en Nederland

Polen en Roemenië

Copy Pers

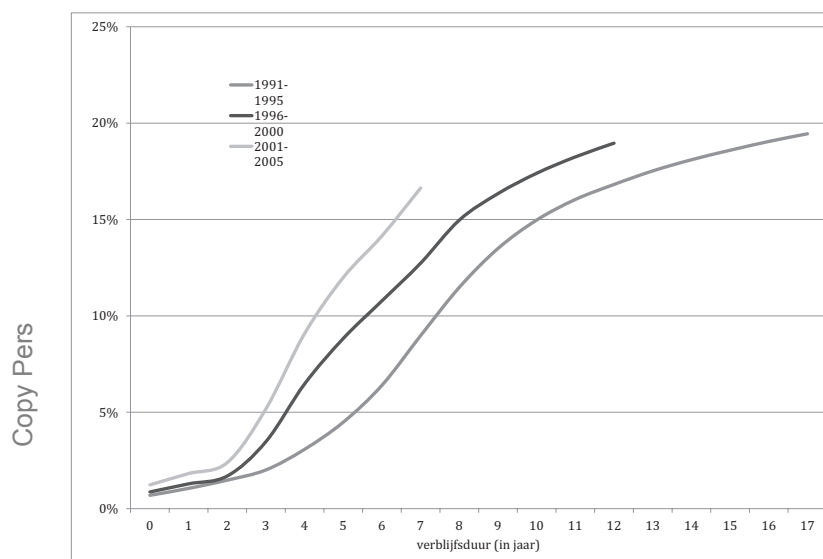
3.6. Evolutie van de verwerving van de Belgische nationaliteit volgens de duur van het verblijf in België

Hoe variëren de nationaliteitswijzigingen volgens de verblijfsduur? Zien we bijzondere evoluties naargelang de observatieperiode en belangrijke verschillen naargelang de nationaliteit van herkomst? Het meten van de verwerving van de Belgische nationaliteit volgens de duur van het verblijf in België is gebeurd voor de migranten die tussen 1 januari 1991 en 31 december 2005 in België zijn aangekomen. Met de gegevens van het Rijksregister kunnen we voor elke migrant van die groep die Belg is geworden, bepalen in welk jaar dat is gebeurd³⁵⁶. We hebben de observatieperiode verdeeld in drie deelperiodes (1991-1995; 1996-2000; 2001-2005). Bij de migranten die tussen 2001 en 2005 zijn aangekomen, hebben we bijvoorbeeld de verhouding berekend tussen de personen die de nationaliteit hebben verkregen na 1 jaar, 2 jaar ... verblijf. Die percentages hebben we daarna gecombineerd (Figuur 20).

356. Als een persoon meerdere migraties heeft ondernomen, hebben we de eerste behouden. Een andere beperking is dat erkende of geregulariseerde asielzoekers nooit in de gegevens van het Rijkregister worden opgenomen als migranten, maar in de registerwijzigingen, een variabele waarover we niet beschikken.

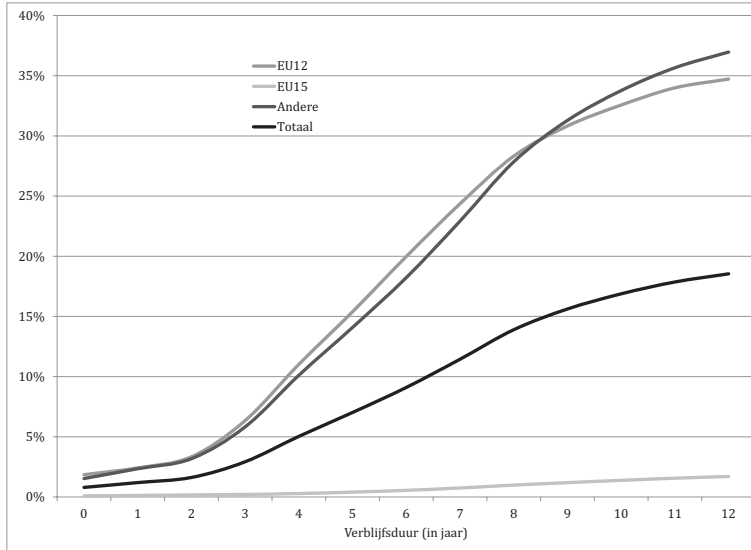
Aangezien voortdurend procedures werden ingevoerd om het verkrijgen van de Belgische nationaliteit te vergemakkelijken, zien we na verloop van tijd dat de nationaliteit almaar vroeger wordt verkregen na aankomst in België. Van wie aangekomen is tussen 1991 en 1995, had 15 % de Belgische nationaliteit verkregen na 10 jaar verblijf in België. Hoewel de immigratie gelijk verloopt tussen 1996 en 2000, was de verblijfsduur toen nog maar 8 jaar. Tussen 2001 en 2005 was de duur van het verblijf al ingekort tot 6 jaar.

Figuur 20. Verkrijgingen van de Belgische nationaliteit volgens de verblijfsduur in België en de immigratieperiode in België (bron: RR-AD Statistiek)

Hoe zit het volgens de nationaliteit van de migranten? De onderdanen van Europese landen buiten de EU en de onderdanen van de nieuwe leden van de Europese Unie (EU12) verkrijgen de Belgische nationaliteit veel sneller. Na 12 jaar verblijf heeft, bij de migranten die in België zijn aangekomen tussen 1991 en 2001, 37 % van de eerste groep en 35 % van de tweede de Belgische nationaliteit verkregen (Figuur 21). Anderzijds heeft maar 2 % van de onderdanen van de oude lidstaten van de Europese Unie (EU15) de Belgische nationaliteit verkregen na eenzelfde verblijfsduur, terwijl die groep toch de grote massa vormt van de populatie van vreemde oorsprong van het land en sommigen zich toch vestigen voor zeer lange tijd of zelfs definitief.

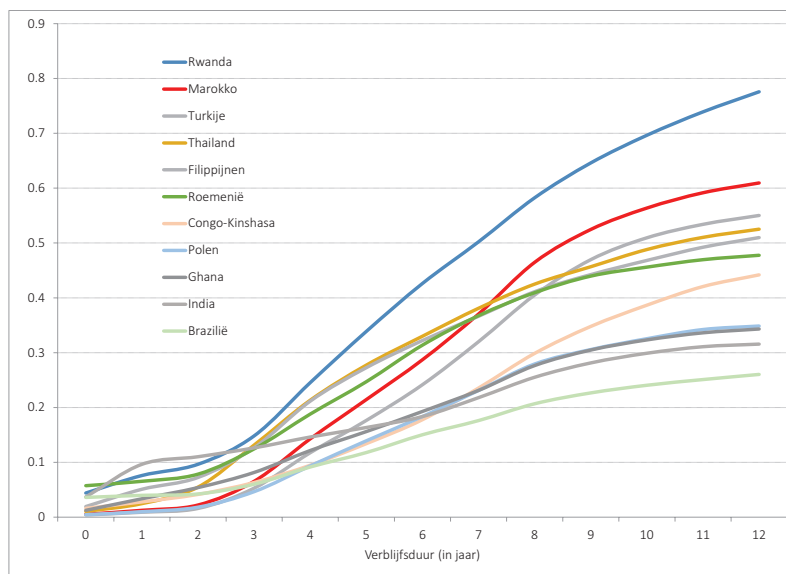
Figuur 21. Verkrijgingen van de Belgische nationaliteit volgens de nationaliteit van herkomst van de immigranten, de verblijfsduur in België voor de immigranten aangekomen tussen 1991 en 2001 (bron: RR-AD Statistiek)

Copy Pers

De verschillen zijn nog groter als we ons net concentreren op de nationaliteit van herkomst van de migranten (Figuur 22). Of ze nu representatief zijn omwille van hun statistische relevantie in België (Marokkanen en Turken) of omwille van specifieke recente migratiestromen, het proces dat alle bestudeerde nationaliteiten doorlopen voor verwerving van de Belgische nationaliteit is massaler en sneller dan gemiddeld. Na 12 jaar is bijna 80 % van de Rwandese migranten Belg geworden. Hetzelfde geldt voor 60 % van de Marokkanen en 55 % van de Turken. Het proces verloopt ook snel bij de Thaise, Filipijnse en Roemeense migranten. Na 5 jaar verblijf in België heeft meer dan een kwart van hen de Belgische nationaliteit al verkregen, terwijl dat na een even lang verblijf bij de Marokkanen maar 20 % en bij de Turken slechts 17 % is. Daarna verloopt het proces trager, maar na een verblijf van 12 jaar heeft ongeveer de helft van deze migranten de Belgische nationaliteit verkregen. Hoewel ze ook boven het gemiddelde blijft, is de beweging toch minder snel en groot voor migranten van Poolse, Ghanese, Indische of Braziliaanse origine.

Figuur 22. Verkrijgingen van de Belgische nationaliteit volgens de nationaliteit van herkomst van de immigranten, de verblijfsduur in België voor de immigranten aangekomen tussen 1991 en 2001 (bron: RR-AD Statistiek)

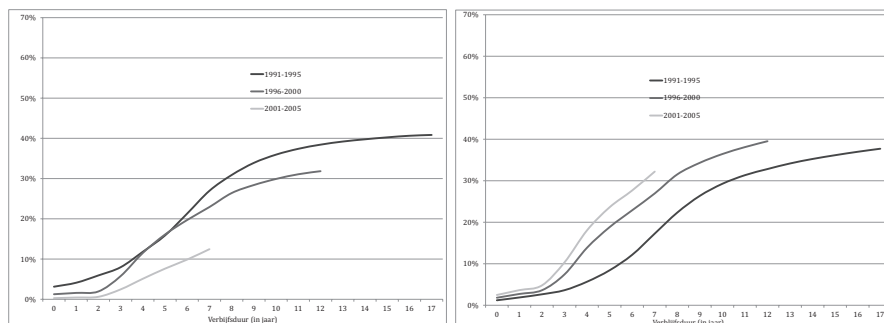
Copy Pers

Volgens de immigratieperiode (Figuur 23), volgen enkel de migranten van ‘andere’ nationaliteiten het algemene evolutieschema (Figuur 20). Hoe later de immigratieperiode, hoe sneller de Belgische nationaliteit wordt verworven. Voor migranten van de 12 nieuwe EU-lidstaten vertraagt het proces dan weer gevoelig voor wie aangekomen is tussen 2001 en 2005, dus op het moment dat zijn of haar land van oorsprong lid werd van de Europese Unie. Dat lidmaatschap garandeert de vrijheid zich te vestigen in de landen van de Europese Unie. Dat verklaart zonder enige twijfel deze tendens. Ten slotte is het proces van verwerving van de Belgische nationaliteit weliswaar versneld voor de Marokkaanse en Turkse migranten die zijn aangekomen tussen 1996 en 2000 in vergelijking met hun tegenhangers die eerder waren aangekomen. Die beweging zet zich echter niet door voor recent aangekomen migranten en vertoont eerder de neiging te vertragen bij de Turken.

Figuur 23. Verkrijgingen van de Belgische nationaliteit volgens de verblijfsduur in België, de immigratieperiode in België en de nationaliteit van herkomst (*bron: RR-AD Statistiek*)

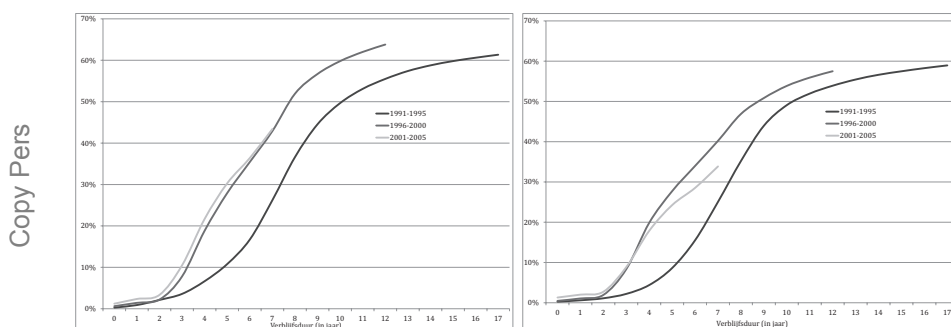
Immigranten van nationaliteiten van de EU-12

Immigranten van 'andere' nationaliteiten

Immigranten van Marokkaanse nationaliteit

Immigranten van Turkse nationaliteit

3.7. De vruchtbaarheid van personen van vreemde origine die de Belgische nationaliteit hebben verkregen

Wanneer demografen de vruchtbaarheid van vreemdelingen meten, nemen ze alle nieuwgeborenen van buitenlandse moeders in beschouwing. Deze moeders, dat hebben we net vastgesteld, worden steeds sneller Belg. Daardoor zijn de volgende geboorten oververtegenwoordigd in de vruchtbaarheidsindicatoren van vreemdelingen: de geboorten uit moeders die recent zijn aangekomen; de geboorten uit moeders wier verblijfsstatuut niet stabiel genoeg is om de Belgische nationaliteit te kunnen aanvragen; de geboorten uit moeders die er weinig belang bij hebben de Belgische nationaliteit te verwerven.

De benadering van de vruchtbaarheid die wij hier voorstellen is op twee manieren origineel. Ten eerste maken we een analyse van de 'populatie van vreemde origine' die we hierboven hebben uitgewerkt (zie 1.4). Ter herinnering: dit concept bevat, volgens hun nationaliteit van herkomst, de migrantenpopulaties, de personen geboren in België

of nog de personen met een vreemde nationaliteit die de Belgische nationaliteit hebben verkregen. Onze doelstelling is duidelijk de vruchtbaarheid te onderscheiden van de verschillende soorten populaties en na te gaan of vrouwen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen al dan niet een ander gedrag vertonen bij een constante nationaliteit van herkomst, dan vrouwen die hun nationaliteit van herkomst hebben behouden.

Om dat doel wel degelijk te bereiken, zullen we, ten tweede, de vruchtbaarheid vanuit een longitudinale benadering onderzoeken. De analyse is gebaseerd op de historische gegevens van de socio-economische enquête van 2001. Aan vrouwen werd toen gevraagd het totaal aantal levend geboren kinderen op te geven dat ze op de wereld hebben gezet en de geboortedatum van die kinderen. Met die informatie kunnen we het reproductieve leven van elke vrouw reconstrueren en daarmee een longitudinaal onderzoek voeren naar de vruchtbaarheid door het reproductieve parcours van verschillende generaties te volgen. De longitudinale aanpak maakt een grotere temporele diepte mogelijk en dus een meer gedetailleerd onderzoek van de vruchtbaarheidsdynamiek³⁵⁷. De gegevens van volkstellingen zijn, in tegenstelling tot die van enquêtes, niet onderhevig aan problemen van representativiteit – de hele bevolking is betrokken – noch aan toevallige fluctuaties die verband houden met het statistisch probleem van kleine aantallen³⁵⁸. Het gaat hier echter om retrospectieve informatie waarvoor de ondervraagde vrouw moet terugvallen op haar geheugen. De gegevens kunnen dus beïnvloed worden door selectievertekening. Inderdaad, enkel de personen die aanwezig waren tijdens de socio-economische enquête van 2001 hebben op de vragen geantwoord. Zo is bijvoorbeeld het totale vruchtbaarheidscijfer van de generatie vrouwen die geboren zijn tussen 1951 en 1956 dat van de vrouwen die aanwezig waren in 2001. Het houdt geen rekening met de vrouwen die geëmigreerd zijn of overleden. We moeten dus de onafhankelijkheidshypothese stellen die ervan uitgaat dat er geen verband is tussen het onderzochte fenomeen (de vruchtbaarheid) en het interferentiefenomeen (migratie en mortaliteit) en dat bijgevolg de personen die geëmigreerd of overleden zijn hetzelfde vruchtbaarheidsgedrag zouden hebben als de aanwezige en overlevende personen³⁵⁹. Ten slotte is het ook belangrijk rekening te houden met het ‘non-respons’-cijfer dat de kwaliteit van de informatie beïnvloedt. Voor de vragen in verband met de vruchtbaarheid is het non-respons-cijfer 7 % bij de Belgen. Voor de Europese nationaliteiten (Italianen, Fransen, Duitsers,...) ligt het in de buurt van 10 %, maar het loopt op tot 21 % voor de Turken, 23 % voor de Marokkanen en 27 % voor de Congolezen. Dat zijn bijzonder hoge cijfers die

357. Schoenmaeckers R., Lodewijckx E., Gadeyne S., (2002), *Nuptialité et fécondité. Partie Fécondité, Recensement de la population et des logements au 1er mars 1991*, Monographie 5B, Bruxelles, 131 pag. (+annexen).

358. Voor zover men de categorieën niet vermenigvuldigt.

359. Deze hypothese is bevestigd door verschillende recente studies. Die tonen inderdaad aan dat de selectievertekening miniem is en dat de vrouwen die aanwezig waren bij de volkstelling à priori een gelijkaardig vruchtbaarheidsgedrag vertonen als de vrouwen die buiten observatie bleven door overlijden of emigratie (Costa et al., 2011; Brée et al., te verschijnen).

de informatie die we uit de vragen halen wat in waarde verminderen. Dat gegeven houden we best voor ogen als we de resultaten gaan interpreteren.

Voor we de resultaten voorstellen, moeten we het hebben over andere beperkingen van de methode. Meestal ‘koppelt’ men de geboorten aan de moeder en dus aan haar kenmerken. Bijgevolg gaat het niet over de vruchtbaarheid van de buitenlandse populatie, maar meer precies over de vruchtbaarheid van de vrouwen van vreemde nationaliteit of van vreemde origine of nog over de vruchtbaarheid van de vrouwen van Belgische nationaliteit. Men houdt dus geen rekening met de kinderen van buitenlandse vaders en van Belgische moeders om de vruchtbaarheid van buitenlandse vrouwen te berekenen, terwijl men wel rekening houdt met geboorten uit buitenlandse moeders en Belgische vaders. Omgekeerd worden de kinderen van een buitenlandse vader en een Belgische moeder wel meegerekend in de vruchtbaarheid van de Belgen. Trouwens, wanneer beide huwelijkspartners vreemdelingen zijn, maar van verschillende nationaliteit, wordt geen rekening gehouden met de nationaliteit van de vader. De nationaliteit van de vader kan echter wel de vruchtbaarheidscijfers beïnvloeden en we kunnen ons vragen stellen over de impact van gemengde huwelijken op de vruchtbaarheid van koppels en over de geleidelijke aanpassing van het vruchtbaarheidsgedrag van de populaties van vreemde origine. Dat is echter een problematiek die het kader van dit onderzoek te buiten gaat. Met de gebruikte gegevens kunnen we niet op het probleem ingaan.

3.7.1. Volgens de nationaliteit van herkomst, een algemene daling van de vruchtbaarheid

Voor we de vruchtbaarheid van onze verschillende populatiegroepen onderscheiden, kunnen we best even snel de algemene situatie volgens nationaliteit van herkomst schetsen. Figuur 24 stelt de evolutie voor van het totaal vruchtbaarheidscijfer³⁶⁰ per generatie voor de meest representatieve nationaliteiten van herkomst. Als we de situatie van de Belgen nemen – die kan dienen als referentie – is de algemene evolutie van de curve klassiek en komt ze overeen met die van de meeste West-Europese landen³⁶¹. De afstamming is maximaal voor de generaties geboren rond 1930. Hun reproductieve leven begint na de Tweede Wereldoorlog. Zij nemen actief deel aan de baby boom. De daling van het vruchtbaarheidscijfer start met de generaties die geboren zijn op het einde van de jaren 1930 en gaat verder tot de generaties vrouwen die geboren zijn tussen 1947 en 1951. Hun totaal vruchtbaarheidscijfer gaat onder de vervangingsdrempel voor de generaties. Met de volgende generaties stabiliseert de vruchtbaarheid zich rond 1,8 kind per vrouw. Dat evolutieschema wordt bijna naar de letter gevolgd door alle nationaliteiten van Europese origine. We moeten echter vaststellen dat vrouwen

360. Het totale vruchtbaarheidscijfer komt overeen met het gemiddeld aantal kinderen dat op de wereld is gezet door een gegeven generatie.

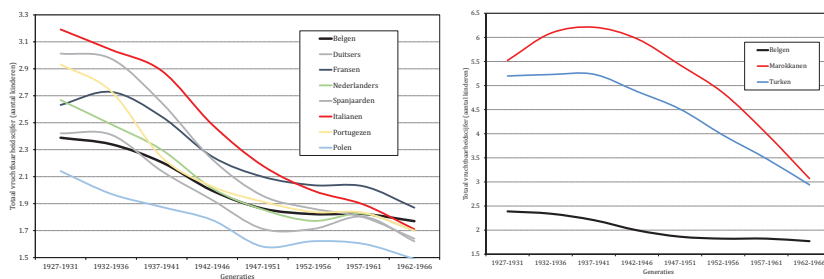
361. Monnier A., (2006), *Démographie contemporaine de l'Europe, Evolutions, tendances, défis*, Collection U, Paris, 415 p.

van Poolse origine zich altijd hebben onderscheiden door gevoelig lagere vruchtbaarheidscijfer dan die van andere nationaliteiten. Voor de laatst geobserveerde generaties hebben zij een zeer laag totaal vruchtbaarheidscijfer, van gemiddeld 1,5 tot 1,6 kind per vrouw. De nationaliteiten van Zuid-Europese herkomst (Italië, Portugal en Spanje) vertonen enerzijds hoge vruchtbaarheidscijfers voor de oudste generaties met gemiddeld ongeveer 3 kinderen of meer. Anderzijds stellen we een sterke daling van de cijfers vast die hen, met de generatie vrouwen geboren tussen 1962-1966, brengt bij een totaal vruchtbaarheidscijfer dat lager ligt dan bij de Belgen. Tussen de generaties die geboren zijn tussen 1937 en 1941 en de generaties geboren tussen 1962 en 1966 is het totale vruchtbaarheidscijfer van de Belgen gedaald met 20 %. Voor de Italiaanse en Spaanse vrouwen bedroeg de daling respectievelijk 41 en 30 %.

Voor de vrouwen van Turkse en Marokkaanse origine stellen we ook een daling van de vruchtbaarheidscijfers vast, maar een beetje later. Het proces begint pas echt met de generaties die geboren zijn tussen 1942 en 1946³⁶². Wanneer de beweging begint, gaat de daling bijzonder snel: het totale vruchtbaarheidscijfer tussen de generaties van 1937-41 en van 1962-66 is met 51 % afgenomen bij de vrouwen van Marokkaanse origine en met 44 % bij de vrouwen van Turkse afkomst. Zoals al vastgesteld in andere studies³⁶³ lag de vruchtbaarheid bij de Marokkaanse vrouwen altijd hoger dan die van de Turkse, maar de verschillen zijn gevoelig kleiner geworden over de generaties heen. Voor de generaties vrouwen geboren tussen 1962 en 1966 ligt het totale vruchtbaarheidscijfer van deze twee nationaliteiten net beneden gemiddeld 3 kinderen per vrouw.

Samengevat zien we een daling van de vruchtbaarheid per generatie bij alle nationaliteiten van herkomst, maar met verschillende snelheden. De niveaoverschillen zijn wel verzwakt over de generaties heen, ook al blijft het totale vruchtbaarheidscijfer van Turkse en Marokkaanse vrouwen duidelijk hoger dan bij de vrouwen met andere nationaliteiten van herkomst.

Figuur 24. Evolutie van het totaal vruchtbaarheidscijfer per geboortegeneratie van de vrouwen en volgens de nationaliteit van herkomst (bron: ESE2001-AD Statistiek)

362. Als we weten dat de maatregelen ter bevordering van gezinshereniging in 1974 werden toegepast, kunnen we veronderstellen dat een groot deel van de nakomelingen van deze generatie, en à fortiori van de vorige generaties, al was gerealiseerd in het land van herkomst, voor de komst naar België.

363. Schoenmaeckers R., Lodewijckx E., Gadeyne S., (2002), *op. cit.*

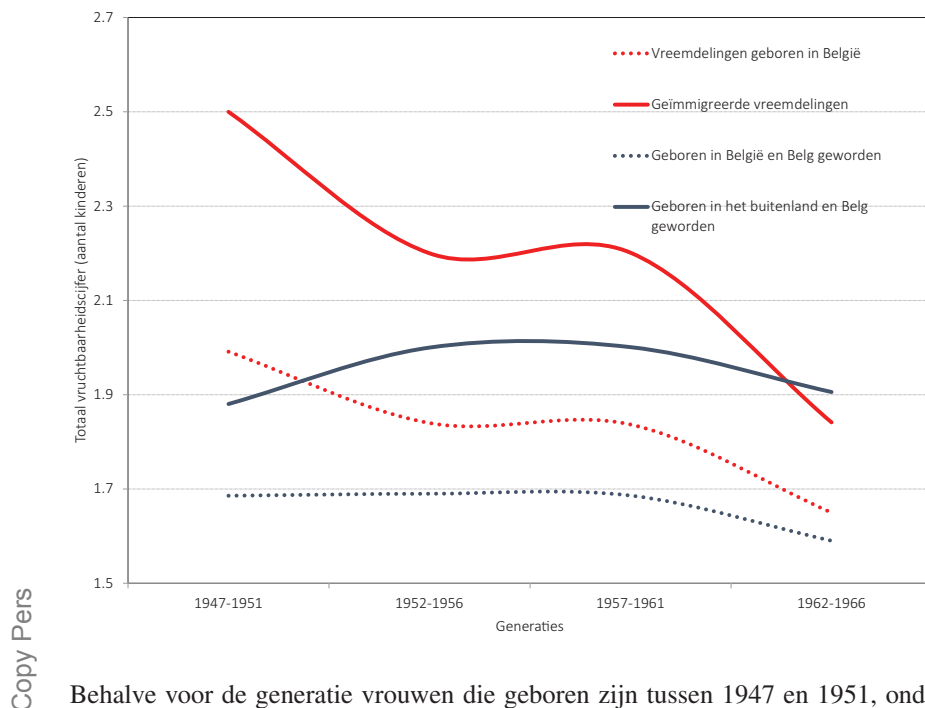
3.7.2. Ander gedrag bij migranten, genaturaliseerden of tweedegeneratiemigrant(en)?

De longitudinale analyses die volgen, zijn gebaseerd op de indeling van onze typologie, namelijk de personen die in het buitenland geboren zijn en met een vreemde nationaliteit (buitenlandse migranten), de personen van vreemde nationaliteit geboren in België, de Belg geworden vreemdelingen geboren in België en zij die geboren zijn in het buitenland. We bekijken drie nationaliteiten van herkomst omdat we rekening houden met hun groot aantal onderdanen en hun specifiek gedrag dat uit de vorige analyses is gebleken. Het gaat om de Italiaanse vrouwen die door hun lange aanwezigheid in België voldoende in aantal zijn voor elk type populatie. Dat is spijtig genoeg niet het geval voor de Marokkaanse en Turkse vrouwen, voor wie we enkel rekening zullen houden met de personen die in het buitenland zijn geboren en een vreemde nationaliteit hebben en de personen die in het buitenland geboren zijn en de Belgische nationaliteit hebben verkregen.

Zoals bij de vorige analyses is de situatie van de moeder doorslaggevend in 2001, tijdens de socio-economische enquête. We houden dus geen rekening met de situatie van de vader. Met andere woorden: onze analyses bevatten geen geboorten uit gemengde huwelijken, van vrouwen van Belgische origine die bijvoorbeeld met een man van Italiaanse, Turkse of Marokkaanse origine gehuwd zijn. Het is wel zeer evident dat de nationaliteit van de vader ook het vruchtbaarheidsgedrag kan beïnvloeden. We houden ook geen rekening met het effect van de duur van het verblijf in België. Die heeft invloed op de socialisering en daardoor op de aanpassing van het gedrag aan de normen die gelden in het gastland. Zonder rekening te houden met het jaar van aankomst in België en de leeftijd van de moeders wanneer ze immigreren, vermengt men oude migratiesituaties met recente migratie, situaties waarbij een gedeelte van het reproductieve leven van de moeders zich afspeelt in het land van herkomst terwijl dat zich voor anderen volledig in het gastland situeert (als de moeder bijvoorbeeld in België aangekomen is op de leeftijd van 18 jaar). Hetzelfde geldt voor de nationaliteitswijzigingen; we controleren het jaar en de leeftijd niet waarop de vrouw de Belgische nationaliteit heeft verworven. We mengen dus de oude nationaliteitsverkrijgingen met recente ten aanzien van 2001 en vroege en late nationaliteitsverkrijgingen in termen van leeftijd. We houden dus best de beperkingen van onze methode voor ogen wanneer we de resultaten analyseren en interpreteren.

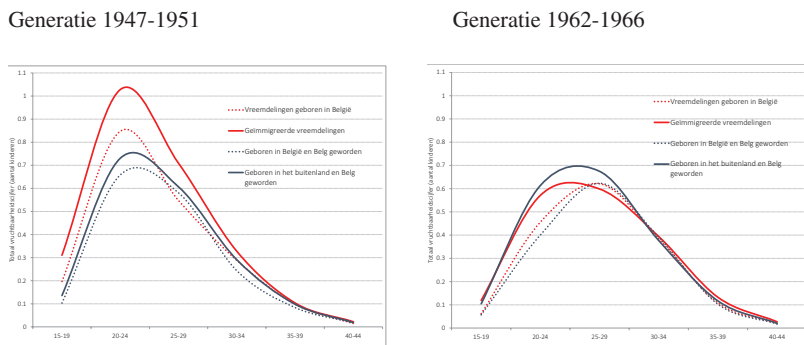
Stellen we verschillend vruchtbaarheidsgedrag vast volgens de populatietypes? Voor de vrouwen van Italiaanse origine zijn het de immigranten die de hoogste vruchtbaarheidscijfers hebben, voor de generaties die geboren zijn tussen 1947 en 1961. De daling van dat vruchtbaarheidscijfer ging nochtans zeer snel, van 2,5 kinderen per vrouw voor de generatie 1947-1951 tot een beetje meer dan 1,8 voor de generatie 1957-1961. Zoals te zien is op figuur 25, zijn de verschillen ten aanzien van de andere categorieën vrouwen van Italiaanse afkomst kleiner geworden over de generaties.

Figuur 25. Evolutie van het totaal vruchtbaarheidscijfer per geboortegeneratie van de vrouwen van Italiaanse nationaliteit van herkomst (bron: ESE2001)

Behalve voor de generatie vrouwen die geboren zijn tussen 1947 en 1951, onderscheiden de vrouwen die geboren zijn in het buitenland maar de Belgische nationaliteit hebben verkregen zich ook door een hoge vruchtbaarheid, vooral ten aanzien van de vrouwen van Italiaanse origine, maaar geboren in België (tweede generatie). Op bepaalde leeftijden en voor de generatie 1962-1966, hebben deze vrouwen zelfs een licht hoger vruchtbaarheidscijfer dan de migranten die de Belgische nationaliteit niet hebben. De vrouwen van Italiaanse origine die geboren zijn in België hebben een lager vruchtbaarheidscijfers dan de migranten. Dat geldt voor alle generaties. Het verschil is vooral duidelijk op jonge leeftijd van de moeder, tussen 15 en 24 jaar (Figuur 26). Voor de generaties geboren tussen 1947 en 1961, is het vruchtbaarheidscijfer van de moeders van 15-19 jaar die geboren zijn in België en de Belgische nationaliteit hebben verworven bijvoorbeeld drie keer lager dan bij hun tegenhangers die in het buitenland geboren zijn en de Italiaanse nationaliteit hebben behouden. Voor de vrouwen van 20-24 jaar, loopt het verschil op tot 60 %. Samengevat: voor de vrouwen van Italiaanse origine lijkt het feit dat ze geboren zijn in België, en in mindere mate het feit dat ze de Belgische nationaliteit hebben verkregen, te zorgen voor een minder vruchtbaar gedrag op jonge leeftijd. Over de generaties vlakken de verschillen in gedrag tussen onze types vrouwen echter uit.

Figuur 26. De vruchtbaarheidscijfers per leeftijd van de vrouwen van Italiaanse origine volgens hun geboortegeneratie, hun nationaliteit en hun land van geboorte (bron: ESE2001-AD Statistiek)

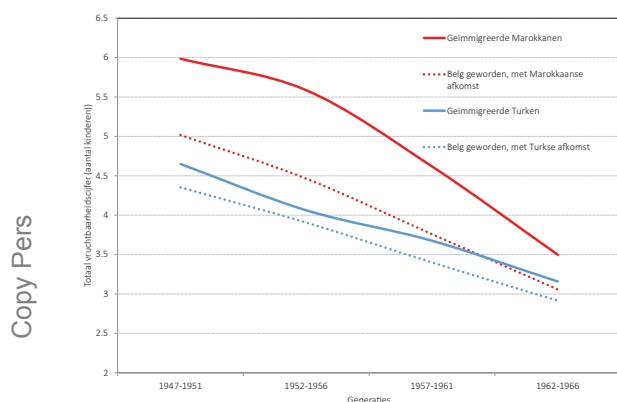
Copy Pers

Voor de vrouwen van Marokkaanse en Turkse origine beperkt de vergelijking zich tot de migranten die hun nationaliteit van herkomst hebben behouden en de migranten die de Belgische nationaliteit hebben verkregen (Figuur 27). Voor de Marokkaanse vrouwen van gelijk welke generatie, zijn de verschillen tussen de twee categorieën groot. De migranten met Marokkaanse nationaliteit hebben een hoger vruchtbaarheidscijfer dan de migranten die Belg geworden zijn. Het differentieel valt vooral op tussen 20 en 29 jaar, maar doet zich eigenlijk in alle leeftijdssegmenten voor (Figuur 28). Voor de vrouwen van Marokkaanse origine, lijkt het feit dat ze de Belgische nationaliteit hebben verworven zich te vertalen in een vrij duidelijke breuk met het gedrag van vrouwen die de Belgische nationaliteit niet hebben verworven. Binnen dezelfde generatie op het vlak van hun reproductieve leven, hebben de vrouwen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen gemiddeld één kind minder op de wereld gezet dan zij die vreemdeling zijn gebleven. Deze verschillen in het gedrag tussen beide categorieën vrouwen zijn veel minder uitgesproken dan bij de vrouwen van Turkse origine. Hoewel het totale vruchtbaarheidscijfer van de Turkse migranten systematisch hoger ligt dan bij de vrouwen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen, zijn de verschillen beperkt en hebben ze vooral betrekking op de jongsten tussen 20 en 24 jaar (Figuur 29). In het geval van de vrouwen van Turkse afkomst verandert verkrijging van de Belgische nationaliteit het voortplantingsgedrag niet echt.

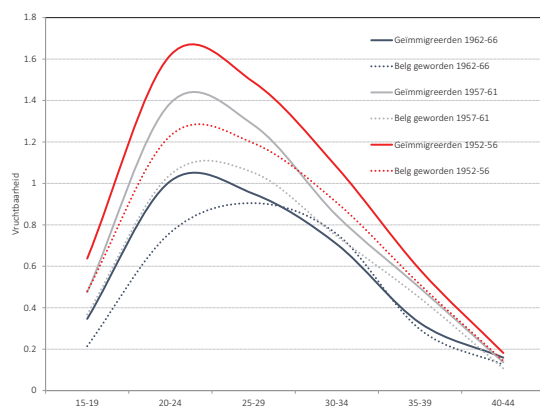
Voor de populaties van Turkse en Marokkaanse afkomst gaan de verschillen in vruchtbaarheid van de ene generatie op de andere en tussen categorieën migranten niet gepaard met verschillen in termen van de kalender. Figuur 30 vergelijkt voor de migranten die vreemdeling zijn gebleven en zij die Belg zijn geworden de vruchtbaarheidscijfers van de generaties 1957-1961 tot de generaties van 1947-1951 (referentiebasis 100). We hebben er de gevallen van migranten van Italiaanse origine bijgevoegd en van Belgen. Voor hen vertaalt de evolutie van de vruchtbaarheid tussen de twee generaties zich in een daling van de cijfers onder 25 jaar en een stijging van de cijfers boven 30 jaar. Dat vertegenwoordigt een veroudering van de geboortetiming en dus

een proces van uitstel naar de hogere vruchtbare jaren. Dit fenomeen is trouwens gevoelig duidelijker bij de migranten van Italiaanse nationaliteit dan bij hun tegenhangers die de Belgische nationaliteit hebben verkregen. De situatie van de vrouwen van Turkse en Marokkaanse origine is volledig anders. Enerzijds zijn de verschillen tussen de categorieën migranten miniem, en anderzijds verschijnt het uitstel naar latere leeftijd niet. Integendeel, de daling van de vruchtbaarheid wordt groter naarmate de leeftijd van de moeders hoger wordt. We stellen zelfs bij de vrouwen van Turkse origine een duidelijke toename vast, van bijna 40 %, van de vruchtbaarheid tussen 15 en 19 jaar ... en dus een verjonging van de vruchtbaarheidskalender. Deze tendens is een tegengewicht voor de algemene veroudering van de vruchtbaarheidskalender.

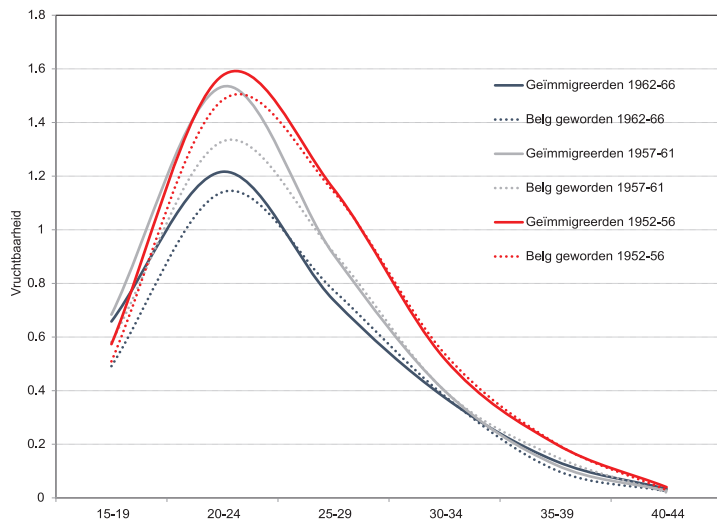
Figuur 27. Evolutie van het totaal vruchtbaarheidscijfer per geboortegeneratie van de vrouwen van Marokkaanse en Turkse origine (bron: ESE2001-AD Statistiek)

Figuur 28. De vruchtbaarheidscijfers per leeftijd van de vrouwen van Marokkaanse origine volgens hun geboortegeneratie (bron: ESE2001-AD Statistiek)

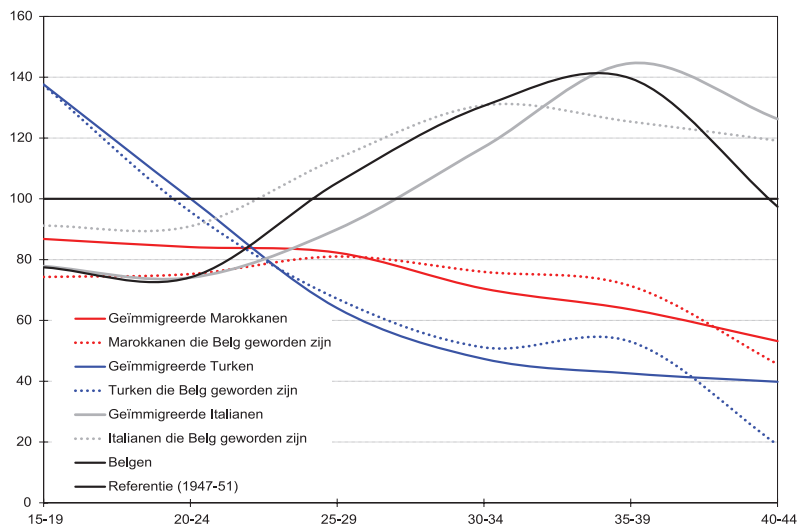

Figuur 29. De vruchtbaarheidscijfers per leeftijd van de vrouwen van Turkse origine volgens hun geboortegeneratie (bron: ESE2001-AD Statistiek)

Copy Pers

Figuur 30. De vergelijking van de vruchtbaarheidscijfers van de generaties geboren tussen 1947-1951 (referentie = 100) en 1957-1961 (bron: ESE2001-AD Statistiek)

CONCLUSIE

Sinds 1985 en de toepassing van het nieuwe Wetboek van de nationaliteit – dat het recht op de nationaliteit minder restrictief heeft gemaakt – is het aantal personen van vreemde nationaliteit dat de Belgische nationaliteit heeft verworven, gevoelig gestegen. Rond 1980 bedroeg het ongeveer 9.000. De laatste jaren schommelt het aantal nieuwe Belgen jaarlijks tussen 30.000 en 40.000 tussen 2002 en 2013. De evolutie is nochtans niet regelmatig en draagt de stempel van de belangrijkste hervormingen van het Wetboek van de nationaliteit (1984, 1991, 2000). Elke wijziging bracht een sterke stijging van het aantal nationaliteitsverwervingen teweeg. De laatste hervorming van het wetboek (de wet van 4 december 2012), die daarentegen een aanscherping van de toegangsvoorwaarden tot de Belgische nationaliteit beoogt, heeft een aanzienlijke vermindering (46 % minder ten opzichte van 2013) van het aantal verwervingen van de Belgische nationaliteit met zich meegebracht.

Nationaliteitswijzigingen zijn een essentieel onderdeel geworden van de evolutie van de aantallen en de demografische kenmerken van de buitenlandse populatie. Daar geen rekening mee houden, geeft een vertekend, beperkt beeld van de situatie van de populatie van vreemde origine. Met andere woorden: als we in België, net als in andere Europese landen, rekening houden met de evolutie van de wetgeving in verband met nationaliteitsverwerving, is het concept ‘vreemde populatie’ gebaseerd op het criterium van de ‘huidige nationaliteit’ voortaan achterhaald. Het aantal vreemdelingen is zo gedurende bijna 20 jaar niet gewijzigd, terwijl het internationaal migratiesaldo grotendeels positief blijft en in stijgende lijn gaat. Zo is het aantal geboorten van vreemdelingen ook pijlsnel gedaald. De vruchtbaarheid van buitenlandse populaties is zeker algemeen gedaald, maar het zijn vooral de regels voor de overdracht van de nationaliteit van ouders naar kinderen die deze evolutie verklaren. Daarnaast heeft de evolutie van de wettelijke bepalingen in verband met het recht op de nationaliteit ten slotte ook bijgedragen aan de verandering van de vorm van de leeftijds piramide. Die veroont een uitgesproken inkrimping aan de basis, wat duidt op een relatief statistisch tekort bij de jonge generaties.

Door het belang van de nationaliteitswijzigingen zijn we dus genoodzaakt andere criteria te voorzien om statistisch zo goed mogelijk niet langer de buitenlandse bevolking te bepalen, maar de populatie ‘van vreemde herkomst’ of de ‘migrantenpopulatie’. Rekening houdend met de beschikbare gegevens (Rijksregister en volkstelling van 1991), hebben we het criterium ‘nationaliteit bij de geboorte’ behouden. Daarmee kunnen we bij de populatie van vreemde herkomst onderscheid maken tussen de personen die een vreemde nationaliteit hebben (al dan niet migranten) en de personen die de Belgische nationaliteit hebben verworven (al dan niet migranten). In dit kader is het mogelijk na te gaan of een nationaliteitswijziging al dan niet het demografisch gedrag beïnvloedt. Dat hebben we geprobeerd door een verkennende

en vergelijkende studie te maken van het vruchtbaarheidsgedrag van de migrantenpopulaties van Marokkaanse en Turkse nationaliteit en van migrantenpopulaties met dezelfde nationaliteit van herkomst, maar die de Belgische nationaliteit hebben verworven. De resultaten zijn gebaseerd op een longitudinale analyse van de retrospectieve gegevens van de socio-economische enquête van 2001. Ze hebben aangetoond dat voor de Marokkaanse vrouwen, binnen dezelfde generatie, de vrouwen die de Belgische nationaliteit hebben verworven, gemiddeld een kind minder op de wereld hebben gezet dan de vrouwen die hun nationaliteit van herkomst hebben behouden. Voor de vrouwen van Turkse origine zijn de verschillen tussen de twee populatietypes kleiner. Verwerving van de Belgische nationaliteit lijkt niet gepaard te gaan met een radicale verandering van het voortplantingsgedrag.

De verschillende hervormingen van het recht op de nationaliteit hebben ook de demografische kenmerken gewijzigd van de vreemdelingen die Belg zijn geworden. Deze veranderingen hebben we kunnen begrijpen via de vorige nationaliteit van de 'nieuwe Belgen', hun verblijfsgewest en -gemeente, hun leeftijd en geslacht of ook nog de duur van hun verblijf in België voor de nationaliteitswijziging. Wat zijn de meest opvallende evoluties? Tijdens de jaren 1980 waren het voornamelijk Europese onderdanen die de Belgische nationaliteit verwierven. Zij waren ook de belangrijkste begunstigden van de hervormingen van 1984 en van 1991. Sindsdien hebben we een opvallende vooruitgang vastgesteld van de Afrikaanse en Aziatische nationaliteiten, met op de eerste plaats de Marokkanen en de Turken. Ook al staan dezen voorop bij de nationaliteiten van herkomst die de Belgische nationaliteit verwerven, toch is hun relatieve aantal in 2014 aanzienlijk verminderd als gevolg van de hervorming van het wetboek die in december 2012 werd gestemd. Een andere recente tendens zien we in een groeiende diversificatie van de herkomst van de 'nieuwe Belgen'. Afghanen, Iraniërs, Irakezen, Togolezen, maar ook Wit-Russen horen voortaan bij de 50 meest vertegenwoordigde nationaliteiten van herkomst bij de nationaliteitswijzigingen.

Sinds 1995 is het aandeel buitenlandse vrouwen dat Belg wordt blijven aangroeiën. Er zijn daardoor sinds enkele jaren meer vrouwen dan mannen die de Belgische nationaliteit verwerven. Deze oververtegenwoordiging van vrouwen is vooral duidelijk bij de groepen vreemdelingen afkomstig uit Centraal- en Oost-Europa en Zuidoost-Azië en voor groepen met een voornamelijk vrouwelijke migratie. Net als het geslacht heeft ook de leeftijd van vreemdelingen bij de verwerving van de Belgische nationaliteit een duidelijke evolutie gekend; er is een vrij groot verschil volgens de nationaliteit van herkomst. Het merendeel van de onderzochte nationaliteiten volgt dan wel de algemene trend, dus een verhoging van de gemiddelde leeftijd op het moment van de nationaliteitswijziging, maar enkelen, zoals de Ghanezen en de Nederlanders wijken daarvan af.

De vreemdelingen die geboren zijn in België waren het meest betrokken bij de hervormingen van 1984 en van 1991. Maar sinds het begin van de jaren 1990, bezetten migranten een hogere plaats bij de nationaliteitswijzigingen en sinds 1998 zijn de nieuwe Belgen meer en meer hoofdzakelijk migranten. De hervorming van eind 2012 betekent echter een breuk met deze trend, aangezien voor alle nationaliteiten, maar vooral voor die van Afrikaanse en Turkse origine, het relatieve aandeel van de personen die geboren zijn in België bij de nieuwe Belgen in 2014 toeneemt. Ten slotte gebeurt nationaliteitswijziging door de procedures die zijn ingevoerd om het verwerven van de Belgische nationaliteit te vergemakkelijken gemiddeld almaar vroeger na migratie in België. Maar ook hier zijn er belangrijke verschillen volgens de nationaliteit van herkomst. Zo verkrijgen de onderdanen van Europese landen buiten de EU en van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie veel sneller de Belgische nationaliteit dan de vreemdelingen die afkomstig zijn uit de oude lidstaten van de Europese Unie (EU-15).

Bibliografie

Brée S., Costa R., Eggerickx T., Sanderson J-P., (2016), 'Les données individuelles et rétrospectives des recensements de la population et des enquêtes Famille. Apports et limites pour une approche longitudinale de la fécondité en Belgique et en France de la fin du 19e siècle à 1950', *Population*, (te verschijnen).

Caestecker F., (2006), 'Histoire de la migration en Belgique aux XIXe et XXe siècles (1830-2000)', *Penser l'immigration et l'intégration autrement*, sous la direction de B. Khader, M. Martiniello, A. Rea et C. Timmermans, Une initiative belge Inter-universitaire, Bruxelles, Ed. Bruylant, pp. 13-28.

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (CGKR), (2013), *Statistisch en demografisch verslag 2013, Migraties en migrantenpopulaties in België*, Brussel, 178 p.

Costa R., Eggerickx T., Sanderson J.-P., (2011), 'Les territoires de la fécondité en Belgique au 20e siècle. Une approche longitudinale et communale', *Espaces, Population, Sociétés*, 2, pp. 353-375.

Debuisson, M., Poulain M., (1992), *Des étrangers, des immigrés... Combien sont-ils en Belgique ?*, Collection Migrations et Espaces, n°2, Louvain-la-Neuve, 20 p.

Eggerickx T., Bahri A., Perrin N., Wets J., (2010), *La migration internationale et la population d'origine étrangère en Belgique*, Monographie 3 de l'Enquête socio-économique de 2001, DGSIE, Bruxelles, 185 p. (verschijnt weldra).

Eggerickx T., Perrin N., Thomsin L., (2007), 'Les sources statistiques et démographiques sur l'immigration et les populations étrangères en Belgique, du XIXe siècle à nos jours', *Immigration et intégration en Belgique francophone. Etat des savoirs*, M. Martiniello, A. Rea, F. Dassetto (eds), Intellection 4, Académia-Bruylant, Louvain-la-Neuve, pp. 43-81.

Eggerickx T., Poulain M., Kesteloot C., (2002), *La population allochtone en Belgique*, Monographie 3 du Recensement général de la population et des logements au 1er mars 1991, INS-SSTC, Bruxelles, 259 p.

Bibliografie

Federaal centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen de mensenhandel, (2014) Jaarverslag Migratie 2013, Brussel, 247 p.

Kesteloot C. (2006), 'La répartition géographique de l'immigration étrangère : fondements, dynamiques et conséquences sociales', *Penser l'immigration et l'intégration autrement*, sous la direction de B. Khader, M. Martiniello, A. Rea et C. Timmermans, Une initiative belge Inter-universitaire, Bruxelles, Ed. Bruylant, pp 73-103.

Monnier A., (2006), *Démographie contemporaine de l'Europe, Evolutions, tendances, défis*, Collection U, Paris, 415 p.

Schoenmaeckers R., Lodewijckx E., Gadeyne S., (2002), *Nuptialité et fécondité. Partie Fécondité*, Recensement de la population et des logements au 1er mars 1991, Monographie 5B, Bruxelles, 131 p. (+annexes).

Nawoord

De ontwikkeling van internationale nationaliteitsrechtelijke standaarden en het Belgische nationaliteitsrecht

Gerard-René de Groot

1. INLEIDENDE OPMERKINGEN

In de voorgaande hoofdstukken is uitvoerig aandacht besteed aan de ontwikkeling van het Belgische nationaliteitsrecht. De focus in deze bijdrage zal liggen op de verhouding tussen de totstandkoming van internationale nationaliteitsrechtelijke standaarden en de wijze waarop het nationaliteitsrecht zich in België heeft ontwikkeld.

Hierna zullen diverse voor het nationaliteitsrecht belangrijke verdragen succesievelijk de revue passeren. Daarbij zal telkens worden aangegeven hoe België heeft gereageerd op de uit die verdragen voortvloeiende verplichtingen. Uiteraard is daarvoor in de eerste plaats indicatief, of en hoe snel België partij bij de desbetreffende verdragen is geworden en hoe de verdragsverplichtingen werden geïmplementeerd. Het bestek van deze bijdrage laat uiteraard niet toe om aan alle voor het nationaliteitsrecht relevante verdragen gedetailleerd aandacht te besteden.³⁶⁴ Er is voor gekozen de verhouding tussen de ontwikkeling van internationale standaarden en het Belgische recht te illustreren aan de hand van een aantal globale tendensen die zich in internationale verdragen hebben uitgekristalliseerd.

De tendensen die aan de orde komen betreffen: a) de positie van de gehuwde vrouw; b) de gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij het doorgeven van hun nationaliteit aan hun kinderen; c) de bestrijding van staatloosheid; d) de houding ten opzichte van meervoudige nationaliteit. Het zal overigens blijken dat deze tendensen nauw met elkaar samenhangen. Ze kunnen van elkaar worden onderscheiden, maar scherpe scheidingen zijn afwezig.

364. Zie voor een compleet overzicht van de voor het nationaliteitsrecht relevante verdragen, alsmede andere internationale documenten en rechtspraak van internationale hoven, Gerard-René de Groot en Olivier Vonk, *International Standards on Nationality Law: Texts, Cases and Materials*, Oosterwijk: Wolf Legal Publishers 2016, 770 p.

Aangetekend zij dat in deze bijdrage geen aandacht wordt besteed aan het belangrijke Europese Verdrag inzake Nationaliteit³⁶⁵ dat binnen de Raad van Europa in 1997 tot stand kwam, daar dat Verdrag centraal staat in de beschouwingen van collega Patrick Wautelet in deze bundel.

365. CETS 166.

2. DE POSITIE VAN DE GEHUWDE VROUW

Traditioneel was de nationaliteitsrechtelijke positie van de gehuwde vrouw geheel afhankelijk van die van haar echtgenoot.³⁶⁶ Een buitenlandse vrouw die met een Belg huwde verwierf door dat huwelijk de Belgische nationaliteit.³⁶⁷ Daar stond tegenover dat een Belgische vrouw die met een buitenlander in het huwelijk trad daardoor de Belgische nationaliteit verloor.³⁶⁸ Ook gold dat een gehuwde vrouw gedurende het huwelijk de nationaliteitsrechtelijke positie van haar echtgenoot volgde: werd hij Belg, dan verwierf ook zij de Belgische nationaliteit³⁶⁹; verloor een gehuwde man zijn Belgische nationaliteit, dan gold dat ook voor de echtgenote.³⁷⁰

Dit systeem dat door Dutoit³⁷¹ ‘eenheidssysteem’ (‘système unitaire’) werd gedoopt, had als neveneffect dat een gehuwde vrouw het risico liep om staatloos te worden. Dat was in het bijzonder het geval als een vrouw een staatloze man huwde. Zij werd dan ook staatloos. Dat gold ook als de echtgenoot zijn nationaliteit verloor en daardoor staatloos werd. Zijn echtgenote volgde hem in deze benarde rechtspositie.³⁷²

Internationaal werd tegen het risico van het staatloos worden van de gehuwde vrouw actie ondernomen door het tot stand brengen van Verdrag van 's-Gravenhage van 12 april 1930 nopens zekere vragen betreffende wetsconflicten inzake nationaliteit.³⁷³ Dat verdrag stelde enkele algemene beginselen voor het nationaliteitsrecht vast en bevatte tevens enkele bepalingen over het verlof tot uittreden uit het staatsverband, de nationaliteit van de gehuwde vrouw, de nationaliteit van kinderen en de nationaliteitsrechtelijke gevolgen van adoptie. Over de nationaliteit van de gehuwde vrouw bepaalden de art. 8-10 van dat verdrag:

366. Zie hierover ook Frank Caestecker in Deel 1 in deze publicatie.

367. Art. 12 Burgerlijk Wetboek 1804; art. 5 Wet van 8 juni 1909; art. 4 Wet van 15 mei 1922.

368. Art. 19 Burgerlijk Wetboek 1804.

369. Art. 5 Wet van 8 juni 1909.

370. Art. 11 onder 2 Wet van 8 juni 1909; Charles-Louis Closset, *Traité pratique de la nationalité belge*, Brussel: Bruylant 1970, p. 114-120; Ludwig Dischler, *Das Staatsangehörigkeitsrecht von Belgien und Luxemburg*, Frankfurt am Main: Metzner 1950, p. 37-38; R. Standaert, *La nationalité belge*, Luttre: Balsacq 1934, p. 148-154.

371. Bernard Dutoit, *La nationalité de la femme mariée*, vol. I, Europe, Genève 1973.

372. Het is opmerkelijk dat Closset 1970, p. 114 – onder verwijzing naar diverse auteurs uit de eerste helft van de 20ste eeuw stelt, dat in België algemeen werd aangenomen, dat een Belgische die een staatloze huwde haar Belgische nationaliteit behield. François Laurent, *Principes de droit civil français*, vierde druk, deel 1, Brussel/ Parijs : Bruylant/ Marescq 1887, p. 492 heeft echter overduidelijk een andere opvatting. Laurent stelt dat de Belgische vrouw die een niet-Belg huwt en niet zijn nationaliteit verwerft staatloos is.

373. LNTS vol. 179, 89 e.v.

Art. 8 Indien de nationale wet van de vrouw haar hare nationaliteit doet verliezen ingevolge huwelijk met een vreemdeling, zal dit gevolg afhankelijk worden gesteld van het verkrijgen door haar van de nationaliteit van haar echtgenoot.

Art. 9 Indien de nationale wet van de vrouw haar hare nationaliteit doet verliezen ingevolge verandering van nationaliteit van haar echtgenoot tijdens het huwelijk, zal dit gevolg afhankelijk worden gesteld van het verkrijgen door haar van de nieuwe nationaliteit van haar echtgenoot.

Art. 10 De naturalisatie van den echtgenoot tijdens het huwelijk zal alleen met de toestemming van de echtgenote verandering van nationaliteit van deze laatste medebrengen.⁷

België werd in 1939 partij bij dit Verdrag.³⁷⁴ Het Belgische recht was toen echter al heel lang in overeenstemming met de zo-even geciteerde artikelen. Al in de wet van 8 juni 1909³⁷⁵ was het namelijk zo dat een Belgische vrouw haar nationaliteit niet verloor door huwelijk met een niet-Belg indien zij niet de nationaliteit van haar echtgenoot verwierf.³⁷⁶ En evenmin verloor een gehuwde vrouw haar Belgische nationaliteit indien haar echtgenoot deze nationaliteit verloor en zij niet de nieuwe nationaliteit van haar man mee verwierf.³⁷⁷

In 1922³⁷⁸ ging de Belgische wetgever nog een stap verder op de weg van een 'dualistisch systeem' ('système dualiste') ten aanzien van de nationaliteitsrechtelijke positie van gehuwde vrouwen, waarin de gehuwde vrouw een andere nationaliteit dan haar echtgenoot kon hebben: een Belgische die een buitenlander huwde, kon haar Belgische nationaliteit behouden door binnen zes maanden na de huwelijksluiting een daartoe strekkende verklaring af te leggen.³⁷⁹ Dit gold ook, indien zij de nationaliteit van haar echtgenoot door de huwelijksluiting had verworven: een dergelijke gehuwde vrouw werd na het afleggen van bedoelde verklaring dus bipatriede. Overigens bestond deze mogelijkheid uitsluitend voor degenen die als Belgische waren geboren. Was een buitenlandse bijvoorbeeld door huwelijk Belgische geworden en huwde zij na ontbinding van dit huwelijk een buitenlander, dan kon zij haar Belgische nationaliteit niet door een dergelijke verklaring redden. De wet van 1922 kende ook een overgangsregeling: vrouwen die voordien hun Belgische nationaliteit

374. België maakte een voorbehoud met betrekking tot art. 16 (over de nationaliteitsrechtelijke positie van een erkend onwettig kind). Zie <https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=512&chapter=30&lang=en>.

375. Belgisch Staatsblad 168 van 17 juni 1909. Zie over die wet uitvoerig deel 1 in deze publicatie.

376. Art. 11 onder 2 Wet van 9 juni 1909; art. 18 onder 2 Wet van 14 december 1932.

377. Art. 11 onder 2 Wet van 9 juni 1909; art. 18 onder 3 Wet van 14 december 1932.

378. Wet van 15 mei 1922, Belgisch Staatsblad 145 van 23 mei 1922, p. 3934. Zie hierover ook Frank Caestecker in zijn bijdrage in deze bundel.

379. Art. 18 onder 2 en 3 Wet van 15 mei 1922; art. 4 Wet van 14 december 1932. Zie verder Closset 1970, p. 32; Dischler 1950, p. 29-32; Michel Verwilghen, *Le code de la nationalité belge*, Brussel: Bruylant 1985, p. 59. Zie ook Frederika Adolphina Söhngen, *De nationaliteit van de gehuwde vrouw*, Amsterdam: Paris 1930, p. 66-69.

hadden verloren, konden deze door een daartoe binnen zes maanden na in werking treden van de wet weer terugkrijgen door een daartoe strekkende verklaring.³⁸⁰

De volgende wijziging volgde in 1926³⁸¹: Een buitenlandse vrouw die met een Belg huwde, kon door een daartoe strekkende verklaring binnen zes maanden na de huwelijksluiting af te leggen de verwerving de Belgische nationaliteit voorkomen.³⁸² Ook aan de overgangsregeling uit 1922 werd gesleuteld: de verklaring strekkende tot terugverwerving van de door huwelijk verloren Belgische nationaliteit kon worden afgelegd tot drie jaren na de inwerkingtreding van de wetwijziging van 1926.³⁸³

Het Belgische recht gaf Belgische vrouwen die met een buitenlander huwden daarom een sterkere positie dan het verdrag voorschreef. Die voorhoedepositie staat in sterk contrast met de toenmalige houding van Nederland. Nederland werd in 1937 partij bij het verdrag van 1930³⁸⁴, maar maakte bij de ratificatie een voorbehoud ten aanzien van de artikelen 8-10.³⁸⁵

Niettemin moeten we achteraf constateren dat het toenmalige Belgische nationaliteitsrecht mannen en vrouwen niet gelijk behandelde. Het zou nog lang – tot 1985 – duren voordat een degelijke gelijke behandeling zou worden gerealiseerd. Maar toegegeven zij dat ook het internationale recht ten aanzien van een dergelijke gelijke behandeling nog tot ontwikkeling moest komen.

Een belangrijke stap op weg naar verbetering van de nationaliteitsrechtelijke positie van vrouwen was de totstandkoming van het Verdrag van New York van 20 februari 1957 inzake de nationaliteit van de gehuwde vrouw.³⁸⁶ Dat verdrag bepaalde:

‘Art. 1 Iedere Verdragsluitende Staat stemt er mede in, dat noch de sluiting, noch de ontbinding van een huwelijk tussen een van zijn onderdanen en een vreemdeling, noch de verandering van nationaliteit door de man staande huwelijk, van rechtswege invloed zal hebben op de nationaliteit van de vrouw.

Art. 2 Iedere Verdragsluitende Staat stemt er mede in, dat noch de vrijwillige verkrijging van een vreemde nationaliteit, noch de verwerping van deszelfs nationaliteit door een van zijn onderdanen, aan het behoud van die nationaliteit door de vrouw van zulk een onderdaan in de weg zal staan.

380. Art. V van de Wet van 15 mei 1922.

381. Wet van 4 augustus 1926, later geïncorporeerd als art. 4 van de Wet van 14 december 1932. Zie daarover Zie over de positie van de gehuwde vrouw volgens de wet van 1926: Marie-Thérèse Nisot, *La nationalité de la femme mariée d’après la loi belge du 4 août 1926*, *Journal de droit international privé* 1927, p. 611-613; J. Mennekens, *De burgerlijke stand, de nationaliteit, de boekhouding der bevolking*, tweede druk, Brugge: De Centrale Boekhandel, p. 75, 76.

382. Art. 4 Wet van 4 augustus 1926, later geïncorporeerd als art. 4 van de Wet van 14 december 1932.

383. Art. 3 Wet van 4 augustus 1926.

384. Goedgekeurd door wet van 21 december 1936, *Stb.* 1937, 99 R, en in werking getreden op 2 april 1937.

385. Vermeld zij evenwel, dat België het Verdrag van 1930 niet ratificeerde voor Belgisch Congo en de Belgische mandaatsgebieden.

386. UNTS 309, 65.

Art. 3

1. Iedere Verdragsluitende Staat stemt er mede in, dat een vreemdelinge gehuwd met een van zijn onderdanen, de nationaliteit van haar echtgenoot op haar verzoek kan verkrijgen door een bijzondere bevoorrechte naturalisatieprocedure; de verlening van deze nationaliteit kan afhankelijk zijn van voorwaarden, welke worden gesteld in het belang van de nationale veiligheid of de openbare orde.

2. Iedere Verdragsluitende Staat stemt er mede in, dat dit Verdrag niet zodanig mag worden uitgelegd, dat daardoor bestaande wetten of rechtsopvattingen, krachtens welke de met een onderdaan gehuwde vreemdelinge een recht heeft om op haar verzoek de nationaliteit van haar man te verkrijgen, worden aangetast.⁷

Opmerkelijk is dat België dit verdrag nooit ratificeerde. Het toenmalige Belgische nationaliteitsrecht dat was neergelegd in de Wet van 14 december 1932 maakte het weliswaar mogelijk dat de gehuwde vrouw een zelfstandige nationaliteitsrechtelijke positie had, maar nam als uitgangspunt evenwel – zoals we hierboven al zagen – de automatische nationaliteitswisseling bij huwelijk. Een Belgische vrouw die een buitenlander huwde en zijn nationaliteit verwierf, verloor de Belgische nationaliteit, tenzij zij binnen zes maanden na de huwelijkssluiting een verklaring aflegde dat zij Belgische wilde blijven. Een van oorsprong buitenlandse echtgenote van een Belg verwierf de Belgische nationaliteit, tenzij ze binnen zes maanden aangaf zulks niet te willen.³⁸⁷

Hoewel er na de totstandkoming van het Verdrag van 1957 een aantal pogingen zijn ondernomen om het Belgische recht aan te passen aan de standaarden van dat Verdrag, heeft de wetgever de eindstreep nooit gehaald. En inmiddels werd in New York op 10 december 1979 een ander verdrag afgesloten dat op gespannen voet met het verdrag van 1959 stond, namelijk het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen.³⁸⁸ Art. 9 lid 1 van dat Verdrag schreef voor: ‘De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, verlenen vrouwen gelijke rechten als mannen om een nationaliteit te verkrijgen, van nationaliteit te veranderen of deze te behouden. Zij waarborgen in het bijzonder dat noch een huwelijk met een buitenlander, noch een wijziging van nationaliteit van de echtgenoot staande huwelijk, automatisch de nationaliteit van de echtgenote verandert, haar staatloos maakt of haar dwingt de nationaliteit van haar echtgenoot aan te nemen.’

Een belangrijk verschil tussen het Verdrag van 1957 en het Verdrag van 1979 is dat het laatste verdrag voorschrijft om mannen en vrouwen gelijk te behandelen, terwijl het verdrag van 1959 vrouwen toch nog een duwtje in de rug geeft om de nationaliteit van hun echtgenoot aan te nemen indien de echtgenoten het om de een of andere reden nuttig achten om een en dezelfde nationaliteit te hebben: de gehuwde

387. Jantina Brouwer, *De nationaliteit van de gehuwde vrouw in België en in Nederland*, Assen/Amsterdam: Born 1955, p. 48-100.

388. UNTS 660, 195.

vrouw moest immers bij de verwerving van de nationaliteit door haar echtgenoot worden gefaciliteerd, terwijl dit omgekeerd niet gold. Het Verdrag van 1957 was daarom – achteraf bekeken – indirect discriminerend. In Nederland werd daarom besloten om ter gelegenheid van de ratificatie van het Verdrag van 1979 het door Nederland in 1966 geratificeerde Verdrag van 1957 op te zeggen.³⁸⁹

België werd per 10 juli 1985 partij bij het Verdrag van 1979, dat wil zeggen kort na de inwerkingtreding van het Wetboek op de Belgische Nationaliteit³⁹⁰ op 1 januari 1985. Vanaf die dag waren de regels van het Belgische nationaliteitsrecht in overeenstemming met art. 9 lid 1 van het verdrag. Buitenlandse echtgenotes van een Belg verwierven niet meer automatisch de Belgische nationaliteit en Belgische vrouwen die met een buitenlander huwden, bleven Belgisch zonder dat zij daarvoor een verklaring hoefden af te leggen. De buitenlandse man van een Belgische vrouw kwam vanaf 1985 op dezelfde voet als de buitenlandse echtgenote van een Belg in aanmerking voor verwerving van de Belgische nationaliteit.³⁹¹

389. Zie nota van wijziging van 1 maart 1989 betreffende de ontwerpgoedkeuringswet inzake het Verdrag van New York uit 1979 inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen werd daarom de opzegging van het Verdrag van New York uit 1957 voorgesteld (*Kamerstukken*, 18 950 (R 1281), nr. 10; zie voorts HR 4 maart 1988, *NJ* 1989, 626, m.nt. De Groot. Art. 2 wet van 3 juli 1991 (*Stb.* 1991, 355) keurde dit voornemen tot opzegging daadwerkelijk goed. De opzegging trad in werking op 16 januari 1993.

390. Wet van 28 juni 1984, Belgisch Staatsblad van 12 juli 1984, p. 10.095-10.114.

391. Art. 16 Wetboek Belgische Nationaliteit, in de redactie van 1984.

3. DE GELIJKE BEHANDELING VAN MANNEN EN VROUWEN

Sinds een gehuwde vrouw – onder omstandigheden – een andere nationaliteit kon hebben dan haar echtgenoot, kwam ook de vraag op of zij deze nationaliteit wellicht door zou kunnen geven aan haar kinderen.

Een bij het Haagse Verdrag van 1930 behorend Protocol betreffende een geval van staatloosheid³⁹² beantwoordde die vraag onder bepaalde voorwaarden bevestigend:

‘**Art. 1** In een Staat, waar de nationaliteit niet wordt toegekend ten gevolge van het enkele feit van geboorte op het grondgebied, zal de persoon, die geboren is uit een moeder, die de nationaliteit van dezen Staat bezit, en uit een vader zonder nationaliteit of van onbekende nationaliteit, de nationaliteit van dit land bezitten.’

Anders dan Nederland³⁹³ ratificeerde België dit protocol niet. Opmerkelijk is dat al krachtens art. 1 onder 1 van de Wet van 8 juni 1909 het kind van een Belgische moeder en een staatloze vader of vader van onbekende nationaliteit de Belgische verwierf, zelfs als dat kind in het buitenland werd geboren. Maar die mooie regeling werd in 1922 weer afgeschaft³⁹⁴ en kwam ook niet voor in de consolidatiewet van 1932.

Een met het Protocol van 1930 corresponderende regeling werd ook neergelegd in art. 1 lid 3 Verdrag tot beperking der staatloosheid uit 1961³⁹⁵: ‘Ongeacht de bepalingen van het eerste lid sub b en van het tweede lid van dit artikel, verkrijgt het wettige kind dat is geboren op het grondgebied van een Verdragsluitende Staat en welks moeder de nationaliteit van die Staat bezit, die nationaliteit bij de geboorte, indien het anders staatloos zou zijn.’

Zoals we hieronder in par. 4 zullen bespreken is België pas in 2014 partij bij dit verdrag geworden; de nationaliteit van de moeder kan echter naar het Belgische recht sinds 1985 worden doorgegeven aan de kinderen.

Een nog iets verder gaande regeling kwam voor in de door de Internationale Commissie voor de Burgerlijke Stand (Commission Internationale de l’État Civil, afgekort CIEC) geïnitieerde Overeenkomst inzake beperking van het aantal gevallen van staatloosheid³⁹⁶ die op 13 september 1973 te Bern werd gesloten. Ook een in het buitenland geboren kind verwerft volgens de regels van die Overeenkomst de nationaliteit van de moeder als het anders staatloos zou zijn; een regeling dus die overeenkomst met de oude Belgische regel uit de Wet van 1909. De Overeenkomst van Bern bepaalde:

392. LNTS 179, 115.

393. Zie wet van 21 december 1936, Staatsblad 99R.

394. Zie daarover Dischler 1950, p. 20, 21.

395. UNTS 989, 175.

396. Tractatenblad Nederland 1974, 32.

‘Art. 1

1 Het kind waarvan de moeder de nationaliteit bezit van een Overeenkomstsluitende Staat, verkrijgt bij geboorte haar nationaliteit ingeval het staatloos geweest zou zijn.

2 Wanneer de afstamming van de moeder evenwel eerst gevolg heeft voor de nationaliteit op de dag waarop deze komt vast te staan, verkrijgt het minderjarig kind op die dag de nationaliteit van zijn moeder.

Art. 2 Voor de toepassing van het voorgaande artikel wordt het kind van een vader die als vluchteling wordt aangemerkt, beschouwd als niet bezittende diens nationaliteit.

Art. 3 De bepalingen van de voorgaande artikelen zijn in elk der Overeenkomstsluitende Staten van toepassing op kinderen die na inwerkingtreding van het Verdrag binnen deze Staat zijn geboren of die op dit tijdstip nog minderjarig zijn’.

Anders dan de buurlanden Duitsland, Luxemburg en Nederland³⁹⁷ heeft België dit verdrag nooit geratificeerd. Niettemin kunnen we constateren dat het Belgische door een latere overgangsregeling van 1985 wel vergaand in overeenstemming werd met de doelstelling van dit verdrag. De invoering van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij het doorgeven van de nationaliteit aan kinderen in 1985 gold namelijk ook voor kinderen die nog niet de leeftijd van 18 jaar hadden bereikt: daardoor werden de staatloze kinderen van een Belgische moeder en een niet-Belgische vader Belg, mits ze na 1 januari 1967 waren geboren.

De essentiële stap betreffende de gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij het doorgeven van hun nationaliteit aan kinderen werd voorgeschreven in het hierboven al vermelde Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen van 1979.

Art. 9 lid 2 bepaalde:

‘De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, verlenen vrouwen gelijke rechten als mannen om een nationaliteit te verkrijgen, van nationaliteit te veranderen of deze te behouden. Zij waarborgen in het bijzonder dat noch een huwelijk met een buitenlander, noch een wijziging van nationaliteit van de echtgenoot staande huwelijk, automatisch de nationaliteit van de echtgenote verandert, haar staatloos maakt of haar dwingt de nationaliteit van haar echtgenoot aan te nemen.’

Zoals wij hierboven al zagen werd België in 1985 partij bij dit verdrag. Het Belgische recht was door de inwerkingtreding van het Wetboek op de Belgische Nationaliteit op 1 januari 1985 al in overeenstemming met art. 9 lid 2 van het Verdrag van 1979: Kinderen kunnen sindsdien immers de Belgische nationaliteit op gelijke voet aan hun moeder of vader ontnemen.³⁹⁸

397. Deze overeenkomst werd voor het gehele Koninkrijk der Nederlanden goedgekeurd door Rijkswet van 19 december 1984, *Stb.* 627. De overeenkomst trad voor Nederland in werking op 19 mei 1985. Nederland heeft de verklaring afgelegd, dat art. 2 van het verdrag niet wordt toegepast. Ook Duitsland, Griekenland en Luxemburg sloten de toepassing van art. 2 door een daartoe afgelegde verklaring uit. Art. 2 is uitsluitend relevant voor Turkije en Zwitserland.

398. Zie daarover Bernadette Renauld in haar bijdrage in deze bundel.

4. DE BESTRIJDING VAN STAATLOOSHEID

In de voorgaande paragrafen zijn al een aantal verdragen vermeld die mee als doel hadden staatloosheid te voorkomen of te verminderen. De wens om staatloosheid te vermijden blijkt ook uit art. 15 Universele Verklaring van de rechten van de mens, waarin wordt onderstreept dat iedereen recht heeft op een nationaliteit.³⁹⁹ Twee door de Verenigde Naties geïnitieerde verdragen proberen handen en voeten aan die doelstelling te geven.

In de eerste plaats verdient het Verdrag van New York van 28 september 1954 betreffende de status van staatlozen aandacht.⁴⁰⁰ Van groot belang is de definitie van 'staatloze' die is neergelegd in art. 1 lid 1:

'Voor de toepassing van dit Verdrag geldt als 'staatloze' een persoon die door geen enkele Staat, krachtens diens wetgeving, als onderdaan wordt beschouwd.'

Deze definitie heeft – zoals wordt onderstreept door de International Law Commission⁴⁰¹ – de status van volkenrechtelijk gewoonterecht.

Voor het nationaliteitsrecht is verder art. 32 van belang:

'De Verdragsluitende Staten zullen, voorzover mogelijk, de assimilatie en naturalisatie van staatlozen vergemakkelijken. Zij zullen in het bijzonder er naar streven de naturalisatieprocedure te bespoedigen en de tarieven en kosten van deze procedure zoveel mogelijk te verminderen.'

Daar na Belgisch recht staatlozen sinds 2013⁴⁰² al na twee jaren de Belgische nationaliteit kunnen verwerven door naturalisatie aan te vragen (art. 19 par. 2 Wetboek Belgische nationaliteit), voldoet het Belgische recht ruimschoots aan deze bepaling.

Het belangrijkste verdrag is evenwel het op 30 augustus 1961 te New York tot stand gekomen Verdrag tot beperking der staatloosheid.⁴⁰³

Anno 2015 zijn 64 Staten partij bij dit Verdrag. België heeft heel lang gearzeld over de toetreding tot dit verdrag, maar is sinds 1 juli 2014 nu toch partij. In 2012 had de UNHCR een uitvoerige studie gemaakt waarin werd gekeken of het Belgische recht in overeenstemming was met de standaarden van het Verdrag van 1954 en het Verdrag van 1961: *Mapping statelessness in Belgium / État des lieux de l'apatridie en Belgique / Staatloosheid in België*.⁴⁰⁴ Geconcludeerd werd dat zulks in het algemeen het geval was, maar dat het Belgische recht toch nog op enkele punten zou

399. General Assembly Resolution 217A van 10 december 1948.

400. UNTS 360, 130.

401. International Law Commission, *Articles on Diplomatic Protection with commentaries*, 2006, 49, http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_8_2006.pdf.

402. Wet van 4 december 2012.

403. UNTS 989, 175.

404. <http://www.refworld.org/pdfid/5100f3412.pdf>. Hierna zal naar dit rapport worden verwezen met de Nederlandstalige titel ervan.

kunnen worden verbeterd. De UNHCR had daarbij ook rekening gehouden met de resultaten van een aantal expertsessies die waren georganiseerd om de verplichtingen voortvloeiend uit in het bijzonder het Verdrag van 1961 goed in kaart te brengen in het licht van sinds 1961 afgesloten mensenrechtenverdragen.

Het is niet eenvoudig om de verplichtingen voortvloeiend uit het verdrag van 1961 samen te vatten. Enerzijds is het zo dat het verdrag een sterk compromiskarakter heeft en op diverse punten toelaat dat een verdragsluitende staat tussen enkele opties kiest. Anderzijds moet er ook op worden gelet dat het verdrag op menig punt inmiddels door verplichtingen uit latere verdragen is ingehaald. Dit laatste geldt in het bijzonder voor het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen daar het Verdrag van 1961 er in vele voorschriften nog van uitgaat dat vrouwen anders mogen worden behandeld dan mannen. Hierna zal getracht worden de belangrijke verplichtingen uit het verdrag in kaart te brengen, waarbij dan direct wordt aangegeven hoe België thans met die verplichtingen omgaat.

Art. 1 verplicht tot het verlenen van de nationaliteit aan een kind dat geboren is op het grondgebied van de Staat, als het anders staatloos zou zijn. Een Staat mag tussen twee mogelijkheden kiezen:

‘Deze nationaliteit wordt verleend:

a. van rechtswege, bij geboorte, of

b. op een verzoek, door of namens belanghebbende bij de bevoegde autoriteit ingediend op de wijze als door de wetgeving van de betrokken Staat is voorgeschreven; ...’

Als een staat voor de tweede mogelijkheid kiest, mogen bepaalde limitatief opgesomde voorwaarden worden gesteld. Aan die mogelijke voorwaarden hoeven we echter geen aandacht te besteden, nu België blijkens art. 10 Wetboek Belgische nationaliteit voor een van rechtswege verkrijging heeft gekozen.

Wel dient kort te worden stilgestaan bij het feit dat naar Belgisch recht een in België geboren staatloos kind dat op eenvoudige wijze de nationaliteit van een ouder kan verkrijgen – door daartoe strekkende administratieve handelingen bij de diplomatieke of consulaire overheden van het land van een ouder – niet de Belgische nationaliteit verwerft. De vraag moet worden gesteld en beantwoord of dat in overeenstemming is met de zonet vermelde verdragsbepaling.

In een door de UNHCR bijeengeroepen expertmeeting in Dakar is daaraan uitvoerig aandacht besteed. De op de resultaten van die expertmeeting gebaseerde UNHCR Richtlijnen over staatloosheid Nr. 4⁴⁰⁵ zeggen daarover:

‘**24.** Responsibility to grant nationality to children who would otherwise be stateless is not engaged where a child is born in a State’s territory and is stateless, but could acquire a nationality by registration with the State of nationality of a parent, or a similar procedure such as declaration or exercise of a right of option.

405. <http://www.refworld.org/docid/50d460c72.html>.

25. It is acceptable for Contracting States not to grant nationality to children in these circumstances only if the child concerned can acquire the nationality of a parent immediately after birth and the State of nationality of the parent does not have any discretion to refuse the grant of nationality. States that do not grant nationality in such circumstances are recommended to assist parents in initiating the relevant procedure with the authorities of their State or States of nationality.'

In het licht van die richtlijnen is het Belgische recht derhalve in overeenstemming met de onderhavige verdragsverplichting.

Art. 1 lid 3 en 4, en art. 4 van het Verdrag van 1961 verplichten een Staat die partij is tot het toekennen van de nationaliteit *iure sanguinis* aan kinderen van een vader of moeder die de nationaliteit van een verdragsstaat heeft indien de kinderen anders staatloos zouden blijven. Hoewel het Belgische recht uitzonderingen op de verwerving van de Belgische nationaliteit kent in geval van geboorte in het buitenland, is het in overeenstemming met de verdragsverplichtingen daar deze uitzonderingen niet gelden als het kind anders staatloos zou zijn (art. 8 par. 1 onder 2 lit. c Wetboek Belgische nationaliteit).

Art. 2 van het Verdrag van 1961 betreft de nationaliteitsrechtelijke positie van vondelingen: 'Het kind, gevonden op het grondgebied van een Verdragsluitende Staat wordt totdat het tegendeel is bewezen, geacht te zijn geboren op dat grondgebied uit ouders die de nationaliteit van die Staat bezitten.'

Een vraag die opkomt bij de lezing van deze bepaling is tot welke leeftijd een persoon kan worden gekwalificeerd als 'kind' in de zin van dit artikel. De UNHCR-Richtlijnen over staatloosheid Nr. 4 merken hierover op:

'58. At a minimum, the safeguard for Contracting States to grant nationality to foundlings is to apply to all young children who are not yet able to communicate accurately information pertaining to the identity of their parents or their place of birth. This flows from the object and purpose of the 1961 Convention and also from the right of every child to acquire a nationality. A contrary interpretation would leave some children stateless.'

In het licht daarvan is het Belgische recht problematisch. Slechts een in België gevonden *pasgeboren* kind wordt, behoudens tegenbewijs, verondersteld in België te zijn geboren en derhalve Belg (art. 10 Wetboek Belgische nationaliteit). In het UNHCR-rapport Staatloosheid in België wordt derhalve ook aangedrongen op het schrappen van het woord 'pasgeboren'. België heeft daarvan – spijtig genoeg – niet willen weten en heeft bij de ratificatie van het Verdrag van 1961 in 2014 de volgende verklaring afgelegd:

'The Belgian Government declares that, for Belgium, the category of 'foundlings' concerns found children who are believed to be newborn.'

Art. 3 van het Verdrag van 1961 gaat over de verplichtingen van Verdragsluitende Staten als een kind wordt geboren aan boord van een schip of vliegtuig. Bepaald wordt dat:

‘binnen het kader van dit Verdrag wordt een geboorte aan boord van een schip of van een luchtvaartuig geacht te hebben plaats gehad op het grondgebied van de Staat welks vlag het schip voert of waarin het luchtvaartuig staat ingeschreven.’

In de UNCHR Richtlijnen Nr. 4 wordt onderstreept dat zulks ook geldt indien het schip in een haven ligt of het vliegtuig zich op een luchthaven bevindt. Het UNHCR-rapport Staatloosheid in België geeft aan dat zulks in België uitdrukkelijk zou moeten worden vastgelegd. Het is opvallend dat België op dit punt geen verklaring heeft afgelegd bij de ratificatie van het Verdrag van 1961, waaruit geconcludeerd zou kunnen worden dat een dergelijke ruime interpretatie van het Belgische recht toelaatbaar is.

Uit art. 5 van het Verdrag van 1961 volgt dat als iemand zijn nationaliteit verliest als gevolg van een wijziging in zijn burgerlijke staat, dat verlies afhankelijk wordt gesteld van het bezit of het verkrijgen van de nationaliteit van een andere Staat. Het UNHCR-rapport Staatloosheid in België wijst er op dat het wenselijk is om te komen tot allesomvattende beschermingen tegen het verlies van nationaliteit door kinderen indien hun afstamming niet langer vaststaat. Art. 8 onder 4 Wetboek Belgische nationaliteit lijkt immers de interpretatie toe te laten dat de Belgische nationaliteit kan worden verloren door een minderjarige wiens afstamming van een Belg niet langer vaststaat, zelfs als daarvan staatloosheid het gevolg is. Ook op dit punt heeft België geen verklaring afgelegd bij de ratificatie van het verdrag van 1961, zodat nu zou kunnen worden geconcludeerd dat een dergelijke uitleg niet meer mag.

Uitvoerige aandacht verdient vervolgens art. 8 van het Verdrag van 1961. Die bepaling laat in uitzonderlijke gevallen ontneming van de nationaliteit toe, zelfs als daarvan staatloosheid het geval is. Zulks is – onder bepaalde voorwaarden – toegestaan ingeval van permanent verblijf in het buitenland en ingeval van de ontdekking van het feit dat de nationaliteit door middel van een valse verklaring of bedrog is verkregen. België kent voor buiten België geboren Belgen de mogelijkheid van verlies van de Belgische nationaliteit (art. 22 onder 5 in combinatie met het bepaalde onder 7 Wetboek Belgische nationaliteit), maar niet als daarvan staatloosheid het gevolg is. Ontneming wegens fraude bij de verkrijging van de Belgische nationaliteit is mogelijk krachtens art. 23 par. 1 onder 1 indien de verkrijging het gevolg was van ‘een bedrieglijke handelwijze, door valse informatie, het plegen van valsheid in geschrifte en/of het gebruik van valse of vervalste stukken, door identiteitsfraude of fraude bij het verkrijgen van het recht op verblijf’. Een dergelijke ontneming kan staatloosheid veroorzaken, maar dit is eenduidig toegestaan door art. 8 van het Verdrag.

Veel ingewikkelder ligt het evenwel bij de mogelijkheid door ontneming van de nationaliteit staatloosheid te veroorzaken op de gronden die bij wijze van uitzondering zijn toegelaten op de basis van art. 8 lid 3 van het Verdrag van 1961. In dat lid lezen wij het volgende: ‘Ongeacht het bepaalde in het eerste lid van dit artikel behoudt een Verdragsluitende Staat het recht iemand zijn nationaliteit te ontnemen, indien die Staat ten tijde van de ondertekening of de bekrachtiging van of

de toetreding tot dit Verdrag een daartoe strekkende verklaring aflegt onder opgave van de gronden, welke zijn nationale recht voor die ontneming kent en waarvoor de beweegreden is geweest:

a dat betrokkene, op een wijze die onverenigbaar is met zijn plicht tot trouw aan de Verdragsluitende Staat, (i) in weerwil van een uitdrukkelijk verbod van de Verdragsluitende Staat aan een andere Staat diensten heeft verleend of is blijven verlenen, of van een andere Staat emolumenten heeft ontvangen of is blijven ontvangen of (ii) zich dusdanig heeft gedragen, dat daardoor aan de wezenlijke belangen van de Staat ernstig afbreuk wordt gedaan;

b dat betrokkene hetzij een eed, hetzij een stellige verklaring van trouw aan een andere Staat heeft afgelegd, dan wel door zijn gedrag onweerlegbaar heeft doen blijken van zijn besluit de trouw aan de Verdragsluitende Staat op te zeggen.'

Een partij bij het Verdrag van 1961 mag van de mogelijkheid voorzien in lid 3 dus uitsluitend gebruik maken indien uiterlijk bij de ratificatie van het verdrag een daartoe strekkende verklaring is afgelegd en de desbetreffende verliesgrond voorkomt in het op dat ogenblik geldende nationaliteitsrecht.

België heeft inderdaad een op art. 8 lid 3 betrekking hebbende verklaring afgelegd, maar die verklaring is verbijsterend ruim uitgevallen:

'Belgium reserves the right to deprive of his nationality a person who did not acquire it by virtue of a Belgian individual on the day of his birth, or who was not granted it under the Belgian Nationality Code, in the cases currently provided for under Belgian legislation, namely:

1. If the person acquired Belgian nationality through fraudulent conduct, provision of false information, forgery and/or the use of false or falsified documents, identity fraud or fraudulent acquisition of the right of residency;

2. If he seriously violates his duties as a Belgian citizen;

3. If he has been sentenced as perpetrator, co-perpetrator or accomplice, to a non-suspended prison sentence of at least five years for one of the following offences:

- Attacks or plots against the King, the Royal Family or the Government;
- Crimes or misdemeanours against the external security of the State;
- Crimes or misdemeanours against the internal security of the State;
- Serious violations of international humanitarian law;
- Terrorist offences;
- Threat of attack against persons or property, and false information regarding serious attacks;
- Theft or extortion of nuclear materials;
- Offences relating to the physical protection of nuclear materials;
- Human trafficking;
- People smuggling;

4. If he has been sentenced as perpetrator, co-perpetrator or accomplice, to a non-suspended prison sentence of at least five years for an offence that was manifestly facilitated by the possession of Belgian nationality, provided that the offence was committed within five years of the acquisition of Belgian nationality.'

Een blik in het Wetboek Belgische nationaliteit leert dat de opsomming in de verklaring correspondeert met de in art. 23 en 23/1 voorkomende verliesgronden.⁴⁰⁶

Het bepaalde onder 1 komt overeen met de verliesgrond van art. 23 par. 1 onder 1. Een verklaring daarover af te leggen ex art. 8 lid 3 van het verdrag was evenwel overbodig, omdat ontneming wegens bedrog onder art. 8 lid 2 van het verdrag valt.

De beschrijving onder 2 verwijst inhoudelijk naar de verliesgrond van art. 23 par. 1 onder 2 'ernstig tekortkomen aan hun verplichtingen als Belgische burger', maar is evident veel ruimer geformuleerd dan art. 8 lid 3 van het verdrag toestaat. Dit 'voorbehoud'⁴⁰⁷ geldt daarom slechts voor zover het concrete tekortkomen valt onder een van de in art. 8 lid 3 onder a en b geformuleerde condities. Datzelfde geldt ook voor de opsomming onder 3 die correspondeert met de misdrijven vermeld in art. 23/1 par. 1 onder 1⁴⁰⁸: in menig geval zal de veroordeling voor deze misdrijven kunnen worden gekwalificeerd als gedekt door de condities vermeld in art. 8 lid 3 van het Verdrag, maar dit zal niet altijd het geval zijn.

Het in de verklaring onder 2 vermelde komt eenduidig overeen met de verliesgrond van art. 23/1 par. 1 onder 2: 'als dader, mededader of medeplichtige veroordeeld [worden] tot een gevangenisstraf van ten minste vijf jaar zonder uitstel voor het plegen van een misdrijf waarvan het plegen kennelijk werd vergemakkelijkt door het bezit van de Belgische nationaliteit, voor zover zij het misdrijf hebben gepleegd binnen vijf jaar vanaf de dag waarop zij de Belgische nationaliteit hebben verworven'.

Het is niet moeilijk om zich voor te stellen dat de Belgische Staat zich ergert aan het feit dat een nieuwe Belg zich schuldig maakt aan bedoelde misdrijven, maar dat impliceert absoluut niet dat er altijd sprake is van aan 'de wezenlijke belangen van de Staat ernstig afbreuk' doen.

De vraag dient te worden gesteld hoe andere verdragsluitende Staten zijn omgegaan met de mogelijkheid van het afleggen van een verklaring ex art. 8 lid 3 van het Verdrag van 1961.⁴⁰⁹ Van de 64 verdragsluitende partijen hebben slechts 10 Staten een op art. 8 lid 3 betrekking hebbende verklaring afgelegd. Over al die verklaringen valt het nodige te zeggen, maar slechts twee verklaringen springen eruit, omdat ze kennelijk alle bestaande staatloosheid veroorzakende verliesgronden naar nationaal

406. Zie daarover Bernadette Renauld in haar bijdrage in deze bundel.

407. Een verklaring ex art. 8 lid 3 heeft het karakter van een voorbehoud.

408. Artikelen 101 tot 112, 113 tot 120*bis*, 120*quater*, 120*sexies*, 120*octies*, 121 tot 123, 123*ter*, 123*quater*, tweede lid, [2 124 tot 134]2, 136*bis*, 136*ter*, 136*quater*, 136*quinquies*, 136*sexies* en 136*septies*, [4 ...]4 331*bis*, 433*quinquies* tot 433*octies*, 477 tot 477*sexies* en 488*bis* van het Strafwetboek en de artikelen 77*bis*, 77*ter*, 77*quater* en 77*quinquies* van de vreemdelingenwet.

409. Zie https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V-4&chapter=5&lang=en.

recht proberen te redden: de verklaringen van België en die van Tunesië. Tunesië legde ter gelegenheid van de ratificatie van het Verdrag van 1961 in het jaar 2000 de volgende verklaring af:

‘The Republic of Tunisia declares that, in accordance with article 8, paragraph 3, of the [Convention] , it retains the right to deprive a person of Tunisian nationality in the following circumstances as provided for in its existing national law:

1. If he occupies a post in the public service of a foreign State or in foreign armed forces and retains it for more than one month after being enjoined by the Government of Tunisia to leave the post, unless it is found that it was impossible for him to do so.

2. If he is convicted of an act held to be a crime or an offence against the external or internal security of the State.

3. If he engages, for the benefit of a foreign State, in acts which are incompatible with his status as a Tunisian national and which are prejudicial to Tunisia’s interests.

4. If he is convicted in Tunisia or abroad for an act held to be a crime under Tunisian law and carrying a sentence of at least five years’ imprisonment.

5. If he is convicted of evading his obligations under the law regarding recruitment into the armed forces.

6. If it is discovered, subsequent to issuance of the naturalization certificate, that the person concerned did not fulfil the conditions required by law allowing him to be naturalized.

7. If the alien has made a false declaration, employed fraudulent means or knowingly submitted a document containing a false or incorrect statement for the purpose of obtaining naturalization.’

Het lijkt er sterk op dat België deze uitvoerige verklaring als ‘voorbeeld’ heeft genomen (inclusief het feit dat ook in de Tunesische verklaring sub 7 geheel overbodig het recht wordt voorbehouden de nationaliteit te ontnemen – met staatloosheid als gevolg – in geval van ontdekking van fraude bij naturalisatie). De Tunesische verklaring is evenwel bepaald niet een voorbeeld van een *best practice*. Integendeel, meerdere staten hebben tegen de Tunesische verklaring *objections* gemaakt. Zo verklaarde Finland in 2008⁴¹⁰: ‘The Government of Finland holds the view that such a declaration seeks to limit the duty of the Republic of Tunisia not to deprive a person of its nationality if such deprivation would render him or her stateless to an extent not covered by the exceptions of Article 8 paragraph 3 of the Convention. The declaration therefore amounts to a reservation which restricts one of the essential duties of the Convention in a way contrary to the object and purpose of the Convention.’ Duitsland maakte in 2001 eveneens bezwaar met bijna precies dezelfde woorden. De boodschap van de door Noorwegen afgelegde verklaring is identiek: ‘The said paragraphs of the declaration are contrary to the object and purpose of

410. Ter gelegenheid van de ratificatie van het verdrag door Finland.

the Convention, as they aim at limiting the obligations that States undertake when acceding to it, the core obligation being to reduce statelessness.’ En ten slotte zij de verklaring van Zweden, eveneens uit 2001, vermeld: ‘The declaration therefore restricts one of the essential duties of the Convention and raises serious doubts as to the commitment of the republic of Tunisia to the object and purpose of the Convention.

It is in the common interest of States that treaties to which they have chosen to become parties are respected as to their object and purpose by all parties, and that States are prepared to undertake any legislative changes necessary to comply with their obligations under the treaties. Furthermore, according to the Vienna Convention on the Law of Treaties of 23 May 1969, and well-established customary international law, a reservation contrary to the object and purpose of the treaty shall not be permitted.’

Als wij de Tunesische verklaring vergelijken met de Belgische moeten we concluderen dat de protesten tegen de Tunesische verklaring ook hout snijden tegen de Belgische verklaring. Het verbaast dat overige verdragsluitende partijen niet ook tegen de Belgische verklaring hebben geprotesteerd. Is het protesteren tegen handelingen van een staat uit de islamitische wereld gemakkelijker dan het streng toespreken van een andere Lidstaat van de Europese Unie, vooral als het in het geval van Duitsland om een buurland handelt?

Eén zaak is echter duidelijk: België zou de afgelegde verklaring absoluut moeten heroverwegen.

5. DE HOUDING TEN OPZICHTE VAN MEERVOUDIGE NATIONALITEIT

Van oudsher waren Staten niet enthousiast over gevallen van meervoudige nationaliteit. Het tegengaan van meervoudige nationaliteit werd vooral gerealiseerd door te bepalen dat ingeval van vrijwillig verwerven van een vreemde nationaliteit de oorspronkelijke nationaliteit werd verloren. Die regel werd ook neergelegd in het op 6 mei 1963 in het kader van de Raad van Europa tot stand gekomen Verdrag betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit.⁴¹¹ De nationaliteitsrechtelijke kernverplichting van dat Verdrag is neergelegd in art. 1 lid 1: 'Meerderjarige onderdanen van de Verdragsluitende Partijen verliezen hun nationaliteit, indien zij ten gevolge van een uitdrukkelijke wilsverklaring de nationaliteit van een andere Partij verkrijgen door naturalisatie, optie of herstel in die nationaliteit; aan hen mag geen vergunning worden gegeven hun vroegere nationaliteit te behouden.'

België was de laatste staat die partij werd bij dat verdrag, namelijk per 18 juni 1991. Eerdere verdragsluitende partijen waren Denemarken (16 november 1972); Duitsland (17 november 1969); Frankrijk (26 januari 1965); Italië (27 februari 1968); Luxemburg (11 oktober 1971); Nederland (10 juni 1985); Noorwegen (26 november 1969); Oostenrijk (31 juli 1975) en Zweden (5 maart 1969). Ook Groot-Brittannië, Ierland en Spanje zijn partij bij het verdrag maar hebben een voorbehoud ten aanzien van het nationaliteitsrechtelijke gedeelte gemaakt. De drie laatstgenoemde staten zijn uitsluitend gebonden aan de bepalingen ter voorkoming van dubbele militaire dienst.

Toen België het Verdrag in 1991 ratificeerde waren in Straatsburg al onderhandelingen aan de gang om het Verdrag uit 1963 te amenderen. Reeds om die reden kan de late ratificatie door België opmerkelijk worden genoemd. De onderhandelingen mondden uiteindelijk op 7 december 1992 uit in het aannemen van een Tweede Protocol, dat belangrijke uitzonderingen toelaat op het uitgangspunt dat de nationaliteit van een staat die partij is bij het Verdrag, wordt verloren door het vrijwillig verwerven van een nationaliteit van een staat die eveneens partij is bij het Verdrag. Tussen staten die het protocol hebben geratificeerd is het toegestaan uitzonderingen te maken voor kinderen uit qua nationaliteit gemengde huwelijken, voor de buitenlandse echtgenoten van onderdanen en voor de tweede generatie migranten, die leeft in het land waarvan de nationaliteit vrijwillig wordt verkregen. Aan artikel 1 van het Verdrag werden drie nieuwe leden toegevoegd:

'5. Onverminderd de bepalingen van het eerste lid en, waar van toepassing, het tweede lid, kan elk van deze Partijen, wanneer een onderdaan van een Verdragsluitende Partij de nationaliteit verkrijgt van een andere Verdragsluitende Partij op het

411. UNTS 634, 221; CETS 43.

grondgebied waarvan hij is geboren en verblijft, of zijn gewone verblijf heeft gehad gedurende een tijdvak dat aanvangt voor de leeftijd van 18 jaar, bepalen dat hij de oorspronkelijke nationaliteit behoudt.

6. Onverminderd de bepalingen van het eerste lid en, waar van toepassing, het tweede en het vijfde lid, kan elk van deze Partijen, in geval van een huwelijk tussen onderdanen van verschillende Verdragsluitende Partijen, bepalen dat de echtgenoot die door een uitdrukkelijke wilsverklaring de nationaliteit van de andere echtgenoot verkrijgt, de oorspronkelijke nationaliteit behoudt.

7. Onverminderd de bepalingen van het tweede lid, waar van toepassing, kan elk van deze Partijen, wanneer een minderjarige onderdaan van een Verdragsluitende Partij wiens ouders onderdanen van verschillende Verdragsluitende Partijen zijn, de nationaliteit van een van zijn ouders verkrijgt, bepalen dat hij de oorspronkelijke nationaliteit behoudt.’

Op 24 maart 1995 trad het protocol voor Frankrijk en Italië in werking en op 20 augustus 1996 voor Nederland.

De verwachting was destijds dat de andere lidstaten bij het nationaliteitsrechtelijke gedeelte van het Verdrag van 1963 zouden volgen, maar dat gebeurde niet. Zweden besloot de houding ten opzichte van meervoudige nationaliteit drastisch te wijzigen. Het verwerven van een vreemde nationaliteit zou niet meer een grond van verlies van de Zweedse nationaliteit moeten zijn. Daartoe was uiteraard onder meer noodzakelijk om niet meer gebonden te zijn door het nationaliteitsrechtelijke deel van het Verdrag van 1963. Omdat Zweden toch gecharmeerd bleef van de bepalingen ter voorkoming van dubbele militaire dienst, werd een ingewikkelde weg bewandeld: Zweden zegde het verdrag van 1963 op 29 juni 2001 op en ratificeerde het verdrag weer een jaar later met uitsluiting van het nationaliteitsrechtelijke gedeelte. Op 22 december 2001 zegde ook Duitsland het verdrag op. België wilde ook van de nationaliteitsrechtelijke verplichtingen van het verdrag af, hetgeen uiteraard uiterst opmerkelijk is daar de ratificatie slechts een ruim decennium eerder gebeurde. De door Zweden bewandelde weg werd echter te ingewikkeld gevonden. Daarom vroeg België aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa of het verdrag ook voor de helft kon worden opgezegd. De Secretaris-Generaal stuurde deze vraag door aan alle partijen bij het verdrag en constateerde op 2 april 2007:

‘1 Any Contracting Party may at any time, in so far as it is concerned, denounce Chapter I of this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.

2 Such denunciation shall take effect one year after the date of receipt by the Secretary General of such notification.’

België liet er geen gras over groeien en ging ogenblikkelijk tot actie over: reeds op 27 april 2007 zegde België het nationaliteitsrechtelijke hoofdstuk van het verdrag op. België was daarom tot 28 april 2008 nog aan dat gedeelte gebonden.

Het Belgische voorbeeld deed andere staten volgen. Frankrijk en Luxemburg zegden het eerste hoofdstuk op in 2008, Italië in 2009 en Denemarken in 2014. Opmerkelijk is de opzegging door Frankrijk en Italië, want deze staten waren – samen met Nederland – partij bij het Tweede Protocol. Dat protocol is nu nog uitsluitend relevant voor het Nederlandse nationaliteitsrecht.

Ook de Belgische wetgever ondernam actie om het Belgische nationaliteitsrecht aan te passen aan de nieuwe houding ten opzichte van meervoudige nationaliteit. Reeds door art. 379-389 van de Programmawet van 27 december 2006 werden diverse veranderingen van het Wetboek van de Belgische nationaliteit doorgevoerd, waaronder de afschaffing van het vrijwillig verwerven van een vreemde nationaliteit als verliesgrond van de Belgische nationaliteit. Het vervallen van deze verliesgrond werd per 9 juni 2007 gerealiseerd⁴¹², behalve in geval van de vrijwillige verwerving van de nationaliteit van een Staat die partij is bij het Verdrag van Straatsburg uit 1963. Voor wat betreft de vrijwillige verwerving van de nationaliteit van de laatstbedoelde Staten verviel de Belgische verliesgrond op 28 april 2008.⁴¹³ Deze twee fasen van afschaffing van de onderhavige verliesgrond lijkt op het eerste gezicht logisch in het licht van het feit dat België nog tot 28 april 2008 gebonden was aan de verplichtingen voortvloeiend uit het eerste hoofdstuk van het verdrag van 1963. Maar bij nadere beschouwing was de constructie overbodig en de formulering van het Koninklijk Besluit van 25 april 2007 te ruim. Het Koninklijk Besluit spreekt immers over Staten die partij zijn bij het Verdrag van 1963. We zagen evenwel hierboven al dat anno 2007 vier Staten weliswaar partij waren bij bedoeld Verdrag maar niet gebonden waren aan het nationaliteitsrechtelijke deel daarvan, te weten Ierland, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Het in verhouding tot deze Staten tot 28 juni 2008 laten doorwerken van de oude Belgische verliesgrond was volkomen onnodig. Zonder enige volkenrechtelijke verplichting te schenden had de oude verliesgrond per 9 juni 2007 buiten werking kunnen treden. Ingeval van vrijwillig verwerven van de nationaliteit van Denemarken, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen en Oostenrijk tussen 9 juni 2007 en 28 april 2008 zou dan toch nog verlies van de Belgische nationaliteit zijn opgetreden daar art. 1 lid 1 van het Verdrag van Straatsburg rechtstreeks werkt.

412. KB 25 april 2007.

413. KB 23 april 2008.

6. EEN CONCLUSIE

Zoals is gebleken heeft het Belgische recht – in vergelijking met de ontwikkelingen van het nationaliteitsrecht in andere Europese staten – soms een avant-garde positie ingenomen, maar had het in andere periodes ook lang een plaatsje in de achterhoede. Vaak behoorde België echter tot de middengroep.

Teleurstellend is echter de kennelijke onwil om staatloosheid uit te bannen. Rond-uit treurig is de op art. 8 van het Verdrag tot beperking van staatloosheid uit 1961 betrekking hebbende verklaring die België bij de ratificatie van dat verdrag heeft gemaakt. Het zou België sieren als deze verklaring spoedig wordt ingetrokken, of tenminste wordt vervangen door een verklaring die aanvaardbaar is in het licht van het *object and purpose* van het verdrag.

Copy Pers

Slotbeschouwing

Patrick Wautelet

Copy
Pers

Uit de teksten van deze monografie blijkt overduidelijk het buitengewoon *politieke* karakter van de regels die de toekenning en intrekking van de Belgische nationaliteit beheersen. De Belgische nationaliteit was en is nog steeds een machtsstrijd. Zij staat in het middelpunt van een heuse politieke strijd waaruit de migratiedimensie nooit weg is geweest. Dit blijkt zowel uit de demografische analyse als uit het overzicht van de evolutie van de wetteksten over deze materie. De beschrijving van de geschiedenis van de Belgische nationaliteit door de cijfers en statistieken die in het eerste deel van dit werk worden besproken bevestigt immers de sterke band die er bestaat tussen de Belgische nationaliteit en het fenomeen migratie. Zelfs de cijfers over de verdeling tussen mannen en vrouwen van de verwerving van de Belgische nationaliteit tonen een verband met het fenomeen migratie: wanneer men vaststelt dat in een bepaalde groep meer vrouwen dan mannen de Belgische nationaliteit verkrijgen, heeft dat vooral te maken met het feit dat de immigratie voor die groepen vooral uit vrouwen bestaat. De analyse van de evolutie van de teksten, die in deze monografie op meesterlijke wijze is geschetst, wordt het verband tussen nationaliteit en migratie voor zover nodig nog verder versterkt. Het volstaat eraan te herinneren dat de wetgever, zowel bij de aanneming van het Wetboek van de Belgische nationaliteit in 1984 als bij de laatste grote hervorming die dateert van 2012, het lot van de nationaliteit aan dat van de migratie heeft willen koppelen: de wet van 24 juni 1984 verwees reeds in haar titel naar de positie van de vreemdelingen, naast de invoering van het Wetboek van de Belgische nationaliteit; de belangrijke hervorming van 2012 legde eveneens een verband tussen nationaliteit en migratie, zowel in de tekst zelf als in de titel van de wetgeving.

De zeer rijke analyses van deze monografie verdienen de volle aandacht. Zij vormen evenveel bedenkingen die op hun beurt weer andere vragen kunnen oproepen. Van de vele mogelijke denksporen zou ik twee belangrijke kenmerken ter sprake willen brengen die tussen de regels door in de analyses van deze bloemlezing naar voren komen.

Het eerste is niet eigen aan het Belgische nationaliteitsbeleid, maar verdient niettemin de aandacht. Het Wetboek van de Belgische nationaliteit heeft sinds het werd aangenomen tal van wijzigingen ondergaan. Sommige van die gerichte of grootscheepse wijzigingen volgen op de vaststellingen over de concrete toepassing van de geldende teksten – zo was er de opheffing in 2000 van de controle op de integratiewil van de personen van vreemde nationaliteit die Belg willen worden, die volgt op de

vaststelling van de moeilijkheden die bij de uitvoering van deze voorwaarde op het terrein werden ondervonden. Toch bestaan er slechts weinig globale evaluaties aan de hand waarvan de concrete effecten van de aangenomen wijzigingen kunnen worden gemeten, om er dan lessen uit te trekken⁴¹⁴. Toen in 2012 werd beslist een einde te maken aan de mogelijkheid om een vervagende Belgische nationaliteit te consolideren door middel van het bezit van staat, was dit niet het resultaat van een evaluatie van de gevolgen van deze toegangsdeur naar de Belgische nationaliteit. Integendeel, de opheffing van die mogelijkheid is, voor zover daar enige rechtvaardiging voor kan worden gevonden, gebaseerd op het gevoel of zelfs op een voorgevoel.

Evaluatie van de regelgeving maakt weliswaar geen deel uit van de Belgische politieke cultuur. Dergelijke evaluaties zouden niettemin een belangrijke meerwaarde kunnen hebben bij latere wijzigingen. Want het ligt voor de hand dat een dergelijke palimpsest als het Wetboek van de Belgische nationaliteit opnieuw op stapel zal worden gezet. Bepaalde wetsvoorstellen zijn al een voorbode van de komende wijzigingen. Rekening houdend met de omvang van de veranderingen die tijdens de herziening van december 2012 werden aangebracht, is het van essentieel belang dat deze grondig wordt geëvalueerd voordat het gebouw nogmaals aan een verbouwing wordt onderworpen.

Met dergelijke analyses zou dan de intuïtie kunnen worden overstegen om de werkelijke impact van de talrijke veranderingen van het Belgische nationaliteitsrecht te onderzoeken. Het is immers te vrezen dat sommige snelle wijzigingen van het Belgische nationaliteitsrecht ten minste gedeeltelijk op *apriorismen* berusten en op voorspellingen waarvan moeilijk kan worden gezegd of ze bewaarheid zullen worden. De omvang van de uitdagingen kan door twee voorbeelden worden toege-licht.

Het eerste houdt verband met het relatief recente verleden van het Wetboek van de Belgische nationaliteit. Tot 1 januari 2013 was het veelal toegestaan de gunst van de naturalisatie aan te vragen: deze kon worden aangevraagd zodra de betrokkene de leeftijd van 18 jaar had bereikt en hij sinds ten minste drie jaar in België woonde. Door deze zeer open voorwaarden wilden duizenden personen die gunst van de Kamer verkrijgen. Deze rage was ongetwijfeld een van de elementen die tot de hervorming hebben geleid, omdat een deel van het politieke personeel het niet opportuun achtte de Belgische nationaliteit via die weg toe te kennen aan personen die slechts drie jaar verblijf op het nationale grondgebied konden aantonen. Bij ons weten is er echter geen grondige analyse gemaakt van de personen waaraan de Kamer daadwerkelijk de Belgische nationaliteit heeft toegekend. De cijfers in deze monografie geven aan welke de gemiddelde verblijfsduur in België was van de personen die

414. Zie niettemin M. Cl- Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen, *Naar de Belgische nationaliteit: een jaar toepassing van het nieuwe Wetboek van de Belgische nationaliteit (wet van 1 maart 2000)*, Maklu, 2002, 849 p.

de Belgische nationaliteit krijgen. Maar hoe interessant deze cijfers ook zijn, op basis daarvan kan, echter geen onderscheid worden gemaakt volgens de manier van verkrijging van de nationaliteit. Een bijzonder kenmerk van de naturalisatie werd echter vaak naar voren geschoven: de verblijfsvoorwaarde was beperkt tot een wel zeer korte termijn van drie jaar, wat dan ook veel kritiek heeft opgeleverd. Daarom zou het ten minste interessant zijn na te gaan welke de gemiddelde (wettige) verblijfsduur van die personen in België was op het ogenblik van hun naturalisatie. Het is niet uitgesloten dat dit gemiddelde dicht bij het minimum ligt dat destijds door de wet werd vereist, namelijk drie jaar. Niets sluit echter uit dat het gemiddelde heel wat hoger ligt. Tenslotte moest men al behoorlijk geïntegreerd zijn in België om de weg naar de naturalisatie te vinden, voor zover er geen open toegankelijkheidsbeleid tot die procedure bestond. Daarenboven had de Kamer haar eigen beoordelingscriteria ontwikkeld, waarvan een groot deel betrekking had op de integratie van de kandidaten voor de Belgische nationaliteit. Het gevolg hiervan was dat de toekenning van de Belgische nationaliteit voor heel wat kandidaten vertraging opliep. Alleen aan de hand van een dergelijke analyse, waarbij de informatie die beschikbaar was in het Rijksregister wordt gekruist met die in de naturalisatiewetten, zouden de concrete gevolgen van het naturalisatiebeleid dat tot in 2013 werd gevoerd nauwkeuriger kunnen worden beoordeeld.

De recente hervorming biedt een tweede interessant voorbeeld. Bij de werken die tot de aanneming van deze hervorming hebben geleid, is beweerd dat de nieuwe voorschriften voor de toekenning van de Belgische nationaliteit een significante invloed zouden hebben op vrouwen en kwetsbare personen⁴¹⁵. Deze impact die verhoudingsgewijs groter is voor die populaties zou te maken hebben met het belang van de criteria in de procedure van verklaring die het gemeen recht voor de verwerving van de Belgische nationaliteit moet worden, in verband met de integratie in de arbeidsmarkt en het onderwijs. Die kritieken weerspiegelen de conclusies van grootschalige studies in andere Staten, waaruit blijkt dat een beleid van een meer restrictieve toegankelijkheid tot de nationaliteit verhoudingsgewijs meer invloed heeft op de personen afkomstig uit arme en minder ontwikkelde Staten, terwijl de veranderingen in het naturalisatiebeleid minder invloed hebben op personen afkomstig uit rijkere Staten⁴¹⁶. Hoewel er grenzen zijn aan wat met sociologie en empirisme kan worden gemeten, zou dit soort analyses zeer nuttig zijn om lessen te trekken uit het gevoerde beleid.

Ongetwijfeld moet er een verband worden gezocht tussen de duidelijke ontoreikendheid van het evaluatiebeleid van de overheid inzake nationaliteit en het

415. Bv. E. Brems, 'Belg worden, of de survival of the fittest. Nieuwe nationaliteitswet op maat van Elite', *De Standaard*, 24 oktober 2012.

416. Zie vooral M. P. Vink, T. Prokic-Breuer en J. Dronkers, 'Immigrant Naturalization in the Context of Institutional Diversity: Policy Matters, but to Whom?', *International Migration*, 2013, vol. 51: 1-20.

betrekkelijke isolement waarin het Belgische nationaliteitsrecht is opgesloten. Het valt immers op dat de debatten over de verwerving of het verlies van de Belgische nationaliteit worden beheerst door *interne* argumenten van de nationaliteit, met op de eerste plaats de politieke rechten die gekoppeld zijn aan de nationaliteit. Naast deze interne argumenten wordt zeer weinig belang gehecht aan de andere domeinen waarin de nationaliteit van belang zou kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld de sociale zekerheid. Ongetwijfeld moet dit betrekkelijke isolationisme op rekening worden geschreven van een overschatting van de effecten van de nationaliteit. De nationaliteit wordt in het politieke en publieke debat nog altijd gezien als een sterk element van burgerlijke identiteit. Dit geldt nog steeds in sommige domeinen en hoewel het symbolische belang van de nationaliteit niet mag worden onderschat, moet niettemin worden vastgesteld dat de concrete impact van de nationaliteit steeds geringer wordt⁴¹⁷. De functies van de nationaliteit komen echter zelden aan bod in het debat over de voorwaarden voor de toekenning van de Belgische nationaliteit. Denken we maar aan de dubbele nationaliteit (bipatrië). Na het verdwijnen in 2007 van het automatische verlies van de nationaliteit door vrijwillige verkrijging van de Belgische nationaliteit, kan het Belgische nationaliteitsrecht coherent worden genoemd vanuit het oogpunt van bipatrië: zowel vanuit het oogpunt van de Belg die vreemdeling is geworden, als van de vreemdeling die Belg is geworden wordt bipatrië getolereerd. De gevolgen van dit beleid komen daarom niet minder zelden ter sprake. Naast het aspect van de uitoefening van de politieke rechten, die soms de aandacht gaande houdt, zijn er zeer weinig grootschalige studies over het statuut van de bipatrië, noch vanuit het oogpunt van het burgerlijk recht, noch vanuit dat van het administratief recht noch vanuit andere oogpunten. Tevens dient te worden opgemerkt dat er geen precieze gegevens bestaan over het aantal Belgische onderdanen dat een andere nationaliteit bezit. Hierover kunnen schattingen worden gemaakt. De gegevens die in deze monografie zijn gepubliceerd vormen in dat opzicht een waardevol hulpmiddel en verdienen te worden vervolledigd. Het ontbreken van onderzoek naar deze vragen is ongetwijfeld niet vreemd aan de irritatie die er omtrent het statuut van de bipatrië bestaat. Het vermoeden dat blijft wegen op de personen die naast de Belgische nationaliteit nog een andere nationaliteit bezitten, rechtvaardigt dat grootschalig onderzoek naar dit onderwerp wordt verricht.

Het tweede punt waarop de aandacht mag worden gevestigd, is een andere constante in de ontwikkeling van het Belgische nationaliteitsrecht. De opeenvolgende ontwikkelingen van het wetgevend kader hebben ongetwijfeld bepaalde breuken teweeggebracht met het wetgevend werk dat in 1984 werd aangenomen – waarbij een van de meest mysterieuze de afschaffing blijft van de mogelijkheid die destijds werd erkend om de Belgische nationaliteit te verwerven door het bezit van staat. Toch wordt de globale coherentie van het Wetboek van de Belgische nationaliteit

417. Zie de verhelderende analyse van E. Pataut, *La nationalité en déclin*, Odile Jacob, 2014. 112 p.

door de ontwikkelingen niet opnieuw in vraag gesteld. Blijft dat het Belgische nationaliteitsrecht wijst op een kwalijke isolationistische trend. De recente ontwikkelingen die het gezicht van de Belgische nationaliteit grondig hebben gewijzigd zijn bedacht zonder alle trends van het vergelijkend recht te bestuderen en zonder de vooruitgang van het internationale recht erin te verwerken. Het Belgische nationaliteitsrecht leidt als het ware een bestaan dat is afgesloten van de rest van de wereld.

Nemen we bijvoorbeeld de bepalingen met betrekking tot het verlies van de Belgische nationaliteit. Volgens artikel 22 van het Wetboek kan een Belgische onderdaan zijn nationaliteit verliezen ingevolge de wet wanneer hij gedurende een bepaalde periode buiten het nationaal grondgebied woont, op voorwaarde dat hij niet in België is geboren en een andere nationaliteit bezit. Deze bepaling bezit op zich een zekere logica. Ze vormt de negatieve tegenhanger van de idee dat de Belgische nationaliteit moet worden toegekend aan de personen die een substantiële band hebben met België. Hoewel artikel 22 algemeen is gesteld, voorziet het geen enkele uitzondering om de toepassing ervan uit te sluiten wanneer het verblijf in het buitenland dat aan de oorsprong ligt van het verlies van nationaliteit wordt uitgeoefend op het grondgebied van een andere Lidstaat van de Europese Unie, ten voordele van het vrije verkeer van personen. Nemen we bijvoorbeeld een Belgisch onderdaan die ook de Amerikaanse nationaliteit bezit. Hij is geboren in Italië en verhuist op 15-jarige leeftijd met zijn gezin naar Duitsland. Als hij tot de leeftijd van 28 jaar in Duitsland woont, zal hij de Belgische nationaliteit verliezen, terwijl dat de enige Europese nationaliteit is die hij bezit. Op termijn bestaat het risico dat de toepassing van deze bepaling van het Wetboek van de Belgische nationaliteit door de Europese autoriteiten weer in vraag zal worden gesteld⁴¹⁸. De hypothese is geen hypothetisch voorbeeld. Sinds het beroemde *Rottmann*-arrest van het Hof van Justitie is het geweten dat dit de effecten durft te onderzoeken van het nationaliteitsrecht van de Lidstaten op het Europese burgerschap dat tot 'fundamenteel statuut' is verheven⁴¹⁹. Opgemerkt wordt dat Nederland sindsdien de toepassing van deze hypothese van het verlies van de vreemde nationaliteit heeft beperkt, door de toepassing ervan uit te sluiten wanneer de betrokkene in een Lidstaat woont (art. 15 § 1 litt. c. *Rijkswet Nederlanderschap*). Het zou opportuun zijn dat de Belgische wetgever het voorbeeld van deze heilzame oplossing zou volgen.

Naast de Europese Unie zijn het vaak ook de werkzaamheden van de Raad van Europa die al te vaak worden genegeerd. Hierna wordt het belangrijke Europees Verdrag inzake nationaliteit vernoemd, dat op het ogenblik door de Belgische wetgever wordt verwaarloosd. Naast dit Verdrag dient eveneens melding te worden gemaakt van een Aanbeveling die in 2009 werd aangenomen en die inzonderheid betrekking

418. Zie over dit onderwerp G.-R. De Groot, 'Towards a European Nationality Law – Naar een Europees nationaliteitsrecht', *Electronic Journal Comparative Law*, 2004.

419. HJEU (Grote kamer), 2 maart 2010, *Janko Rottmann vs. Freistaat Bayern*, zaak C-135/08.

heeft op de nationaliteit van de kinderen (Aanbeveling CM/Rec(2009)13). Deze aanbeveling, waarvan het belang met name te maken heeft met het feit dat ze bij consensus tussen de Staten van de Raad werd aangenomen, bepaalt met name dat de kinderen waarvan de afstamming wordt bepaald door erkenning ‘de nationaliteit van de betrokken ouder verwerven, zonder enige andere voorwaarde dan die van de naleving van de door hun interne wetgeving vastgestelde procedure’. Het komt echter voor, gelukkig niet vaak, dat een kind niet de Belgische nationaliteit van zijn vader zal kunnen krijgen, namelijk een kind dat geboren is in België uit een vreemde moeder. Als de vader van het kind de Belgische nationaliteit verkrijgt na de geboorte van het kind, maar het kind pas later erkent, kan dit laatste niet genieten van het artikel 12 van het Wetboek, aangezien op het ogenblik waarop de vader Belg is geworden de afstammingsband tussen de vader en het kind nog niet was vastgesteld. Volgens artikel 8 van het Wetboek kan het kind ook geen Belg worden aangezien die bepaling de hypothese beoogt van een kind wiens ouder bij de geboorte de Belgische nationaliteit bezit. Het kind zou de Belgische nationaliteit hebben kunnen verwerven indien zijn vader Belg was geweest bij zijn geboorte, zelfs als de afstammingsband pas later na de geboorte kon worden vastgesteld. De eis die in artikel 8 wordt gesteld dat de ouder van het kind bij de geboorte ervan de Belgische nationaliteit had – een eis die niet in het aanvankelijke ontwerp van Wetboek van de Belgische nationaliteit stond⁴²⁰ – sluit de toepassing van deze bepaling uit wanneer de ouder van het kind de Belgische nationaliteit pas na de geboorte van het kind heeft verworven. Dat is dus een kind wiens vader Belg is en dat niet de Belgische nationaliteit kan verkrijgen zonder dat die oplossing verantwoord wordt door de afwezigheid van werkelijke en echte banden met de vader, met de Staat van de nationaliteit van deze laatste of nog door het bestaan van een of andere fraude. Deze moeilijkheid zal zich ongetwijfeld slechts voor een klein aantal kinderen stellen. Overigens zullen die zodra ze meerderjarig zijn de mogelijkheid hebben om Belg te worden door middel van een verklaring. Toch kan men zich terecht afvragen of dit gevolg dat voortvloeit uit een gecombineerde lezing van artikelen 8 en 12 de gelijkheidstoets kan doorstaan. De toegang tot de Belgische nationaliteit is immers verschillend naargelang van de wijze en vooral het ogenblik waarop de afstammingsband wordt vastgesteld.

Ten slotte, als laatste voorbeeld, kan de recente uitbreiding van de mogelijkheid om Belgische onderdanen die eveneens een andere nationaliteit bezitten de Belgische nationaliteit af te nemen, worden toegepast op de zogenaamde Belgische onderdanen van de ‘tweede generatie’. Het nieuwe artikel 23/2 van het Wetboek, dat werd ingevoerd door de wet van 20 juli 2015 tot versterking van de strijd tegen het terrorisme, beoogt immers de personen die Belg zijn geworden op basis van

420. In het ontwerp werd immers duidelijk gesteld dat de ouder van het kind de Belgische nationaliteit bezit op het ogenblik van de vaststelling van de afstammingsband. Cf. Wetsontwerp betreffende bepaalde aspecten van de positie van de vreemdelingen en tot instelling van het Wetboek van de Belgische nationaliteit, *Parl.St.*, Kamer, 1983-84, nr. 756/1, 17 oktober 1983, p. 37.

artikel 11 § 2 van het Wetboek. Daardoor wijkt artikel 23/2 net zoals artikel 23/1 af van de algemene regeling van de vervallenverklaring bepaald door artikel 23. Deze bepaling sluit immers niet alleen de personen die bij hun geboorte de Belgische nationaliteit bezitten door het bestaan van een afstammingsband met een Belgische ouder uit van de vervallenverklaring, maar ook alle personen die Belg zijn geworden op basis van artikel 11. Dit verschil in behandeling doet veel vragen rijzen. Is – voor zover volgens artikel 23 de personen die in hun plichten als Belgische staatsburgers ernstig tekort zijn geschoten van hun nationaliteit vervallen kunnen worden verklaard – deze categorie niet vergelijkbaar met de situaties die worden beoogd door artikelen 23/1 en 23/2? Daarenboven en belangrijker nog, verkeren de personen die de Belgische nationaliteit hebben verworven op basis van artikel 11 § 2 in een andere situatie dan de personen die Belg zijn geworden op basis van artikel 11 § 1? Het gaat daarbij weliswaar om twee verschillende categorieën: in het ene geval is het een persoon die in België is geboren uit een ouder die zelf in België is geboren, wat veronderstelt dat het migratietraject tamelijk oud is, terwijl in het andere geval de vestiging van de gezinscel in België van recentere datum is. Van naderbij bekeken blijkt echter dat sommigen van de betrokkenen zich in een situatie bevinden die vergelijkbaar is met de zogenaamde ‘rasechte’ Belgen wanneer we hun positie bekijken vanuit het oogpunt van de substantiële band die als grondslag voor de nationaliteit moet dienen. Nemen we bijvoorbeeld een kind dat in België is geboren uit ouders die er al 15 jaar wonen. Bij de geboorte krijgt het kind de Belgische nationaliteit door een verklaring van zijn ouders. Kan men rechtmatig van mening zijn dat die persoon, die in België is geboren en opgegroeid, een minder sterke band met België heeft dan de persoon die de Belgische nationaliteit heeft verkregen op basis van artikel 11 § 1? Het onderzoek van die reden van vervallenverklaring in het licht van het gelijkheidsbeginsel vormt een relatieve nieuwigheid. De nieuwigheid van de handeling mag nochtans niet beletten dat er de nodige aandacht aan wordt geschonken.

De recente hervormingen van het Belgische nationaliteitsrecht hebben ongetwijfeld overdreven veel aandacht gekregen, waardoor er slechts weinig ruimte overbleef voor een meer open benadering. Het is tijd om tot een grootschalige evaluatie over te gaan. Die zou België de gelegenheid moeten bieden om zich af te vragen of het wel opportuun is aan te sluiten bij het Europees Verdrag over de nationaliteit dat in 1997 werd aangenomen. Dat Verdrag is ongetwijfeld de belangrijkste tekst inzake internationaal verdragsnationaliteitsrecht. Terwijl de meeste verdragen zich tot bepaalde aspecten beperken, bevat het Verdrag van 1997 een geheel van grondbeginselen die alle domeinen van het nationaliteitsrecht bestrijken.

De toetreding tot dit Verdrag zou geen substantiële wijzigingen van het Belgische nationaliteitsrecht vereisen. Van naderbij bekeken zijn het de bepalingen betreffende de naturalisatie (art. 19 WBN) waaruit de meeste moeilijkheden ontstaan. Hoewel de laatste hervorming deze maatregel tot een zeer beperkte groep heeft gereduceerd, blijft ze het voorrecht van de Kamer, waarvan de beslissingen niet voor om het even

welk rechtscollege kunnen worden bekritiseerd. Dit schept wel een moeilijkheid in het licht van artikel 12 van het Verdrag, dat bepaalt dat tegen de beslissingen betreffende de verwerving van de nationaliteit een administratief of gerechtelijk beroep dient te worden ingesteld. De afwezigheid van elk beroep gaat gepaard met een almacht van de Kamer die in het interne recht haar beslissingen niet moet verantwoorden. Artikel 11 van het Verdrag bepaalt nochtans dat de beslissingen betreffende de verwerving van de nationaliteit 'schriftelijk gemotiveerd' moeten worden. Het lijkt wel weinig denkbaar dat de Belgische praktijk zou worden gewijzigd om hem beter af te stemmen op de voorschriften van het Verdrag. Zelfs gesteld dat het denkbaar zou zijn de Grondwet te herzien, waarvan artikel 9 bepaalt dat de naturalisatie wordt toegekend door de federale wetgevende macht, dan nog moet men zich vragen stellen over de mogelijkheid van het openen van een nieuw rechtsmiddel tegen een beslissing van de Kamer. Er is een totale tegenspraak tussen de soevereine macht die door de Grondwetgever aan de Kamer wordt toegekend en de mogelijkheid om een beslissing van deze laatste voor een gerecht te betwisten.

Niettemin ziet het er naar uit dat het bestaan van deze twee Belgische bijzonderheden de aansluiting van België bij het Europese Verdrag niet mag beletten. In tegenstelling tot andere bepalingen van het Verdrag kan een Staat immers voorbehoud maken ten aanzien van artikelen 11 en 12 van het Verdrag. Rekening houdend met het zeer beperkte karakter van de praktijk van de naturalisatie vandaag, die alleen is voorbehouden voor de kandidaten die uitzonderlijke verdiensten kunnen voorleggen... zou een dergelijk voorbehoud niet onverzoenbaar zijn met de wens van België om zich bij de verdragstekst aan te sluiten. We merken trouwens op dat Denemarken, waar eveneens een naturalisatie alleen door de wetgevende macht kan worden toegekend, het Europees Verdrag heeft omarmd en toch op dit punt voorbehoud heeft gemaakt. Andere Staten zoals Bulgarije en Hongarije hebben eveneens voorbehoud gemaakt met betrekking tot artikelen 11 en 12 van het Verdrag. Een voorbehoud dat specifiek zou gericht zijn op de naturalisatieprocedure bepaald door artikel 19 van het Wetboek van de Belgische nationaliteit zou derhalve geen moeilijkheid vormen vanuit het oogpunt van de eisen van het internationaal recht van de verdragen en inzonderheid van de eis dat een voorbehoud niet onvereenigbaar mag zijn met het voorwerp en het doel van de verdragen.

Alles bijeen is het overzicht dat door de bijdragen in dit werk wordt gegeven verfrissend en heilzaam. Het herinnert eraan en onderstreept met klem dat het nationaliteitsrecht een complexe aangelegenheid is, waar verschillende soms tegenstrijdige ambities samenkomen. De combinatie van historische, demografische en juridische perspectieven opent nieuwe perspectieven. Wij spreken de wens uit dat dit werk inspiratie moge bieden zowel voor de politieke besluitvormers als voor de onderzoekers om een nieuw tijdperk van het Belgische nationaliteitsrecht te laten aanbreken.

Glossarium

Belgische bevolking van vreemde origine

Geheel van alle onderdanen die de Belgische nationaliteit niet hadden bij hun geboorte.

Derdegeneratievreemdelingen

Vreemdelingen die geboren zijn uit een ouder van buitenlandse nationaliteit, die eveneens geboren is in België.

Discretionaire bevoegdheid

Beoordelingsmarge van de overheid die de nationaliteit kan toekennen of weigeren zonder haar beslissing te moeten motiveren.

Dubbele nationaliteit of meerdere nationaliteiten

Toestand van iemand die twee of meer nationaliteiten bezit.

Gezamenlijk/Collectief gevolg van een akte van verkrijging

Principe dat de Belgische nationaliteit die vrijwillig is verworven door een vreemdeling ouder dan 18 jaar eveneens wordt toegekend aan zijn kinderen van minder dan 18 jaar, waarover hij ouderlijk gezag uitoefent en die in België wonen.

(Grote en kleine) naturalisatie

Procedure voor het verwerven van de nationaliteit die een aanvraag bij de Kamer voor Volksvertegenwoordigers vereist en een stemming door deze laatste voor de toekenning van de nationaliteit. Het betreft een gunst die door de Kamer discretionair wordt verleend.

Immigrantenbeleid en immigratiebeleid:

Binnen het vreemdelingenbeleid kunnen twee componenten onderscheiden worden, enerzijds het immigratiebeleid of het toelatingsbeleid en anderzijds het immigrantenbeleid of het beleid tegenover de reeds op het territorium toegelaten vreemdelingen. Het immigrantenbeleid als onderdeel van het vreemdelingenbeleid richt zich op de vreemdelingen die een verblijfsrecht hebben verworven. Immigranten zijn niet langer onderwerp van het vreemdelingenbeleid na het verwerven van de Belgische nationaliteit. Het beleid tot het toekennen van de Belgische nationaliteit is een integraal deel van dit immigrantenbeleid.

Integratie voorwaarden

Idoneïteit/geschiktheid: Ook na 1924 (onderzoek naar idoneïteit/geschiktheid) en 1984 (onderzoek naar integratiewil) kan men spreken van de notie sluimerende Belgen, voor zover de idoneïteit/geschiktheid of integratiewil in heel restrictieve zin wordt gehanteerd en het eerder uitzondering dan regel is dat een in België geboren en getogen vreemdeling de Belgische nationaliteit wordt geweigerd.

Sluimerende Belgen zijn buitenlanders in België waarvan enkel het uitdrukken van de wens om Belg te worden – de verklaring – hun Belg-zijn activeerde. Sluimerende Belgen waren tot de nationaliteitswet van 1984 alle personen geboren uit buitenlandse ouders (of een buitenlandse vader) en getogen in België. De socialisering in België werd beschouwd als voldoende garantie voor hun loyaliteit ten opzichte van en hun assimilatie in de Belgische natie.

Migratieneutraliteit (van de Belgische nationaliteitswetgeving)

Politiek concept dat juridisch vertaald kan worden als het niet-toelaten dat een persoon die geen (onbeperkt) verblijfsrecht in België heeft, dat zou kunnen verkrijgen door de Belgische nationaliteit te verwerven.

Nationaliteitskeuze

Procedure voor het verwerven van de nationaliteit die een verklaring van de vreemdeling bij het gemeentebestuur vereiste en een erkenning door de rechtbank van eerste aanleg. De verplichte erkenning is verdwenen in 1998. De optie is verdwenen in 2012.

Staatloosheid

Toestand van iemand die geen enkele nationaliteit bezit.

Subjectief recht

Een persoon geniet een subjectief recht wanneer hij de eerbiediging ervan kan afdwingen voor de rechtbanken.

Tweedegeneratievreemdelingen

In dit werk de in België geboren kinderen van migranten. In ruime zin zijn tweedegeneratievreemdelingen ook vreemdelingen die niet in België zijn geboren maar hun herkomstland op jonge leeftijd hebben verlaten.

Verdrag tot beperking der staatloosheid

Verdrag dat op 30 augustus 1961 werd ondertekend in New York, goedgekeurd bij wet van 10 juni 2014.

Verklaring van de nationaliteit

Procedure voor het verwerven van de nationaliteit die een verklaring van de vreemdeling bij het gemeentebestuur vereist en een beroep voor de rechtbank van eerste aanleg in geval van negatief advies van de Procureur des Konings.

Vervallenverklaring van de nationaliteit

Verlies van de nationaliteit krachtens een gerechtelijke beslissing.

Verwerving van de nationaliteit

Vrijwillige stap, gezet door een vreemdeling ouder dan 18 jaar, om Belg te worden. Toekenning van de nationaliteit: Toekenning van de Belgische nationaliteit aan een kind of een jongere van minder dan 18 jaar, van rechtswege, zonder dat het betrokken kind of de jongere het heeft gevraagd of zonder dat hij ze kan weigeren (behoudens afstand vanaf 18 jaar).

Zwaarwichtige feiten eigen aan de persoon

Feiten gepleegd door de kandidaat-Belg die een beletsel vormen voor de verwerving van de nationaliteit.

Copy Pers